

รำลึกคุณูปการ

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๔

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

อธิการ พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๑๗

อธิการบดี พุทธศักราช ๒๕๑๗ - ๒๕๒๒

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

อธิการ พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๑๗

อธิการบดี พุทธศักราช ๒๕๑๗ - ๒๕๒๒

รำลึกคุณูปการ
ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รำลึกคุณูปการ

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

อาคารประสานมิตร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท ๒๓ กทม. ๑๐๑๑๐

โทร. ๐-๒๖๔๔-๕๐๐๐ ต่อ ๕๖๕๑ โทรสาร ๐-๒๒๖๑-๒๐๙๖

E-mail : jantip@psm.swu.ac.th

พิมพ์ครั้งแรก

พุทธศักราช ๒๕๕๓

จำนวนพิมพ์ ๖๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ สันติศิริการพิมพ์

๑๓๑๖ ซอยเจริญสนิทวงศ์ ๕๗ บางพลัด กทม.

โทร. ๐-๒๔๒๔-๓๙๗๕ โทรสาร ๐-๒๘๘๑-๔๘๔๔

E-mail : santipress@yahoo.com

นายสันติพงษ์ กาลอรุณ ผู้พิมพ์โฆษณา

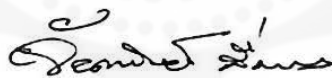
ศรัทธา แต่ “ครูผู้ให้”

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร อธิการบดีท่านแรกของมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ท่านเป็นนักการศึกษาชั้นนำที่มีความคิดริเริ่ม นำความเจริญ มาสู่วงการศึกษาของไทย ท่านเป็นนักบริหารการศึกษาผู้มองการณ์ไกล มุ่งมั่น และเปี่ยมด้วยพลังศรัทธาในการทำงาน ทำให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน แก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เช่น การยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทความที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ เห็นได้ชัดว่าท่าน คือ ผู้ที่มีความมุ่งมั่น อุทิศตนอย่างแรงกล้าต่อการพัฒนาการศึกษาของชาติไทย ควรอย่างยิ่งแก่การ ยกย่องเชิดชูคุณูปการของท่านให้เป็นที่ปรากฏอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นต้นแบบ ในการทำงาน ตลอดถึงการดำเนินชีวิต

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะขอกราบคารวะ “ครูผู้ให้” ด้วยความศรัทธา และสำนึกในคุณูปการ ครุยังคงสถิตอยู่ในความทรงจำของชาวมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒตลอดไป

ด้วยศรัทธาและเคารพยิ่ง

(อาจารย์จันท์ทิพย์ ลิมทอง)

ผู้อำนวยการสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

สารบัญ

ศาสตราจารย์ ดร. สุดใจ เหล่าสุนทร	๕
ศาสตราจารย์ ดร. สุดใจ เหล่าสุนทร นักการศึกษาผู้มองการณ์ไกล	๒๖
ชุมชนกับการศึกษา	๓๒
ความคิดทางการศึกษา	๗๒

ศาสตราจารย์ ดร. สุดใจ เหล่าสุนทร

๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๔

ประวัติศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

ประวัติเบื้องต้น

เกิด วันอังคารที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๕๘ ณ บ้านเลขที่ ๘๓
ถนนสีพระยา บางรัก พระนคร

บิดา – มารดา นายต่วน-นางแหม่ เหล่าสุนทร

ครอบครัว สมรสกับ ดร.มาเรีย มาซา ธิดาของ ดร.ยอร์ช มาซา
และนางดอนซาโล มาซา เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน
พุทธศักราช ๒๔๙๖ ณ มลรัฐอินเดียนา ประเทศสหรัฐอเมริกา
มีบุตรธิดา ๓ คน

การศึกษา

พุทธศักราช ๒๔๗๒	มัธยมปีที่ ๘ โรงเรียนวัดเทพศิรินทร์
พุทธศักราช ๒๔๗๘	อ.บ., ป.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (อ.บ. รุ่นที่ ๑)
พุทธศักราช ๒๔๘๔	M.A. OHIO STATE UNIVERSITY
พุทธศักราช ๒๔๘๖	M.S. in Ed. INDIANA UNIVERSITY
พุทธศักราช ๒๔๘๘	Ed. D. INDIANA UNIVERSITY
	ปริญญาการศึกษาดุซุฎบัณฑิต (กิตติมศักดิ์)
พุทธศักราช ๒๕๑๐	ปริญญา ว.ป.อ. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร กระทรวงกลาโหม

ตำแหน่งราชการ

พุทธศักราช ๒๔๙๗ – ๒๕๑๑	รองอธิการและหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา
พุทธศักราช ๒๕๑๒ – ๒๕๑๗	อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา
พุทธศักราช ๒๕๑๗ – ๒๕๒๑	อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การปฏิบัติราชการเฉพาะกิจ ในฐานะผู้แทนประเทศไทย

- พุทธศักราช ๒๕๐๒ เป็นผู้แทนประเทศไทยไปเจรจาเรื่อง การส่งครูไปช่วย
การศึกษา นครเวียงจันทน์ ประเทศลาว
- พุทธศักราช ๒๕๐๒ เข้าร่วมประชุม CIA ที่ฮ่องกง ไต้หวัน และมินลา
- พุทธศักราช ๒๕๐๔ เป็นผู้แทนประเทศไทยไปประชุมในการประชุมใหญ่
ครั้งที่ ๓ ของ ASAIHL (The Association of Southeast
Asian Institute of Higher Learning)
กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย
- พุทธศักราช ๒๕๐๕ เป็นผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการ ไปประชุมผู้เชี่ยวชาญ
การฝึกหัดครู ของ UNESCO ที่มินลา ประเทศฟิลิปปินส์
- พุทธศักราช ๒๕๐๖ เป็นผู้แทนไทยไปประชุมในการประชุมใหญ่ของ ASAIHL
ครั้งที่ ๔ ที่เมืองบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย และเข้าร่วม
ประชุมด้านศิลปะที่เกาะบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย
- พุทธศักราช ๒๕๐๙ เป็นผู้แทนไทยไปประชุมเรื่องปัญหาทางภาษาที่มินลา
ประเทศฟิลิปปินส์
- พุทธศักราช ๒๕๑๑ เป็นผู้แทนไทยไปประชุมโต๊ะกลม ครั้งที่ ๓ เกี่ยวกับการ
แนะแนวที่นครตูริน ประเทศอิตาลี
- พุทธศักราช ๒๕๑๑ เป็นผู้แทนไทยไปประชุมสามัญ ASAIHL ที่เมืองเกซอน
ประเทศฟิลิปปินส์
- พุทธศักราช ๒๕๑๒ เป็นผู้แทนไทยไปสัมมนาผู้เชี่ยวชาญการสอนในระดับ
มหาวิทยาลัย ประเทศอินเดีย
- พุทธศักราช ๒๕๑๒ เป็นผู้แทนไทยไปสัมมนาเรื่องการพัฒนาหลักสูตร และ
การฝึกหัดครูในเอเชียที่เมืองเกซอน ประเทศฟิลิปปินส์
- พุทธศักราช ๒๕๑๓ เป็นผู้แทนไทยไปประชุมโต๊ะกลมที่กรุงเฮก
ประเทศเนเธอร์แลนด์
- พุทธศักราช ๒๕๑๓ เป็นผู้แทนไทยไปประชุมสามัญ ครั้งที่ ๘ ของ ASAIHL
ที่ฮ่องกง

พุทธศักราช ๒๕๑๔	เป็นผู้แทนไทยไปประชุมคณะกรรมการผู้บริหาร ASAIHL ที่ประเทศสิงคโปร์
พุทธศักราช ๒๕๑๕	เป็นผู้แทนไทยไปประชุมคณะกรรมการผู้บริหาร ASAIHL ที่จาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย
พุทธศักราช ๒๕๑๗	ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา
พุทธศักราช ๒๕๑๙	ไปดูงานด้านการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ประเทศญี่ปุ่น
พุทธศักราช ๒๕๒๐	เป็นผู้แทนไทยไปสัมมนา ASAIHL ที่เมืองซึบู ประเทศฟิลิปปินส์
พุทธศักราช ๒๕๒๐	ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา

ผลงานทางการบริหาร

๑. ร่วมก่อตั้ง และปรับฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็นระดับกรม แยกออกจากกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ และยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย

๒. จัดทำโครงการยุบรวมวิทยาเขตต่างๆ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ไปอยู่ที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา แม้ว่าโครงการนี้จะไม่ประสบผลสำเร็จ แต่ก็ยังสะท้อนให้เห็นความเป็นผู้มองการณ์ไกล ในการแก้ปัญหาระยะยาวของท่าน

ผลงานวิชาการ

ภาษาอังกฤษ

Sudchai Laosunthara. (๑๙๙๕). A Study of the Current Status of Teacher Personnel in the Secondary and Vocational Schools of Bangkok, Thailand, with a View to Program Improvement. Doctor's Thesis. Indiana University.

_____. (๑๙๙๕). A Survey of Pupil Needs and Problems in a Boy and a Girl Secondary School in Bangkok, Thailand. Master's Thesis. Ohio : The Ohio State University.

ภาษาไทย

สุดใจ เหล่าสุนทร. ๒๕๐๕. วิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา. พระนคร : สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย.

_____. ๒๕๑๐. การศึกษาเพื่ออาชีพในโรงเรียนมัธยม. พระนคร : วิทยาป้องกันราชอาณาจักร.

_____. ๒๕๑๕. “ข้อคิดสำหรับการแสดงทัศนศิลปะ ครั้งที่ ๓ : ๑๘ ก.พ. ๒๕๑๕”, ใน เอกสารศิลปศึกษา. ธนบุรี : แผนกวิชาศิลปศึกษา คณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร.

_____. ๒๕๑๖. “บทบาทของวิทยาลัยในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, ใน รายงานการสัมมนาเรื่อง การบริหารการศึกษาและประชากรศึกษา. มหาสารคาม : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

_____. ๒๕๑๗. ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

_____. ๒๕๑๘. “ความคิดเรื่องประชาธิปไตยในโรงเรียน (ตัดตอนจากความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา)”, ใน ชุมนุมบทความประชาธิปไตย. ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

_____. ๒๕๑๘. จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

_____. ๒๕๑๙. โรงเรียน-การรู้จักเด็ก. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. ๒๕๔๕. (คำนำ) “จิตวิทยาการเรียนรู้กับการสอน : Psychology of Learning Applied to Teaching”, ใน ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมควร อภัยพันธุ์. กรุงเทพฯ : พัฒนศึกษา.

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร สมัยดำรงตำแหน่งผู้บริหาร พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๒๒

อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา (๒ มกราคม ๒๕๑๒ – ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๓)

รักษาการอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๓ - ๒๕ มกราคม ๒๕๑๔)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (๒๖ มกราคม ๒๕๑๘ - ๒๕ มกราคม ๒๕๒๒)

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ได้รับปริญญาการศึกษาดุซงกีบัณฑิตทางด้านอาชีวศึกษาจากมหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา ท่านเป็นนักการศึกษาชั้นนำผู้หนึ่งของไทย มีประสบการณ์ในวงการศึกษามากกว่า ๔๐ ปี ทั้งในฐานะผู้สอนและผู้บริหาร ตั้งแต่ระดับมัธยม โรงเรียนฝึกหัดครู วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ตำแหน่งหน้าที่สุดท้ายในการรับราชการ คืออธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศาสตราจารย์ ดร. สุดใจ เหล่าสุนทร เป็นผู้มีความคิดริเริ่มที่นำความเจริญมาสู่วงการการศึกษาของประเทศไทย ทั้งการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและระบบการศึกษา ดังเช่น เมื่อท่านกลับจากการศึกษาต่อในสหรัฐอเมริกา ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ได้เสนอแนะกระทรวงศึกษาธิการให้จัดตั้งโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยอินเดียนา กับวิทยาลัยวิชาการศึกษา เพื่อให้ทุนแก่อาจารย์ไปศึกษาต่อยังสหรัฐอเมริกา เป็นการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถให้แก่บุคลากรในวงการการศึกษาของไทย ซึ่งในที่สุดก็ได้นำความรู้มาเผยแพร่และใช้ในการปฏิบัติหน้าที่อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของไทยจวบจนปัจจุบัน

ขณะที่ท่านดำรงตำแหน่งรองอธิการและหัวหน้าคณะวิชาการศึกษาอยู่ที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้ริเริ่มการสร้างและปรับปรุงหลักสูตรตามแบบการฝึกหัดครูสมัยใหม่ และวางรากฐานการศึกษาทั้งในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา ให้ทันสมัย หลักสูตรดังกล่าวนี้เป็นที่ยอมรับและใช้ติดต่อกันเป็นเวลายาวนาน

พุทธศักราช ๒๕๑๒ เมื่อท่านเข้ารับตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษาด้วยความหนักแน่นในอุดมการณ์ทางการศึกษา ท่านเห็นถึงศักยภาพของวิทยาลัยวิชาการศึกษาซึ่งก้าวหน้าและผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพออกไปรับใช้ประเทศชาติเป็นจำนวนมาก และเห็นถึงปัญหาของการขาดความคล่องตัวในการบริหารงานและการพัฒนาวิทยาลัย จึงได้เริ่มและดำเนินการร่างพระราชบัญญัติยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ด้วยความอดทนและมุ่งมั่นไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคนานาประการ ในที่สุด พุทธศักราช ๒๕๑๗ วิทยาลัยวิชาการศึกษาจึงได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ภูมิพลอดุลยเดช โปรดเกล้าฯพระราชทานมงคลนามว่า “มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ” ซึ่งหมายถึง มหาวิทยาลัยที่เจริญเป็นศรีสง่าแก่มหานคร และเข้าไปสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทรจึงได้เป็น อธิการบดีคนแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- ประถมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.)
- ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (ต.จ.ว.)

คำขวัญ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

ความรู้ ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ ความมั่นคงในศีลธรรม
และความไม่เห็นแก่ตน เป็นองค์ประกอบที่จะยังให้
ความเป็นบัณฑิต มั่นคงอยู่ตลอดไป

สุดใจ เหล่าสุนทร

๑๐ ก.พ. ๑๐

แนวคิดด้านการศึกษา ของ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

แนวคิดที่ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร เห็นพ้องและนำมาประยุกต์
ใช้ในการศึกษาของไทย ก็คือ แนวคิดทางการศึกษาของนักปรัชญาการศึกษา
ชาวอเมริกัน ชื่อ จอห์น ดิว (John Dewey)

การศึกษาเป็นกระบวนการในการสร้างบุคคล โดยอาศัยประสบการณ์อันจะช่วยให้เกิดคุณค่าทางสังคม ด้วยวิธีการสร้างสมรรถภาพของแต่ละบุคคลให้เพิ่มมากขึ้น ความหมายคือ ทำให้เด็กเกิดประสบการณ์ เด็กจะเกิดความรู้สามารถใช้ความคิดที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมต่อไปได้ ซึ่งต่างกับปรัชญาอุดมคติ (idealism) แบบเดิมที่ไทยรับมาจากทางยุโรป ดังนั้น “ความรู้” ตามแนวคิดของจอห์น ดุย ไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุดในการศึกษา หากแต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ “ผู้เรียน” ผู้สอนต้องคิดว่า ทำอย่างไร ผู้เรียนจึงจะเกิดความคิด ความเข้าใจในวิชานั้นๆ เพราะฉะนั้น ในการเรียนการสอน จึงไม่ควรเป็นการบอกหรือสั่งให้ผู้เรียนทำอย่างนั้น อย่างนี้ ดังที่เคยสอนกันมาแต่เดิม แต่เป็นการสร้างสภาพการณ์ที่ให้เกิดพฤติกรรมในทางการเรียนขึ้น ให้เด็กคิดเอง ว่าควรจะทำอย่างไร เพราะ “การกระทำ” จะทำให้เกิด “ประสบการณ์” และ “ประสบการณ์” ทำให้เกิด “ความรู้” ขึ้นแก่เด็ก ตามสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงในชีวิต การเรียนการสอนตามแนวคิดนี้ จึงต้องมุ่งไปถึงผลของการปฏิบัติ โดยให้เด็กรู้จักคิดและใช้เหตุผลนำไปสู่ความตระหนักในความรับผิดชอบของตน เมื่อจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดนี้ การศึกษาก็จะทำให้คนฉลาดขึ้น รู้จักใช้สติปัญญาอย่างอิสระสามารถใช้ความสามารถในการแก้ไขปัญหาได้อย่างกว้างขวางลึกซึ้ง

การศึกษายังเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคลอีกด้วย เด็กเติบโตและพัฒนาตนเองพร้อมกับการศึกษา การศึกษาเป็นการทำให้เด็กรู้จักดำเนินชีวิตตามความเป็นจริงตามสภาพแวดล้อม และให้เด็กรู้จักทำให้สิ่งแวดล้อมมีสภาพดีขึ้นตามความสามารถของตน ก็เป็นการทำให้เด็กตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อตนเองด้วย ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดทางการศึกษาแต่เดิมที่ว่าการศึกษาเป็นการฝึกให้เด็กเตรียมพร้อมในการเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งเมื่อโตขึ้นอาจพบว่าชีวิตจริงต่างจากที่เรียนมาเป็นอย่างมาก

สำหรับการนำแนวคิดทางการศึกษาของจอห์น ดุยมาใช้ในการพัฒนาการศึกษาของไทยนั้น ศาสตราจารย์ ดร. สูดใจ เหล่าสุนทร มีทัศนะว่า “เมื่อสังคมโลกมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก การศึกษาของไทยก็ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านจุดมุ่งหมาย วิธีสอนและอื่นๆ เพื่อให้ชุมชนชนหรือประเทศสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนชนหรือประเทศอื่นได้โดยไม่ล้าหลัง

และแข่งขันกับเขาได้ ฉะนั้นการที่เราจะคิดว่าการศึกษาของเราดีเพียงพอแก่ใจแล้ว ปฏิบัติเรื่อย ๆ ไปตามที่เคยปฏิบัติ เห็นจะพาให้เราต่ำต้อยกว่าเพื่อนบ้าน และจะสู้เขาไม่ได้ในเวลาต่อไป เมื่อสู้เขาไม่ได้หนักเข้า ก็คงจะไม่สามารถจะตั้งประเทศหรือชุมนุมชนได้ในที่สุด” (สุดใจ เหล่าสุนทร, ๒๕๒๕ : ๑๐๐) การศึกษาซึ่งเป็นการเรียนดำเนินชีวิตจริง จึงเหมาะสมสำหรับการพัฒนาชุมชนให้ทันกับความรู้ใหม่ และความก้าวหน้าของสังคมที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ

นอกจากนี้ ท่านยังเห็นว่าการนำความคิดทางการศึกษาจากต่างประเทศเข้ามาต้องมีการปรับให้เข้ากับสภาพของการศึกษาของไทยที่เป็นอยู่แล้ว มิใช่นำมาใช้โดยไม่ได้ปรับ ดังที่ท่านกล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงความคิดทางการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงความคิดในทางดำเนินการจัดการโรงเรียน การเรียนการสอนตามความคิดใหม่ที่รับมาจากต่างประเทศนั้น จะกระทำได้อย่างได้ผลดี จึงอยู่ที่ความเข้าใจในปรัชญาและเหตุผลในการที่จะดำเนินให้เป็นไปตามหลักปรัชญาโดยให้กลมกลืนกับความเข้าใจและการดำเนินชีวิตตามลักษณะที่เราเป็นอยู่ในขณะนี้ เราควรจะได้เริ่มจากพื้นฐานที่มีอยู่เป็นอยู่แล้ว จึงค่อยๆ ดัดแปลงไปให้ถึงจุดมุ่งหมายที่เราต้องการ” (สุดใจ เหล่าสุนทร, ๒๕๒๕ : ๗๕)

อาจเป็นเพราะความคิดของจอห์น ดูนัน สร้างเสริมประชาธิปไตยในแง่ที่ประชาชนมีความเสมอภาค และมีความรับผิดชอบร่วมกัน อีกทั้งมุ่งหมายให้ชุมนุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะกับการนำมาใช้ในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยเช่นประเทศไทย ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ซึ่งมีความเห็นว่าการศึกษาคงสอดคล้องกับระบอบการปกครอง มิฉะนั้น บ้านเมืองก็จะประสบปัญหา พัฒนาไปไม่ได้ จึงเห็นด้วยที่จะนำแนวคิดทางการศึกษาของจอห์น ดูนัน มาปรับใช้กับการศึกษาของไทย ในด้านการจัดการเรียนการสอน สามารถกระทำได้โดยการทำให้เกิดประชาธิปไตยในโรงเรียน ดังที่ท่านกล่าวว่า “ถ้าบ้านเราต้องการให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ก็จะต้องทำโรงเรียนของเรา ให้เป็นที่ฝึกหัดระบอบประชาธิปไตยที่ต้องการเมื่อนักเรียนได้มีชีวิตอยู่กับระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นอย่างดีแล้ว ก็จะนำความคิดนั้นไปใช้ในบ้านของตนแล้วค่อยๆ ขยายออกไป ค่อยๆ เปลี่ยน

ความคิดให้กับบ้านใกล้เรือนเคียง เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ก็จะเป็นผู้ที่มีความคิด และปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย” (สุดใจ เหล่าสุนทร, ๒๕๒๕ : ๑๑๖)

การสร้างความคิดระบอบประชาธิปไตยมีหลักใหญ่ ๓ ประการที่จะนำไปใช้เป็นข้อปฏิบัติในโรงเรียน คือ

๑. ทุกคนมีความเท่าเทียมเสมอทั้งสิทธิและหน้าที่ ในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศหรือชุมชนนั้นๆ
๒. ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการปฏิบัติหน้าที่ แสวงหาความรู้
๓. ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและปฏิบัติตนด้วยความสุจริตใจ ในการทำนุบำรุงส่วนรวม

การศึกษาสมัยใหม่ต้องสร้างบรรยากาศในการศึกษาเรียนรู้ที่เท่าเทียมกัน หรือ บรรยากาศประชาธิปไตย เช่นการจัดโต๊ะนั่งเรียนที่ไม่ได้เรียงตามคนตัวเล็ก หรือตัวใหญ่ เรียนเก่งหรืออ่อน แต่ให้นั่งเป็นกลุ่มหมุนเวียนไป มีการอภิปรายกัน ทุกคนมีสิทธิในการแสดงความเห็น ความรู้ ความคิด การมีบรรยากาศประชาธิปไตยเช่นนี้ จะชักจูงให้เด็กเกิดการศึกษาด้วยตนเอง หรือการศึกษาโดยใช้ห้องสมุดมากขึ้น เพราะจะได้ค้นคว้าหาความรู้มาอภิปรายกันมากขึ้น ทำให้แต่ละคนมีความคิด และเพิ่มเติมความรู้จากห้องสมุด ศึกษาด้วยตนเองมากขึ้น รู้กว้างมากขึ้น การให้นักเรียนได้ทดลอง ปฏิบัติด้วยตนเองยังทำให้รู้สึกว่าคุณสามารถทำอะไรได้เช่นเดียวหรือมากกว่าคนอื่นๆ ซึ่งถ้าเด็กๆ ในสังคมไทยรู้จักคิด รู้จักลงมือทำ ก็จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศโดยรวม

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร กับกรรณการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นมหาวิทยาลัย

- มูลเหตุ

ใน เอกสารเผยแพร่ข้อเท็จจริงการยกฐานะ วศ.เป็นมหาวิทยาลัย ที่จัดทำโดยคณะกรรมการตัวแทนนิสิตนักศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา นำโดย อาจารย์บุญเกื้อ ควรหาเวช ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๖ กล่าวถึงมูลเหตุของการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย ดังนี้

๑. วิทยาลัยวิชาการศึกษา มีสภาพความพร้อมโดยสมบูรณ์ที่จะเติบโต
เป็นมหาวิทยาลัย

ปัจจุบันวิทยาลัยวิชาการศึกษา มีสาขาต่างๆกระจายออกไปยังส่วนภูมิภาค
ทั่วทุกภาคของประเทศไทย รวม ๘ แห่ง คือ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร
วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน วิทยาลัยวิชาการศึกษา
พิษณุโลก วิทยาลัยวิชาการศึกษา มหาสารคาม วิทยาลัยวิชาการศึกษา
สงขลา วิทยาลัยวิชาการศึกษา พระนครและวิทยาลัยวิชาการศึกษา พลศึกษา
ทำให้สามารถผลิตบัณฑิตทางการศึกษาได้ในปี ๒๕๑๔ จำนวน ๓,๕๐๐ คน และ
จะเพิ่มจำนวนนิสิตอีกปีละ ๑,๐๐๐ คน เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙ ในขณะเดียวกันได้ผลิตบัณฑิต
ปริญญาโทในสาขาต่างๆมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ ขณะนี้มีผู้จบปริญญาโทประมาณ
ปีละ ๑๐๐ คน และในปีการศึกษา ๒๕๑๗ จะเปิดสอนในระดับปริญญาเอก

วิทยาลัยวิชาการศึกษา มีอุปกรณ์ กำลังอาจารย์ และอาคารสถานที่
เพียงพอ พร้อมทั้งจะเปิดสอนสาขาวิชาอื่นๆได้ โดยไม่ต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้น
ในระหว่างที่ใช้แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๙) เพราะปัจจุบัน
วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้แบ่งเป็นคณะวิชาต่างๆ เป็น ๔ คณะวิชา คือ

- (๑) คณะวิชาการศึกษา
- (๒) คณะวิชามนุษยธรรมศึกษาและสังคมศาสตร์
- (๓) คณะวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์
- (๔) คณะวิชาวิจัยการศึกษา

เปิดสอนวิชาเอก ดังนี้ คือ

- เคมี	- ภูมิศาสตร์
- ชีววิทยา	- ประวัติศาสตร์
- ฟิสิกส์	- สังคมศึกษา
- คณิตศาสตร์	- จิตวิทยา
- คหกรรมศาสตร์	- การแนะแนว
- ศิลปะ	- การวัดผลการศึกษา
- ภาษาไทย	- โสตทัศนศึกษา

- ภาษาอังกฤษ - บริหาร และวางแผนการศึกษา
- พลศึกษา ฯลฯ

ถ้าพิจารณาจากคณะวิชา หรือสาขาวิชาเอกที่เรียนแล้ว จะเห็นได้ว่า วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ทำหน้าที่เหมือนกับมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว แต่เนื่องจาก พ.ร.บ. วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้บ่งเฉพาะให้ผลิตบัณฑิตทางการศึกษา เพียงสาขาเดียวเท่านั้น จึงทำให้วิทยาลัยไม่สามารถจะผลิตบัณฑิตในสาขาอื่นๆ ได้

ดังที่กล่าวมาแล้วเป็นเครื่องชี้ให้เห็นเด่นชัดเนื่องจากวิทยาลัยวิชาการศึกษาเปิดสอนวิชาเอกหลายสาขาร่วมกัน จึงทำให้มีอาจารย์ทุกสาขาวิชา มีอาคารสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอนเพียงพอที่จะเปิดสอนสาขาอื่นๆ อีก โดยไม่ต้องเพิ่มงบประมาณแต่อย่างใดเลย คณะต่างๆ ที่จะเปิดได้ทันทีในขณะนี้คือ

- (๑) คณะศึกษาศาสตร์
- (๒) คณะมนุษยศาสตร์
- (๓) คณะสังคมศาสตร์
- (๔) คณะวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์
- (๕) คณะพลศึกษา

แต่การที่จะเปิดสอนในคณะต่างๆ ได้นั้น จะกระทำได้อต่อเมื่อวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้แก่พระราชบัญญัติเป็นมหาวิทยาลัย

๒. ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาลัยวิชาการศึกษา

วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้เจริญเติบโตมาเป็นลำดับ จนกระทั่งปัจจุบันนี้ ได้ขยายงานอย่างกว้างขวาง มีนิสิตนักศึกษาจำนวน ๑๕,๑๙๕ คน นักเรียนสาธิต อีก ๓,๔๕๑ คน รวมผู้เข้ารับการศึกษทั้งสิ้นในขณะนี้ ๑๘,๕๔๖ คน ได้ผลิตบัณฑิต ออกไปรับใช้ประเทศชาติแล้ว มีจำนวน ๒๓,๕๐๐ คน นับว่าได้เจริญถึงขีดสุดแล้ว สมควรที่จะได้ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย หากจะพิจารณาถึงความเจริญเติบโต ของสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศแล้ว จะเห็นได้ว่าแทบทุกมหาวิทยาลัย ต่างก็มีประวัติและรากฐานมาจากโรงเรียน สถาบัน หรือ วิทยาลัย เช่น ในสหรัฐอเมริกา มีมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harward) เยล (Yale) โคลัมเบีย (Columbia) พรินซ์ตัน (Prince ton) ฯลฯ ในยุโรปก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน มหาวิทยาลัยในยุโรปส่วนมาก เดิมสอนเฉพาะวิชาเทววิทยา (Theology) ต่อมา

จึงขยายใหญ่ขึ้นเป็นลำดับ ทางเอเชียก็มี เช่น มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์

แม้ในประเทศไทยก็มี เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น ซึ่งมีรากฐานมาจากโรงเรียน เมื่อเจริญถึงขีดหนึ่งจึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย

ดังนั้นการที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ขอยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย จึงเป็นเรื่องของความเจริญก้าวหน้าของสถาบัน ซึ่งจะต้องมีวิวัฒนาการเจริญเติบโตต่อไป เป็นการเจริญที่มีคุณประโยชน์ ที่สามารถจะให้บริการในด้านต่างๆ แก่สังคมและประเทศชาติได้กว้างขวางกว่าเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

๓. ความคล่องตัวในการบริหารงาน

วิทยาลัยวิชาการศึกษา มีคณาจารย์ซึ่งมีคุณวุฒิในสาขาวิชาต่างๆอยู่เป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยต่างๆ แต่วิทยาลัยวิชาการศึกษาไม่มีสภาพและฐานะไม่เท่าเทียมเหมือนกับมหาวิทยาลัยอื่นๆ เพราะวิทยาลัยวิชาการศึกษาอยู่ใต้การควบคุมของ ก.พ. สำหรับมหาวิทยาลัยอยู่ภายใต้การควบคุมของ ก.ม. ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องการบริหารนี้ จะเห็นได้ว่าอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ต้องลาออกหรือขอโอนอยู่กับมหาวิทยาลัยอื่นๆทุกมหาวิทยาลัยในเมืองไทย ตั้งแต่คณะบดีลงมาจะเห็นได้ว่า ความแตกต่างหรือความไม่เป็นธรรมของกฎ ก.พ. และ ก.ม. มีผลต่อการบริหารของวิทยาลัยเป็นอย่างมาก เพราะเมื่อสถาบันมีหน้าที่เหมือนกัน ควรจะให้สิทธิเหมือนกันจึงจะเกิดความเป็นธรรมในสังคม อีกประการหนึ่งการที่ครูอาจารย์ที่ทรงคุณวุฒิของวิทยาลัยวิชาการศึกษาย้ายไปอยู่มหาวิทยาลัยอื่นๆเป็นจำนวนมาก มีผลกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของวิทยาลัย เพราะจะทำให้วิทยาลัยขาดครูอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพ ฉะนั้นการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย จะเป็นเครื่องช่วยให้สถาบันแห่งนี้ มีอายุยืนนานคงอยู่คู่กับสังคมตลอดไป

๔. ในด้านความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ

การเป็นมหาวิทยาลัย จะนำความก้าวหน้ามาสู่บัณฑิต นักศึกษา อาจารย์ ได้มากกว่าเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา

สำหรับนิสิตนั้น แทนที่จะเลือกเป็นครูอย่างเดียว อาจจะเลือกเรียนวิชาชีพอื่นๆได้อีก เพราะมหาวิทยาลัยเป็นตลาดวิชา (Academic market) เปิดสอนหลายอาชีพ สำหรับอาจารย์ที่สอนฝ่ายวิชาการ แทนที่จะช่วยผลิตครูดังกล่าวมาแล้ว ก็ทำให้เกิดเสรีภาพทางวิชาการในตนเองเพิ่มขึ้น สามารถผลิตคนในด้านต่างๆ ตามที่ตนถนัดได้อีก นอกจากนั้นผลงานด้านการวิจัยแทนที่จะมีการวิจัยแต่เพียงด้านการศึกษา ก็จะแผ่กว้างออกไปทุกสาขา ซึ่งผลการวิจัยในด้านต่างๆ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งขณะนี้วิทยาลัยวิชาการศึกษาที่กำลังคนที่มีความสามารถที่จะทำงานวิจัยในสาขาวิชาการต่างๆได้เป็นอย่างดี แต่เนื่องจากวิทยาลัยอยู่ใต้การควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ ทุนวิจัยที่ได้รับจะต้องเป็นทุนวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าครูอาจารย์ที่ทรงคุณวุฒิไม่สามารถจะใช้ความรู้ความสามารถในอันที่จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างสูงสุดได้ บางท่านก็นำความรู้ที่มีอยู่เพียงนำมาสอนในวิชาสามัญพื้นฐานเท่านั้น การที่รัฐลงทุนส่งคนไปศึกษาในต่างประเทศก็เพื่อที่จะให้บุคคลเหล่านั้นกลับมาทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติอย่างสูงสุด แต่ในขณะเดียวกัน เมื่อมีอัตรากำลังคนที่มีความสามารถอยู่แล้ว รัฐบาลควรรู้จักใช้กำลังคนที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถ้าวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยจะทำให้เกิดความคล่องตัวและความมีอิสระเสรีในด้านวิชาการแก่คณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นอย่างยิ่ง

๕. ในด้านเศรษฐกิจและสังคม

ถ้าพิจารณาในด้านเศรษฐศาสตร์ การยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย จะเป็นการเพิ่มบัณฑิตในสาขาวิชาการต่างๆออกมาเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ นับว่าเป็นกำไร (Benefit) ของการลงทุนทางการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ เพราะการผลิตบัณฑิตสาขาอื่นๆเพิ่มในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ ๓ (๒๕๑๕-๒๕๑๙) จะได้ไม่ต้องใช้งบประมาณนอกแผนเป็นผลพลอยได้ที่สามารถผลิตครูได้ทันต่อความต้องการตามแผนพัฒนาฉบับที่ ๓ และยังสามารถผลิตบัณฑิตในสาขาอื่นๆเพิ่มขึ้นมาอีก เพราะจำนวนอาจารย์และเครื่องมือเครื่องใช้ มีเพียงพออยู่แล้ว เช่นสมมติว่าผลิตบัณฑิตทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

ที่เพิ่มขึ้นนั้น ก็จะใช้อาจารย์ที่สอนในสาขาวิชาชีววิทยา ฟิสิกส์ เคมี คณิตศาสตร์ ฯลฯ มาสอนและเครื่องมือก็ใช้ชุดเดียวกัน ส่วนสาขาอื่นๆก็จะดำเนินการในทำนองเดียวกัน จะเห็นได้ว่าเป็นประโยชน์สูงสุดในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น การใช้อาจารย์ เครื่องมือ สิ่งก่อสร้าง ฯลฯ เป็นการได้ประโยชน์ ๓ ประการ คือ

(๑) เปิดโอกาสให้อาจารย์แต่ละท่านได้ใช้ความรู้ความสามารถสูงสุด เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติ

(๒) ใช้อุปกรณ์การเรียนการสอนตลอดจนเครื่องมืออย่างคุ้มค่าที่สุด

(๓) เป็นการผลิตกำลังคนระดับสูงให้แก่ประเทศชาติโดยไม่ต้องเพิ่มงบประมาณ ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ ๓

เมื่อเร็วนี้ วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ปฏิเสธที่จะรับกู้เงินจากต่างประเทศ เพื่อพัฒนาวิทยาลัย เพราะด้วยความเชื่อมั่นว่า ทรัพยากรที่มีอยู่มีความสามารถนำไปใช้ได้อีกอย่างมากมาย ไม่จำเป็นจะต้องกู้เงินจากต่างประเทศ ทั้งนี้ก็ด้วยคำนึงถึงเรื่องสำคัญดังต่อไปนี้ คือ

(๑) ประหยัดค่าใช้จ่ายของรัฐ

(๒) ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาให้เป็นมหาวิทยาลัย จะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมแก่สังคม เศรษฐกิจ และประเทศชาติ ในทางตรง โครงการมหาวิทยาลัยฉบับใหม่ยังส่งเสริมฐานะของครูที่มีวุฒิ ป.กศ. ป.ป. ป.ม. ป.กศ.สูง หรือวุฒิเทียบเท่าได้มีโอกาสเรียนต่อเพื่อเพิ่มวิทยฐานะ เหมือนกับสภาพที่ยังเป็นวิทยาลัย สำหรับทางอ้อมนั้น ก็คือสามารถช่วยเหลือให้นักเรียน ม.ศ.๕ ได้มีที่เรียนเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ในด้านการพัฒนากำลังคน และลดอัตราการว่างงาน โดยรัฐบาลไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นแต่ประการใด เพียงแต่แก้ไข พ.ร.บ. วิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็น พ.ร.บ. มหาวิทยาลัย เท่านั้น

ดังที่กล่าวมาแล้ว นิสิตนักศึกษาได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นสูงสุดอันจะพึงมีต่อสังคม และประเทศชาติ จึงได้ทำการต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุและผลอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และประเทศชาติ ในอนาคตสืบไป

ปฏิทินการยกฐานะของ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย

เหตุการณ์การผลักดันให้เกิดการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ชม ภูมิภาค (๒๕๔๔ : ๑๑๑ - ๑๑๖) ได้เรียบเรียงเหตุการณ์ไว้ดังนี้

๑๗ กรกฎาคม ๒๕๑๒

วิทยาลัยเสนอร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย....ให้ประธานสภาพิจารณา แต่ยังไม่ได้รับการพิจารณาประการใด จึงได้เสนอให้พิจารณาอีกครั้งหนึ่งในวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๒ แต่ได้รับบันทึกตอบว่า “ผมคิดว่าจะไปอยู่สำนักนายกฯแล้ว ก็น่าจะให้สำนักนายกฯ หรือสภาการศึกษาดำเนินการให้ ทางกระทรวงศึกษาธิการยังไม่พร้อม”

๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๓

หนังสือวิทยาลัยถึงสภาการศึกษาแห่งชาติ หนังสือที่ ศธ. ๐๓๐๕/๑๐๕๐ เสนอความคิดของที่ประชุมระดับหัวหน้าของวิทยาลัย ในอันที่จะปรับปรุงฐานะของวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัย และได้ส่งร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ให้สภาการศึกษาพิจารณา

๑๖ มกราคม ๒๕๑๔

คำปราศรัยของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีเนื่องในวันครู จะยกฐานะของวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย

๑๖ เมษายน ๒๕๑๔

หนังสือสภาการศึกษาแห่งชาติ ที่ สร.๑๔๐๒ (๑) /๑๘๕๙ ถึงวิทยาลัย แจ้งมติกรรมการบริหารสภาการศึกษาแห่งชาติ เรื่องวิทยาลัยเสนอเรื่องปรับปรุงฐานะเป็นมหาวิทยาลัยโดยได้ตั้งข้อสังเกต ๓ ประการ และข้อเสนออื่นเพื่อให้วิทยาลัยดำเนินการไปตามข้อสังเกตนั้น และให้ส่งกลับมายังสภาการศึกษาแห่งชาติ เพื่อคณะกรรมการบริหารจะได้พิจารณาต่อไป

๒๒ เมษายน ๒๕๑๔

หนังสือวิทยาลัยวิชาการศึกษา ที่ ศธ. ๐๓๐๕/๔๕๖ ตามที่สภาการศึกษาแห่งชาติได้ตั้งข้อสังเกต (หนังสือสภาการศึกษา ลงวันที่ ๑๖ เมษายน ๒๕๑๔)

วิทยาลัยขอเข้าพบในวันใดวันหนึ่งก่อนสิ้นเดือนเมษายน ๒๕๑๕ เพื่อที่วิทยาลัยจะได้ทราบวัตถุประสงค์โดยชัดเจนยิ่งขึ้น

๒๓ เมษายน ๒๕๑๔

บันทึกวิทยาลัยเสนอ ฯพณฯ ประธานสภาวิทยาลัยวิชาการศึกษา แจ้งว่าวิทยาลัยได้รับหนังสือสภาการศึกษาแห่งชาติที่ สร. ๑๔๐๒ (๑) / ๑๘๕๙ ลว. ๑๖ เมษายน ๒๕๑๔ เสนอเพื่อโปรดทราบ

๔ พฤษภาคม ๒๕๑๔

หนังสือวิทยาลัยถึงสภาการศึกษาที่ ศธ.๐๓๐๕/๕๓๔ ส่งร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยฉบับแก้ไขใหม่ จำนวน ๑๕ ชุด (ทำตามหนังสือของสภาการศึกษา ที่ ศธ. ๑๔๐๒ (๑) / ๑๘๕๙ เพื่อสภาการศึกษาแห่งชาติดำเนินการต่อไป โดยด่วน)

๒๒ กรกฎาคม ๒๕๑๔

หนังสือสภาการศึกษาแห่งชาติที่ สร. ๑๔๐๒ (๑) / ๓๘๔๓ ถึงวิทยาลัย แจ้งมติการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย (ฉบับแก้ไขใหม่) โดยได้ลงมติเห็นสมควรให้มีการปรับปรุงบางมาตรา รวม ๖ ข้อ และได้เสนอว่าคำนำหน้ายังไม่เหมาะสม เห็นควรนำหน้าว่า “สถาบัน...” (ให้วิทยาลัยดำเนินการต่อไปแล้ว ส่งเรื่องกลับสภาการศึกษาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ก่อนนำเสนอคณะรัฐมนตรี)

๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๔

ข่าวสภาการศึกษาแห่งชาติ

๕ สิงหาคม ๒๕๑๔

ร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย... (แก้ไขใหม่ ครั้งที่ ๒)

๙ สิงหาคม ๒๕๑๔

หนังสือวิทยาลัยถึงสภาการศึกษาแห่งชาติ ตอบคำถามที่สภาการศึกษาให้มีการปรับปรุง (หนังสือสภาการศึกษาแห่งชาติ ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๑๔) และส่งร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย (แก้ไขใหม่ ครั้งที่ ๒) จำนวน ๑๐ ชุด

๓๑ สิงหาคม ๒๕๑๔

หนังสือสภาการศึกษาแห่งชาติ ขอเชิญท่านอธิการเข้าร่วมชี้แจง
ในที่ประชุมคณะกรรมการบริหาร

๒๗ กันยายน ๒๕๑๔

หนังสือสภาการศึกษาแจ้งมติการพิจารณาร่าง พ.ร.บ. มหาวิทยาลัย...
(ฉบับแก้ไขใหม่ครั้งที่ ๒) ได้พิจารณาขัดข้อง ๒ ประเด็นให้วิทยาลัยดำเนินการ
แก้ไขปรับปรุงร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย... (ตามเหตุผลที่ได้แจ้งมา)

๒๘ กันยายน ๒๕๑๔

หนังสือสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ สร. ๑๔๐๒ (๗)/๕๖๕๓ ถึงเลขาธิการคณะ
รัฐมนตรี เรื่อง ความเห็นเรื่องการใช้คำนำหน้าชื่อของวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อ
ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยของคณะกรรมการบริหาร สภาการศึกษาแห่งชาติ

๖ ตุลาคม ๒๕๑๔

หนังสือวิทยาลัยวิชาการศึกษาแห่งชาติอ้างถึงหนังสือ ที่ สร. ๑๔๐๒ (๗) /
๕๕๔๔ ลงวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๑๔ ยืนยันการเป็นมหาวิทยาลัย

๗ ตุลาคม ๒๕๑๔

หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (ความเห็นเรื่องการใช้คำนำหน้าชื่อ
ของวิทยาลัยเมื่อยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย) ตอบตามหนังสือของสำนักนายก
รัฐมนตรีที่ สร. ๑๔๐๒ (๗)/๕๖๕๓ ลงวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๑๔ หนังสือฉบับนี้
ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อได้โปรดพิจารณาเสนอความเห็นเกี่ยว
กับเรื่องนี้ ประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีต่อไป... รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงศึกษาธิการ ฯพณฯ สุกิจ นิมมานเหมินท์ ชี้แจงว่าจะเอาชื่อ
มหาวิทยาลัย.... โดยไม่ต้องรวมกับสถาบันเทคโนโลยี กระทรวงฯสำเนาหนังสือ
ฉบับนี้ให้มหาวิทยาลัยทราบ

๓ ธันวาคม ๒๕๑๔

บันทึกของท่านอธิการถึง พลเอกกฤษ ปุณณกันต์

๑๗ ธันวาคม ๒๕๑๕

คำวินิจฉัยของคณะปฎิวัติ

๑๖ มิถุนายน ๒๕๑๕

บันทึกของท่านอธิการถึง พลเอกกฤษ ปุณณกันต์

๑ กันยายน ๒๕๑๕

หนังสือองค์การนิสิตนักศึกษาที่ ๑๘๖ / ๒๕๑๕, ๑๘๗/๒๕๑๕, ๑๘๘/๒๕๑๕, ๑๘๙/๒๕๑๕ ถึง พล.ต.อ.ประเสริฐ รุจิรวงศ์, พล.อ. กฤษณ์ สีวะรา, พ.ท.ณรงค์ กิตติขจร, ปลัดกระทรวงศึกษาธิการตามลำดับ เรื่อง ขอเชิญให้โอวาท และแสดงปาฐกถาเรื่องการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษา เนื่องในวันสถาปนาวิทยาลัย

๕ กันยายน ๒๕๑๕

แผนกประชาสัมพันธ์ องค์การนิสิตนักศึกษา ออกแบบสอบถามและความคิดเห็นเกี่ยวกับการยกฐานะ

๒๑ กันยายน ๒๕๑๕

ตัวแทนนิสิตนักศึกษา ศิษย์เก่า ทำหนังสือขอเข้าพบหัวหน้าคณะปฎิวัติ

๒๕ กันยายน ๒๕๑๕

ตัวแทนนิสิตนักศึกษา ศิษย์เก่า ไปติดตามผลการนัดวัน เวลา จากคณะปฎิวัติ แต่ยังไม่มีการกำหนดวัน

๒๖ กันยายน ๒๕๑๕

ตัวแทนนิสิตนักศึกษา ศิษย์เก่า ไปติดตามผลการนัดวัน เวลา จากคณะปฎิวัติ แต่ยังไม่มีการกำหนดวัน

๒๗ กันยายน ๒๕๑๕

นิสิตนักศึกษา ชุมนุมกันเปิดอภิปราย มติของการอภิปรายจะต่อสู้ให้ถึงที่สุด เพื่อให้วิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นมหาวิทยาลัย

๒๘ กันยายน ๒๕๑๕

นิสิตนักศึกษา ส่งตัวแทนขอเข้าพบคณะปฎิวัติอีกครั้งหนึ่งคณะปฎิวัติ
เชิญอธิการเข้าพบและมีมติให้วิทยาลัยวิชาการศึกษาในฐานะเป็นกรมในกระทรวง
ศึกษาธิการ

๒๙ กันยายน ๒๕๑๕

อธิการประชุมชี้แจง ให้นิสิตนักศึกษาเข้าใจฐานะของวิทยาลัย นิสิต
นักศึกษาไม่เห็นด้วยกับการเป็นกรมในกระทรวงศึกษาธิการจึงเดินทางไปชุมนุม
พร้อมกันที่หน้ากองบัญชาการคณะปฎิวัติ คณะปฎิวัติขอให้ส่งโครงการโดยเร็ว
และจะพิจารณาให้อย่างเร็วที่สุด

๑ ตุลาคม ๒๕๑๕

ร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย... (๑ ตุลาคม ๒๕๑๕ ฉบับแก้ไขใหม่)

๒ ตุลาคม ๒๕๑๕

นิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ส่งตัวแทนไปอภิปรายที่ วศ.
พระนคร, วศ. พลศึกษา วศ.ปทุมวัน, และวศ. บางแสน

๓ ตุลาคม ๒๕๑๕

นิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา มหาสารคาม และวิทยาลัยวิชาการศึกษา
บางแสน เดินทางมาร่วมชุมนุมที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

๔ ตุลาคม ๒๕๑๕

วิทยาลัยส่งโครงการมหาวิทยาลัย....ผ่านกระทรวงศึกษาธิการ และส่ง
พ.ท. ณรงค์ กิตติขจร

๖ ตุลาคม ๒๕๑๕

นิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ส่งตัวแทนไปอภิปรายที่วิทยาลัยวิชา
การศึกษา สงขลา

๗ ตุลาคม ๒๕๑๕

นิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ส่งตัวแทนไปเยี่ยม วศ. มหาสารคาม
และ วศ. พิษณุโลก

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

องค์การนิสิตนักศึกษา ทำหนังสือถึงปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และทำหนังสือถึง พ.อ. ณรงค์ กิตติขจร เพื่อขอทราบข่าวคืบหน้าเกี่ยวกับการยกฐานะ

๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

- หนังสือวิทยาลัยที่ ศธ. ๐๓๐๕/๑๗๒๓ ถึง เลขาธิการทบวงมหาวิทยาลัย
ของรัฐ ส่งโครงการมหาวิทยาลัย

- หนังสือวิทยาลัยที่ ศธ. ๐๓๐๕/๑๗๒๔ ถึง เลขาธิการ คณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติ ส่งโครงการมหาวิทยาลัย

๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

สำเนาหนังสือของคณะที่ปรึกษาฝ่ายนโยบายและแผนบริหารการศึกษา
(นายระบิล สีตะสุพรรณ ประธานคณะที่ปรึกษาฝ่ายฯ) เรื่องเกี่ยวกับการยกฐานะ
วิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย

๑๖ มกราคม ๒๕๑๖

นิสิตนักศึกษาประท้วง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการที่ยับยั้ง
เรื่องการยกฐานะ โดยชุมนุมและเผาหุ่นที่ วศ. ประสานมิตร

๓๑ มกราคม ๒๕๑๖

- หนังสือวิทยาลัย ที่ ศธ. ๑๒๐๑/๒๙๓ ถึง พันเอกณรงค์ กิตติขจร สมาชิก
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ส่ง

๑. ชุดเป็นมหาวิทยาลัย... สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ (รหัส ม.ค. ๑๖)

๒. ชุดเป็นมหาวิทยาลัย... สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ (รหัส ม.ค.)

- หนังสือวิทยาลัยที่ ศธ. ๑๒๐๑/๒๙๒ ถึงคุณธรรมบุญ ลัดพลี ส่ง พ.ร.บ.
มหาวิทยาลัยเช่นเดียวกับส่ง พันเอกณรงค์

๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖

บันทึกข้อความของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการถึงวิทยาลัย (นาย
ระบิล สีตะสุพรรณ) พร้อมส่งสำเนาหนังสือของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลง
วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖ ที่ให้เร่งวิทยาลัยวิชาการศึกษาให้รีบพิจารณาเสนอ

ความเห็นเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชา
การศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๗ ที่กระทรวงศึกษาได้ยกร่างขึ้นมา (พลเรือเอกอนันต์ เนตร
โรจน์ ลงนาม)

๑๕ มกราคม ๒๕๑๗

คณะรัฐมนตรีมีมติให้ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย

๑๖ มกราคม ๒๕๑๗

วิทยาลัยมีหนังสือถึงสำนักพระราชวัง เพื่อขอพระราชทานนามของ
มหาวิทยาลัย

สภานิติบัญญัติพิจารณาร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย... ที่วิทยาลัยร่าง
เสนอขึ้นไป

๖ มีนาคม ๒๕๑๗

สำนักงานพระราชวังมีหนังสือแจ้งให้ทางวิทยาลัยทราบว่ายทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามมหาวิทยาลัยว่า “ศรีนครินทรวิโรฒ”

๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๗

ประกาศใช้ พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ ๙๑ ตอนที่ ๑๑๒

ศาสตราจารย์ ดร. สุดใจ เหล่าสุนทร นักการศึกษาผู้มองการณ์ไกล

“...การศึกษาจะต้องค่อยๆเปลี่ยนแปลงความคิดของสังคมในชุมชนมุขมิฉะนั้นจะหาประโยชน์ได้น้อยมาก หากมัวหลงแต่สิ่งที่ดั่งงามในอดีต อันจะมาเป็นประโยชน์อย่างจริงจังในปัจจุบันไม่ได้ การศึกษาก็จะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้น้อยเต็มที หลายชุมชนมุขก็เปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่เข้ามากดดัน การศึกษาก็ยังคงยืนกรานอยู่กับสิ่งที่เคยทำ สิ่งที่เคยดีเคยงามในอดีต ก็จะเป็นการหาประโยชน์อันใดมิได้ เพราะเราต้องการให้การศึกษากลายเป็นเครื่องมือที่สามารถอยู่ในชุมชนมุขได้อย่างมีความสุข ไม่ใช่มีชีวิตอยู่กับความฝันถึงสิ่งใดในอดีต โดยไม่สนใจถึงสภาพที่เป็นจริงในชีวิตปัจจุบัน” (สุดใจ เหล่าสุนทร, ๒๕๒๕ : ๑๑-๑๒)

คำกล่าวของอาจารย์สุดใจข้างต้นนี้ แสดงถึงความเป็นผู้ไม่ยึดติดอยู่กับสิ่งที่ดั่งงามในอดีต หากแต่ท่านมองปัจจุบันตามความเป็นจริง และมองไกลไปถึงอนาคต คือการพัฒนาอย่างยั่งยืน เกิด “เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม” โดยเฉพาะการศึกษา ก็ควรมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

สิ่งที่ท่านได้ริเริ่ม และดำเนินการผลักดันในระหว่างที่ท่านเป็นผู้บริหารวิทยาลัยวิชาการศึกษา และในช่วงที่ท่านเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้บ่งชี้ถึงความเป็นนักการศึกษาผู้มองการณ์ไกลของท่าน ท่านไม่เพียงมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่ยังมองไปถึงวิธีการแก้ปัญหา และเล็งเห็นแนวทางการพัฒนาอีกด้วย หลายครั้งการพยายามผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น เกิดขึ้นท่ามกลางอุปสรรคนานาประการ แต่ท่านก็ยังคงมุ่งมั่น ปฏิบัติหน้าที่ด้วยอุดมการณ์ที่จะพัฒนาการศึกษาต่อไปอย่างไม่ย่อท้อ

การยกระดับวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็นหน่วยงานระดับกรม

หลังจากที่ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร เข้ารับตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้ดำเนินการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษา ขึ้นเป็นหน่วยงานระดับกรม แยกออกจากกรมการฝึกหัดครู กลายเป็นกรมหนึ่งในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๑๖ ลงวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕

การยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ถึงมูลเหตุของการผลักดันให้เกิดการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาการขาดความคล่องตัวในการบริหารงานของวิทยาลัยวิชาการศึกษา อีกทั้งวิทยาลัยมีศักยภาพในทางวิชาการอยู่ในระดับมหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร อธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษาในขณะนั้นจึงได้ร่าง พ.ร.บ. ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยเสนอต่อสภาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๒ ดังที่ปรากฏใน “คำปรารภ” ของศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ในเอกสารเผยแพร่ เพื่อให้สาธารณชนทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า “เมื่อข้าพเจ้าได้รับตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๑๒ ได้พบว่าการดำเนินงานของวิทยาลัยวิชาการศึกษาไม่มีความคล่องตัวเป็นอันมาก จึงได้ร่าง พ.ร.บ. ยกฐานะวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย เสนอต่อประธานสภาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๒ และรอรับฟังพิจารณาอยู่ ๑ ปีเต็ม จนถึงเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๓ จึงได้เสนอร่าง พ.ร.บ. นี้ต่อประธานสภาวิทยาลัยวิชาการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง อาจจะเป็นเพราะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็น ‘วิทยาลัย’ ในความหมายในความเข้าใจของบุคคลทั่วไปว่าไม่ใช่สถานศึกษาชั้นปริญญาในระดับมหาวิทยาลัย ดังที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ดำเนินงานอยู่จริง จึงเห็นสมควรที่จะออกเอกสารฉบับนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่บุคคลที่สนใจในการศึกษาชั้น ‘มหาวิทยาลัย’ ” (สมาคมศิษย์เก่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา, ๒๕๑๓ : คำปรารภ)

การร่าง พ.ร.บ. ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยของท่านจุดประกายให้เกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษา

เป็นมหาวิทยาลัยขึ้นในหมู่นิสิตและคณาจารย์ในวิทยาลัยวิชาการศึกษา

เมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๑๓ ได้เสนอร่าง พ.ร.บ. ยกฐานะฯ ต่อประธานสภาวิทยาลัยวิชาการศึกษา อีกครั้ง พร้อมทั้งเสนอต่อเลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติเพื่อพิจารณา การพิจารณาดำเนินไปจนถึงวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๑๗ พร้อมๆกับมีการเดินขบวนเคลื่อนไหวเรียกร้องให้พิจารณาอนุมัติเรื่องการยกฐานะฯนี้ของนิสิตและคณาจารย์วิทยาลัยวิชาการศึกษา ในที่สุดคณะรัฐมนตรีก็มีมติให้ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย

วันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๑๗ สำนักราชเลขาธิการ สำนักพระราชวัง ได้มีหนังสือแจ้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานชื่อมหาวิทยาลัยว่า “ศรีนครินทรวิโรฒ” วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๗ ประกาศใช้ พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๙๑ ตอนที่ ๑๑๒ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เข้ามาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

การดำเนินโครงการยุบรวมวิทยาเขตต่างๆของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ไปยังอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร เล็งเห็นถึงปัญหาความคับแคบของวิทยาเขตประสานมิตร และปัญหาวิทยาเขตอื่นๆ ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณสถานที่ของหน่วยงานอื่น ท่านจึงเริ่มจัดหาพื้นที่ที่มีบริเวณมากพอที่จะรวมวิทยาเขตต่างๆในกรุงเทพมหานครเข้าด้วยกันจึงเกิดโครงการการยุบรวมวิทยาเขตต่างๆของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่อยู่ในกรุงเทพมหานคร ไปอยู่ที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรียกกันสั้นๆ ว่า “โครงการวังน้อย” ที่ดินที่อำเภอวังน้อยเป็นที่ดินทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ มีเนื้อที่กว่า ๓,๕๐๐ ไร่ ขายให้แก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในราคา ๑๒ ล้านบาท มีการจัดทำเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และวางผังไว้ค่อนข้างสมบูรณ์

แม้ว่าโครงการดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะสาเหตุหลายประการ เช่น มีหลายฝ่ายต่อต้านคัดค้าน และไม่มีเงินงบประมาณจำนวน ๑๒ ล้านบาท เพื่อเป็นค่าที่ดิน

จากวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาสู่อำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก การริเริ่มวางรากฐานของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อำเภองครักษ์

พุทธศักราช ๒๕๑๘ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร อธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดำเนินการจัดหาที่ดินเพื่อรองรับการขยายตัวตามแผนพัฒนามหาวิทยาลัย โดยพิจารณาที่ดินในจังหวัดนครนายก ซึ่งบริษัท ทำนา ศีระกระบือ จำกัด ได้มอบที่ดินอำเภองครักษ์ จังหวัดนครนายก จำนวน ๙๔๗ ไร่ ๑ งาน ๕๕ ตารางวา ให้แก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยนายอมร อนันตชัย นายอำเภองครักษ์ เป็นผู้ประสานงาน ต่อมามหาวิทยาลัยได้ขยายพื้นที่โดยคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม อนุญาตให้ใช้ที่ดิน ส.ป.ก. จำนวน ๒๐๖ ไร่ ๓ งาน ๐๖ ตารางวา เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษาต่อไป

(3) משימה

10.54/

คำว่ากรอ้าปากบอก-รัก

សុវត្ថិកាម 2518

เรื่อง การบริจาคที่ดินเพื่อสร้างมหาวิทยาลัยแก่นครนิวยอร์ก

เว็บไซต์ : www.doe.go.th

[illegible]

ดังนั้น ทางราชการอำเภอของภักดิ์ ในนามของราษฎรทั้งหมด จึงขอความกรุณาจาก
 บริษัทฯ ขอให้ไปพิจารณาถึงความเจริญรุ่งเรืองของอำเภอของภักดิ์ และจังหวัดนครนายก ตลอดจน
 ความมั่งคั่ง และความสุข ความเจริญของท้องถิ่น โดยการไปจากที่อื่น โดยเสด็จพระมหาสมณกิจ
 พระเจ้าอยู่หัว เพื่อก่อสร้างผลอันเป็นการเกื้อหนุนแก่ตัวภักดิ์ ความเจริญรุ่งเรืองของอำเภอของภักดิ์ และ
 จังหวัดนครนายก อันมีแต่ความดีความงาม และการพิจารณาของ บริษัทฯ ในครั้งนี้ก็ขอขอบพระคุณ

ฉะนั้น จึงมีบทบาทได้แก่โครงการและกระบวนงานได้ ตามกรอบครุภัณฑ์ภายใน
ค่าที่ได้ถูกกับ เพราะมีแผนการของจังหวัดอีก 2 ถึง 3 จังหวัด ถ้าถึงก็ตกของที่เข้าแข่งขันได้
มหาวิทยาลัยแห่งนี้ ทั้งนี้ จึงจำเป็นต้องขอความร่วมมือจากโครงการโดยเร็วด้วย.

~~ขอแปลความที่ถูกต้องมา จึง~~

(ทศบาล อภิบาล)

បារមីរ៉ាពោធិករិកម៌

บริษัท ห่านาสีระกระป๋อง จำกัด

๕๔๓/๔ ถนนสามเสน อ.ดุสิต กรุงเทพฯ

วันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

เรื่อง การบริจาคที่ดิน เพื่อสร้างมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

เรียน นายอำเภอองครักษ์

อ้างถึงหนังสือ ที่ นบ. ๕๔๑ ลงวันที่.....เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔

ตามที่ท่านได้มีหนังสือติดต่อกับ บริษัท ห่านาสีระกระป๋อง จำกัด ฉบับดังกล่าว อ้างวัตถุประสงค์ว่า ท่านได้พิจารณาว่าร่วมกันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่าอยากจะได้ที่ดินบริเวณริมคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ตำบลองครักษ์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก เพื่อจัดตั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในรูปของมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์แบบ มีครบทุกคณะวิชา ซึ่งเมื่อสร้างเสร็จตามโครงการ จะมีนักศึกษาในระดับปริญญาตรีเข้าศึกษาประมาณปีละ ๑๐,๐๐๐ คน และมีอาจารย์จำนวน ๑,๕๐๐ คน ซึ่งจำเป็นจะต้องใช้สถานที่อย่างมาก ประมาณ ๒,๐๐๐ ไร่ คณะผู้ดำเนินการก่อสร้างมหาวิทยาลัย ได้ติดต่อกับขอซื้อที่ดินจากอำเภอองครักษ์กับบริษัท ห่านาสีระกระป๋อง จำกัด ขอความกรุณาบริจาคที่ดินจำนวน ๒,๐๐๐ ไร่ เพื่อจะจัดตั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒขึ้นภายในปี ๒๕๑๔ ความความเร่งด่วนนั้น

บันทึกทางคณะกรรมการบริษัท ได้ประชุมพิจารณาแล้ว และให้แสดงความชอบคุณแก่ท่าน และคณะผู้จัดตั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นอย่างมาก ที่ได้กรุณาติดต่อกับบริษัทฯ และมีมติอนุมัติที่ดินให้แก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามแผนผังที่ไต่เรียนแนบมาพร้อมนี้ และความหมายเลขโฉนดที่ดินต่อไปนี้

หมายเลขโฉนดที่ดิน ๔๔๑, ๔๔๒, ๔๔๓, ๔๔๔, ๕๐๑, ๕๐๒, ๕๐๔, ๕๑๑, ๕๑๒, ๕๑๓, ๕๑๔, ๕๑๕, ๕๑๖ รวม ๑๓ โฉนด เนื้อที่ประมาณ ๕๔๓ ไร่ ๑ งาน ๔๕ ตารางวา โขมื่นหน้าที่ดิน กว้างประมาณ ๑,๐๐๐ ม. ลึกประมาณ ๑,๖๐๐ ม. ส่วนที่ดินที่ขากไปขอให้ท่านติดต่อกับจากกองมรดก ม.ร.ว. สุวพรรณ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เพื่อจะได้มีส่วนช่วยกันรับผิดชอบและช่วยกันสร้างสรรกิจอันมีความสมควร

บริษัทฯ ใครขอเรียนว่า การบริจาคที่ดินของบริษัทฯ นี้ บริษัทพร้อมที่จะโยนที่ดินให้แก่ทางราชการได้ทันที และหวังว่า โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ณ สถานที่ดังกล่าวจะสำเร็จลุล่วงเป็นไปตามเป้าหมายทุกประการ

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายสุริย เสนวาทิน)

กรรมการผู้จัดการ

ชุมชนกับการศึกษา

ในปัจจุบันนี้ เรานิยมใช้คำว่า การศึกษา ในความหมายที่หมายถึง การเรียนหรือการมีความรู้ เช่นศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยนั้นๆ ได้รับการศึกษาน้อย ได้รับการศึกษามาก ศึกษาเป็นแพทย์ ศึกษา ป.๗ หรือศึกษาจากบิดา ศึกษาด้วยตนเอง ฉะนั้นการศึกษาหมายถึงระดับการศึกษาที่ได้เล่าเรียน หรือหมายถึงเรียนแต่อย่างเดียว ถ้าหากเราจะหวนใช้คำง่ายๆ ตามที่เคยกันมาแต่ก่อนแต่บอกว่าเรียน เช่น เรียนที่มหาวิทยาลัยนั้นๆ เป็นคนเรียนน้อยเรียนมาก เรียนเป็นหมอเรียนถึง ป.๗ ดังนี้ ก็คงไม่ปนกัน การศึกษาที่มีคำว่าวิชานำหน้า เพราะวิชาการศึกษาไม่ได้หมายถึงเรียน แต่หมายถึงวิชาพวกหนึ่ง ที่ใช้สำหรับเอาไปสอนนักเรียน เหมือนกับวิชาแพทย์ เอาไปใช้รักษาคนไข้ แต่เดิมเราเรียกกันง่ายๆว่า วิชาครู คือเป็นวิชาสำหรับครู เพื่อจะสามารถสอนนักเรียนได้ดี ที่จริงใครๆ ก็สอนนักเรียนได้ จะสอนดีเพียงใดนั้นแล้วแต่ความสามารถของแต่ละบุคคล บางคนเป็นครูสอนนักเรียนมาตั้งแต่หนุ่ม เพิ่งมาเป็นครูสอนดี สอนเก่ง เมื่ออายุ ๕๐ เศษบางคนไม่ต้องรอจนถึง ๕๐ เศษ เพียง ๓๕ หรือ ๔๐ ก็สอนดี สอนเก่ง ฉะนั้นท่านคงเคยได้ยินมาว่าการสอนนั้นเป็นศิลปะเฉพาะตัวผู้สอนบ้าง ครูสอนดี ไม่ต้องเรียนวิชาครู ก็สอนดีเอง ดูเป็นการยกเอาช้อยกเว้น หรือไม่คิดถึงเวลา หัดสอนด้วยตนเองตั้งนับเป็นสิบๆ มาเอาเสียเลย

ฉะนั้นวิชาครูจึงเกิดขึ้น มุ่งให้ผู้ประสงค์จะเป็นครูได้เรียนและฝึก เพื่อจะได้เป็นครูที่ดีรวดเร็วยิ่งขึ้น แทนที่จะต้องไปคลำหาวิธีสอนด้วยตนเองนับเป็นสิบๆ ปีอย่างแต่ก่อน

เมื่อการศึกษากว้างขวางขึ้น งานเกี่ยวกับการศึกษาจึงไม่จำกัดอยู่เพียงการสอน ฉะนั้นวิชาครูจำกัดอยู่เพียงแต่การหัดสอนให้ดี การเข้าใจเด็ก การควบคุมเด็กให้อยู่ในระเบียบวินัย และการจัดห้องเรียน แต่ขยายออกไปเป็นการจัด และ

การบริหารโรงเรียน การควบคุมครูบาอาจารย์ การตรวจและการแนะนำในเรื่องที่เกี่ยวกับการศึกษาโดยทั่วไป ตลอดจนการวางแผนการศึกษา การหาวิธีการที่จะสนับสนุนการศึกษา การควบคุมการศึกษา และการหาเงินมาเพื่อใช้จ่ายทางการศึกษา ฉะนั้นถ้ายังคงเรียกว่าวิชาครู ก็จะทำให้ผิดความหมายไปจึงเกิดคำว่า วิชาการศึกษา ขึ้น ซึ่งหมายถึงวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ฉะนั้นคำว่า การศึกษา และคำว่า วิชาการศึกษา จึงมีความหมายแตกต่างกันเป็นอันมาก การศึกษา หมายถึง การเรียน หรือระดับของความรู้ที่เรียน ส่วนวิชาการศึกษา หมายถึง วิชาจำพวกหนึ่งสำหรับผู้ที่จะปฏิบัติงานทางด้านการศึกษาจะต้องเรียน เพื่อให้มีความสามารถที่จะปฏิบัติงานได้ ดังเช่นแพทย์ ต้องเรียนวิชาแพทย์ ถ้าไม่เรียนก็คงต้องเป็นแพทย์เถื่อน

ถ้าท่านจะตั้งคำถามว่า การศึกษาคืออะไร ผู้ตอบจะตอบต่างๆ กัน ตามความเข้าใจของตน บางท่านอาจจะตอบว่า การศึกษาคือการเรียนหนังสือให้สอบได้ไล่ชั้นต่างๆ ท่านที่แก้ทางวิชาการศึกษา ก็อาจจะตอบว่า การศึกษาคือการทำให้เกิดความงอกงามดังนี้เป็นต้น ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นเรื่องใหญ่ คนส่วนมากมองเห็นแต่เพียงส่วนเดียว มิได้มองเห็นทั้งหมด ดังนิทานเรื่อง ตาบอดคลำช้าง คนหนึ่งบอกช้างเหมือนท่อนซุง เพราะคลำโดนขา อีกคนหนึ่งคลำไปโดนหูช้างก็เลยบอกว่าช้างเหมือนพัด ฉะนั้นความหมายของการศึกษาสำหรับในสามัญชนจึงมีต่างๆ กัน ตามความเข้าใจและประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาโดยปกติ เป็นการสนองความต้องการของสามัญชน บางทีท่านคงจะได้ยินผู้ใหญ่บางคนบ่นว่าเรียนไปก็เท่านั้น หากินอะไรไม่ได้ ถ้าจะให้ความหมายของการศึกษาอย่างย่อที่สุดก็น่าจะเป็นเพียงว่า “การศึกษาคือการสั่งสอนอบรมให้สามารถอยู่อย่างมีความสุขในชุมชนนั้นๆ” ความสำคัญของความหมายของการศึกษาที่กล่าวมานี้ คือ การสั่งสอนอบรมอยู่อย่างมีความสุข และ ชุมชน

การสั่งสอนอบรม หมายถึงการให้ความรู้พอเหมาะสมสำหรับบุคคลนั้นๆ คนมีฐานะทางสังคมระดับไหน ก็ควรจะมีความรู้ต่างๆพอเหมาะสมกับบุคคลอื่นๆ ในฐานะสังคมเดียวกัน มิใช่มีความรู้ต่ำกว่าคนอื่นๆ ซึ่งแตกต่างจนเห็นได้ชัด

ทำให้เป็นศัตรูหมั่น หรืออย่างที่เราพูดกันไม่รู้เรื่อง

ยิ่งกว่านั้นไม่ใช่แต่จะมีความรู้อย่างเดียว ต้องมีความประพฤติตามที่บุคคลอื่นๆ ในระดับเดียวกันถือว่าเป็นเหมาะสม ฉะนั้นการอบรมจึงหมายถึงการพำสอนให้มีจิตใจดี สมฐานะของตน มีวัฒนธรรม กริยามารยาท ตลอดจนรู้จักแต่งกาย รู้จักพูดจาสมกับชั้นวรรณะของตน การที่ใครคนหนึ่งตำหนิอีกคนหนึ่งว่า พูดอย่างไร กริยาอย่างลงเขย นั้นแหละคือคนที่ไม่ได้รับการอบรมให้เหมาะสมกับฐานะทางสังคมของตน

การอยู่อย่างมีความสุข จะมีความหมายถึง สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นๆ ได้อย่างไม่เดือดร้อน คบกับใครก็ได้ไม่มีใครรังเกียจ ไม่เป็นกาฝาก มีครอบครัวและอาชีพที่ไม่เป็นที่รังเกียจ ไม่อึดอัดขัดสนกว่าที่ควรจะเป็น ความจริงการอยู่อย่างมีความสุขไม่ได้หมายถึง มีเงินดังที่คนบางคนเข้าใจ อย่างที่พูดกันบ่อยว่ามีเงินเสียอย่างจะเอาอะไรก็ได้ คนมีเงินความจริงไม่มีความสุขอย่างที่คิด เพราะจะต้องคอยระวังไม่ให้สูญหาย ร้อยหรือ ต้องให้โตวันโตคืนจนท่วมตัว แล้วจะหาความสุขได้อย่างไร ฉะนั้นการที่จะอยู่อย่างมีความสุข จะต้องอาศัยความรู้ต่างๆ ทั้งทางกาย ทางใจ ทางศีลธรรมและคุณธรรมต่างๆ มาช่วยประกอบอีกเป็นอันมาก สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นในตัวบุคคลได้ ก็ต้องด้วยการศึกษาที่ค่อยเพิ่มพูนขึ้น ค่อยๆ พิจารณาหาทางที่จะปฏิบัติให้ดีจึงจะอยู่อย่างมีความสุขได้

ชุมชน หมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเป็นพวกเหล่าเป็นหมู่บ้าน เป็นเมือง เป็นแคว้น เป็นประเทศ และเป็นโลกในที่สุด ฉะนั้น คำว่าชุมชน หมายถึงมีความหมายแตกต่างกันออกไปตามความหมายที่ต้องการ โดยมีจุดสำคัญอยู่ที่ว่าเป็นที่รวมของมนุษย์เป็นกลุ่มๆ ไป มนุษย์จะรวมกันก็ต่อเมื่อเป็นพวกเดียวกัน เช่น เชื้อชาติเดียวกัน ศิพพรรณคล้ายคลึงกัน มีภาษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีร่วมกัน อยู่รวมกันสามารถติดต่อพึ่งพาอาศัยกันได้โดยสะดวก บางชุมชนถือว่า คนทั้งชุมชนเป็นเสมือนพี่น้องร่วมสายโลหิตกัน ทุกคนรับผิดชอบในความเป็นความตาย ทุกข์สุข ของชุมชนร่วมกัน

แต่เมื่อมนุษย์มีมากขึ้น ก็อาจจะมีการอพยพจากชุมชนหนึ่งไปตั้งชุมชนใหม่ห่างไกลออกไป จึงทำให้เกิดแบ่งแยกเป็นแคว้น เป็นหัวเมืองต่างๆ พวกเดียวกันหรือพวกที่คล้ายคลึงกันก็ร่วมกันตั้งเป็นประเทศขึ้น แม้ชุมชนที่

สืบเชื้อสายเดียวกันหากแตกแยกออกไปตั้งอยู่ห่างกัน ไม่มีการติดต่อ อย่างสม่ำเสมอ นานๆ เข้าก็เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องภาษา ขนบธรรมเนียมลักษณะความเป็นอยู่ขึ้น ฉะนั้นในบางประเทศที่มีชุมชนชนแตกต่างกันมาก การศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยให้อยู่ร่วมกันได้โดยยังมีความคิดว่าเป็นพวกเดียวกัน ถ้าประเทศจีนไม่มีตัวหนังสือร่วมกัน ไม่มีการศึกษาในทำนองเดียวกัน ก็คงจะแตกแยกออกเป็นส่วนๆ ดังเช่นประเทศต่างๆ ในยุโรป

มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ประหลาดอยู่อย่างหนึ่ง คือแม้จะต้องอยู่ร่วมกันเป็นพวกเป็นหมู่ เป็นชุมชนชนดังที่ได้กล่าวมาแล้วในพวกหรือชุมชน ก็จะแบ่งแยกออกเป็นชั้น เป็นวรรณะ เรื่องนี้จะเห็นได้ชัดเจนในอินเดีย โดยแบ่งออกเป็นวรรณะต่างๆ กัน ไม่ปะปนกันอย่างเด็ดขาด ใครฝ่าฝืนก็ต้องถูกดูหมิ่นดูแคลน ไม่ให้เข้าร่วมพวกพ้องอีกต่อไป

การแบ่งชั้นวรรณะของชุมชนชนนั้น เนื่องมาจากเหตุหลายประการ แต่ที่สำคัญก็คือ ชชาติกำเนิดและฐานะทางความมั่นคงเหตุอย่างอื่นๆ เช่น การได้รับแต่งตั้งหรือยกย่องจากผู้มีอำนาจ เช่น ยศสถาบรรดาศักดิ์ ได้ครองเมืองในราชอาณาจักร หรือเป็นผู้มีความรู้เป็นพิเศษ มีความเก่งกล้าเป็นพิเศษ ก็มีบ้างแต่ส่วนน้อย ไม่เหมือนโดยชาติกำเนิดและฐานะความมั่นคง

นำประหลาดใจอยู่อย่างหนึ่งที่พอมนุษย์รวมกันเข้าเป็นชุมชน การแบ่งชั้นก็เกิดขึ้นเอง ไม่มีใครกำหนดให้ต่างคนต่างรู้ว่าตนเองอยู่ในฐานะอย่างไร เป็นคนชั้นสูงหรือชั้นกลาง หรือชั้นต่ำ ดูตัวอย่างง่ายๆ จากการประชุมในหมู่บ้าน พวกผู้ใหญ่ที่ได้รับการแต่งตั้งจะเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรศึกษาจะนั่งแถวหน้าปนกับผู้มีหน้ามีตา มีฐานะทั้งหลาย แต่งตัวตามเครื่องแบบที่มีอยู่ หรือสวมเสื้อผ้าสะอาดสอาดใหม่ดีกว่าพวกอื่นๆ แถวรองลงไป การแต่งเนื้อแต่งตัวพอจะบอกได้ว่ามีความสำคัญลดหลั่นลงไป พอมีฐานะบ้างแต่จะไปเปรียบกับพวกแถวต้นๆ ไม่ได้ แม้แถวหน้าที่ว่าง ก็ไม่ยอมนั่ง ต้องเรียกกันแล้วเรียกกันอีกกว่าจะไปนั่งได้ ยิ่งแถวหลังๆ ด้วยแล้วรู้สึกว้า ถ้าไม่ขอร้องแถมบังคับคงไม่มาบางคนมาเพราะขัดคนนั้นคนนี้ได้ เพราะรู้สึกตนเองไม่มีความสำคัญอะไรเลย

การแบ่งชั้นวรรณะโดยปกติจะแบ่งออกเป็นสามชั้นใหญ่ๆ คือ สูง กลาง ต่ำ แต่ละชั้นก็ยังแบ่งออกไปอีกเป็น สูง-สูง สูง-กลาง สูง-ต่ำ กลาง-สูง กลาง-กลาง

เรื่อยไปจนถึง ต่ำ-ต่ำ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะแม้แต่คนพวกเดียวกันชั้นเดียวกัน เมื่อมีจำนวนมากเข้า ก็กลายเป็นขุมนุมนของคนในขุมนุมนใหญ่ จึงแบ่งออกเป็น สูง-กลาง-ต่ำ แทรกย่อยเพิ่มขึ้นมาอีก พวกที่มีชาติสูงส่งมีฐานะมั่นคงมหาศาล ก็เป็นพวก สูง-สูง พวกนี้มีอยู่ไม่มากนัก พวกมีฐานะความมั่นคงมหาศาล แต่ชาติกำเนิดไม่สูงส่งนัก หรือพวกมีชาติกำเนิดสูงส่งแต่มีฐานะความมั่นคงไม่มหาศาล นักไม่เท่าพวกสูง-สูง ก็เป็นพวกสูง-กลาง แบ่งแยกย่อยกันออกไปเป็นชั้นเล็กๆ แทรกอยู่ในชั้นใหญ่ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

โดยปกติคนชั้นสูงเป็นคนชั้นปกครอง ฉะนั้นพวก สูง-สูง จึงมีอำนาจ และมีความสำคัญในขุมนุมนนั้นๆ ยิ่งกว่าพวกอื่นๆ พวกสูง-กลาง สูง-ต่ำ ก็ลดหลั่น ในอำนาจลงมา มาปัจจุบันนี้บางคราววรรณะแทบจะไม่มีมีความสำคัญอะไรมา อย่างแยกแยะที่เป็นวรรณะ พราหมณ์ หรือวรรณะกษัตริย์ ก็ยังภูมิใจในวรรณะของตนอยู่ แม้จะไม่มีมีความสำคัญอะไรแล้ว แต่ชั้นในขุมนุมนยังมีความสำคัญอยู่เป็นอันมาก

เมื่อชนชั้นสูงเป็นฝ่ายปกครอง เป็นเจ้านายจะโดยชาติกำเนิดหรือ โดยอำนาจที่มีอยู่ก็ตาม คนในขุมนุมนทั้งที่เป็นคนชั้นกลางและคนชั้นต่ำ หรือ แม้คนชั้นสูงด้วยกัน ก็จะต้องดำเนินชีวิตด้วยการพยายามเลียนแบบจากคนชั้นสูง ยึดถือการดำเนินชีวิตของคนชั้นสูงเป็นจุดหมายที่ตนจะต้องพยายามไปให้ถึง เพื่อจะได้รับการยกย่องเป็นคนชั้นสูงบ้าง ความคิดเช่นนี้เป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิต แม้ในปัจจุบันนี้ เรายังมีกับข้าวชาววัง ชุดคุณหญิงแบบสังคมชั้นสูงอะไรๆ เหล่านี้ เป็นจุดหมายของคนชั้นกลางชั้นต่ำอยู่

การที่คนชั้นกลางและคนชั้นต่ำพยายามที่ทำให้การดำเนินชีวิตเลียนแบบ ชนชั้นสูง ก็เนื่องจากความพยายามที่จะเขยิบฐานะทางสังคมของตนจากชั้นกลาง เป็นคนชั้นสูง หรือจากชั้นต่ำ เป็นชั้นกลางแล้วเป็นชั้นสูงในที่สุด เมื่อคนชั้นสูงเป็นจุดหมายของคนชั้นกลางและชั้นต่ำ และถูกพยายามที่จะเลียนแบบอย่างไม่ละลด คนชั้นสูงก็ต้องพยายามทำตนให้สูงเหนือคนชั้นกลางและชั้นต่ำให้ยิ่งๆ เหนือขึ้นไปอีก การกระทำตนให้สูงยิ่งขึ้นนั้น ก็ต้องพยายามให้มีความรู้สูง และมีวิธีปฏิบัติที่คนชั้นกลางและชั้นต่ำปฏิบัติตามยาก ความพยายามเลื่อนฐานะทางสังคม และความพยายามหนีฐานะทางสังคมของคนในชั้นต่างๆ ดังกล่าวนี้นี้ เป็นสาเหตุ

สำคัญในความเปลี่ยนแปลงและความเจริญของชุมชน จดหมายในการจะ
 เชิญฐานะทางสังคมเป็นแรงจูงใจที่สำคัญยิ่งของคนในชุมชน

คนที่มีฐานะไม่ค่อยดีมีความหมายบากบั่นที่จะยกฐานะทางสังคมของตน
 และพยายามช่วยเหลือส่งเสริมให้บุตรหลานได้สามารถเชิญฐานะของตนในภาย
 หน้านั้น การจะเชิญฐานะทางสังคมโดยอาศัยชาติกำเนิดนั้นเป็นเรื่องยาก
 อาจจะได้โดยการแต่งงานกับผู้ที่มีชาติกำเนิดสูง อันทำให้ตนพลอยอยู่ในฐานะเดียวกับ
 กับคู่สมรสด้วย วิธีสร้างฐานะทางสังคมที่สำคัญจึงอยู่กับการศึกษา เพื่อให้มี
 ความฉลาด ความสามารถในการเข้าร่วมในการอาชีพและในความทัดเทียม
 กับบุคคลที่มีฐานะที่ตนต้องการเพราะความรู้ความฉลาดที่เกิดขึ้นจากการศึกษา
 การมีกริยามารยาท มีวัฒนธรรม เช่นเดียวกับชนชั้นสูง ตลอดจนความสามารถใน
 การจะคบหาสมาคมกับชนชั้นสูงได้อย่างดีนั้น ขึ้นอยู่กับการศึกษาอบรม เช่นเดียวกับ
 ที่ชนชั้นสูงได้รับ ฉะนั้นเราท่านจึงได้ยินบิดา มารดาพูดเสมอว่า ต้องให้ลูกได้เรียน
 ให้สูงที่สุดเพราะไม่อยากให้ลำบากเหมือนกับตนในขณะนี้ ให้เรียนให้สูงจะได้เป็น
 เจ้าคนนายคน ไม่ลำบากเหมือนพ่อแม่

ฉะนั้นการศึกษาจึงเกือบจะพูดได้ว่าเป็นวิถีทางประการสำคัญที่จะช่วยให้
 ชนชั้นสูงยังเป็นชั้นสูงอยู่ จะช่วยให้ชนชั้นกลางได้เชิญขึ้นเป็นชั้นสูง และให้
 ชนชั้นต่ำเชิญฐานะของตนให้สูงจากฐานะชั้นเดิมของตน การศึกษาเป็นสิ่งเดียวที่จะ
 ให้ชุมชนหนึ่งเท่าเทียมกับชุมชนแห่งอื่น และเชิญสูงก้าวหน้าเกินชุมชน
 อื่นๆ ถ้าหากชุมชนใดละเลย หรือไม่เอาใจจริงจังกับการศึกษา ความคิดที่จะ
 ให้ชุมชนของตนทัดเทียมกับชุมชนอื่นๆ ย่อมไม่บรรลุผลใดๆ ทั้งสิ้น

ยิ่งกว่านั้นชุมชนแต่ละแห่งย่อมไม่มีความมุ่งหมายแต่เพียงให้ทัดเทียม
 กับชุมชนอื่น หรือก้าวหน้าไปกว่าชุมชนอื่นเท่านั้น เพราะหากมีจุดประสงค์
 แต่เพียงความเท่าเทียมและความก้าวหน้าเท่านั้น ในที่สุดชุมชนก็จะถูกกลืน
 เข้าไปรวมกับชุมชนที่ใหญ่กว่า เจริญกว่า ดังนั้นในการจัดการศึกษาของชุมชน
 จะต้องมีจุดประสงค์อื่นที่สำคัญรวมอยู่ด้วย ความสำคัญที่จำเป็นจะต้องให้มีอยู่
 ก็คือ เอกลักษณ์ของชุมชน เอกลักษณ์เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชน ที่เป็น
 ลักษณะรวมของชุมชนที่แตกต่างจากลักษณะรวมของชุมชนอื่น เอกลักษณ์
 ของชุมชนไทยเรา ก็คือ ความเป็นไทย การศึกษาจะต้องฝึกอบรมให้คนไทยเรา

มีความรู้ความสามารถ ในการจะทำให้ชุมชนหรือประเทศเจริญเท่าเทียมกับประเทศอื่น หรือมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งกว่าประเทศอื่น แต่ในเวลาเดียวกันสามารถรักษาความเป็นคนไทยของเราให้คงอยู่ ไม่ถูกหล่อหลอมรวมเข้ากับลักษณะเฉพาะของชุมชนอื่นที่มาสัมพันธ์กับชุมชนของเรา

การศึกษาในความเจริญต่างๆ จะดึงดูดเปลี่ยนแปลงลักษณะเฉพาะหรือความเป็นคนไทยให้เปลี่ยนแปลงไป เร็วบ้าง ช้าบ้าง จนในที่สุดสูญหายไป ยิ่งความคิดทางการศึกษาในปัจจุบันจะมีอยู่บ่อยครั้งที่ไม่จำกัดอยู่ในวงชุมชนหรือในประเทศ รวมไปถึงหมู่ประเทศเป็นภาคๆ บางทีก็สำหรับมวลมนุษยชาติของโลกทั้งโลก ฉะนั้นการรักษาความเป็นคนไทยจึงจะต้องมีความสำคัญในการที่จะรักษาชุมชนของเราไม่ให้สูญหายไป ดังเช่นชุมชนเผ่าไทยอินหลายแห่งด้วยกันที่ได้สูญเสียเอกลักษณ์ของชุมชนไปแล้ว

แม้แต่คนไทยเราเองก็ได้สูญเสียลักษณะเฉพาะของชุมชนเราไปแล้วหลายอย่าง และที่กำลังจะสูญไปก็มีอยู่หลายประการ ขณะนี้เราสูญเสียเครื่องแต่งกายประจำชาติสำหรับผู้ชายไปแล้ว จนกระทั่งแทบจะไม่มีใครบอกได้ว่าเครื่องแต่งกายประจำชาติสำหรับผู้ชายไทยนั้นมีอย่างไร นอกจากนั้น ทรุษฝรั่งหรือคริสต์มาสจะนำหน้าตรุษสารทไทยไปมาก นับว่ายังเคราะห์ดีที่เรายังรักษาตรุษสงกรานต์และประเพณีต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับตรุษสงกรานต์ไว้ได้ เรามีความจำเป็นที่จะต้องรักษาความเป็นไทยไว้อย่างมั่นคง

ดังที่กล่าวมานี้ ความสำคัญของการศึกษาจะรวมเป็นจุดมุ่งหมายใหญ่จริงๆ ก็มีเพียง ๑. ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าเท่าเทียมหรือก้าวหน้ายิ่งกว่าชุมชนอื่นๆ และ ๒. รักษาเอกลักษณ์ของชุมชน คือรักษาความเป็นคนไทยให้ถาวรคงอยู่ตลอดไป ไม่ทำให้เกิดการถูกกลืนด้วยเอกลักษณ์ของชุมชนอื่นเสีย

การศึกษาจึงมีลักษณะเป็นการแข่งขันกับชุมชนอื่น มิฉะนั้นความเจริญก้าวหน้าให้ทัดเทียมหรือให้เจริญยิ่งกว่าชุมชนอื่นย่อมเกิดไม่ได้ ถ้าหากเรามีความพอใจในเท่าที่เรามีอยู่ ความพอใจเช่นนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่ประเสริฐ มีความสุขตามสมควรแก่สภาพของตน แต่ความเจริญก้าวหน้าที่จะทัดเทียมกับผู้อื่นย่อมมีได้น้อย เหมือนคนอื่นๆ เดินไปข้างหน้า เราหยุดเสียเพราะเห็นว่าพอแล้ว ในไม่ช้าเขาก็ล่วงหน้าไปอย่างมากมาย เราจะต้องเดินรุดไปข้างหน้าด้วย ความจริง

บรรพบุรุษของเราเห็นแจ้งในข้อนี้เป็นอย่างดี จึงส่งเสริมให้ทุกคนพยายามก้าวหน้าให้ยิ่งขึ้นไป ถ้าการเดินทางไปข้างหน้าไม่ใช่เป็นการเดินของแต่ละบุคคลแต่เป็นการเดินของชุมชนหรือของประเทศ ความสำคัญจะมีเพียงใด ในที่เห็นว่าสภาพของชุมชน หรือประเทศต่างๆ ในโลกนี้ เป็นสภาพของการแข่งขันเพื่อความอยู่รอด ประเทศใดจะยังคงไม่คิดแข่งขันกับเขา คิดพ้อให้อยู่รอดไปวันหนึ่งๆ คงจะรอดไปได้ไม่นานเท่าไร ถ้าเราจะพูดกันถึงแต่ความน่ากลัวของชุมชนหรือประเทศนั้น พูดถึงความโหดร้ายทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น พูดถึงการที่ประเทศเราถูกบีบคั้นในทางนั้นประโยชน์ก็คงจะมีน้อยเต็มที อย่างดีก็จะเป็นเพียงทำให้รู้ตัวแล้วก็เกิดความท้อแท้ ยอมแพ้โดยปริยาย

เราจะสร้างชุมชนหรือประเทศของเรา ให้อยู่ตามลำพังตามความคิดของเราอย่างที่เรียกว่า “บ้านใครๆ อยู่ อู่ใครๆ นอน” คงจะไม่สำเร็จเสียแล้ว เราไม่ต้องการเกี่ยวข้องกับผู้อื่น แต่ผู้อื่นเขาจะเกี่ยวข้องกับเรา เราจะป้องกันไม่让他ทำเช่นนั้นสำเร็จหรือ

ความคิดเช่นนี้ ญี่ปุ่นเป็นบทเรียนที่ดี ถูกบังคับให้เปิดประเทศ ถ้าญี่ปุ่นไม่เปลี่ยนแปลงความคิด “บ้านใครๆ อยู่ อู่ใครๆ นอน” มาเป็นการ “จะต้องให้เท่าเทียมกับประเทศอื่น” ญี่ปุ่นก็คงไม่เป็นญี่ปุ่นเช่นทุกวันนี้ แต่ญี่ปุ่นเริ่มเรียนตามแบบต่างประเทศ เลียนแบบ ลอกแบบ ทำให้เหมือน สารพัดอย่างที่จะเร่งให้เท่าเทียมอารยประเทศ แต่ในเวลาเดียวกันก็พยายามรักษาเอกลักษณ์ของประเทศมาบัดนี้ประเทศญี่ปุ่นไม่ใช่เพียงทัดเทียมประเทศอื่น แต่ก้าวหน้าเกินประเทศอื่นที่เจริญไปหลายก้าว

ความคิดในด้านการศึกษาของเราควรมุ่งหมายในหลักสองประการใหญ่ๆ ดังที่ได้กล่าวมานี้ เป็นหลักใหญ่สำหรับยึดถือไม่ว่าสภาพการของประเทศจะเปลี่ยนแปลงอย่างไร ถือเป็นความมุ่งหมายทางการศึกษาถาวรของประเทศ

ตามธรรมชาติชุมชนจะมีสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงภายใน และความกดดันจากสิ่งแวดล้อมภายนอก ชุมชนจะไม่คงที่ ฉะนั้นการศึกษาซึ่งมีความมุ่งหมายที่จะ “สั่งสอนอบรม เพื่อให้อยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข” จึงต้องเปลี่ยนแปลงไปตามความเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วย

ชุมนุมชนจะเป็นอย่างไรนั้น จะต้องขึ้นอยู่กับบุคคลในชุมนุมชนหรือประเทศนั้น เพราะชุมนุมชนประกอบด้วยบุคคลทั้งหลาย ฉะนั้นจึงต้องคิดถึง การสร้างบุคคลเป็นสำคัญเราจะต้องคิดว่าเราสร้างบุคคลในชุมนุมชนให้เป็นบุคคล เช่นไร จึงจะได้ชุมนุมชนตามที่ต้องการ

ในการศึกษาแต่เดิม เราคิดจะสร้างบุคคลที่เรียกว่าได้รับการศึกษาแล้วนั้น ให้เป็นคนดี คนดีในความหมายของการศึกษาในความคิดเดิมนั้น จะเป็นคน ในอุดมคติ เพราะได้รวมเอาความดีต่างๆ ทั้งในความคิดและอุดมคติมารวมกันอยู่ ทั้งสิ้น เป็นคนมีความรู้ มีความฉลาด ไม่ป่วยไข้ แข็งแรง มั่นคงทางศาสนา ไม่ทำความชั่ว ไม่ฉ้อโกงใคร ไม่ไปปดมดเท็จ เชื่อฟังผู้ใหญ่ ครุบาอาจารย์ ไม่ประพฤติผิดศีลธรรม มีวัฒนธรรม รักษาประเพณีและอื่นๆ อีกตามแต่ท่านจะ คิดว่าอะไรดี แล้วไปสรุปลงว่าเป็นผู้ “ประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติ จดเว้นในสิ่งที่ ควรดเว้น” ผลในที่สุดก็คือยังหาคนดีตามที่กล่าวมานี้ไม่ได้ เพราะมนุษย์ไม่ใช่ผู้ ทำดีทุกอย่าง

คนดีในปัจจุบันดูจะกลายเป็นคนไม่ทำอะไรให้ผิด และบุคคลที่จะทำอะไร ไม่ผิด ก็ดูจะกลายเป็นคนไม่ทำอะไรมากนัก เพราะถ้าทำอะไรมาก ผิดก็อาจจะ เกิดขึ้นได้ เมื่อเกิดผิดหรือไม่ถูกก็กลายเป็นคนไม่ดี การทำให้ไม่เกิดความผิด หรือความเสียหายโดยไม่ทำอะไรมากนัก ทำให้เกิดวิธีทำโดย “ความชั่วไม่มีความดี ไม่ปรากฏ” โดยถือว่าเป็นคนดีที่ควรปฏิบัติ ความจริงคนประเภทนี้เป็นคนอยู่ เฉยๆ ในไม่ช้าก็จะตามหลังคนอื่นๆ แต่การสร้างความคิดให้เกิดขึ้นว่า การปฏิบัติ ตนเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ เพราะไม่ทำให้เกิดความผิดใดๆ ดูจะเป็นอันตราย อย่างยิ่งในทางการศึกษา เพราะในไม่ช้าคนทั้งประเทศก็จะเป็นคน “ทำแต่น้อย” พอไม่ผิด ความเจริญที่จะเท่าเทียมชุมนุมชนอื่นย่อมเกิดขึ้นไม่ได้

ถ้าเราเห็นว่าการจะสร้างคนดีให้เป็นคนดีในอุดมคติ ดูจะเป็นสิ่งที่เกินกว่า จะปฏิบัติจริงได้ เพราะจะหาบุคคลที่จะดีเสียทุกอย่างจะผิดสามัญบุคคลนั้นเป็น เรื่องที่เป็นไปไม่ได้ เราก็คงจะต้องกำหนดความต้องการในการที่จะสร้างบุคคล เสียใหม่ บุคคลที่เราควรสร้างโดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมนุมชนเป็นสำคัญ นั้น ต้องไม่ใช่คนดีในอุดมคติ เพราะเราจะไม่สามารถสร้างบุคคลเช่นนั้นได้

ถ้าเราคิดว่าเราต้องการบุคคลที่มีความสามารถอย่างไรตามที่ต้องการ มาช่วยสร้างชุมชน เราก็ควรจะต้องสร้าง “คนดีมีประโยชน์” มากกว่า “คนดี”

คนมีประโยชน์จะเป็นคนที่สามารถทำในสิ่งที่เราต้องการ คน “ทำตามคำสั่ง” “คนทำตามระเบียบ” “คนรอคำสั่งจากผู้ใหญ่” ต่างๆ เหล่านี้จะหมดไป จะมีคนที่สามารถทำได้ตามอำนาจหน้าที่และความสามารถของตน

จะขอลำดับถึงความเปลี่ยนแปลงของชุมชนแรกในที่นี้ก่อน เพราะคนมีประโยชน์มิได้มีประโยชน์ในเมื่อชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงได้ ฉะนั้นการสร้างคนมีประโยชน์จึงต้องเปลี่ยนลักษณะการสร้างไปตามลักษณะการเปลี่ยนชุมชนด้วย การศึกษาจึงต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วยมิฉะนั้นจะไม่เกิดประโยชน์อันใดขึ้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นว่า การศึกษาเป็นการสั่งสอนอบรมให้อยู่อย่างมีความสุขได้ในชุมชนนั้นๆ

ชุมชนถ้าหากได้ติดต่อกับชุมชนอื่น หรือเรียกว่าโลกภายนอก จะเกิดมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในชุมชนนั้น เพราะได้เห็นได้รับสิ่งใหม่ๆ จากภายนอกเข้าไป แล้วเอาไปดัดแปลงให้เหมาะกับตน บางอย่างก็อาจจะรับเข้าโดยตรง บางอย่างทำให้เกิดความคิดใหม่ บางขณะก็เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว บางทีก็เปลี่ยนแปลงค่อนข้างจะช้ามาก สิ่งใดที่จะก่อให้เกิดความสะดวกสบาย ให้เกิดความสุขทางกาย มีรายได้ ความสวยงาม ความสนุกสนานก็จะเข้ามารับไว้ โดยรวดเร็ว และปฏิบัติตามโดยไม่มีการพิจารณาไตร่ตรองมากนัก

ถ้าท่านมีโอกาสพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านที่มีถนนตัดเข้าไปถึง ทำให้การไปมาสะดวกทุกฤดูกาล ท่านจะเห็นว่าได้มีการเปลี่ยนอย่างรวดเร็วมาก ในทางความสะดวกสบายความสนุกสนานบันเทิง และความสวยงาม ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ไม่ต้องใช้ความพยายามอย่างใด เป็นเพียงแต่เลียนแบบเท่านั้น จนบางท่านคิดว่าไม่อาจรักษาลักษณะเฉพาะของชุมชนไว้ได้ เพราะถูกความเจริญภายนอกดึงดูดและเปลี่ยนแปลงไปเสียจนแก้ไขไม่ทัน แต่ท่านยังจะพบว่า บรรดาผู้ใหญ่ไปวัดไปวา ทำบุญกันอยู่ ยังมีตรุษ มีเทศกาล ตามประเพณีเดิม การแต่งเนื้อแต่งตัวก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงจนผิดสังเกต เป็นแต่รับความสะดวกสบายบางประการเข้ามาบ้าง แต่พวกสาว ๆ หนุ่ม ๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตภายในหมู่บ้านเป็นอันมากจึงจำเป็นต้องหาทางรักษาลักษณะเฉพาะ

ของชุมชนคนเอาไว้มิฉะนั้นความมีลักษณะเฉพาะของชุมชนจะสูญไปในที่สุด ประเทศก็มีลักษณะเป็นชุมชนคนจึงอาจจะหมดสภาพความเป็นประเทศในที่สุด

แม้การศึกษาจะมีจุดประสงค์สำคัญดังกล่าวมาแล้ว คือการสร้างสรรคและการรักษาชุมชนคนก็ตาม ในเวลาเดียวจะต้องเข้าใจด้วยว่า ชุมชนคนจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเพียงแต่ช้าหรือเร็วมาก ฉะนั้นการศึกษาจึงต้องรับความจริงที่ว่ามีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลานี้ เข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาด้วย

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชนคนที่สำคัญที่ ๔ ประการคือ การปกครอง การเศรษฐกิจ ทางสังคม และความรู้สึกทางคุณค่าหรือคุณธรรม ที่เรียกว่า Values การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่สำคัญเหล่านี้จะเป็นตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชนคนหรือประเทศผิดแผกไปจากเดิม จนไม่มีสภาพเป็นเช่นชุมชนคนเดิมก็ได้ ดังเช่นประเทศไทย สภาพของประเทศในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวง กับสภาพของประเทศในรัชกาลปัจจุบัน เปลี่ยนแปลงมาก จนเด็กสมัยนี้ไม่ค่อยจะเชื่อว่าที่ผู้ใหญ่เล่าให้ฟังนั้นเป็นจริง

ดังนั้นการศึกษาจึงต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมาะกับการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้มีสภาพเป็นอย่างปัจจุบัน จึงจะทำให้การศึกษาเกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งหลายมิใช่ว่าคงมั่งมันจะเก็บรักษาของเดิมเอาไว้โดยทั้งๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงในชุมชนคนอย่างรุนแรงแล้ว การดื้อตันที่จะรักษาสິงที่คิดว่าดี ทั้งๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากแล้ว คงจะไม่เกิดประโยชน์อันใด นอกจากจะก่อให้เกิดความต่อต้าน การคัดค้าน การหาทางหลีกเลี่ยง หรือไม่สนใจ และการไม่ปฏิบัติตามในที่สุดเช่นถ้าการศึกษาจะอบรมให้เด็กยังมีความสงบเสงี่ยมทางเพศดังเช่น ๒๐ ปีก่อนคงไม่สำเร็จ เพราะการเปลี่ยนแปลงในความคิดเรื่องเพศเปลี่ยนไปมากเสียแล้ว รูปผู้หญิง รูปการ์ตูนในหนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่างๆ ตลอดจนภาพโฆษณาภาพยนตร์ และการแสดงแบบแฟชั่นต่างๆ ล้วนแต่ช่วยกันเปลี่ยนความคิดในเรื่องความสงบเสงี่ยมทางเพศเสียหมดแล้ว การศึกษาคงต้องใช้การเปลี่ยนแปลงในความคิดเรื่องเพศนี้ มาเป็นที่รู้จักการใช้เครื่องแต่งกายให้เหมาะแก่กาลเทศะ มาเป็นประโยชน์ในการป้องกันโรคร้ายที่เกิดเรื่องจากเพศ มาเป็นการรักษาตนให้สุสุขสมบูรณ์ในเรื่องเพศ ทั้งร่างกายและจิตใจ

และมาเป็นทำอย่างไร ชีวิตครอบครัวจึงจะมีความสุขเหล่านี้ เป็นต้น

ดังกล่าวมานี้จะเห็นว่า การศึกษาจะต้องค่อยๆ เปลี่ยนแปลงความคิดของสังคมในชุมชน มิฉะนั้นจะหาประโยชน์ได้น้อยมากหากมีหลงแต่สิ่งที่ดั่งามในอดีต อันจะเป็นประโยชน์อย่างจริงจังในปัจจุบันไม่ได้ การศึกษาก็จะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้น้อยเต็มที่ หลายชุมชนก็เปลี่ยนแปลงไปตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่เข้ามากดดัน การศึกษาก็ยังคงยืนกรานอยู่กับสิ่งที่เราเคยทำสิ่งที่เคยดั่งามในอดีต ก็จะเป็นการหาประโยชน์อันใดมิได้ เพราะเราต้องการให้การศึกษา เป็นเครื่องช่วยให้สามารถอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุข ไม่ใช่มีชีวิตอยู่กับความฝันถึงสิ่งใดในอดีต โดยไม่สนใจถึงสภาพที่เป็นจริงในชีวิตปัจจุบัน

ปัญหาต่อมาจะอยู่ที่ว่า เมื่อการศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นที่จะช่วยให้บุคคลได้สามารถอยู่ในชุมชนได้อย่างเป็นสุขนั้น ใครจะเป็นผู้ดำเนินการ การศึกษา ถ้าลองตอบอย่างง่ายๆ ก็จะได้คำตอบว่า ผู้รับผิดชอบในการปกครองชุมชนนั้นๆ จะเป็นหัวหน้าชุมชนแต่ผู้เดียว หรือจะเป็นคณะผู้รับผิดชอบ

ถ้าชุมชนหรือประเทศมีการปกครองแบบมีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจแต่ผู้เดียว พระมหากษัตริย์ก็ทรงเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษาจะโดยทรงปฏิบัติด้วยพระองค์เองหรือทรงกำหนดความมุ่งหมายใหญ่ แล้วให้มีผู้รับผิดชอบแทนรองลงไปสักเท่าใดก็ได้ แต่ถ้าเป็นชุมชนหรือประเทศที่มีการปกครองโดยหมู่คณะเช่นมีคณะรัฐบาล ความรับผิดชอบก็ตกอยู่กับคณะรัฐบาลดังนี้ เป็นต้น การปฏิบัติเช่นนี้ทำให้เกิดหลักการสำคัญอีกประการหนึ่งเกิดขึ้นคือถ้าประเทศหรือชุมชนใดมีการปกครองตามแบบหรือลัทธิใด การศึกษาของประเทศจะต้องสอดคล้องตามระบบปกครองของประเทศ ฉะนั้นถ้ามีการเปลี่ยนแปลงการปกครองอย่างเปลี่ยนระบบการปกครอง การศึกษาจะต้องเปลี่ยนไปด้วยทันที ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายๆ ก็คือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบประชาธิปไตย ความคิดในทางการศึกษาของเราก็เปลี่ยนไป แต่เมื่ออยู่ระบบประชาธิปไตยของเราเป็นแบบไทย การศึกษาของเราจึงไม่มีหลักในการส่งเสริมประชาธิปไตย เหมือนที่ทำกันในประเทศอื่น ซึ่งมีระบบประชาธิปไตยเหมือนกัน

ประเทศเยอรมันในสมัยฮิตเลอร์ หรือประเทศอิตาลีสมัยมุสโสลินี เมื่อประเทศมีการปกครองแบบนาซี และแบบฟาสซิสต์ระบบการศึกษาในโรงเรียน

ก็ต้องคล้อยไปตามระบบของการปกครอง มีบางท่านเคยคิดว่า ระบบการปกครองอย่างหนึ่ง ระบบการศึกษาอีกอย่างหนึ่ง ไม่ต้องสอดคล้องกันจนเกินไป ก็น่าจะทำได้ โดยแยกการปกครองเสียส่วนหนึ่ง การศึกษาอบรมประชาชนอีกอย่างหนึ่งต่างหากกัน และการศึกษาควรจะมีสิทธิ์เสรีที่จะทำดังว่านี้ได้ เช่น แม้ประเทศจะมีการปกครองระบบทหาร การศึกษาก็อาจจะจัดสอนให้คนเป็นประชาธิปไตยได้อย่างสมบูรณ์ ดังนี้ เป็นต้น ตามที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นว่า การศึกษาคือการสั่งสอนอบรมให้สามารถอยู่อย่างเป็นสุขในชุมชนนั้นๆ ได้ ท่านลองคิดดูเอาเองเถิดว่าถ้าการศึกษาสั่งสอนอบรมโดยมีหลักการไม่ตรงกับลัทธิการปกครองผู้นั้นจะอยู่อย่างเป็นสุขในชุมชนนั้นได้อย่างไร

ตามธรรมดาเมื่อชุมชน หรือประเทศเปลี่ยนระบบการปกครองต่างไปจากระบบเดิมมาก ผู้รับผิดชอบในการปกครองประเทศ จะต้องเปลี่ยนระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับระบบการปกครองทันที ดังเช่นในสมัยของฮิตเลอร์และมุสโสลินี ดังกล่าวมาแล้ว ถ้าหากผู้รับผิดชอบในการปกครองต้องรับหน้าที่เป็นผู้จัดดำเนินการทางการศึกษาด้วยแล้ว การศึกษาจะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ ต้องเป็นไปตามระบบการปกครองเท่านั้น

ในทำนองเดียวกันถ้าจะให้ระบบการปกครองมันคงตามแนวลัทธินั้น จะต้องจัดการให้การศึกษาของประเทศหรือของชุมชนเคร่งครัดตามแนวลัทธิการปกครองนั้นๆ สิ่งที่น่าทึ่งประชาธิปไตยในบ้านเราร้องกันอยู่เสมอว่า ระบบประชาธิปไตยในประเทศก้าวหน้าไปอย่างเชื่องช้ามาก บางท่านถึงกับพูด ๑๐ ปี ก้าวเข้าไประบอบประชาธิปไตยได้ ก้าวเดียว ฉะนั้นจึงยังก้าวได้ไม่กี่ก้าว นับเป็นอุปมาอุปมัยที่น่าฟังอยู่

ที่กล่าวมานี้แสดงว่า การศึกษาจะต้องสอดคล้องกับระบบการปกครองในอดีตเมื่อฮิตเลอร์ และมุสโสลินี ได้เปลี่ยนการปกครองระบอบเผด็จการ ได้เปลี่ยนระบบการศึกษาให้สอดคล้องตามระบบการปกครองของตน ให้นักเรียนนักศึกษาปฏิบัติตนต่อผู้เผด็จการอย่างไม่มีข้อแม้ใดๆ เชื่อฟังผู้เผด็จการทุกประการ ตลอดจนวิธีทำความเคารพ การเดินแถว การแต่งกาย และความคิดจะต้องไปตามแนวของผู้เผด็จการทั้งสิ้น การศึกษาไม่ใช่เพียงจะต้องคล้อยตามลัทธิการปกครองเท่านั้น จะต้องฝึกสอนอบรมคนที่ยังไม่มีความคิดตามระบอบการปกครองนั้นๆ

ให้เห็นคล้ายตามระบอบการปกครองอย่างจริงจัง โดยให้เกิดความเข้าใจทั้งในภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติที่ละน้อยๆ จนกระทั่งฝังเข้าเป็นแนวการดำเนินชีวิต ฉะนั้นการใช้การศึกษาที่จะสร้างคนในชุมชนให้คล้ายตามการปกครอง จึงเป็นสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ทุกยุคทุกสมัย

ปัญหานี้เห็นได้ชัดเจนมากในประเทศของเรา เพราะเราไม่ได้มีความคิดในการสร้างระบอบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในโรงเรียนอย่างจริงจัง จึงทำให้มีผู้เข้าใจในระบอบนี้ไม่มากนักเท่าที่ควร ข้ำยังทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่า ระบอบประชาธิปไตยไปอยู่ที่การมีสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น อื่นๆ ไม่สำคัญนัก และในขณะเดียวกัน เราก็พากันโทษว่าราษฎรไม่เอาไหนในเรื่องการเป็นประชาธิปไตย ช่างไม่สนใจเสียเลย

การจะนำเอาลัทธิการปกครองจะเป็นแบบในลัทธิใดก็ตามมาปลูกฝังให้กับประชาชนที่เป็นผู้ใหญ่แล้วนั้นทำได้ยาก เพราะพูดกันอย่างง่าย ๆ ก็คือ ไม่มีเวลาจะมานั่งเรียนนั่งสร้างความเข้าใจในสิ่งที่จะไม่เกี่ยวกับการทำมาหาเลี้ยงชีพของเขา เว้นแต่ว่าลัทธิการปกครองนั้นจะมาช่วยให้เขาพ้นจากการถูกกดขี่บีบคั้นในเรื่องการดำเนินชีวิต ยิ่งลัทธิการปกครองที่จะสร้างขึ้นใหม่ไม่เป็นทั้งอุปสรรค และไม่ไดส่งเสริมการประกอบอาชีพของเขาให้แตกต่างกับที่เขา กำลังดำเนินอยู่โดยปกติแล้ว ยิ่งทำให้ความสนใจในลัทธิการปกครองนั้นยิ่งมีน้อยเหลือประมาณ

บางท่านกล่าวว่าในประเทศไทยมีคนสนใจในระบอบประชาธิปไตยน้อยเต็มทีชาวบ้านร้านค้า ชาวไร่ ชาวนา คนเดินถนนทั้งหลายจะสนใจในลัทธิระบอบประชาธิปไตยก็เมื่อมีการจะเลือกตั้งผู้แทนราษฎร เพราะอยู่ไม่เป็นสุข เนื่องจากการหาเสียงของผู้สมัครจะเป็นผู้แทนราษฎร ของหัวคะแนนและของคำมั่นสัญญานานัปการ ตลอดจนการกล่าวร้ายป้ายสีกันอย่างสนุกสนาน บรรดาราษฎรไปลงคะแนนเสียงด้วยลักษณะต่างๆ กันบ้าง เพราะหลงเชื่อคำมั่นสัญญาของผู้สมัคร ทั้งๆ ที่สงสัยว่าจะเป็นไปไม่ได้ก็ตาม บ้างก็เพราะสงสาร บ้างเพราะเป็นญาติเป็นเพื่อนฝูงหรือถูกขอร้องมาอีกทอดหนึ่ง บ้างก็เพราะได้อามิสสินจ้างเป็นคะแนนผีเสียเลยก็มี บ้างก็เพราะต้องไปออกเสียงลงคะแนนเพราะเป็นข้าราชการต้องสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยยิ่งกว่านั้นบ้างก็ไปลงคะแนนเพราะชอบว่ารูปหล่อเป็นดาราภาพยนตร์ดังที่เราท่านทราบกันอยู่

ถ้าจะถามว่าทำไมจึงเป็นเช่นนี้ ก็ตอบได้ง่ายๆ ว่า เพราะประชาชนไม่รู้ไม่เข้าใจในหน้าที่ของตนในระบอบประชาธิปไตย ถ้าจะถามต่อไปว่า ทำไมจึงไม่สอนให้ประชาชนเข้าใจหน้าที่ของตนตามระบอบประชาธิปไตยเล่า ตอบกันจริงๆ ก็คือไม่รู้จะสอนกันอย่างไร จะสอนคนนับล้านๆ ให้ทั่วถึงได้อย่างไร มีหน้าซ้ำประชาชนยังไม่มีเวลาจะมาฟังการสอนเรื่องหน้าที่ในระบอบประชาธิปไตย เวลาจะต้องทำมาหากินให้อิ่มปากอืดท้องก็แทบจะมีไม่พอเสียแล้ว จะเอาเวลาที่ไหนมาเรียน มาฟังการสอนเรื่องระบอบประชาธิปไตย จะบรรยายทางวิทยุทางโทรทัศน์บ่อยๆ ทั้งกลางวันกลางคืนก็คงจะไม่มีใครฟังใครสนใจ เพราะไม่สนุกสนานอะไรสู่เพลงลูกทุ่งไม่ได้ สู่ลิเกหรือละครไม่ได้

ฉะนั้น ถ้าจะให้ประชาชนพลเมืองมีความรู้ความเข้าใจในลัทธิการปกครอง ว่าจะต้องสร้างวิธีจะให้พลเมืองได้รับความรู้ ความเข้าใจในลัทธินั้นๆ ในทางการศึกษาโดยเอาเข้าไปในโรงเรียนตั้งแต่ต้น เพราะมีเวลาที่จะรับ ที่จะศึกษามากอยู่แล้ว ไม่ว่าลัทธิการปกครองใดๆ ถ้าได้นำเข้าไปสอนในโรงเรียนอย่างจริงจังแล้ว ในไม่ช้าพลเมืองจะมีความคิดฝังในลัทธิที่ตนเรียน และปฏิบัติตนในความคิดนั้นตลอดไป อย่างในสหรัฐอเมริกา ถ้าหากใครคิดจะสร้างลัทธิการปกครองใหม่แปลกไปจากความคิดในระบอบประชาธิปไตยอย่างที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ก็คงต้องกินเวลาอีกเป็นร้อยปี จึงจะสร้างลัทธิใหม่ให้มีความมั่นคงอย่างระบอบประชาธิปไตยได้ ทั้งนี้ก็เพราะจอห์น ดุย นักการศึกษาคนสำคัญของสหรัฐอเมริกาเอาเข้าไปในโรงเรียนตั้งแต่ปี ๑๙๐๔ และการศึกษารับความคิดนั้นและถือปฏิบัติอย่างจริงจังตลอดมาไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนประเภทใด ระดับใด จึงทำให้คนทั้งประเทศมีความคิดในระบอบประชาธิปไตยทุกแห่ง ผู้ใหญ่ก็ค่อยๆ เรียนจากที่เด็กเรียน เด็กที่เรียนมาตลอดเวลาที่อยู่โรงเรียนก็เอามาปฏิบัติเมื่อออกจากโรงเรียน ซึ่งความจริงก็ปฏิบัติอยู่แล้วเมื่ออยู่ในโรงเรียน

ที่กล่าวมาอย่างยืดยาว เรื่องการสอนลัทธิการปกครองที่ประเทศต้องการในโรงเรียนก็เพราะเป็นจุดประสงค์สำคัญอย่างยิ่งในการให้การศึกษาที่มีประโยชน์แก่ชุมชน และการให้การศึกษาเป็นการสร้างบุคคลให้อยู่ในชุมชนได้อย่างเป็นสุข ไม่ขัดต่อความสงบสุขของชุมชนนั้น สอดคล้องและจะเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนมีความมั่นคงเจริญวัฒนาถาวรมากยิ่งขึ้น สามารถเท่าเทียมหรือก้าวหน้า

กว่าชุมชนอื่นๆ ได้ ประเทศญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างที่ดี ก่อนสงครามโลกครั้งที่แล้ว ญี่ปุ่นสร้างให้ประเทศนิยมลัทธิการทหาร สร้างจนทำให้คนญี่ปุ่นไม่เป็นห่วงชีวิตของตนถ้าจะต้องเสียไปเพราะความยิ่งใหญ่ของประเทศ หัดให้คนเข้มแข็ง อดทน มีวินัย เชื่อฟังคำสั่งอย่างทหาร ก็สามารถสร้างประเทศได้ใหญ่ยิ่งได้ แม้ในสายตาของคนทั่วโลกจะเห็นว่าไม่ค่อยจะดีนักเพราะจะทำความเดือดร้อนแก่ประเทศอื่นในภายหลัง เมื่อแพ้สงครามก็สามารถสร้างประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว เพราะการฝึกให้คนมีระเบียบมีความอดทน และไม่ยอมแพ้ผู้อื่น ทำให้สามารถสร้างประเทศได้รวดเร็ว แม้ว่าจะมี factors หรือเหตุอื่นๆ อีกหลายประการมาช่วยประกอบให้สามารถสร้างประเทศได้รวดเร็วก็ตาม

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเป็นอย่างใหม่ ต้องการคนมาช่วยปฏิบัติราชการมากมาย ตั้งแต่ชั้นต่ำๆ ขึ้นเสมียนขึ้นไป จนถึงผู้มีความรู้สูงๆ จึงได้มีการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามความต้องการเช่นนั้นและก็ได้ผลตามความมุ่งหมายที่ทรงมีพระราชประสงค์ มาบัดนี้ทุกท่านคงจะทราบดีว่า คนที่เรียนมาปฏิบัติราชการนั้น มีความไม่ต้องการเหมือนดังเช่นแต่ก่อนเสียแล้ว

จะเห็นได้ว่า การศึกษาจะช่วยสร้างระบบการปกครองชุมชนหรือประเทศให้มีความมั่นคงถาวร เพราะจะเป็นวิธีเดียวที่จะให้คนทั้งประเทศเห็นด้วยและเกิดความเข้าใจในระบบการปกครองที่ต้องการได้โดยรวดเร็วและเป็นจำนวนมากอย่างทั่วถึง เพราะเกือบจะกล่าวได้ว่า ถ้ามีการสอนอย่างจริงจัง ทั้งในหลักการและในเชิงปฏิบัติ ให้แก่นักเรียนทุกระดับภายในไม่กี่ปีก็จะสร้างให้มีผู้รู้ผู้เข้าใจและเห็นด้วยเป็นจำนวนนับล้านๆ แต่ถ้าไปสร้างในหมู่พวกที่กำลังทำมาหากินอย่างไม่มีเวลาจะสนใจมากนัก แม้จะลงทุนลงแรงมากสักเพียงใดผลที่ได้ก็อาจเปรียบกับที่ได้กระทำอย่างจริงจังในทางการศึกษา

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การศึกษาของชุมชนหรือของประเทศนั้น จะต้องมียุทธมุงหมายถาวรเป็นหลักอยู่ ๒ ประการ คือจะให้ชุมชนหรือประเทศมีความเท่าเทียม หรือก้าวหน้าชุมชนอื่นหรือประเทศอื่น ประการหนึ่ง และ จะต้องรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนหรือประเทศไว้อีกประการหนึ่ง ยุทธมุงหมาย ๒ ประการดังกล่าวมานี้เป็นหลักใหญ่ถาวร เพราะถ้าหากการจัดการศึกษาไม่คำนึง

ถึงหลักถาวร ๒ ประการนี้แล้ว ก็จะรักษาชุมนุมชนไว้ไม่ได้ トラบใดที่เรายังคิดว่า เราจะอยู่เป็นชุมนุมชนของเราเองอย่างอิสระรวมอยู่ในหมู่ชุมนุมชนอื่นๆ จะต้องมิจุดมุ่งหมายใหญ่ถาวรทั้ง ๒ นี้ ต่อเมื่อเราคิดว่าจะรวบรวมกับชุมนุมชนอื่นสลายตัวเองปนไปกับชุมนุมชน หลักใหม่ถาวรทั้ง ๒ ประการนี้ ก็ไม่มีความสำคัญอันใด เพราะเราไม่ต้องการเป็นตัวของเราเองแล้ว

อาจจะมีผู้สงสัยว่าจะมีใครคิดดังเช่นว่านี้ คือคิดว่าจะไปรวมกับชุมนุมชนอื่น หรือยอมสลายตัวไป ท่านคงจะเคยได้ยินเพื่อนฝูงบางคนบอกว่า ขอไปอยู่ประเทศอื่นดีกว่า เพราะอย่างนั้นอย่างนี้เช่น สุขสบายกว่า ร่ำรวยกว่า คนดีกว่า หรือเหตุผลอื่นๆ นานาประการยิ่งกว่านั้นบางท่านคงจะเคยพบข่าวในหนังสือพิมพ์ ว่ามีคนกลุ่มหนึ่งมีจำนวนหลายล้านคน ในประเทศฟิลิปปินส์ คิดจะรวมสมทบประเทศฟิลิปปินส์ ให้เป็นรัฐหนึ่งของสหรัฐอเมริกา ความคิดนี้จะจริงจังเพียงใด ไม่เป็นที่แน่ชัดอาจจะเป็นความคิดของคนไม่มากนัก ไม่มีความจริงจังอะไรก็ได้แต่นั้น ก็เป็นความคิดที่แพร่หลายออกมาในหน้าหนังสือพิมพ์ และถ้ามีคนเป็นจำนวนล้านจริงดังข่าวว่า ก็นับว่าเป็นเปอร์เซ็นต์ที่ไม่น้อยของจำนวนพลเมืองทั้งหมด ฉะนั้นจึงไม่ควรประมาทหรือดูหมิ่นความคิดเช่นกล่าวมานี้ ว่าเป็นไปไม่ได้

เมื่อเรามีจุดมุ่งหมายหลักถาวร ๒ ประการดังนี้แล้ว จุดมุ่งหมายในการจะสร้างระบบการปกครองให้มั่นคง เป็นที่ทราบและเข้าใจเป็นอย่างดีในบรรดาผู้ที่อยู่ร่วมกันในชุมนุมชน สิ่งที่จะต้องสังเกตเกี่ยวกับความคิดของมนุษย์ปุถุชนอยู่อย่างหนึ่งก็คือความไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ในเมื่อได้เปรียบเทียบกับที่ผู้อื่นมี หรือเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนได้คิดฝันที่ต้องการมี ฉะนั้นบางท่านจึงมีความคิดเห็นว่าการปกครองควรจะเปลี่ยนระบบไปเรื่อยๆ ตามความไม่พอใจ หรือความทะเยอทะยานของชุมนุมชน เป็นการแข่งขันกันระหว่างผู้มีอำนาจในการปกครองและอำนาจของประชาชน ทั้ง ๒ ฝ่ายไม่อาจสามารถรักษาอำนาจของตนได้ตลอดกาล ต้องเปลี่ยนแปลงทางความคิดของการรับผิดชอบของชุมนุมชน ตามการเปลี่ยนแปลงทางสภาพเศรษฐกิจและสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางคุณค่าหรือคุณธรรมของชุมนุมชนนั้นตามยุคตามสมัย ฉะนั้นจุดมุ่งหมายหลักถาวร ๒ ประการที่เน้นไว้นั้น จึงจะต้องเปลี่ยนแปลงชุมนุมชนในระบบการปกครอง ทางเศรษฐกิจสังคม และคุณค่าหรือคุณธรรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้น ความสำคัญของจุดมุ่งหมายรองที่แตกต่างกับจุดมุ่งหมายหลักถาวร อยู่ที่ว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุง ตามการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ไม่ตายตัวตลอดกาลเหมือนจุดมุ่งหมายหลักถาวร การที่จะต้องมีการเปลี่ยนจุดมุ่งหมายทางการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพการที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นั้นจึงกลายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้มิฉะนั้นจะไม่เป็นประโยชน์อันใดมากนัก

สิ่งที่ท่านเห็นอยู่ในกรุงเทพมหานครในขณะนี้ ในตอนเช้าๆ และต้องคิดมากก็คือการเห็นนักเรียนโหนรถโดยสารออกมากรออย่างน่ากลัวอันตรายที่สุดที่พลัดตกลงมาบาดเจ็บ หรือฟาดกับเสาไฟฟ้าถึงตายก็มีปรากฏอยู่ เคยมีกรรมการหลายคณะที่มีหน้าที่พิจารณาปัญหาการจราจร เคยพิจารณาจะให้โรงเรียนเปิดปิดคนละเวลากับเวลาราชการ เพื่อบรรเทาการยัดเยียดในรถโดยสาร แต่ก็ยังตกลงอะไรกันไม่ได้ เด็กก็ยังโหนรถโดยสารอย่างน่ากลัวอันตรายอยู่ต่อไป ถ้าเรายุติความคิดไว้เพียงเท่านี้ก็คงไม่มีอะไรที่จะเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีที่ปลอดภัย นักเรียนก็ยิ่งมากขึ้นทุกๆ ปี แม้รถโดยสารจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ก็ตาม ก็ยังคงจะต้องโหนกันอยู่เช่นนี้ตลอดไป บางท่านบอกว่าในบางประเทศเขาไม่โหนแต่ที่ตรงประตูอย่างบ้านเรา เขาโหนกันถึงข้างหลังรถออกไปแน่นรอบรถแล้วด้วยซ้ำไป

เรื่องนี้เป็นตัวอย่างจริงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเกี่ยวกับการศึกษา มีบางท่านบอกว่าแก้ได้ง่ายมาก ไม่ให้นักเรียนขึ้นรถโดยสารเสียเท่านั้นเอง ก็ไม่ต้องโหนกันน่ากลัว ผู้ปกครองบางคนบอกว่าเสี่ยงโหนรถ ยังต้องออกจากบ้านตั้งแต่ ๖ โมงเช้า ถ้าไม่ให้โหนรถคงต้องออกจากบ้านตั้งแต่ตี ๔ ความจริงในทางการศึกษามีวิธีการแบ่งเป็นเขตศึกษาที่เรียกว่า Zoning system คือแบ่งออกเป็นเขต แต่ละเขตมีโรงเรียนโตพอสำหรับจำนวนเด็กในเขตนั้น ใครอยู่เขตไหนก็เรียนที่โรงเรียนของเขตนั้น เดินไปก็เรียนได้ ไม่ต้องโหนรถโดยสาร ไม่ต้องไปตั้งแต่ตี ๔ ตี ๕ เรื่องเขตโรงเรียนนี้ เราใช้กับเด็กประถมศึกษา เทศบาล แต่ไม่ใช้กับระดับอื่น เพราะไม่ได้คิดกันมาแต่เดิม เนื่องจากไม่มีเด็กนักเรียนโหนรถโดยสาร ในครั้งกระนั้น นี่เป็นตัวอย่างที่ดีของการจะต้องปรับปรุงการศึกษาให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนประการหนึ่ง

มีปัญหว่าการแบ่งเขตนี้ จะได้ผลอะไรมากไปกว่าการแก้จราจรติดขัดหรือโหนรถ ถ้าเฉพาะเรื่องไม่โหนรถโดยสาร อาจจะแก้ได้โดยให้เพิ่มรถโดยสารให้

มากขึ้นเท่านั้นก็พอ ความจริงอาจจะไม่มีวิธีแก้เกี่ยวกับรถโดยสารได้หลายประการ เช่น จัดรถรับส่งนักเรียนโดยเฉพาะ จัดรถโดยสารเฉพาะนักเรียน สลับคันต่อคันกับรถผู้โดยสารทั่วไป สำหรับในตอนเช้ากับตอนเลิกเรียนตามเวลาที่กำหนด แต่ต้องหมายถึงเราต้องมีความสามารถในการดำเนินการดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ มิฉะนั้นดำเนินไปไม่ได้เท่าไรก็ต้องเลิกอย่างที่เคยมีหลายโรงเรียน จัดรถรับส่งนักเรียนแล้วต้องเลิกไปในที่สุด เพราะทนค่าใช้จ่ายไม่ได้

ประโยชน์ของการแบ่งเขตโรงเรียนนี้ จะมีประโยชน์ในทางการศึกษาอีกหลายประการนอกเหนือไปจากนักเรียนต้องโหนรถโดยสาร แต่ที่ยกเอาการโหนรถโดยสารมาเป็นสาเหตุก็เพราะทุกคนเห็นอันตราย และทุกคนเห็นว่าควรจะหาทางแก้ไข จึงได้ยกมาเป็นตัวอย่าง

ประโยชน์ของเขตโรงเรียนมีหลายประการ เช่นเมื่อกำหนดเขตแล้วทางการศึกษาก็จะทราบได้ว่าจะมีจำนวนนักเรียนที่จะเรียนในชั้นต่างๆ ชั้นละประมาณเท่าใด ถ้าในเขตนั้นยังมีเนื้อที่ ที่ผู้คนจะอพยพอาศัยอยู่ เพิ่มเติมจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบันได้อีกเท่าไร จะประมาณได้ว่า จะมีเด็กที่จะมาเข้าเรียนในโรงเรียนเพิ่มขึ้นปีละประมาณเท่าใด ซึ่งสามารถใช้วิธีสำรวจบ้านและแนวโน้มของการอพยพเข้ามาอยู่ในเขต ทำให้รู้จำนวนนักเรียนที่จะเพิ่มขึ้นได้แน่นอนพอสมควร เมื่อทราบประมาณการเพิ่มของนักเรียนที่จะเพิ่มขึ้นแต่ละปีโดยการคาดคะเนทางสถิติ ก็อาจจะเตรียมห้องเรียน เตรียมครู ว่างล่วงหน้าเป็นปีๆ ไปว่าปีหน้าจะต้องใช้ครูใช้ห้องเรียนและอุปกรณ์อื่นๆ ประมาณเท่าไร ปีต่อไปจะต้องใช้ครูใช้ห้องเรียนเท่าไร ทำให้การจัดดำเนินการโรงเรียนในเขตได้มีการเตรียมการล่วงหน้า ทางงบประมาณ หาคู และอื่นๆ เป็นการจัดการศึกษาที่แน่นอน ไม่ใช่พอจะเปิดโรงเรียนประมาณว่าจะรับนักเรียนเพิ่มขึ้นอีก ๑๐๐ คน คนมาเข้า ๕๐๐ คนมาจากไหนก็ไม่ทราบ ถ้าจำกัดเขตโรงเรียนเสีย ใครอยู่ในเขตโรงเรียนใดก็เรียนในโรงเรียนนั้น ความวุ่นวายที่จะต้องคัดเลือกต้องวิ่งเต้นหาผู้ใหญ่ฝากก็คงจะหมดไปทุกคนก็จะมีที่เรียนในเขตของตน

ประโยชน์สำคัญประการที่สองของการใช้เขตโรงเรียนก็ คือการติดต่อกับผู้ปกครอง การรู้จักสภาพทางบ้านของนักเรียนซึ่งจะช่วยในการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของนักเรียนได้มาก เพราะครูอาจจะติดต่อกับผู้ปกครองได้ง่ายๆ เนื่องจาก

อยู่ไม่ไกลกัน ถ้าหากเด็กอยู่เทพศิรินทร์ แต่บ้านอยู่สำโรง จะให้ครูไปติดต่อผู้ปกครองที่บ้าน เห็นจะสำเร็จน้อย เพราะไม่รู้ว่าจะไปได้อย่างไรจึงจะสะดวก และไม่เสียเวลาสอนนักเรียนมากนัก ถ้าหากแบ่งเป็นเขตแล้ว ครูอาจจะไปติดต่อทางบ้านได้ง่าย การจะสอบสวนความประพฤติ หรือดูสภาพความเป็นอยู่ของนักเรียนก็ไม่ใช่ปัญหาอะไร ผู้ปกครองรู้จักครู ครูรู้จักผู้ปกครอง สร้างความเข้าใจระหว่างกันและกันได้ง่าย

ประโยชน์อีกประการหนึ่ง ซึ่งยังเกิดขึ้นน้อยในบ้านเราก็คือความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นของเรา คือถ้าผู้ปกครองก็ดี นักเรียนก็ดี เกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นของเรา ไม่ใช่ของหลวง การช่วยเหลือโรงเรียนด้วยประการต่างๆ จะมีขึ้นด้วยความเต็มใจเพราะต้องการจะรักษาและต้องการจะให้โรงเรียนดีขึ้นด้วยความภาคภูมิใจ ที่มีบางโรงเรียนบ่นว่า สมาคมครูกับผู้ปกครองหรือผู้ปกครองกับครูไม่ค่อยได้ประโยชน์ เพราะผู้ปกครองไม่ค่อยมาประชุม ผู้ปกครองก็บอกว่าไปไม่ไหว บ้านอยู่เมืองนนท์จะไปประชุมที่ราชดำเนิน เบียดรถโดยสารไม่ไหว ถ้าผู้ปกครองอยู่ไม่ห่างโรงเรียนนักก็คงจะมาพบปะกับครู หรือมาอยู่กับโรงเรียนได้บ่อยๆ ความคิดในการที่จะสร้างให้โรงเรียนก้าวหน้าก็ย่อมมีมากเป็นธรรมดา แม้จะไม่มีบุตรหลานเรียนอยู่ก็ยังถือว่าเป็นโรงเรียนของตนจะต้องรับผิดชอบเป็นอันมากในบ้านเราคิดจะสร้างโรงเรียนชุมชนตามแบบในต่างประเทศ ถ้าผู้ปกครองอยู่นอกชุมชนนั้นๆ จะสร้างโรงเรียนชุมชนได้อย่างไร

เมื่อผู้ปกครองเกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นของตน ตนมีหน้าที่จะต้องช่วยเหลือให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนที่ดีของชุมชนแล้ว โรงเรียนก็จะมีความคิดเห็นเดียวกัน คือ ชุมชนเป็นของโรงเรียน ฉะนั้นทั้งสองฝ่ายก็จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พยายามสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่กัน ซึ่งเป็นจุดประสงค์สำคัญในทางการศึกษาที่จะให้มีความสามารถอยู่ได้อย่างเป็นสุขในชุมชน ดังได้กล่าวมาแล้ว

ในเมื่อโรงเรียนเข้าใจชุมชน ชุมชนเข้าใจโรงเรียน การศึกษาก็คงจะมุ่งประโยชน์ของชุมชนเป็นใหญ่ เพราะไม่มีนักเรียนจากที่อื่นเลย ดังนั้นแนวการสอน จุดมุ่งหมายของโรงเรียนก็อาจจะวางกำหนดลงเพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างแท้จริง ตลอดจนจะเปิดสอนวิชาอะไรก็จะนึกถึงประโยชน์ของคนในชุมชนเป็นสำคัญ ตัวอย่างง่ายๆ เช่น ถ้าชุมชนชนนั้นมียาเสพติดในการทำ

เครื่องเสื่อผ้ามากกว่าอย่างอื่น กิจกรรมและแนวการสอนก็ต้องมีแนวโน้มเพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ ความสามารถในการทำเครื่องเสื่อผ้ามากกว่าอย่างอื่น เช่น วิชาวาดเขียน แทนที่จะฝึกเหมือนกับโรงเรียนอื่นๆ ก็คงต้องรู้จักประดิษฐ์เขียนลายผ้า ออกความคิดให้ทำเครื่องเสื่อผ้าให้เป็นที่จูงใจ สะดุดตายิ่งขึ้น แทนที่จะเรียนไปอย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตจริงของนักเรียนไปอีกอย่างหนึ่ง ไม่เสริมประโยชน์ซึ่งกันและกันเลย ถ้านักเรียนอยู่สำโรง แต่ไปเรียนที่เทพศิรินทร์ ความคิดเหล่านี้ทั้งฝ่ายครูอาจารย์ และฝ่ายผู้ปกครองจะเกิดความคิดดังกล่าวไม่ได้เป็นอันขาดเพราะการติดต่อใกล้ชิดกันมีน้อยมาก ความจริงผู้เขียนคิดว่าความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพการศึกษาในบ้านเรามีหลายประการที่ควรจะได้มีการเปลี่ยนแปลง แม้การเปลี่ยนแปลงใดๆจะก่อให้เกิดความสับสน ความลำบากในการดำเนินการในตอนต้นก็ตาม เพราะไม่เคยชินกับการปฏิบัติที่จะปฏิบัติใหม่ๆ แต่ถ้าหากทำให้รอบคอบพอสมควร ความสับสนในตอนต้นๆ ก็จะหมดไปในไม่ช้า ทุกสิ่งทุกอย่างจะดีขึ้นกว่าเดิม

การแบ่งเขตโรงเรียนนั้น ถ้าจะให้ได้ถึงซึ่งความสำเร็จจริงจะต้องทำให้โรงเรียนแต่ละเขตมีความสำคัญเท่าเทียมกัน มิใช่ทำให้โรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งมีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่ง โรงเรียนอื่นเป็นอันดับสอง อันดับสาม ไปจนถึงไม่มีอันดับ การทำให้สวนกุหลาบ เทพศิรินทร์ เท่ากับวัดสระเกศ วัดรางบัว ในความคิดของคนมากด้วยกัน อาจจะรู้สึกว่าเป็นสิ่งเป็นไปไม่ได้ แต่การจะให้วัดสระเกศ วัดรางบัวดีเท่าสวนกุหลาบ เทพศิรินทร์คงทำได้ไม่ยากนักถ้าหากมีความจริงใจที่จะกระทำกัน การกระทำในการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายต้องการความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยว ในการตัดสินใจที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มิฉะนั้นจะเกิดขึ้นไม่ได้เป็นอันขาด

ชุมนุมชนไม่อยู่หนึ่ง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จากความเจริญภายใน และจากการกดดันจากภายนอก ในด้านการปกครองก็เช่นกัน จะมีความคิดเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มากบ้าง น้อยบ้าง ช้าบ้าง เร็วบ้าง อย่างรุนแรงและรวดเร็วบ้าง ไปทีละน้อยๆ จนสังเกตได้ยากมาก เพราะต้องใช้เวลานาน แต่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงทางการปกครองจะมีวัฏจักรที่ค่อนข้างจะแน่นอน คือ จะเริ่มต้นด้วยมีผู้ปกครองคนเดียวเด็ดขาดเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจเด็ดขาด หรือเป็นผู้เผด็จการของประเทศ แล้วอาจจะเปลี่ยนกลายมาเป็น

ผู้ปกครองเป็นหมู่ ซึ่งอาจจะมีเพียง ๓ คน หรืออาจจะมีเป็นคณะเช่น คณะรัฐบาล คณะกรรมการบริหารสูงสุดอะไรทำนองนี้ มีรัฐสภาซึ่งมีจำนวนคนมาก มีอำนาจในการควบคุมการปกครองประเทศ แล้วก็ย้อนกลับมาเป็นการปกครองด้วยผู้มีอำนาจเด็ดขาดอีกเปลี่ยนเป็นวัฏจักรไปตามยุคตามสมัย แล้วแต่ว่าสมัยใดผู้มีอำนาจมากก็หาทางตัดทอนกัน แต่เมื่ออำนาจกระจายกันมากเข้าจนเห็นว่าไม่ไหว ก็มีใครรวบอำนาจ ตั้งตนกันใหม่

ความมุ่งหมายในการปกครองก็คือให้ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข แต่บางครั้งผู้ปกครองประเทศลืมไป คิดว่าชุมชนหรือประเทศเป็นของตนผู้เดียว ก็ก่อความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เกิดการต่อสู้ เพื่อสร้างอำนาจแบบใหม่ วนเวียนไปตามยถากรรมของประเทศนั้นๆ เสมือนเป็นธรรมชาติของมนุษย์

ที่กล่าวมานี้เพื่อแสดงให้เห็นว่า ความคิดในระบบปกครองของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอไม่หยุดนิ่งตายตัว ฉะนั้นจุดมุ่งหมายในการศึกษาในด้านการปกครองจะต้องมีการแก้ไขดัดแปลงให้พอเหมาะกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เช่น เมื่อจะให้ประเทศมีระบอบการปกครองเป็นประชาธิปไตย ก็ต้องจัดให้โรงเรียนได้สอนแนวความคิดในการปกครองระบอบประชาธิปไตยทั้งในด้านหลักการและภาคปฏิบัติ และเมื่อเห็นว่าแนวความคิดของคนในชุมชนโน้มเอียงไปทางแบบโซเชี่ยลลิสต์ ก็ต้องปรับให้การสอนให้โรงเรียนโน้มเอียงไปในทางที่จะเปลี่ยนแปลงใหม่ เป็นการทำให้มีใครคนเข้าใจในความคิดเช่นนั้น เพื่อช่วยให้การเปลี่ยนแปลงได้ผลยิ่งขึ้น

ส่วนจะให้การเปลี่ยนแปลงไปรวดเร็วหรือช้าเพียงใด แล้วแต่นโยบายของประเทศที่จะดูให้เข้ากันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศด้วย ถ้าประเทศยังคงหนักไปในทางเกษตรอย่างเดิม หรือหนักยิ่งขึ้น แนวทางที่จะอบรมทางการศึกษา ก็จะต้องแตกต่างกับการที่จะให้ประเทศหนักไปในทางอุตสาหกรรม

ทางการปกครองก็ต้องดำเนินไปให้สอดคล้องกัน ฉะนั้นแนวทางการศึกษาในการสร้างความเข้าใจในด้านการปกครองจึงต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุงอยู่เป็นระยะ มิใช่วางไว้ครั้งเดียวใช้ได้ตลอดไป ส่วนการจะดำเนินการให้เข้มข้นเพียงใด นั้น เป็นนโยบายย่อยของฝ่ายปกครองประเทศอีกส่วนหนึ่ง

แนวการศึกษาในด้านการปกครองนี้จะต้องมีความมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนเห็นคล้อยตามระบบการปกครอง และได้สามารถใช้ประโยชน์จากความสามารถส่วนบุคคลในการจะช่วยให้เป็นประโยชน์ต่อระบบการปกครองมีเช่น ให้เข้าใจในหลักการตามระบบการปกครองนั้นๆ ทั้งส่วนที่ดี และส่วนที่บกพร่อง ระบบการปกครองเช่นนี้ ขณะนี้จะให้ประโยชน์แก่ชุมชนชนอย่างไรมากน้อยเพียงไรในเมื่อเปรียบเทียบกับระบบการปกครองแบบอื่นหรือวิธีอื่น เหล่านี้เป็นต้น

การให้การศึกษาในแนวทางหลักการของระบบการปกครองมีความสำคัญมากเท่าๆกับการให้การศึกษาในเชิงปฏิบัติสำหรับระบบการปกครองที่กำลังใช้อยู่ ถ้าหากได้มีการศึกษาให้เข้าใจเชิงปฏิบัติมากพอ และทำให้เกิดความเข้าใจเห็นดีด้วย ผู้ที่มีความเข้าใจในระบบการปกครองก็จะนำไปปฏิบัติด้วยความเต็มใจ

ในทางการศึกษาเราถือว่า การให้ปฏิบัติโดยการใช้อำนาจบังคับนั้นจะมีผลอยู่ต่อเมื่ออำนาจบังคับนั้นยังสามารถใช้ได้เต็มที่ ท่านคงประสบกับตนเองในเมื่อเป็นนักเรียนมาแล้วว่า ถ้าท่านฝ่าฝืนข้อบังคับหรือระเบียบของโรงเรียน ซึ่งจะต้องถูกลงโทษแต่เฉอญในขณะที่ท่านทำผิดระเบียบนั้น ไม่มีใครรายงานให้ท่านอาจารย์ใหญ่ทราบ ท่านก็ไม่ถูกทำโทษ นี่คืออำนาจบังคับไม่มีในขณะนั้น คนเราฝ่าฝืนกฎระเบียบข้อบังคับได้ก็เพราะเห็นทางหลีกเลี่ยงได้เพราะเหตุช่องโหว่ในระเบียบนั้นหรือเพราะมีอิทธิพลพอที่จะบังคับให้ผู้จะลงโทษไม่อาจจะลงโทษได้หรือเพราะคิดว่าไม่มีใครทราบ ล้วนแต่เป็นผลการบังคับทางกาย หรือที่เรียกว่าวินัย ซึ่งมีการลงโทษเป็นของคู่กัน ถ้าไม่มีการลงโทษก็ไม่มีการปฏิบัติตามระเบียบอย่างจริงจัง ฉะนั้นการลงโทษมากน้อยเพียงใด เรื่องใด จึงอยู่กับความคิดของการปกครอง ซึ่งจะกำหนดโดยบุคคลผู้มีอำนาจเพียงคนเดียว หรือหลายคน หรือโดยคนจำนวนมาก เช่นสภาผู้แทนราษฎรก็ได้

ฉะนั้นการศึกษาในด้านการสร้างความเข้าใจ ในเรื่องการปกครอง จึงมีความสำคัญที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสร้างความรับผิดชอบในการจะอยู่ในระบบการปกครองนั้นๆ ให้แก่ชุมชนชนต่อไปในภายหน้า การศึกษาด้านนี้จะต้องเน้นถึงความเข้าใจ ความมีหน้าที่รับผิดชอบฐานเป็นประชาชนที่จะอยู่ในชุมชน ในการที่จะทำให้การปกครองของชุมชนชนได้เป็นประโยชน์แก่คนทุกคน มิใช่เพื่อประโยชน์ที่ตนจะได้รับแต่อย่างเดียว หรือเป็นแนวทางที่จะบิดเบือนเพื่อให้ได้

ประโยชน์ การกำหนดความมุ่งหมายหลักสูตร วิธีสอนในเรื่องการศึกษาระบบการปกครองจะต้องได้รับพิจารณาเป็นอย่างดี

การให้การศึกษาอบรมในโรงเรียนเป็นการสร้างประชากรให้มีชีวิตเป็นไปตามความต้องการของประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม และการรักษาเอกลักษณ์ของประเทศ เช่นอย่างประเทศไทยเรา ถ้าเราต้องการจะสร้างประเทศให้เป็นประเทศที่มีการอุตสาหกรรมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เราจะต้องเตรียมคน และเตรียมสร้างความเข้าใจในเรื่องนี้ เพื่อให้มีพื้นฐานอย่างแท้จริงตั้งแต่ในโรงเรียน มิฉะนั้นเราจะไม่มียุคคนที่มีความคิดที่จะช่วยสร้างและที่จะเป็นกำลังสำคัญในการอุตสาหกรรม จะต้องอาศัยชาวต่างประเทศมาเป็นกำลังทั้งในด้านความคิดและด้านช่าง ผู้ชำนาญคนไทยเราจะทำได้ก็แต่เพียงเป็นแรงงานที่ใช้กำลังเท่านั้นกว่าจะฝึกให้เป็นช่างผู้ชำนาญได้เพียงพอก็ต้องใช้เวลานาน ทั้งนี้เพราะในการศึกษาไม่ได้สร้างความคิดเกี่ยวกับการอุตสาหกรรมให้นักเรียนได้เลย ทั้งในหลักสูตรก็วางไว้เพียงให้เรียนวิชาต่างๆ ที่มุ่งแต่เพียงให้มีความรู้และเป็นพลเมืองดีในความคิดเดิม ไม่มีความคิดที่จะให้ผู้เรียนสนใจทางอุตสาหกรรมต่างๆ ทั้งหนักและเบาด้วย การจะให้ประชากรของประเทศเกิดความคิดและเกิดความทะเยอทะยานที่จะสร้างประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมก็คงเป็นไปไม่ได้ ประชากรทั้งหมดที่ได้รับการศึกษา ก็จะมีความคิดจะเรียนแต่การจะรับราชการ การเป็นข้าราชการ หรือทำงานนั่งโต๊ะอย่างที่เราเรียกว่างานสบาย หรือไม่ยอมทำงานที่จะส่งเสริมการผลิตให้กับประเทศ เกิดการดูหมิ่นการทำงานใช้แรง และฝีมือเสียตั้งแต่อยู่ในโรงเรียน

ท่านอาจจะเคยประสบกับตัวเองมาแล้วว่า เมื่อมีตำแหน่งสำหรับประจำแผนกหรือเสมียนว่างสัก ๒ - ๓ ตำแหน่ง จะมีผู้ไปรับสมัครคัดเลือกนับเป็นจำนวนร้อยหรือมากกว่านั้น แต่ในเวลาเดียวกัน เราก็พบว่าเราขาดช่างระดับกลางในประเภทช่างต่างๆ ทุกประเภท แม้จะหาได้ก็จะหาฝีมือในขนาดที่พอใช้ได้ยากพอใช้ หรือไปได้ช่างที่ไม่มีการศึกษา คือมีความชำนาญในด้านช่างแต่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการช่างเท่าที่ควรเพราะได้รับการฝึกโดยการหัดให้เกิดความชำนาญอย่างเดียว จะทำเกินกว่าที่ตนได้รับการฝึกก็ไม่ได้ การจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ดียิ่งขึ้นก็ปฏิบัติได้ยาก เพราะไม่มีพื้นฐานทั้งความรู้ทั่วไป และความรู้ทางวิชาการแขนงนั้นๆ พอที่จะคิดเปลี่ยนแปลงอะไรได้

การที่จะสร้างประชากรให้เป็นไปตามความต้องการของประเทศในทางเศรษฐกิจนั้น ควรจะได้มีการวางความมุ่งหมายให้แน่นอนในความมุ่งหมายทางการศึกษาของประเทศความจริงประเทศเราเคยร่ำร้องกันอยู่นานแล้วว่า เราขาดช่างฝีมือระดับกลาง และเราก็บ่นน้อยใจตัวเองว่า นักเรียนจบชั้นมัธยมแล้วไม่สามารถจะทำอะไรได้เท่าที่ควร แต่พวกที่ไม่ได้เรียนจนจบชั้นมัธยม เรียนพอพ้นเกณฑ์บังคับแล้วเลิกเรียนมาหางานตามมีตามเกิด พออายุ ๑๘ - ๑๙ ก็สามารถทำงานมีอาชีพได้ ความจริงนักเรียนของเราก็จบชั้นมัธยมศึกษา เมื่ออายุประมาณ ๑๗ - ๑๙ ปีเช่นกัน จนบางคนเกิดความคิดว่าเรียนไปก็เท่านั้น หากินอะไรไม่ได้ ทั้งนี้ก็เพราะความคิดในทางการศึกษาของเรายังคงมีความมุ่งหมายที่จะสร้างบุคคลชั้นสูง อยู่นั่นเอง ทั้งหลักสูตรก็ทำให้ต่อเนื่องกัน มีผู้ปกครองบางคนได้เคยถามข้าพเจ้าว่าถ้าไม่ให้เรียนต่อไปจนถึงได้รับปริญญาแล้ว จะมีทางทำมาหากินอะไรบ้าง ความจริงคนมีฐานะก็ต้องให้เรียนไปจนกว่าจะจบมหาวิทยาลัย จึงจะพอมีทางทำมาหากินได้ เพราะแนวการเรียนของเราวางไว้ในความมุ่งหมายเช่นนี้ ฉะนั้นการสอบชั้น ม.ศ.๕ ให้ได้ จึงมีความสำคัญในชีวิตของคนไทยชั้นกลางเป็นอย่างยิ่ง พ่อแม่ก็เสียสละทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อส่งเสริมให้ลูกเรียนให้จบชั้น ม.ศ.๕ และก็มีปรากฏเรื่องสลดใจอยู่มากมายเกี่ยวกับเรื่องนี้

การเกิดความจำเป็นที่จะต้องให้ได้ชั้น ม.ศ.๕ ก็เพื่อเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยเพื่อจะได้มีอาชีพต่อไป ความงุนงงที่เกิดขึ้นในหมู่นิสิตมหาวิทยาลัยในขณะนี้คือ เรียนจบแล้ว ได้ปริญญาแล้ว จะมีงานทำหรือไม่ คิดว่าปัญหานี้ต่อไปจะเป็นภาวะฝ่ายปกครองประเทศอย่างหนัก จะเป็นการลงทุนในทางการศึกษาที่น่าสลดใจมากที่สุด

จะขอเพิ่มเติมเกี่ยวกับลักษณะอาชีพของชุมชนชน เพื่อความเข้าใจของผู้อ่าน เพื่อให้เข้าใจถึงการเกี่ยวข้องถึงแนวทางในการศึกษา อาชีพของมนุษย์เราถ้าแบ่งออกเป็นรายอาชีพแล้วคงเอามากล่าวในที่นี้ไม่ได้ เพราะมีมากมาย นับเป็นหมื่นๆ และมีระดับต่างๆกันแม้แต่อาชีพเดียวกัน เช่น ช่างไม้ จะแบ่งแยกทั้งประเภทและระดับฝีมือมากมาย จึงสรุปมาเสนอแต่เพียงย่อๆ แต่ถ้าจะพิจารณาอาชีพทั้งหมดแล้ว จะแยกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ คือ อาชีพสำหรับฝ่ายผลิตประเภทหนึ่งและฝ่ายบริการ อีกประเภทหนึ่ง อาชีพทั้ง ๒ ประเภทนี้จะต้อง

ควบคู่กันไปอย่างได้สัดส่วนกัน ถ้าหากฝ่ายหนึ่งหนักกว่าอีกฝ่ายหนึ่งมากนัก ก็จะทำให้เกิดความขัดข้องขึ้น เพราะเกิดความไม่สมดุลย์กัน อาชีพฝ่ายผลิตถ้าจะให้คำจำกัดความง่ายๆ ก็คือเป็นฝ่ายทำสิ่งของต่างๆ ให้เกิดขึ้น จะเป็นผลิตภัณฑ์ทางเกษตร ผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรม และผลิตภัณฑ์ประเภทใดๆ ก็ตามสำหรับอาชีพฝ่ายบริการเป็นอาชีพที่ช่วยให้การจัดการและการดำเนินการในผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นมาได้ ให้ดำเนินไปอย่างได้ผลดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ และยังช่วยบริการอื่นๆ เพื่อให้ชีวิตในชุมชนคนได้ดำเนินการไปได้ด้วยดี ฉะนั้นอาชีพด้านบริการจึงมีอยู่มากมายกว่าทางด้านผลิต แต่ถ้าหากมีการส่งเสริมทางด้านผลิตมากประเทศ ก็อาจจะมั่งคั่งและจะช่วยให้อาชีพฝ่ายบริการมีแขนงต่างๆ เพิ่มขึ้นควบคู่กันไป

เนื่องจากปัจจุบันแนวโน้มนโยบายการศึกษาตามความคิดเห็นของข้าพเจ้า เห็นว่ายังไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากแนวโน้มนโยบายการศึกษาที่ใช้อยู่สืบเนื่องกัน มาตั้งแต่เริ่มจัดการศึกษามากนัก การศึกษาไม่ว่าในระดับใดจึงจะมุ่งจะผลิตอาชีพฝ่ายบริการมากกว่าฝ่ายผลิต ผลก็คือเรามีผู้ต้องการจะบริการมากกว่าผู้ผลิต

ความจริงเคยมีความคิดในเรื่องเช่นนี้เหมือนกัน ดังที่ท่านคงจะเคยทราบข่าว เงินกู้จากต่างประเทศของกรมอาชีวศึกษา และกรมวิสามัญศึกษา เพื่อเอามาปรับปรุงโครงสร้างโรงเรียนอาชีวศึกษาและโรงเรียนมัธยมแบบประสม ซึ่งนับว่าเป็นแนวทางที่จะสร้างผู้ผลิตและผู้บริการในระดับกลางได้เป็นอย่างดี ส่วนผลจะเป็นไปตามความมุ่งหมายเพียงใดนั้น คงจะต้องคอยดูกันไปอีกหลายปี แต่ก็เห็นว่า เป็นการเริ่มต้นที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ปัญหาที่ตามมาก็คือได้มีการสร้างความคิดนี้ ให้แก่ประชาชนเข้าใจเพียงใด สามารถเปลี่ยนความคิดที่จะต้องเรียนไปจนถึงมหาวิทยาลัยเพียงใด ถ้าหากโรงเรียนอาชีวศึกษาและโรงเรียนมัธยมแบบประสมยังคงอยู่ในมุมมืด ไม่มีใครสนใจมากนัก หรือสนใจเพียงเพื่อเป็นสะพานสำหรับไปเรียนต่อในมหาวิทยาลัย ก็จะเป็นที่น่าเสียดายในการลงทุนอย่างมากสำหรับในเรื่องนี้

นักเรียนจบ ม.ศ.๖ ทางด้านอาชีวศึกษาต่างๆ ไปเรียนต่อหรือพยายามไปเรียนต่อในมหาวิทยาลัย หากมีมากกว่าผู้ที่ไปประกอบอาชีพตามที่เรียน ก็นับว่ามีข้อบกพร่องอย่างมากในการดำเนินการ ในทำนองเดียวกันถ้านักเรียนที่เรียนวิชาชีพในโรงเรียนแบบประสมไม่ออกไปประกอบอาชีพ แต่ไปเรียนต่อมหาวิทยาลัย ก็คงเป็นความล้มเหลวเช่นกัน

เมื่อเดือนที่แล้วนี้เองข้าพเจ้าได้รับฟังจากผู้สนใจในโรงเรียนมัธยมแบบประสมผู้หนึ่งพูดอย่างขมขื่นว่า โรงเรียนมัธยมแบบประสมได้จุดพลุในงานฉาปนกิจศพของตนเองเสียแล้ว ข้าพเจ้าฟังด้วยความตกใจเป็นอันมาเพราะทราบดีว่า โรงเรียนมัธยมแบบประสมกำลังอยู่ในระยะสร้างความมั่นคงและจะขยายไปทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว เพื่อสร้างอาชีพระดับกลางให้แก่คนไทยทั้งประเทศ เป็นการเสริมสร้างทางด้านอาชีวศึกษาให้เป็นประโยชน์และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศให้ยิ่งๆขึ้นไป บุคคลผู้นั้นยังกล่าวต่อไปว่า การฉาปนกิจศพโรงเรียนมัธยมแบบประสมเกิดขึ้นตรงที่สำคัญที่สุดในหมู่โรงเรียนมัธยมแบบประสมด้วยกัน คือโรงเรียนสามเสนซึ่งถือว่าเป็นศูนย์กลาง หรือเป็นตัวอย่างของโรงเรียนมัธยมแบบประสมทั้งปวงของกรมวิสามัญศึกษา และได้มีการโฆษณาหรือที่ผู้นั้นเรียกว่าจุดพลุให้ทุกคนสนใจในการฉาปนกิจนั้น

ท่านผู้นั้นมีความเห็นว่า การที่เผอิญมีนักเรียนสามเสนผู้หนึ่งสอบ มศ.๕ ได้เป็นที่ ๑ ของประเทศและได้มีการออกข่าวทางวิทยุแทบทุกสถานี มีการสัมภาษณ์ มีการเฉลิมฉลองต่างๆนั้น เป็นการทำลายความคิดเรื่องความมุ่งหมายของโรงเรียนมัธยมแบบประสมเสียสิ้น ครุบาอาจารย์ทุกคนจะเปลี่ยนความคิดว่าชื่อเสียงของโรงเรียนจะซจรขยายเทียบเท่าโรงเรียนเตรียมอุดมหรือโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยก็อยู่ตรงทางเดียว นักเรียนให้สอบ มศ.๕ ได้ที่ ๑ หรือขึ้นป้ายมากที่สุด ดังความคิดของโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศในขณะนี้ ฉะนั้นความคิดที่จะสร้างให้นักเรียนเป็นแบบประสมก็จะเป็ความคิดที่สอง หรือความคิดสุดท้าย การเรียนวิชาชีพซึ่งตามธรรมดาก็เป็นความคิดสุดท้ายของบิดามารดาและตัวนักเรียนเองอยู่แล้ว และโรงเรียนมัธยมแบบประสมตั้งขึ้นเพื่อสร้างความคิดที่ดีในเรื่องวิชาชีพ ก็ดูจะถึงที่สุดเสียในปีนี้อง

นี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมุ่งหมายทางการศึกษาที่เกี่ยวกับเสริมสร้างหรือการเตรียมประชากร เพื่อเศรษฐกิจของชาติดูจะยังไม่มี ความมั่นคงเพียงพอ หรือหากมีความมั่นคงในทางการและในหลักเกณฑ์อยู่แต่ขาดในเชิงปฏิบัติ หรือการปฏิบัติไม่เป็นไปในทางที่จะเสริมสร้างหรือจรรโลงให้หลักการนั้นเกิดความมั่นคงเท่าที่ควร

เหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นเรื่องของหลักที่จะดำเนินไปตามจุดมุ่งหมาย เป็นธรรมดาที่อาจารย์ทุกคน นักเรียนทุกคนจะต้องตื่นตื้นตันยินดีอย่างล้นพ้นที่โรงเรียนสามเสนสอบได้ มศ.๕ เป็นหนึ่ง แต่ผลต่อไปของหลักการและเจตนารมณ์ของโรงเรียนมัธยมแบบประสม ที่จะสร้างให้นักเรียนมีอาชีพในระดับกลางนั้นเป็นสิ่งที่น่าวิตกอย่างยิ่ง แม้ไม่คิดถึงเงินกู้จำนวนมากที่นำมาลงทุนในการนี้

ความคิดในการที่จะสร้างประเทศให้มีความมั่นคงในทางเศรษฐกิจ ก็คงจะต้องมีแนวโน้มไปในการจะสร้างประชากรให้มีความสามารถในการผลิตสูงยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ แม้จะต้องให้การศึกษาเพื่อหัดประชากรในด้านบริการจะต้องมีความจำเป็นเช่นเดียวกัน ก็น่าจะเป็นรองกว่า เพราะการจะมีความสามารถในการผลิตในทางการเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมจะต้องใช้เวลาสร้างคนให้สามารถผลิตได้นั้น จะต้องใช้เวลานานกว่าที่จะสร้างคนฝ่ายบริการ ฉะนั้นจึงควรได้เริ่มต้นอย่างจริงจังเสียแต่เนิ่นๆ เป็นการเตรียมคนเพื่อสร้างผลผลิต

ถ้าหากจะมีความคิดต่อไปอีกว่า ถ้าหากเรามีความมุ่งหมายที่จะผลิตคนให้ออกไปให้มีความสามารถในการผลิตจะเป็นทางด้านเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมก็ตาม เราควรจะวางหลักใหญ่ๆ ในทางการศึกษาอย่างไรจึงจะเป็นแนวทางที่จะไปสู่ความมุ่งหมายที่ต้องการ

ตามปกติการศึกษาของมนุษย์ มีแบ่งออกเป็นแขนงใหญ่ ๒ แขนง คือทางด้านวิทยาศาสตร์ประยุกต์ หรือวิทยาศาสตร์ที่นำมาใช้ต่างๆ นอกจากนี้ยังรวมวิชาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ส่วนในด้านอักษรศาสตร์ซึ่งรวมวิชาต่างๆ ในภาษาวรรณคดี สังคมวิทยาและอื่นๆ หรือถ้าจะพูดให้เข้าใจกันง่ายยิ่งขึ้น และให้คล้อยตามสายอาชีพที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาอย่างง่ายว่า ฝ่ายผลิตและฝ่ายบริการนั้นก็คือเรียนวิทยาศาสตร์เพื่อก่อให้เกิดความสามารถในการผลิต เรียนอักษรศาสตร์เพื่อก่อให้เกิดความสามารถในการบริการ

ที่กล่าวเช่นนี้เพื่อให้ท่านที่ไม่ใช่นักวิชาการได้เข้าใจได้ง่ายๆ สำหรับท่านที่เป็นนักวิชาการคงจะเข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งกว่านี้ และอาจจะไม่แบ่งหรืออธิบายง่ายๆ ตามที่ได้เสนอมาช่างต้นนี้ ส่วนวิธีการเรียนมาในปัจจุบันไม่ว่าจะเรียนฝ่ายอักษรศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ วิธีการเรียนดูจะไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะเราถือบุคคลผู้เรียนเป็นสำคัญ มิได้ถือวิชาที่เรียนเป็นสำคัญเหมือนดังความคิดแต่เดิมนๆ

เพราะฉะนั้นอาจจะใช้วิธีการวิทยาศาสตร์ในการเรียนสังคมวิทยาหรือวิชาทางฝ่ายอักษรศาสตร์อื่นๆได้ การใช้สูตรและการคำนวณต่างๆ ก็นำมาใช้อยู่มากทั้งสองแขนงวิชานี้ ฉะนั้นขอให้เข้าใจเสียด้วยว่า วิธีการเรียนและแนวคิดในการเรียนในปัจจุบันนี้ใช้ปะปนรวมกันไปไม่แยกว่า ทางวิทยาศาสตร์ใช้อย่างหนึ่ง อักษรศาสตร์ใช้อย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพราะข้าพเจ้าเกรงว่ายังจะมีท่านผู้ฟังบางท่านคิดว่าเรียนอักษรศาสตร์ใช้ความคิดในทางอารมณ์ ความคิดฝัน และในทางความงามดงามต่างๆ ส่วนเรียนวิทยาศาสตร์จะต้องใช้ความคิดเหตุผล พิสูจน์ได้เป็นความจริง ดังที่เข้าใจกันมาแต่เดิม การเรียนในปัจจุบันมุ่งความคิดเหตุผล การพิสูจน์ด้วยหลักฐานและตัวเลข และมีการวิจัยในแนวของวิทยาศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์หรืออักษรศาสตร์ก็ตาม

เมื่อถ้าเรามีความมุ่งหมายที่จะให้การศึกษา เพื่อที่จะสร้างคนให้มีความสามารถในการผลิต เราก็จะต้องคิดว่าเรามุ่งผลผลิตทางเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรม หรือทั้ง ๒ อย่าง หรืออย่างใดมากกว่าอีกอย่างหนึ่งเล็กน้อยเพียงใด ถ้าหากมีการคาดคะเนที่ค่อนข้างจะแน่นอน การจัดการศึกษาให้ได้ผลตามความต้องการก็จะทำได้ง่ายเข้าและจะได้ผลจริงจิงมาก

เมื่อเรามีความคิดพอจะทราบได้แล้วว่า เราต้องการคนอย่างไร มีความสามารถในทางไหนบ้าง เราก็ต้องจัดการศึกษาเป็นไปตามนั้น ท่านผู้ฟังคงจะรู้สึกได้ทันทีว่า การจะให้การศึกษาได้มีผลอย่างจริงจิงจิงนั้นอยู่ที่การกำหนดความต้องการให้ค่อนข้างจะแน่นอน เพื่อจะได้ดำเนินการไปโดยไม่มีการเสียเปล่ามากนัก ถ้าเราไม่ทราบความต้องการอย่างค่อนข้างจะแน่นอนแล้ว การจะวางแผนปฏิบัติการให้เกิดผลย่อมทำได้ยาก เหมือนจะทำสวนดอกไม้ ตนเองยังไม่ทราบว่า จะต้องการปลูกต้นอะไร ไปทำไม และเพื่ออะไร ท่านจะทำสวนดอกไม้ให้สมความต้องการไม่ได้ เพราะท่านไม่มีความต้องการที่แท้จริง ในการศึกษา ก็เช่นกัน จะต้องกำหนดความต้องการหรือความมุ่งหมายเป็นหลักใหญ่เสียก่อน

มีบางท่านบอกว่า ถ้าหากเรามีใครที่สามารถกำหนดความต้องการได้ การจัดการศึกษาจะดำเนินไปอย่างได้ประโยชน์อย่างแท้จริง ดังในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงกำหนดความต้องการไว้ว่า เพื่อให้ได้คนมีความรู้มาช่วยปฏิบัติราชการ การจัดการศึกษาก็จะดำเนินไปตามความต้องการนั้น

ผลก็คือได้คนมาใช้ในราชการอย่างได้ผลเต็มที่

ถ้าหากจะมีการตั้งคณะกรรมการเพื่อกำหนดความต้องการของประเทศ สำหรับการศึกษา โดยกำหนดความต้องการให้แน่นอนว่าในระยะ ๑๐ หรือ ๑๕ ปีนี้ ต้องการให้ได้คนที่มีความรู้ความสามารถอย่างไหนมาเพื่อช่วยสร้างประเทศ ผลก็คือการศึกษาก็จะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติเป็นอันมาก และได้ผลคุ้มค่ากับการลงทุนใช้จ่ายในการศึกษาอย่างจริงจัง แต่การกำหนดความต้องการควรจะมี ความแน่นอน อย่างเห็นได้ชัด มิใช่กำหนดอย่างคร่าวๆ ทั่วๆ ไปว่า ต้องการคนดี มีความสามารถสร้างประเทศให้เจริญได้ ผลก็จะเป็นว่า ไม่รู้ว่า คนดีนั้นอย่างไรกันแน่

คณะกรรมการที่จะเป็นผู้กำหนดความต้องการของทางการศึกษาของประเทศนี้ ควรจะมีความอิสระในการดำเนินการเป็นอันมาก มีเวลาเพียงพอ ไม่ผูกพันกับงานของกระทรวงทบวงกรมใดๆ เป็นคณะกรรมการที่พิจารณาถึง ความต้องการของประเทศในระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้ความคิดเห็นในการจะ จัดการศึกษาต่อไปในอนาคตตามระยะเวลา จะต้องพิจารณาความเปลี่ยนแปลง ของประเทศทั้งในด้านการปกครอง ด้านสังคมเศรษฐกิจ และเอกลักษณ์ของ ประเทศ โดยเปรียบเทียบการคาดคะเนกับการเปลี่ยนแปลงของประเทศใกล้เคียง และประเทศที่เราจะต้องเกี่ยวข้องด้วยมาก

งานของคณะกรรมการนี้ควรจะครอบคลุมถึงการศึกษาทุกระดับ โดย กำหนดความต้องการที่ประเทศต้องการเพื่อให้หน่วยงานต่างๆ นำไปทำเป็น แผนการเพื่อดำเนินการทางปฏิบัติต่อไป

การศึกษาของประเทศควรมีแนวนโยบายร่วมของการศึกษาทุกระดับ จะได้รับกันเป็นระยะไปจนถึงขั้นสูง การแบ่งแยกกันออกเป็นส่วนๆ โดยไม่รู้ ความต้องการใหญ่ของประเทศนั้น ทำให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ต่างระดับ ต่างก็ทำของตนไปโดยไม่รับรู้ซึ่งกันและกัน แต่การศึกษาเป็นการสั่งสอนอบรม ต่อเนื่องกัน โดยหวังผลเบื้องปลาย ฉะนั้นจึงต้องมีความมุ่งหมายและความต้องการ ที่กำหนดแน่นอน และเป็นสิ่งที่สามารถปฏิบัติให้เกิดผลได้จริง คณะกรรมการนี้ ควรจะประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้และสามารถในด้านวิชาการที่เข้าใจถึงความ ต้องการประเทศ ทั้งในด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม มิใช่เป็นฝ่าย ทางการศึกษาแต่อย่างเดียว และมีจำนวนไม่มากนัก จะต้องเป็นคณะกรรมการ

ที่ทำงานนี้อย่างมีเวลาเพียงพอ จะขอย้อนกล่าวไปถึงการอยู่ร่วมกันในชุมชน ซึ่งระเบียบของการอยู่ร่วมในหมู่ชนุมชน อาจจะแบ่งออกเป็นหัวข้อกว้างๆ ๒ - ๓ ประการคือ การปฏิบัติตนต่อบุคคลอื่น ทั้งที่เหนือกว่าตนและที่ต่ำกว่าตน ซึ่งหมายถึงความเคารพนับถือ กริยามารยาท ความคิดความเห็นต่อบุคคลและ ขนบธรรมเนียมประเพณี การแต่งกายและการสร้างบุคลิกลักษณะ นอกจาก การปฏิบัติตนต่อบุคคลอื่น สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ความคิดเรื่องเพศ และสิ่งที่เกี่ยวข้องทางเพศ ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต ในชีวิตประจำวันและคุณธรรมหรือคุณค่า (Values) ในทางศีลธรรมหรือในทาง จิตใจต่อวัตถุ สิ่งสำคัญประการที่ ๓ ก็คือ ความคิดเกี่ยวกับความสำเร็จในชีวิต indoctrination บางท่านใช้คำว่า ล้างสมอง ที่จริงเป็นการสร้างความคิด ความเชื่อให้ใหม่จนสามารถละทิ้งความคิดเก่าได้ ความเปลี่ยนแปลงในทางความคิดหรือล้างสมองนี้ ตามปกติเกิดขึ้นเองเนื่องจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลง ทางสังคมซึ่งอาจจะเกิดจากตัวอย่างที่ได้เห็นได้ฟัง หรือจากเรื่องราวของชุมชนอื่น หรือจากความกดดันที่ได้รับจากภายนอกอันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน จากการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและ รุนแรง เช่นจากสงคราม จากการผันผวนภายใน และจากความคิดใหม่เกิดขึ้นใน ชุมชนุมชน ก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของสังคมอย่างฉับพลันได้ อาจจะไปทางซ้ายสุด หรือขวาสุดก็แล้วแต่กรณี

ฉะนั้นการศึกษาจึงจะเป็นเครื่องประดับประดอง ให้การเปลี่ยนแปลงทาง สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปตามที่เราต้องการ แต่การจะห้ามมิให้มีการเปลี่ยนแปลง นั้นคงจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ดังที่ข้าพเจ้าได้ยกตัวอย่างเกี่ยวกับเรื่องเพศที่ว่า เราจะให้คนในชุมชนุมชนมีความคิดเรื่องเพศดังเช่นเมื่อ ๒๐ ปี คงเป็นไปได้ จะให้ ทุกคนแต่งตัวมิดชิด มีความสงบเสงี่ยมในทางเพศเช่นครั้งกระโน้น ดูจะเป็นเรื่อง เหลือวิสัย จะบังคับกันอย่างไรก็คงไม่สำเร็จ ทำในที่แจ้งไม่ได้ ก็ต้องทำกันในที่ลับ ชุกซ่อนทำกันทั่วไป เพราะคนในชุมชนุมชนได้เปลี่ยนความคิดในเรื่องนี้ไปจากเดิม เสียแล้ว ถ้าปล่อยกันไปตามบุญตามกรรม ก็จะไปกันใหญ่อย่างไม่มีทางแก้ไข จะถูกชักจูงโดยคนกลุ่มน้อยบางกลุ่มให้เป็นไปตามแนวความคิดเห็นของเขาท่าน คงจะเคยเห็นข่าวและภายในหนังสือพิมพ์เมื่อไม่ช้านานี้ว่า แทนที่จะเป็นการ

ประกวดสาวงามกลายเป็นประกวดสาวเปลือย เเคราะห์ดีที่มีได้มีในเมืองไทย และสาวเปลือยคนที่ได้ชัยชนะก็ดูอึดอัดแหม่มใสดี การถูกชักจูงโดยคนเพียงหมู่น้อยๆ นี้ ถ้าหากคนอื่นๆ ไม่ได้รับการอบรมให้เกิดความเข้าใจหรือมีขีดจำกัด ในไม่ช้า ชุมชนคนทั้งหมดก็จะพลอยเห็นเป็นสิ่งที่คนทั้งชุมชนควรจะกระทำ หรือกระทำอย่างหน้าเฉย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนนั้น เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองบ้าง จากทางเศรษฐกิจบ้าง และทางคุณธรรมหรือคุณค่าบ้าง การเปลี่ยนแปลงโดยปกติเนื่องมาจากเห็นหรือทราบตัวอย่าง ยิ่งในขณะนี้ การสื่อสารต่างๆ สามารถติดต่อกันได้อย่างรวดเร็วทั้งในด้านข่าว เสียงและภาพ ทำให้การเลียนแบบหรือการเอาเป็นตัวอย่างสามารถทำได้ง่ายเข้า และเป็นปัจจุบันทันด่วน ตัวอย่างที่เห็นได้ง่ายๆ ก็คือการแต่งกาย การไว้หนวด ไว้ผมยาวรุงรัง ถ้าหากเป็นเพียงบอกกันว่าแต่งอย่างนั้น ไว้ผมไว้หนวดอย่างนี้ แต่ไม่เห็นภาพหรือเห็นของจริง ก็อาจจะเอาเป็นตัวอย่างซ้ำมาก เมื่อเห็นของจริงการเอาตัวอย่างก็สามารถทำได้อย่างรวดเร็วและทำได้เหมือนหรือทำยิ่งไปกว่าเสียอีก

ตามธรรมดาจากการเอาอย่างหรือการทำตามนั้น จะทำตามคนที่คิดว่าเขาสูงกว่าดีกว่าในทางนั้นๆ จะไม่นิยมทำตามหรือเลียนแบบคนที่ต่ำกว่า อนึ่งความสะดวกสบายในการจะปฏิบัติสิ่งนั้นๆ ก็มีความสำคัญมากเช่นกัน ถ้าหากมีความสะดวกสบายมากการปฏิบัติก็รับเข้าได้เร็ว การรู้สึกเด่นในการเป็นผู้นำ เช่น คนแต่งตัวแปลกๆ พูดจาด้วยสำเนียงพิเศษทำอะไรสะดุดตา การรู้สึกเด่นเหล่านี้ จะจูงให้คนทำตามมากขึ้น เพราะทำให้เกิดความรู้สึกว่าต้องตามคนหมู่่มาก หรือตามสมัยนิยม ถ้าไม่ทำตามจะรู้สึกว่าย่ำแย่

การทำตามกันนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น จนถึงทำให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนไปจากเดิม บางครั้งก็รวดเร็ว บางครั้งก็ช้า ย่อมแล้วแต่ความรุนแรงของการเปลี่ยนแปลง เมื่อวิถีการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามความคิดจิตใจก็จะเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

สิ่งสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็คือ การเปลี่ยนแปลงในความคิด (concept) ที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ ตามปกติคนไทยเราผูกพันการดำเนินชีวิตด้วยความคิดทางเพศเป็นอันมาก บางท่านสงสัยว่าทำไมผู้หญิงที่ถูกฉุดไปเป็นภรรยา

จึงยอมเป็นภรรยาไม่หนีกลับมาในเมื่อมีโอกาส ยังคงยอมเป็นภรรยาอยู่ต่อไป
 ทั้งๆ ที่ไม่ได้รักใคร่ ทั้งๆ ที่ไม่เต็มใจจะเป็นภรรยา ก็เพราะเกิดความคิดว่า เมื่อ
 เป็นภรรยาเขาแล้ว ก็ต้องเป็นตลอดไปจะจากมาไม่ได้ ความคิดเช่นนี้ไม่ใช่ความ
 คิดของตนเอง แต่เป็นความคิดที่ผูกพันอยู่กับความคิดที่ตนได้รับการอบรมมา
 เมื่อเราได้รับความคิดหรือที่เรียกกันว่า อารยธรรมตะวันตกเข้ามามาก
 ความคิดอิสระของบุคคลมีมาก การผูกพันกับขนบธรรมเนียมประเพณีหรือความคิด
 ทางคุณธรรมแต่เดิมก็เปลี่ยนแปลงไป เพราะในบางกรณีความคิดที่ได้รับมา
 แต่เดิมช่วยให้เกิดความรู้สึกรู้สึกขัดแย้งในทางจิตใจมาก ท่านผู้ฟังจำนวนมาก
 คงจะได้เห็นภาพ ได้ยินข่าวเกี่ยวกับการดิ้นรนทางอิสรภาพของพวกผู้หญิง
 ในทางตะวันตก ซึ่งต้องการมีอิสรภาพในเรื่องเพศเท่าเทียมกับผู้ชาย และถือว่า
 ผู้ชายกดขี่ข่มเหงในทางเพศตลอดมา จะต้องมีการดิ้นรนเพื่อให้มีอิสระเสียที่
 ในเรื่องเช่นนี้

ความคิดดังกล่าว จะดีไม่ดี จะถูกจะผิดคงต้องแล้วแต่สภาพของชุมชน
 ซึ่งเปลี่ยนแปลงไป ความคิดของคนไทยยังมีอยู่ว่าผู้ชายอาจจะมีภรรยาได้หลาย
 คน แม้จะไม่ถูกกฎหมายแต่ก็ไม่ผิดกฎหมาย และก็เป็นที่ยอมรับกันอยู่ไม่น้อย
 ผู้หญิงที่เป็นภรรยาบางครั้งก็ไม่เดือดร้อนใจอะไร เพราะได้รับประโยชน์คุ้มค่า
 ภายในหนังสือพิมพ์ประจำวัน การ์ตูนตามที่ต่างๆ ภาพโฆษณาที่ปิดอยู่ทั่วไป
 ช่วยสร้างความคิดใหม่เกี่ยวกับเรื่องเพศให้แก่ชุมชน ความสงบเสงี่ยมในเรื่อง
 เพศลดลงเป็นจำนวนมาก เมื่อเปรียบกับเมื่อ ๑๐ ปีก่อน เด็กนักเรียนไม่ว่าชาย
 หรือหญิงได้เรียนจากสิ่งแวดล้อมมากกว่าเรียนจากบทเรียนในโรงเรียน

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในทางความคิดเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตของ
 ชุมชนเป็นไปเช่นนี้ การสอนในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้
 สอดคล้องกัน เพราะนักเรียนได้รับการอบรมอย่างหนึ่ง แต่เห็นสิ่งแวดล้อม และผู้
 ที่อยู่รอบตน ปฏิบัติอีกอย่างหนึ่ง ตามความจริงแล้ว การเรียนไม่ก่อให้เกิด
 ประโยชน์แก่ผู้เรียน แต่ก่อให้เกิดความคิดสับสนขึ้นว่า ครูสอนไว้อย่างหนึ่ง แต่คน
 อื่นๆ ปฏิบัติตนอย่างไร นักเข้า ที่ครูสอนก็เก็บไว้ที่โรงเรียน ปฏิบัติจริงตามที่
 เห็นอยู่ในสิ่งแวดล้อม เพราะใครๆ เขาก็ปฏิบัติกันเช่นนั้น เลยเป็นการทำ
 นักเรียนหัดดำเนินชีวิตแบบสองหน้า อยู่ที่โรงเรียนอย่างหนึ่ง อยู่บ้านอย่างหนึ่ง

ฉะนั้นความคิดในทางการศึกษาใหม่จึงมุ่งหมายให้ผลของการเรียนที่เรียนในโรงเรียนเป็นแนวในการดำเนินชีวิตไม่ใช่เรียนในโรงเรียนอย่างหนึ่งแต่ชีวิตจริงๆ อีกอย่างหนึ่ง ความจริงเรื่องนี้ในบ้านเรามีบางคนบอกกับข้าพเจ้า การให้โรงเรียนเป็นที่ฝึกหัดการดำเนินชีวิตอย่างเป็นจริงนั้น คงทำไม่ได้เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งอุดมคติ ชีวิตจริงๆ เป็นเรื่องของการปฏิบัติตามสภาพความเป็นจริงทั้ง ๒ อย่างนี้จึงดูเป็นเสมือนน้ำกับน้ำมันปนกันไม่ได้สนิท ปัญหาที่อยู่ที่ว่าทางการศึกษาจะจัดให้อุดมคติในการดำเนินชีวิตมาเป็นความจริงในการดำเนินชีวิตจะได้หรือไม่ ถ้าหากความคิดในอุดมคติเป็นอย่างหนึ่ง คือเป็นอุดมคติในสภาพของสิ่งแวดล้อมที่ไม่ใช่สภาพของสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน การจะให้มารวมกับความเป็นจริงในสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน คงจะเป็นไปไม่ได้ ตัวอย่างง่ายๆ เช่นเราต้องการให้เด็กของเราเป็นคนดีในอุดมคติของสิ่งแวดล้อมแต่ดั้งเดิม เช่น อ่อนน้อม ไม่โต้ตอบผู้ใหญ่มอบคลานตามประเพณีดั้งเดิม ไม่รับรื้อนแย้งชิงเบียดเสียดกันต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น แต่สิ่งแวดล้อมปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยกับอุดมคติเหล่านี้ ถ้าจะมาโรงเรียนไม่แย่งกันขึ้นรถเมล์ ก็คงมาโรงเรียนไม่ทัน หรืออาจจะมาโรงเรียนไม่ได้เลยก็ได้ แต่เมื่อจำเป็นต้องมาโรงเรียนโดยรถเมล์ และไม่ควรจะแย่งชิงกันขึ้นรถ ก็ควรต้องสอนให้ขึ้นรถอย่างเป็นระเบียบ เช่น เรียงคิวกัน ไม่แย่งกัน ความจริงเราก็เคยบังคับให้โรงเรียนดิ่งกัน แต่ก็อยู่ได้ไม่นาน ทั้งนี้เพราะต้องเรียงคิวด้วยถูกอำนาจบังคับ เช่นถูกตำรวจจับ แต่เมื่อไม่มีตำรวจคอยจับ หรือไม่มีตำรวจพบ ก็เลยไม่เรียงคิว แต่ถ้าหัดให้เรียงคิวกันตั้งแต่ในโรงเรียนจนเป็นนิสัยไม่มีใครใหญ่กว่าใหญ่จนถึงกับมาทีหลังก็ต้องขึ้นก่อน ใครมาก่อนขึ้นก่อน มาทีหลังก็ขึ้นทีหลังดังนี้ความสะดวกเรียบร้อยในการดำเนินชีวิตก็จะมีมากขึ้น เมื่อนักเรียนทุกโรงเรียนได้รับการฝึกอบรมให้ประพฤติตนพอเหมาะกับสิ่งแวดล้อม การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปด้วยดี แต่ถ้าอบรมสั่งสอนให้เด็กประพฤติปฏิบัติตามที่ถือว่าดี แต่เป็นเรื่องของอดีตก็จะไม่เกิดประโยชน์อันใดทั้งสิ้น

เมื่อผู้เขียนได้เคยเดินทางไป ดูโรงเรียนในชนบททางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าเด็กนักเรียนในชนบทจำนวนมาก ต้องใช้เสื้อเชิร์ตขาวเป็นเครื่องแบบสำหรับไปโรงเรียนทุกๆ วันท่านคงนึกออก เสื้อเครื่องแบบขาว นั้นส่วนมากเป็นสีอะไร เป็นสีฝุ่นปนแดงๆ ทั้งนี้เพราะสภาพของพื้นดินเป็นดินแดงโดยมาก เสื้อจึง

ติดฝุ่นสีแดง ประกอบกับไม่ได้ซักบ่อย เพราะขาดน้ำและขาดทั้งสบู่ บางคนก็ไม่ได้ซักนอกจากจะถึงวันหยุด เพราะไม่มีเสื้อจะเปลี่ยน เวลาท่านเห็นเข้าความคิดประการแรกจะเกิดขึ้นทันทีว่า ทำไมจึงสกปรกอย่างนี้ ครูน่าจะสอนให้เด็กรู้จักซักเสื้อของตนเองให้สะอาดกว่านี้ แต่ความจริงซักไม่ค่อยออกเพราะติดฝุ่นแดง แม้จะซักก็ดูเหมือนไม่ได้ซัก ถ้าให้เด็กใช้เสื้อสีน้ำเงินแก่ อย่างแบบสีที่ชาวบ้านทั่วไปใช้ในขณะที่เขาทำงานโดยทั่วไป ความรู้สึกสกปรกของเด็กนักเรียนก็คงจะมีน้อยกว่านี้ ยิ่งกว่านั้นเด็กอาจจะยอมได้เอง เพราะต้นครามก็มีอยู่ทั่วไป เป็นการฝึกหัดให้เด็กรู้จักใช้ประโยชน์ในสิ่งที่มีอยู่รอบตนเองไปในตัว

การฝึกหัดให้เด็กได้ใช้ประโยชน์ในสิ่งที่มีอยู่รอบตน เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตนั้น ความจริงเป็นความมุ่งหมายที่สำคัญประการหนึ่ง ในการให้การศึกษาเพราะเป็นการหัดให้เด็กนิยมในสภาพความเป็นอยู่ของตน ภูมิใจในชนบท หรือเมืองที่ตนเกิด เป็นการทำให้เกิดความคิดว่า ชนบทของตนก็ดีเท่าๆ กับที่อื่น และทำอย่างไรจึงจะทำให้บ้านเดิมของตนดีกว่าที่อื่นๆ การสร้างให้เกิดความรัก ความภูมิใจ และเจตนาดีในถิ่นฐานที่ตนเกิดที่ตนอยู่นี้ เป็นจุดประสงค์สำคัญยิ่งประการหนึ่งของการศึกษา

ปัญหาเรื่องคนได้รับการศึกษาแล้ว ไม่ยอมกลับไปทะนุบำรุงชนบทถิ่นเดิมของตนให้เจริญขึ้น ไม่ยอมกลับไปเอาเสียเลย ขณะนี้กำลังเป็นปัญหาสำคัญยิ่งในการจะสร้างความเจริญให้แก่ชนบท การสร้างให้เกิดความคิดให้รักถิ่นกำเนิดของตนเป็นประการแรก ที่จะทำให้เกิดความห่วงใยในประเทศชาติของตน ถ้ามาลองสร้างให้เกิดความคิดนิยมว่า เวลาเอ่ยชื่อใครให้บอกด้วยว่ามาจากเมืองไหน ตำบลไหนจะช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจว่าคนจากที่นั่นก็มีดีเหมือนกัน คนจากตำบลนั้นแหละมาเป็นรัฐมนตรีกระทรวงนั้น

ความคิดนี้อาจเป็นความคิดที่ใหม่สำหรับพวกเราสักหน่อยแต่เป็นความคิดเก่าสำหรับคนที่มุ่งจะสร้างให้บ้านเมืองของตนมีความสำคัญในทางจิตใจ

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่เราจำเป็นจะต้องปลูกฝังในคตินึกคิดของคนไทยทุกคนก็คือ ความเป็นคนไทย ซึ่งผู้เขียนถือเป็นหลักถาวรในทางการศึกษา ผู้เขียนได้เคยเสนอหลักใหญ่สำหรับเป็นแนวทางการศึกษาของประเทศอยู่ ๒ ประการ เรียกว่าเป็นหลักถาวรหรือจุดประสงค์ หรือความมุ่งหมายในทาง

การศึกษาถาวรตลอดไปคือ การทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าเท่าเทียมหรือยิ่งกว่าชุมชนอื่นๆ และการรักษาเอกลักษณ์ คือรักษาความเป็นไทย ให้มันคงถาวรอยู่ตลอดไม่ถูกกลืนด้วยเอกลักษณ์ของชุมชนอื่น

การรักษาเอกลักษณ์ของประเทศหรือความเป็นคนไทยนั้น นับเป็นจุดประสงค์ใหญ่ในทางการศึกษา เพราะเป็นการรักษาชาติมิให้สูญหาย หรือถูกกลืนในที่สุด โดยธรรมชาติชาติใดที่เจริญในถึงที่สุดก็ต้องเสื่อมด้อยและแล้วกลับค่อยๆ เจริญฟื้นฟูขึ้น และเสื่อมลงด้วยเป็นธรรมดา ดังท่านผู้ฟังคงทราบมาแล้ว ดังเช่นพวกไอยคุปต์ กรีก โรมันและชนชาติต่างๆ ในสมัยโบราณ แม้ในขณะนี้บางท่านยังคิดอยู่เสมอว่าอังกฤษยังเจริญมากในศตวรรษก่อนนั้น มาบัดนี้เข้าสู่ระยะเสื่อมดังเช่นอาณาจักรแอตทิคา เนื่องจากมนุษย์ได้ศึกษาประวัติศาสตร์อย่างละเอียดถี่ถ้วน จึงทำให้สามารถเข้าใจความเป็นจริงเกี่ยวกับความเจริญและความเสื่อมของชุมชนหรือของประเทศได้ แม้จะไม่สามารถหลีกเลี่ยงความจริงในเรื่องนี้ ก็สามารถทำให้เกิดความเสื่อมช้าลงหรือทำให้ระยะการเสื่อมสั้นเข้า ทำให้สามารถฟื้นฟูประเทศได้รวดเร็วกว่าเท่าที่จะปล่อยให้ไปไปตามสภาพ โดยปล่อยให้เกิดขึ้นเป็นไปเองตามกาลสมัย

หากเราระมัดระวังในเรื่องการรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน หรือของประเทศอยู่ตลอดเวลา ก็จะสามารถรักษาความเป็นปึกแผ่นได้เป็นระยะเวลานาน แม้จะถูกเปลี่ยนแปลงไปโดยอำนาจของการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาก็ตาม ประเทศไทยเราก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ ๕ และ ๖ เพื่อให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความกดดันจากภายนอก แต่ก็ยังทรงรักษาเอกลักษณ์ของประเทศไว้ได้เป็นอย่างดี

คนแต่ละชาติต่างก็มีลักษณะพิเศษหรือเอกลักษณ์ของชาติตนอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น เป็นแต่จะถูกกลืนหรือถูกกลายไปมากน้อยเพียงใดเท่านั้น ตามปกติชาติที่ใหญ่กว่า เจริญกว่าทั้งในทางวิชาการ และทางเศรษฐกิจ จะมีอิทธิพลเข้าครอบงำประเทศที่เล็กกว่า ด้อยกว่าทั้งนี้เพราะเป็นธรรมดาของมนุษย์ ที่มักจะคล้อยตามหรือเอาเยี่ยงอย่างผู้ที่ตนเห็นว่าเจริญกว่าหรือดีกว่าเพื่อจะได้ทำตนของตนให้เท่าเทียมกับผู้ที่สูงกว่า เจริญกว่า

การศึกษามีความจำเป็นจะต้องมีความมุ่งหมายที่จะรักษาเอกลักษณ์ของประเทศ และควรจะได้มีการปลูกฝังให้มั่นคงในจิตใจของเด็กนักเรียน เมื่อโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จะได้ไม่ทำให้โอนเอียงไปหลงอยู่ในเอกลักษณ์ของชนชาติอื่น เอกลักษณ์ของประเทศหรือของชาติใดชาติหนึ่ง จะประกอบขึ้นด้วยลักษณะเฉพาะต่างๆ ของชาตินั้นรวมกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จะแยกลักษณะเฉพาะอันหนึ่งอันใดออกไปต่างหาก จะทำให้เกิดความไม่สมบูรณ์ขึ้น เช่น คนไทยเราจะมีลักษณะเฉพาะมากมายมารวมเข้าเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย และลักษณะเฉพาะเหล่านี้ บางอย่างก็อาจจะคล้ายคลึงกับของบางประเทศ เพราะเป็นสิ่งที่เราได้รับต่อสืบเนื่องมาจากประเทศอื่น แต่ก็ได้อามาดัดแปลงเป็นของไทยเราเสียแล้ว

เนื่องจากลักษณะเฉพาะ หรือเมื่อรวมกันเข้าแล้วเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยนั้นมีมากมาย แต่ในที่นี้จะขอกล่าวแต่เพียงสิ่งสำคัญๆ ที่เห็นได้ชัด พอเป็นสังเขป

ลักษณะเฉพาะประการแรกของชาติไทยก็คือ พระมหากษัตริย์ ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาพระมหากษัตริย์ของเรามีได้ทรงกตจี๋ข่มเหงอาณาประชาราษฎร์ หรือทำความเดือดร้อนให้แก่ปวงประชาราษฎร์ ในความรู้สึกของอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลาย จึงมิได้เห็นเป็นเรื่องของอำนาจ เราไม่มีตัวอย่างในประวัติศาสตร์ที่ปรากฏว่า พระมหากษัตริย์ของเราประหารชีวิตใคร เพราะไปขัดพระทัยพระองค์เข้า หรือกตจี๋ข่มเหงราษฎรด้วยอาชญากรรม ซึ่งแตกต่างกับพระมหากษัตริย์ในบางประเทศที่เราพบในประวัติศาสตร์ของโลก พระมหากษัตริย์ของเราจึงเป็นลักษณะของชนชาติไทย ทรงเต็มไปด้วยความกรุณาปราณี ช่วยบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้แก่ประชาราษฎร์ ประเพณีตักลงร้องฎีกา หรือถวายฎีกาในปัจจุบันเป็นการแสดงถึงลักษณะเฉพาะของคนไทยโดยทั่วไป ใครเดือนร้อนหาใครช่วยไม่ได้ ก็ต้องเข้าหาองค์พระประมุขเพื่อกราบบังคมทูลให้ทราบ ซึ่งแตกต่างกับความรู้สึกของประชาชนในประเทศอื่นเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ของเขาแต่เดิม

นอกจากพระมหากษัตริย์แล้ว ศิลปะประเภทต่างๆ นับเป็นลักษณะเฉพาะที่มีความสำคัญมาก ดนตรีไทย โขน ละคร ภาพวาด รูปสลัก ลายไทย วิธีปิดทอง ล่องชาดต่างๆ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นลักษณะเฉพาะคนไทยทั้งสิ้น แม้บาง

อย่างเราจะเลียนแบบชาติอื่นมา แต่ก็เอามาดัดแปลงแก้ไข ให้เป็นไปตามความคิดและความสวยงามอย่างแบบที่ไทยเรานิยม

ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ตลอดจนวันสำคัญในทางประเพณี ศาสนา และพิธีการต่างๆ ก็ควรจะต้องรักษาไว้ แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ก็ควรให้การเปลี่ยนแปลงเป็นการค่อยๆ เปลี่ยนแปลงตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ไม่ควรเปลี่ยนแปลงโดยการเอาอย่างลักษณะเฉพาะของชาติอื่น

การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนศิลปะ วัฒนธรรมต่างๆ ของชาติให้คงอยู่นั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เนื่องจากเหตุผลหลายประการ

ประการแรกน่าจะเกิดจากการไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงในสิ่งนั้นๆ ดังจะเห็นได้จากการซ่อมแซมถาวรวัตถุ วัตถุอารามต่างๆ ตลอดจนโบราณสถานหลายแห่ง ได้ทำการเปลี่ยนแปลงลบลอยเดิม สร้างให้เป็นของใหม่ หรือทำลายเสียเพราะเห็นว่าเป็นของเก่าไม่ทันสมัย นับว่าเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ผู้เขียนเคยไปที่วัดแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบมณฑปไม้ใหญ่หนักทึบอยู่ไม่มีใครเอาใจใส่ สอบถามได้ความว่าเป็นมณฑปสำหรับพระนั่งเทศน์มาแต่โบราณ ทางวัดเห็นว่าเก่าโบราณไม่ทันสมัยจึงขนเอามาทิ้งไว้ ใช้อธรรมมาสน์แบบปัจจุบันแทน นี่เป็นเพราะไม่มีความเข้าใจในการรักษาของดีที่มีอยู่แต่เดิม สาเหตุประการที่สอง น่าจะเนื่องด้วยไม่มีกำลังพอจะรักษาของเดิมให้คงอยู่ได้ ในประการนี้เป็นอยู่กับโบราณสถานต่างๆ วัตถุอาราม ถาวรวัตถุต่างๆ โดยทั่วไป การทะนุบำรุงดูแลรักษาตลอดไปทุกหนทุกแห่ง แต่ในเวลาเดียวกันการสร้างโบสถ์และศาสนสถานใหม่ๆ มีอยู่ทั่วไปเช่นกัน บางท่านคิดว่าต่อไปไม่ช้าก็จะมีโบสถ์ที่ชำรุดทรุดโทรมมากยิ่งขึ้น เพราะเดิมก็มีมากอยู่เกินกำลังจะบูรณะอยู่แล้วต่อไปอีกไม่ช้าโบสถ์ใหม่ก็ต้องให้การบูรณะเพิ่มมากขึ้น แม้ในทางศิลปะ ดนตรี และการแสดงต่างๆ เช่น โขน ละคร ก็จำต้องอาศัยกำลังทั้งทางการเงิน และกำลังคนช่วยรักษาให้คงอยู่ในระดับที่ต้องการ แต่เดิมศิลปินได้รับความอุปถัมภ์เลี้ยงดูจากพระมหากษัตริย์ เจ้านายและผู้มีบรรดาศักดิ์ จึงสามารถใส่ใจศิลปะของตนได้อย่างเต็มที่ มาบัดนี้ต้องหาเลี้ยงตนเองเป็นส่วนใหญ่ จึงยากที่จะช่วยสร้างและรักษาศิลปะให้ดีได้ดังเดิม

ประการที่สามเนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ในทางสังคมและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมาก ลักษณะครอบครัวได้กระจายเป็นครัวเล็ก ครัวน้อย ต่างคนต่างอยู่ ต่างพยายามหาเลี้ยงชีพของตนเป็นการเฉพาะตนมากกว่าแต่ก่อน ทำให้ลักษณะเฉพาะของคนไทยในเรื่อง ความเอื้ออารี การต้อนรับ ความยิ้มแย้มแจ่มใส ต้องกระเทบกระเทือนไปเป็นอันมาก “ประเพณีไทยแท้แต่โบราณ ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” ดังในบทละครเรื่องพระร่วง ดูจะไม่สะดวกนัก

ยิ่งกว่านั้นความอึดคัทยาจน และการหาอาหารในชนบททำไม่ได้ง่ายนัก ลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อ จึงดูยิ่งจะลำบากเข้า

เหตุประการต่อไป ที่ทำให้ลักษณะเฉพาะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในเชิงด้อยลง ก็คือทำแสดงหรือทำศิลปะต่างๆ ให้สั้นย่อเข้า ลดให้พอกับเวลา ทำให้ถูกและรวดเร็วเข้า เพื่อให้เหมาะกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและเพื่อให้ได้จำนวนมาก สมตามความต้องการของตลาดทำให้ไม่สามารถรักษาคุณภาพได้ในระดับที่ควร ท่านผู้ฟังคงเคยเห็นเครื่องถมฝีมือต่ำๆ ผ้าทอที่ไม่อยู่ในระดับมาตรฐาน การแสดงที่ไม่แสดงให้เห็นศิลปะที่ดีของคนไทยเหล่านี้ สิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ไม่สร้างลักษณะเฉพาะของคนไทยให้เป็นที่ยึดมั่นคงถาวร

ตามที่เสนอมา ถ้าหากเราต้องการให้คนในชุมชนมีความคิดอย่างไร จะให้เป็นคนทำอะไรได้บ้าง ที่ๆ ดีที่สุดที่จะสอนและอบรมให้ทำนั้น อยู่ที่โรงเรียน เพราะนักเรียนจะต้องอยู่ในโรงเรียนนับเป็นเวลาตั้ง ๑๐ ปีขึ้นไป เราสามารถที่จะสอนและอบรมทีละน้อยและมีเวลาที่จะฝึกหัดให้ทำให้ปฏิบัติจนเข้าใจได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการจะให้ประชาชนพลเมืองเข้าใจในการปกครอง เป็นกำลังทางเศรษฐกิจ ให้มีสังคมอย่างไรวางแผนจะทำได้ด้วย การวางการสอนในโรงเรียนให้เป็นไปตามความต้องการการสร้างลักษณะเฉพาะ หรือเอกลักษณ์ ของประเทศชาติ ก็เช่นกันสามารถสร้างได้ในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี หากในโรงเรียนดำเนินการสอนและการฝึกอบรมได้ดีแล้ว การจะมาคิดเปลี่ยนแปลงบุคคลเหล่านั้นจะทำได้ยากยิ่ง

ถ้าหากการสอนและการอบรมในโรงเรียนมีจุดประสงค์แน่นอน มีการสอนที่ทำให้เกิดความเข้าใจด้วยเหตุผล และมีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในความคิดนั้นอย่างจริงจัง จะป้อนคนทั้งประเทศ ให้เป็นไปตามความ

ต้องการของประเทศได้ภายในระยะเวลาไม่กี่สัปดาห์

การศึกษาหากทำตามเคยทำประโยชน์ที่ได้คงจะไม่ได้อะไรนัก เพราะการเริ่มต้นการศึกษานั้นมีการกำหนดความมุ่งหมายไว้ แต่เมื่อทำตลอดมา และความมุ่งหมายนั้นบรรลุถึงจุดประสงค์อย่างสมบูรณ์แล้ว สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมก็เปลี่ยนไป แต่เรายังทำอยู่เรื่อยๆ ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นก็เป็นประโยชน์ที่ไม่ต้องการเสียแล้ว ฉะนั้นจึงควรต้องมีการวางจุดประสงค์ของการศึกษาเสียใหม่ เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของประเทศชาติ เพราะการจะให้ประเทศชาติไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการนั้นอยู่ที่กำลังคนเป็นสำคัญประการแรก

การศึกษาในโรงเรียนเป็นการสร้างกำลังคนที่ต้องได้อย่างรวดเร็วและมากพอ หากทำอย่างจริงจังภายในระยะเวลา ๑๐ ถึง ๑๕ ปี ก็จะได้กำลังที่ต้องการอย่างเพียงพอที่จะสร้างประเทศไม่ให้น้อยหน้าประเทศอื่นในระดับเดียวกัน

ขอเสนอไว้ ณ ที่นี้อีกครั้งหนึ่งว่า เราควรมีคณะกรรมการที่จะได้วางจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นส่วนรวมให้ชัดเจนสำหรับการจะจัดการศึกษาในระยะ ๑๐ ถึง ๑๕ ปีข้างหน้า โดยมุ่งประโยชน์ในการสร้างเศรษฐกิจของประเทศชาติ ให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น คณะกรรมการคณะนี้ควรประกอบด้วยผู้มีความรู้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคตอันใกล้ มิใช่เป็นผู้มีความรู้ทางด้านการศึกษาฝ่ายเดียว คณะกรรมการนี้ควรจะได้บุคคลที่มีเวลาสำหรับการพิจารณาความมุ่งหมาย และแนวทางปฏิบัติสำหรับเรื่องแผนการศึกษาที่จะทำใหม่อย่างเพียงพอ ทั้งนี้เพราะต้องการความรวดเร็วในการพิจารณา ไม่ต้องทำงานหลายฝ่ายในเวลาเดียวกัน ดังเช่นคณะกรรมการต่างๆ ที่ปฏิบัติอยู่โดยทั่วไปในขณะนี้ ความมุ่งหมายที่วางขึ้นควรจะใช้ในระยะ ๑๐ ถึง ๑๕ ปี มิใช่เป็นความมุ่งหมายที่ใช้ได้ตลอดกาล โดยไม่คำนึงถึงสภาพความต้องการของประเทศชาติ ในสภาพที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ความคิดทางการศึกษา

นับแต่สมัยโบราณ เราไม่มีโรงเรียนที่สอนกันเป็นแบบโรงเรียนที่เราเห็นอยู่ในปัจจุบัน บัดนี้ คนธรรมดาสามัญไม่สนใจในการเรียนหนังสือมากนัก เพราะมีคนรู้หนังสือน้อยและความจำเป็นที่จะรู้หนังสือก็มีไม่มากนัก การเรียนหนังสือจึงอยู่แต่ในวังเพราะมีนักปราชญ์ราชบัณฑิตอยู่ประจำ บรรดาเจ้านายและบุตรหลานขุนนางผู้ใหญ่ที่จะมีความสำคัญในราชการแผ่นดินต่อไป จำเป็นต้องรู้หนังสือ จึงต้องมีการเรียนหนังสือ การเรียนจึงมีความจำเป็นขึ้น มีการจัดการสอนในวังและตามบ้านขุนนางผู้ใหญ่ ตามความสนใจของแต่ละแห่งไป

การเรียนก็มุ่งหมายให้มีความสามารถในทางหนังสือ และมีความรู้ในทางภาษาไทยสูงพอที่จะเกิดความนิยมและสามารถแต่งหนังสือต่างๆขึ้น ดังที่ท่านคงจะได้ทราบแล้วว่าหนังสือภาษาไทย บทละคร และวรรณคดีต่างๆ ที่เรามีมาแต่ครั้งโบราณนั้นล้วนแต่เกิดขึ้นจากบุคคลชั้นสูงเกือบทั้งสิ้น แม้แต่พระมหากษัตริย์ก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือที่เราถือว่าเป็นวรรณคดีสำคัญของชาติไว้มาก บรรดาเจ้านาย ขุนนางและข้าราชการก็ได้สร้างวรรณกรรมต่างๆ ทั้งเป็นมรดกตกทอดมาถึงในปัจจุบันนี้มากด้วยกัน ดังนั้นจึงอาจจะสรุปได้ประการหนึ่งว่าการศึกษาของเราแต่ดั้งเดิมมีขึ้นในวัง แต่ไม่เป็นลักษณะโรงเรียนดังที่เข้าใจกันในปัจจุบันนี้ แต่เป็นการสอนพิเศษเฉพาะตัว หรือเฉพาะสองสามคน และครูอาจารย์ก็เป็นผู้มีความรู้ทางหนังสือเป็นประการสำคัญ ทั้งนี้เพราะบุคคลชั้นสูงมีความจำเป็นที่จะมีความรู้หรือฉลาดกว่าบุคคลทั่วไป

นอกจากการเรียนในวังและตามบ้านขุนนางผู้ใหญ่หรือผู้มีอันกิน ที่เห็นประโยชน์ในการอ่านเขียนหนังสือได้แล้ว ยังมีแหล่งศึกษาที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งคือ วัดวาอารามทั่วไป วัดใดมีพระที่มีความรู้อ่านหนังสือได้ ก็สอนศิษย์ให้เรียนหนังสือในเวลาว่าง ทั้งนี้เป็นธรรมดาของผู้ใหญ่เมื่อตนมีความรู้อย่างไร ก็อยากให้

ลูกหลานผู้ใกล้ชิดได้มีความรู้อย่างตนบ้าง เพื่อเป็นการถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ต่อไป พระที่มีความรู้สอนศิษย์ให้สามารถอ่านหนังสือได้ ศิษย์ผู้นั้นก็จะกลายเป็นผู้มีความรู้เป็นที่ต้องการในการที่จะรับราชการต่อไป หรือสามารถที่จะประกอบกิจการงานของตนได้ดีกว่าผู้ไม่รู้หนังสือ จึงมีผู้นิยมส่งบุตรหลานของตนไปเป็นศิษย์ในวัดที่มีพระที่มีความรู้ เพื่อจะได้มีโอกาสในการเรียนหนังสือ ฉะนั้นแหล่งการศึกษาที่สองในสมัยโบราณจึงอยู่ที่วัดต่างๆ โดยทั่วไป

ตามบ้านใดที่มีผู้รู้หนังสือก็มีการสอนให้แก่บุตรหลานตามโอกาส มากบ้าง น้อยบ้าง ตามความสามารถและตามความคิดควรจะรู้มากน้อยเพียงใด บางคราวก็เนื่องจากความจำเป็นที่จะต้องใช้การรู้หนังสือ เพื่อประโยชน์ทางอาชีพในครั้งกระนั้นกระโน้น เช่นผู้ที่จะต้องเป็นหมอต้องเรียนหนังสือด้วย เพื่อสามารถอ่านตำรายาออก จดชื่อสมุนไพร ส่วนผสมของยาต่างๆได้ ถ้าเป็นหมอแต่อ่านหนังสือไม่ออก ก็คงลำบากในการดำเนินอาชีพ

แต่โบราณการศึกษาในทางความรู้มีจำกัดมาก เพราะมีผู้รู้่น้อย แต่ในด้านอาชีพมีอยู่ทั่วไปและเป็นการฝึกให้ลูกหลานได้สามารถผลิตสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น อันจะใช้เป็นอาชีพได้และแห่งใดผลิตอะไร ก็มักจะรู้จักกันแพร่หลายและทำกันเป็นล่ำเป็นสันสำหรับแห่งนั้น เช่น บ้านบาตร ทุกครัวเรือนในสมัยก่อนสามารถทำบาตรได้ และทำเป็นอาชีพสำหรับหมู่บ้านนั้นตั้งนี้เป็นต้น การศึกษาอาชีพแต่โบราณ เป็นการเรียนแบบงาน ไม่มีการสอนอย่างที่เราเข้าใจกันในปัจจุบัน แต่เป็นการหัดให้ทำดังที่ผู้ใหญ่สอน และหัดทำตั้งแต่เล็ก จนเกิดความชำนาญในการทำสิ่งนั้นๆ

ดังกล่าวนี้นี้จะเห็นได้ว่าการศึกษาของเราแต่โบราณจัดขึ้นตามความต้องการของบุคคล ผู้ใดเห็นประโยชน์ในทางการศึกษา ก็หาทางจัดให้ลูกหลานของตนได้เรียน จะเอาไปฝากตามวังเจ้านาย หรือส่งเข้าไปเป็นมหาดเล็กเด็กชายในพระราชวัง หรือส่งไปอยู่ปฏิบัติพระในวัด หรือจะส่งไปรับใช้ผู้มีความรู้ เพื่อจะได้เรียนหนังสือด้วย ก็แล้วแต่โอกาส ดังนั้นพอจะสรุปได้ว่า ในครั้งโบราณประเทศหรือรัฐไม่ได้จัดการศึกษาให้แก่ชุมชนชน ใครสนใจเห็นประโยชน์ในการศึกษาก็จัดขึ้นเองเป็นส่วนตัวตามกำลังความสามารถ

หนังสือที่จะใช้สอนก็มีจำกัด เพราะต้องคัดลอกด้วยมือ และใช้เวลามาก หนังสือมีความสำคัญมาก ที่ต้องรักษาใครจะทำเสียหาย หรือไม่เอาใจใส่ในการรักษาให้ดีนับเป็นความผิดอย่างสูง ครูอาจารย์จำนวนมากจึงสร้างความคิดในเรื่องการให้เด็กรู้จักรักษาหนังสืออย่างฉลาด เช่นเมื่อก่อนจะเรียนต้องกราบหนังสือก่อน เรียนแล้วจะเลิกต้องกราบหนังสืออีก ถ้าใครทิ้งหนังสือจะเรียนไม่รู้เรื่อง เพราะหนังสือหนักหกดจะจำไม่ได้ ดังนั้นเป็นต้น จึงทำให้การสอนหนังสือสะดวกขึ้น เพราะนักเรียนทุกคนจะตั้งใจ

การสอนของครูก็จะเป็นไปตามนิสัยใจคอของครู เพราะไม่มีการเรียนถึงวิธีสอน ครูก็ต้องค่อยๆหาวิธีสอนไปทีละน้อย ตามความสามารถของตน ฉะนั้นครูบางคนจึงดูเข้มงวดและมีวิธีลงโทษแปลกๆตามอารมณ์ของตน บางท่านก็จะสั่งสอนด้วยความเมตตาและมีอารมณ์ดี เด็กบางคนเรียนไม่สำเร็จ เพราะทนวิธีการลงโทษของครูไม่ได้ แม้การเขียนดีจะเป็นสิ่งธรรมดาสามัญในครั้งกระโน้น ครูอาจารย์ทุกคนใช้การเขียนดีถ้าหากท่องจำทเรียนไม่ได้ เมื่อผู้เขียนยังเด็กอยู่จำได้ว่า เคยถามญาติผู้ใหญ่คนหนึ่งว่า ทำไมถึงไม่เรียนหนังสือเพราะเห็นอ่านหนังสือไม่ออก ได้รับคำตอบว่าไปเรียนที่วัดแล้ว ต้องหนีมา เพราะอาจารย์ดุเหลือเกิน นอกจากเขียนแล้ว วันหนึ่งถูกเอากระโถนครอบหัว เลยไม่ยอมกลับไปเรียนอีก นี่เป็นการลงโทษที่เกิดขึ้นในสมัยก่อนที่จะจริงก็ในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวงนี้เอง ซึ่งเชื่อแน่ว่าคงจะไม่มีครูบาอาจารย์คนใดเลียนแบบเป็นแน่

ผู้เขียนได้กล่าวถึงการศึกษาก่อนสมัยมีโรงเรียนนี้อย่างย่อๆ พอให้เห็นภาพโดยทั่วไปเท่านั้น ท่านผู้ฟังที่สนใจในเรื่องประวัติการศึกษาไทยในที่ต่างๆ ได้ โดยเฉพาะถ้าท่านอ่านหนังสือประวัติกระทรวงศึกษาธิการ ๒๔๓๕ - ๒๕๐๗ พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปีของกระทรวง วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๗ หน้า ๑๑๓๔ หน้า ในบทที่ ๑ ว่าด้วยก่อนการตั้งกระทรวงศึกษาธิการ มี ๙๔ หน้า จะเข้าใจสภาพการเรียนก่อนมีโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

ความจริงการเรียนแบบโรงเรียนซึ่งหมายถึงมีครูมาสอนเป็นประจำ มีเวลาเรียนค่อนข้างจะแน่นอนมีที่สอนเฉพาะ น่าจะถือเอาการเรียนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจ้างหม่อม แอนนา มาสอนในพระบรมมหาราชวัง แม้จะมีสภาพไม่เหมือนกับโรงเรียนปัจจุบัน แต่น่าจะถือได้ว่าเป็นจุดเริ่ม การศึกษาแบบ

โรงเรียนที่เรียกว่า Formal education แม้จะเป็นการสอนเฉพาะ tutoring อยู่มากเอาการ

การเรียนหนังสือตามวัดในสมัยต่อมามีระเบียบข้อปฏิบัติต่างๆ รัดกุมยิ่งขึ้น มีการกำหนดที่เรียน เช่นใช้หอฉัน มีการกำหนดเวลาเรียน มีการแยกนักเรียนตามอายุและตามประเภท เช่นนักเรียนที่เป็นพระภิกษุ นักเรียนสามเณร และนักเรียนเด็กวัดระดับชั้นเรียนตลอดจนกำหนดหลักสูตรที่จะต้องเรียนเครื่องใช้ในการเรียนเช่น กระดานชนวน ดินสอพอง ดินสอหิน ปากกาและอื่นๆ ถ้าท่านได้มีโอกาสอ่านหนังสือที่ข้าพเจ้าแนะนำเมื่อครู่นี้ จะพบอีกหลายสิ่งที่จะใช้ในการเรียนการสอนในครั้งกระนั้น ที่เราไม่รู้จักเสียแล้วในปัจจุบัน เช่น เมล็ดสะบ้า กากะเบี้ยว เครื่องขุมสายบรรทัด สนับรองลาน อังกาบ้นไคแก้ว

หนังสือเล่มแรก ก็คือหนังสือ จินตามณี แต่งไว้อย่างละเอียดตั้งแต่หัดอ่านเขียนไปจนถึงหัดแต่งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน มีอยู่หลายฉบับ เฉพาะมีการรวบรวมและการพิมพ์หลายครั้งนอกจากนี้มีหนังสือเช่น ประถม ก กา ประถม มาลา เมื่ออ่านหนังสือได้พอสมควร ก็เขียนต่อไปในชั้นหัดแต่งกลอน โคลง กาพย์ ฉันท์ ต่างๆ ต่อไป หรือเรียนวิชาชีพต่างๆ เช่น โหราศาสตร์ แพทย์ เลขวิธีต่างๆ ตลอดจนวิชาเสมียนทั้งนี้ตามแต่จะสนใจ หรือหาที่เรียนได้อย่างไร เพราะการหาครูอาจารย์มิใช่เรื่องง่ายนัก

แต่อย่างไรก็ตามการเรียนเป็นแบบโรงเรียน ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นในพระบรมมหาราชวังก่อน ต่อมาได้ขยายออกมาถึงประชาชนทั่วไปแต่ยังอยู่ในวงจำกัด เพราะต้องหาทั้งผู้เรียนและครูอาจารย์

โรงเรียนหลวงตั้งขึ้นในพระบรมมหาราชวังได้ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ เมื่อเปิดสอนภาษาไทยได้ไม่ช้าก็เปิดสอนภาษาอังกฤษขึ้นด้วย โดยจ้างให้ครูอังกฤษมาเป็นผู้ดำเนินการสอน แต่เนื่องจากอยู่ในบริเวณพระบรมมหาราชวัง โรงเรียนหลวงทั้ง ๒ แห่งจึงขึ้นอยู่กับผู้บังคับการกรมมหาดเล็ก

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๒๗ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรขึ้นที่วัดมหรธรรพาราม ให้นักเรียนได้เข้าเรียนทั่วกัน ต่อมาให้เกิดการเล่าลือว่า เป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นเพื่อจะเกณฑ์เด็กไปเป็นทหาร เพราะสมัยนั้นเกรงการถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารมาก จึงต้องมีประกาศให้ราษฎรทราบถึงความมุ่งหมายในการ

จัดตั้งโรงเรียนให้แก่ราษฎรทราบทั่วกัน ในปี พ.ศ. ๒๔๒๘ นับว่าโรงเรียนแผนใหม่ในสมัยนั้นเป็นของใหม่จริง ราษฎรไม่เห็นประโยชน์เกรงจะเป็นแหล่งรวบรวมนคนสำหรับเกณฑ์เอาไปใช้ในทางราชการทหาร จนถึงกับต้องมีประกาศอย่าให้เชื้อชาวลื้อและขอให้ส่งเด็กเข้าไปเรียนในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตใกล้เคียงบ้านที่อยู่

เมื่อมีการตั้งกรมศึกษาธิการใน พ.ศ. ๒๔๓๐ แล้ว การดำเนินการในการจัดตั้งโรงเรียนและจัดการศึกษาของประเทศก็ได้ดำเนินไปด้วยดี

โรงเรียนในประเทศไทยเริ่มจัดตั้งขึ้นเป็นแบบอย่างตามโรงเรียนในยุโรป ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว บรรดาเจ้านายและผู้รับผิดชอบในการจัดตั้งโรงเรียนในครั้งกระนั้น ได้รับความคิดในเรื่องโรงเรียนควรจะดำเนินการอย่างไร สอนอย่างไร ห้องเรียนควรเป็นรูป มีขนาดอย่างไร มาจากโรงเรียนในยุโรปทั้งสิ้นข้ายังเอาครูอังกฤษมาเป็นผู้สอนและผู้ดำเนินการมาตั้งแต่ต้น ดังเช่นโรงเรียนหลวงที่สอนภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวังก็ได้จ้างครูแปดเตอร์สัน ชาวอังกฤษมาสอน เมื่อครูแปดเตอร์สันลากลับไป ก็ไม่มีคนแทนต้องปิดเสียชั่วคราว ดังนั้นเป็นต้น โรงเรียนในครั้งกระนั้น จึงยึดถือแบบอย่างจากยุโรปอย่างเคร่งครัด เพราะเรายังไม่เกิดความคิดว่าเราจะดำเนินการสอนการเรียนให้เป็นโรงเรียนที่ดีได้อย่างไร ยิ่งเป็นภาษาอังกฤษด้วย ยิ่งหาครูสอนไม่ได้ นอกจากจะต้องจ้างคนอังกฤษมาสอนเท่านั้น

ถ้าจะเทียบเวลาเมื่อเริ่มตั้งโรงเรียนในประเทศไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัวกับเวลาในยุโรป ก็จะตกประมาณปี ค.ศ. ๑๘๗๐ นับเป็นตอนกลางศตวรรษที่ ๑๙ ไปเล็กน้อย โรงเรียนในยุโรปสมัยนั้น ยึดหลักในการอบรมเด็กเพื่อให้เป็นคนดีมีความรู้โดยถือหลักปรัชญาอะไร และมีวิธีดำเนินการอย่างไร จึงเป็นเรื่องที่ควรจะได้ทราบ เพราะเมื่อโรงเรียนของเราทำตามเขาก็เท่ากับเราได้รับปรัชญานั้นมาอบรมเด็กของเรา

หลักที่โรงเรียนในครั้งกระนั้นถือปฏิบัติหรือที่เรียกว่าปรัชญาในการศึกษานั้น คือปรัชญาในการดำเนินชีวิตของคนชั้นสูงในครั้งกระนั้นนั่นเอง คนชั้นสูงเท่านั้นที่เข้าโรงเรียนส่วนคนธรรมดาสามัญเกือบจะว่ามีได้มีโอกาสเข้าโรงเรียนเลย ซึ่งความจริงก็เหมือนกับทุกประเทศ ประเทศไทยเราก็เป็นเช่นนั้น ดังที่ได้บรรยายมาแต่ต้นแล้ว

ที่จะต้องกล่าวถึงต่อไปนี้ ต้องการจะช่วยให้ท่านเกิดความเข้าใจว่า ทำไมนักเรียนจึงต้องปฏิบัติอย่างนั้นอย่างนี้ เช่นทำไมนักเรียนในยุโรปจึงต้องแต่งเครื่องแบบซึ่งโรงเรียนของเรานำเอามาใช้อย่างเคร่งครัด แต่นักเรียนในอเมริกาไม่ต้องแต่งเครื่องแบบตัวอย่างเช่นโรงเรียนนานาชาติที่เห็นอยู่ในกรุงเทพมหานครขณะนี้ เป็นตัวอย่างบางประการที่บางท่านสงสัยอยู่ ทั้งนี้เนื่องมาจากหลักที่ยึดถือหรือที่เรียกว่าปรัชญาในการดำเนินชีวิตของชุมชนชนที่ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ ชุมชนชนใดยึดถือหลักปรัชญาอย่างไร ก็เอาเข้ามาใช้เป็นหลักปฏิบัติในโรงเรียน เพื่อจะได้อบรมสั่งสอนเด็กของตนให้ปฏิบัติตนไปตามหลักปรัชญาที่ชุมชนชนเชื่อถือ เพราะในเวลาเดียวกัน ชุมชนชนก็ได้ใช้หลักปรัชญานั้นมาเป็นหลักปกครองชุมชนชนด้วย

ดังได้เคยกล่าวมาแต่บทต้นๆแล้วว่า การศึกษาจะต้องดำเนินไปตามหลักการปกครอง จะขัดแย้งกันไม่ได้ มิฉะนั้นชุมชนชนจะอยู่เป็นปกติสุขและดำเนินไปด้วยดีไม่ได้ถ้าชุมชนชนปกครองแบบเผด็จการ การศึกษาต้องมุ่งอบรมให้อยู่ในแบบเผด็จการ จึงจะอยู่ได้อย่างมีความสุข ถ้าประเทศมีการปกครองแบบประชาธิปไตย การศึกษาจะต้องอบรมสั่งสอนคนให้เป็นประชาธิปไตย ประเทศจึงจะเป็นประชาธิปไตยที่มั่นคง และอยู่ในระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี เพราะการศึกษาเป็นการอบรมสั่งสอนให้คนอยู่ในชุมชนชนของตนได้อย่างเป็นสุข ฉะนั้นถ้ามีการปกครองชุมชนชนที่ใช้หลักหรือปรัชญาอย่างหนึ่ง แต่การศึกษาของชุมชนชนนั้นใช้หลักหรือปรัชญาอีกอย่างหนึ่ง ก็เท่ากับอบรมสั่งสอนให้คนในชุมชนชนนั้นขัดแย้งกับการปกครองของชุมชนชน ถ้าไม่ขัดแย้งกันมากก็พอจะหวานอมขมกลืนกันไปได้ แต่ก็จะไม่ลงรอยกันนัก ความเป็นปกติสุขย่อมยากที่จะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ดังที่ต้องการ

ก่อนอื่นใครจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำบางคำ ที่ใช้ในการบรรยายจึงใคร่ขอทำความเข้าใจเสียแต่บัดนี้

คำแรกก็คือคำว่า ศตวรรษ หรือ รอบร้อยปี หมายถึงรอบร้อยปีหนึ่งๆ ในคริสต์ศักราช หรือ ค.ศ. เช่น ปี ค.ศ. ๑๙๗๔ คือปีนี้อยู่ในรอบร้อยปี หรือศตวรรษที่ ๒๐ เหตุที่ในการกล่าวถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์นิยมใช้รอบร้อยปี หรือ ศตวรรษกันมากก็เพราะเหตุการณ์บางอย่างมิได้เกิดขึ้นในปีใดปีหนึ่ง แต่เกิดขึ้นสืบเนื่องกันเป็นเวลานานับปีๆ อาจจะตั้ง ๒๐ ปี ๓๐ ปี หรือ ๘๐ - ๙๐ ปีก็ได้ เช่น

การค้นคว้าและการเปลี่ยนแปลงในทางวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม ใช้เวลา สิบเนื่องกันนานนับสิบๆ ปี จะใช้ให้แน่นอนลงไปว่าเกิดขึ้นในปีนั้นปีนี้ไม่ได้ จึงมักใช้ คำว่าศตวรรษนั้น ศตวรรษนี้ หรือต้นศตวรรษ ปลายศตวรรษที่เท่านั้นเท่านั้น และ เมื่อใช้คำว่าศตวรรษเฉยๆ หมายถึงศตวรรษในคริสต์ศักราชถ้าจะใช้หมายถึง ศตวรรษในพุทธศักราช ก็มักจะบอกไว้ด้วย เช่นพุทธศตวรรษที่เท่านั้นเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะพุทธศตวรรษของเราเกิดก่อนคริสต์ศตวรรษ

คำที่สองก็คือ การปฏิวัติทางอุตสาหกรรม คือการเปลี่ยนแปลงในการผลิต ของยุโรป ที่ใช้แรงงานคนแท้ๆ มาเป็นการใช้แรงเครื่องจักรเครื่องมือต่างๆ ซึ่งเป็น เหตุให้เกิดการอุตสาหกรรมขึ้น เช่นรู้จักใช้น้ำมาหมุนเครื่องจักรที่ทำให้สามารถ ตั้งเป็นโรงงาน คิดจักรเย็บผ้า ทำให้สามารถตั้งโรงงานเย็บผ้าได้ และทำได้มาก และรวดเร็วแทนการเย็บด้วยมือ การปฏิวัติอุตสาหกรรมความจริงไม่ใช่เป็นการ ปฏิบัติแบบการเมืองอาจจะมีส่วนท่านเข้าใจผิดว่าเป็นการรวดเร็วแบบการปฏิวัติ การปกครอง ความจริงเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยๆ ดำเนินการไปทีละน้อยๆ และเริ่มในศตวรรษที่ ๑๘ ตลอดมา เป็นคำที่ใช้มากในประวัติศาสตร์และการ ศึกษาในเมื่อกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงความคิดหรือปรัชญา

คำถัดมาก็คือ ปรัชญา มีความหมายและคำจำกัดความต่างๆ กันมากมาย จะยาวจะสั้นอย่างไรก็ได้ จะให้ความมุ่งหมายแต่เพียงสั้นๆ ตามความคิดของผู้ เขียนแต่เพียงว่า “ความคิดหลักที่บุคคลหรือชุมชนยึดถือเป็นหลักปฏิบัติใน การดำเนินชีวิต” ปรัชญาส่วนบุคคลเกิดขึ้นจากการอบรมสั่งสอน การศึกษา และ ประสบการณ์ในชีวิต ฉะนั้นตอนหนุ่มๆ อาจจะมีปรัชญาในการดำเนินชีวิตอย่าง หนึ่ง พอมีอายุมากขึ้น มีประสบการณ์ในชีวิตมากขึ้น มีความคิดและเห็นโลก เห็นความจริงมากขึ้นอาจจะเกิดความคิดหลักหรือปรัชญาอีกอย่างหนึ่งก็ได้ ดังที่ บางท่านคงเคยเห็น บางท่านโมโหร้าย ดูเป็นเสือในตอนหนุ่มๆ หรือตอนกลางคน พอแก่เข้าเป็นคนใจเย็นที่สุดที่ใครๆ ยกย่อง

ปรัชญาที่คนในชุมชนเราถือเป็นปรัชญาของชุมชนเป็นความคิด หลัก เป็นส่วนรวมของบุคคลในชุมชน จะมีปรัชญาของตนแตกแยกไปจาก ปรัชญาของชุมชนบ้างเป็นธรรมดา แต่เมื่อรวมกันแล้ว จะยึดถือหลักใหญ่อย่าง เดียวกัน หรือถ้าจะกล่าวอย่างง่ายก็คือ ถ้าหลักใหญ่ทำนองเดียวกัน แต่ข้อเล็ก

ข้อน้อยแตกต่างกันไปตามความคิดของแต่ละบุคคล

หลักในการดำเนินชีวิตของบุคคลธรรมดาทั่วไปไม่ว่าในประเทศใด ชุมชนไหนใดจะเกิดขึ้นจากการสั่งสอนของผู้รู้ หรือนักปราชญ์ หรือศาสนาในศาสนา ชาวจีนโบราณอาศัยคำสอนของขงจื้อ เหลาจื้อ เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เมื่อศาสนาต่างๆ เกิดขึ้น โดยใครนับถือศาสนาใด ก็อาศัยหลักธรรมในศาสนานั้นๆ เป็นหลักปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระในศาสนา เป็นเช่นนี้ตลอดมาทุกชาติทุกภาษา ต่อมาคนที่มีความรู้ เกิดมีความคิดของตนเองขึ้นเริ่มไม่เห็นด้วยในหลักปฏิบัติบางประการหรือบางครั้งเกิดจากการปฏิบัติไม่ตรงกับหลักที่กำหนดให้ปฏิบัติ เกิดจากการแปรความหมายของคำสั่งสอนแตกต่างกันไป เพราะไม่เหมาะกับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

ยิ่งเมื่อเกิดความคิดในการค้นคว้าทดลอง ความคิดในทางเหตุผลเกิดมากขึ้น ความคิดที่จะเชื่อแต่นักปราชญ์หรือศาสนากำหนดให้เชื่อก็ลดน้อยลง ทำให้มีการทดลองค้นคว้าเพื่อหาข้อพิสูจน์จากคำสอนหรือหลักปฏิบัติที่มีอยู่ ทำให้เกิดหลักปรัชญาต่างๆ ขึ้นมาแข่งกับหลักศาสนาที่ถือปฏิบัติอยู่แต่เดิม สิ่งต่างๆ เหล่านี้ไม่ได้เกิดอย่างกะทันหัน ยิ่งในเรื่องความคิดที่จะขัดกับหลักศาสนายังดำเนินไปหลังความคิดก้าวหน้าอื่นๆ แต่สิ่งที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็วก็คือ ความคิดในทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม คือมนุษย์คิดถึงเรื่องทำอะไรจึงจะเอาชนะธรรมชาติ ทำอย่างไรจึงจะสร้างผลผลิตให้ได้ผลมากกว่าที่เคยทำได้ ทำอย่างไรจึงจะหาเครื่องทุ่นแรง ความคิดเหล่านี้นำไปสู่การค้นคว้า ทดลองการประดิษฐ์ต่างๆ โดยอาศัยเหตุผลหรือความคิดทางวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่ความเชื่อตามคำสั่งสอนแต่ก่อน หรือถ้าจะสรุปความอย่างง่ายๆ ก็คือ ยิ่งมนุษย์มีความรู้เพิ่มขึ้น ความเชื่องมงายลดน้อยลง เชื่อเหตุผลมากขึ้น การพิสูจน์ การทดลอง และถือผลจากการปฏิบัติได้จริงมากขึ้น ทำให้หลักเกณฑ์ความเชื่อแต่เดิมเปลี่ยนแปลงไป ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในปัจจุบันนี้ก็คือ แต่เดิมเราเชื่อว่า คนออกไปนอกโลกไม่ได้เพราะถูกแรงดึงดูดของโลกดึงเอาไว้ จากการค้นคว้าทดลองต่างๆ มาบัดนี้เราก็คงทราบแล้วว่า คนจะออกไปนอกโลกเมื่อใดก็ได้ ถ้าสามารถเอาชนะแรงดึงดูดของโลกได้

ในศตวรรษที่ ๑๘ มนุษย์ใช้การทดลองและเหตุผลแบบวิทยาศาสตร์มากขึ้น ทำให้การเชื่อฟังคำสั่งสอนต่างๆ ที่ศาสนาปฏิบัติอยู่ลดน้อยลง ดังเช่นศาสนา

ให้อัฒตธิบายว่าการที่มนุษย์ต้องเป็นโรคระบาดต่างๆ หรือได้รับภัยพิบัติ เช่น ไข้ทรพิษ กาฬโรค ไฟไหม้ใหญ่นั้น เนื่องมาจากมนุษย์มีความเลวทราม ทำบาปกรรมไว้มาก จึงต้องถูกสรรงสรรคลงโทษเพื่อเป็นการสั่งสอนให้รู้สึกตัว จะได้รู้จักบาปบุญคุณโทษเสียที ดังเช่นในขณะนี้ประชาชนไทยเป็นจำนวนมากยังหลงใหลในอำนาจของพระพรหม ปู่เจ้า และเทวดาเทพบุตรต่างๆ เป็นต้น แต่ในยุโรปเขาไม่คิดเชื่ออำนาจสิ่งต่างๆ เหล่านี้ และพิสูจน์ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์มาหลายร้อยปีแล้ว แต่ไทยเรายังคงเชื่ออย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

พวกนักปราชญ์และนักวิทยาศาสตร์ในครั้งกระนั้นคิดว่า ถ้าหากโรคระบาด เช่น ไข้ทรพิษ กาฬโรคเกิดขึ้นแก่มนุษย์ เพราะสรรงสรรคต้องการจะลงโทษมนุษย์ที่ปฏิบัติตนไม่เป็นไปตามคำสั่งหรือตามที่สรรงสรรคปรารถนาให้ดำเนินชีวิตดังคำสั่งสอนที่ทางศาสนาได้สั่งสอนไว้ โรคระบาดต่างๆ ที่เกิดขึ้น ก็คงจะไม่สามารถแก้ไขได้ จะเกิดขึ้นและสงบลงตามที่สรรงสรรคต้องการ มนุษย์ไม่มีทางระงับหรือป้องกันได้ แต่ถ้าหากมนุษย์สามารถป้องกันโรคระบาดเหล่านี้ได้ นั่นก็หมายความว่าสรรงสรรคไม่มีอำนาจเหนือมนุษย์ดังที่ศาสนาได้สั่งสอนไว้ มนุษย์สามารถที่จะทำอะไรได้ตามความคิดของตน เพราะไม่ได้อยู่ในอำนาจของสรรงสรรค

เมื่อนักปราชญ์และนักวิทยาศาสตร์ในครั้งกระนั้นคิดเช่นนี้ ก็ลงมือทดลองค้นคว้าหาวิธีที่จะป้องกันโรคระบาดต่างๆ ที่เกิดขึ้นแต่ละคราว ผลาญชีวิตชาวเมืองนับเป็นพันๆ แทบหมดเมือง แบบอหิวาตกโรคที่เคยผลาญชีวิตชาวไทย โดยเฉพาะกรุงเทพและหัวเมืองใกล้เคียงในสมัยก่อน ซึ่งก็อาจจะเชื่อกันในครั้งนั้นไปต่างๆ เช่น ยมบาลต้องการจะเก็บผู้ใจบาปหยาบช้า ไม่อยู่ในศีลธรรม หรืออะไรทำนองนั้นเสียนี้ จึงกวาดล้างชาวเมืองเป็นการใหญ่ ซึ่งความจริงก็เป็นความเชื่อแบบเดียวกับที่มีในยุโรป ดังได้กล่าวมานี้ แต่ต่างกันร้อยปีเท่านั้นเอง

พวกนักปราชญ์ นักวิทยาศาสตร์ก็พยายามค้นคว้าหาทางป้องกันโรคระบาดโดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์หรืออาศัยหลักเหตุผลและการทดลอง วิธีค้นคว้าถ้าสรุปอย่างง่ายก็มีดังนี้ ในเมื่อเกิดมีไข้ทรพิษขึ้น ผู้คนเป็นกันทุกคน แต่ก็มีคนไม่เป็นเหมือนกัน แม้จะอยู่คลุกคลีกับไข้ทรพิษก็ไม่ติดไข้ ทำให้เกิดความสงสัยว่าทำไมคนนั้นๆ จึงไม่เป็นในเมื่อคนอื่นเป็นกันหมด เขาก็พบว่าคนที่เป็

นั้น เป็นหญิงรีดนมวัว และเป็นไข้ทรพิษวัว (Cow Pox) มาแล้ว เมื่อมีการค้นคว้าทดลองทำให้แน่ใจว่า คนที่เป็นไข้ทรพิษแล้วจะไม่ใช่ทรพิษอีก ก็หาวิธีทำให้คนเป็นไข้ทรพิษแต่น้อย ไม่ให้เกิดตามบุญตามกรรมอย่างปกติ ก็จะไม่เป็นไข้ทรพิษอีก จึงทดลองหาทางที่จะควบคุมเชื้อไข้ทรพิษสำหรับเอาให้เกิดในคนตามที่ต้องการ ดังที่ท่านผู้อ่านคงทราบแล้วว่า การปลูกฝี ที่ต้องปลูกกันอย่างน้อยทุกๆ ๓ ปี ก็เพื่อให้มีเชื้อฝีสำหรับป้องกันไม่ให้เกิดฝีดาษนั่นเอง การค้นคว้าทดลองได้ทำให้เกิดสิ่งใหม่ๆ มากมาย บางอย่างก็ทำให้เกิดไม่เชื่อในอำนาจสรรพสุวรรค์ที่เชื่อกันมาแต่ดั้งเดิม

ปัญหาทางความคิดและการดำเนินชีวิตก็เกิดขึ้นตามมา คือเมื่อไม่เชื่อสรรพสุวรรค์ ไม่เชื่อเทวดา ไม่เชื่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นแนวที่จะต้องดำเนินชีวิตตามปกติแล้ว การดำเนินชีวิตต่อไปจะยึดแนวอะไรมาเป็นแนวปฏิบัติ การดำเนินชีวิตจะต้องมีหลักยึดหรือมีปรัชญาสำหรับเป็นแนวทางให้ปฏิบัติตนไปตามนั้น แต่เดิมเคยปฏิบัติตามแนวทางที่พระหรือผู้รู้บอกว่าได้รับทราบมาจากสรรพสุวรรค์จากเทพยดา จากศาสนาต่างๆ เมื่อมาเลิกความคิดนี้ ก็จำเป็นต้องหาแนวใหม่มายึดเป็นหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต คือจะต้องสร้างปรัชญาอะไรขึ้นเพื่อให้คนยึดเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ปรัชญาต่างๆ นั้นมีมากมายและเกิดขึ้นเป็นระยะๆ นับตั้งแต่พระเยซูเกิดมาจนถึงปัจจุบันมีมากมาย ซึ่งข้าพเจ้าจะไม่ขอกล่าวจะขอกล่าวแต่เฉพาะปรัชญาที่ใช้ในโรงเรียนในยุโรปในศตวรรษที่ ๑๙ ซึ่งประเทศไทยเรารับโรงเรียนแบบนั้นเข้ามาเป็นโรงเรียนของเราตั้งแต่เริ่มโรงเรียนในรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว

ปรัชญาที่โรงเรียนในยุโรปครั้งก่อนยึดถือกัน คือปรัชญาที่เรียกว่าอุดมคติ (idealism) คือถือเอาลักษณะที่ดีที่สุดและสมบูรณ์ที่สุดเป็นสำคัญ หรือที่เป็นคำอังกฤษว่า perfection and completeness ข้าพเจ้าเองไม่ใช่ นักภาษาจึงไม่สามารถจะหาคำไทยที่แสดงถึงความแตกต่างระหว่างสองคำนี้ได้อย่างเหมาะสม และกระต๊อด จึงขอใช้ความว่าดีที่สุดและสมบูรณ์ที่สุดไปพลางก่อน

บางท่านคงจะเห็นความหมายของคำว่า ดีที่สุด และสมบูรณ์ที่สุดแล้วว่า ต่างกัน ไม่เหมือนกันทีเดียว แต่พอจะอธิบายว่าต่างกันอย่างไร คงจะต้องใช้เวลานาน คำ perfection และ completeness ก็เช่นกัน ฉะนั้นความสำคัญของ

ปรัชญาแบบอุดมคตินี้จึงมุ่งให้ยึดถือสิ่งที่ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด ถูกต้องที่สุด เหมาะสมที่สุด สวยที่สุด อะไรๆ ก็ที่สุดทั้งนั้น แต่จะถึงที่สุดได้จริงๆ หรือไม่นั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ว่าต้องไปตามแนวที่จะให้ถึงนั้น ฉะนั้นจริงๆ จึงไปถึงที่สุดไม่ได้ แม้ในภาษาไทยเราเมื่อใช้คำอุดมคติ ก็บอกอยู่ชัดแล้ว เป็นความคิดที่สูงสุด ปฏิบัติจริงนั้นคงไม่ไปได้ถึงจุดประสงค์ที่วางไว้อย่างสมบูรณ์นั้นดอก ดูเวลาความคิดฝันที่สูงกว่าความเป็นจริงมากมายทีเดียว

เมื่อเกิดมีความคิดแบบอุดมคติเช่นนี้และเป็นที่ยอมรับว่าเป็นความคิดหรือปรัชญาชุมชนคนจะต้องยึดถือ ก็เกิดความคิดว่าต้องมีการฝึกสอนเพื่อจะได้ปฏิบัติตามได้ตามปรัชญา ที่ยอมรับปรัชญาแบบอุดมคตินี้จึงเข้าไปเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญในโรงเรียนในครั้งกระนั้น

ใคร่ขอทวนความคิดเห็นของท่านในที่นี่ด้วยว่า ครั้งกระนั้นชนชั้นสูงเท่านั้นที่ได้มีโอกาสเล่าเรียน คนสามัญหรือคนชั้นต่ำมุ่งหน้าแต่ประกอบอาชีพเลี้ยงตน ฉะนั้นจึงเหมาะกับปรัชญานี้อย่างยิ่ง ตามธรรมดาอะไรๆ ที่ชนชั้นสูงปฏิบัติ คนสามัญก็ถือว่า เป็นสิ่งสูง ควรจะกระทำตามอยู่แล้ว ยิ่งสิ่งที่ปฏิบัติในโรงเรียนเป็นสิ่งที่คนชั้นสูง มุ่งหน้าจะให้เป็นที่ดีที่สุดสมบูรณ์ที่สุดด้วยแล้ว คนทุกชั้นก็ยอมรับอย่างเต็มที่ จะปฏิบัติได้จริงเพียงใดนั้นไม่สู้จะมีความสำคัญมากนัก เพราะมีแนวทางที่จะไปสู่สิ่งที่ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด

อันที่จริงเวลาที่เรากำหนดอะไรไว้ว่าเป็นสิ่งที่สุดนั้น ไม่มีความแน่นอนอยู่ตรงไหน เมื่อเราไปใกล้จุดที่ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด ตามที่กำหนดไว้เมื่อสิบปีก่อน มาบัดนี้จะเห็นได้ว่า สิ่งที่เราว่าดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด เมื่อสิบปีก่อนนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุดเสียแล้ว เป็นเพียงแต่ธรรมดาๆ จุดที่เรียกว่าดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุดเลื่อนขึ้นไปอีกแล้ว จึงนึกถึงจุดดีที่สุด และสมบูรณ์ที่สุดขึ้นไปอีก เป็นอันไม่ถึงจุดที่ดีที่สุดสมบูรณ์ที่สุดสักที แต่ก็เป็นประโยชน์มาก เพราะทำให้เกิดความคิดก้าวหน้ายิ่งขึ้น อันทำให้สังคมของมนุษย์เจริญเติบโตอยู่ตลอดไปไม่หยุดยั้ง หรือหยุดนิ่ง นับเป็นความก้าวหน้าของมนุษย์ที่สำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่ง มิฉะนั้นความรู้ทั้งทางวิทยาการและความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ จะหยุดเมื่อมนุษย์คิดว่าถึงจุดที่สุด สมบูรณ์ที่สุดแล้ว

การศึกษาในโรงเรียนในศตวรรษที่ ๑๙ ในยุโรป เมื่อถือความคิดของปรัชญาอุดมคติดังกล่าวแล้ว จึงรวมเข้ามาในความหมายสั้นๆ อยู่ที่ว่า ต้องอบรมเด็กให้เป็นสุภาพบุรุษ หรือสร้างให้เกิดอุดมคติในการเป็นสุภาพบุรุษตามที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า The Gentleman Ideal อันเป็นความคิดที่เริ่มขึ้นในศตวรรษที่ ๑๘ เข้าใจว่าผู้อ่านที่เป็นนักการศึกษา คงได้อ่านหนังสือของ จอห์น ลอค เรื่อง ความคิดบางประการเกี่ยวกับการศึกษา (Same Thoughts Concerning Education) แล้ว

ลักษณะสุภาพบุรุษที่ต้องการจะสร้างในครั้งกระนั้น มีลักษณะสำคัญสรุปโดยย่อมีเพียง ๓ ประการ คือ ความคิดอิสระ (freedom of mind) เพื่อให้ไปถึงคุณธรรมที่ดี ฉะนั้นการศึกษาจึงมุ่งที่จะคิดปรับปรุงปัญหาของชีวิตให้ดียิ่งขึ้นทำให้เกิดความดี มีความฉลาด และมีความสุภาพเรียบร้อย นับเป็นการศึกษาและสร้างให้เกิดความยุติธรรมในสังคมเห็นความงดงามในธรรมชาติ และความมีระเบียบเรียบร้อยในโลก ประการที่สองก็คือ ความนับถือความเป็นระเบียบและมีความประพฤติดี (respect for order and good behavior) ความคิดในประการที่สองนี้ จะช่วยสร้างให้สุภาพบุรุษเป็นผู้ที่สุภาพอ่อนโยน ให้เกียรติแก่สตรี มีความกล้าหาญ มีความระลึกถึงคุณธรรมอยู่ตลอดเวลา และมีความอดทน (tolerance) ซึ่งถือว่าเป็นยอดแห่งคุณธรรมของสุภาพบุรุษ ประการที่สาม คือ มีความเชื่อในมนุษยชาติและธรรมชาติ (confidence in man and nature) ความคิดประการหลังนี้ มุ่งไปสู่คุณธรรมและศีลธรรม (morality) โดยอาศัยความประพฤติอันแท้จริงของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม มิใช่มนุษย์ต้องประพฤติตามอำนาจจากที่อื่น ความคิดในข้อนี้เป็นความคิดที่เนื่องมาจากความไม่เชื่อถืออำนาจสรรพสวรรค์ ดังที่ข้าพเจ้าบรรยายมาแล้วตั้งแต่ต้น ความคิดในประการที่สามนี้ จะช่วยให้เกิดระเบียบในสังคมโดยอาศัยสภาพของสังคมที่แท้จริงมาปรับปรุงและสร้างระเบียบปฏิบัติให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข นับเป็นการสร้างทางความคิดทางคุณธรรม (Values) ให้เกิดแก่ชุมชน

ในที่นี้จะไม่ขอขยายความเกี่ยวกับหลักปรัชญาให้มากไปกว่านี้ เพียงแต่ต้องการอธิบายว่า เมื่อเราเอาแบบอย่างโรงเรียนในยุโรป โดยเฉพาะโรงเรียนจากอังกฤษมาใช้เป็นแบบอย่างในโรงเรียนของเรานั้น เรารับเอาความคิดในการอบรม

อย่างโรงเรียนอังกฤษเข้ามาด้วยอย่างสมบูรณ์ ผู้เขียนจำได้ว่า เมื่อผู้เขียนเรียนที่โรงเรียนเทพศิรินทร์ เมื่อ ๔๐ ปีเศษมาแล้วบรรดานักเรียนทั้งหมดได้รับการอบรมให้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความอดทน รู้แพ้รู้ชนะ และเคารพต่อเพศอ่อนแอ มีระเบียบ แต่งกายเรียบร้อย มีกริยามารยาทอย่างลูกผู้ดี นี่คือการฝึกอบรมให้เป็นสุภาพบุรุษตามปรัชญาของโรงเรียนชั้นดีในอังกฤษนั่นเอง เป็นการสร้างคนตามแนวคิดที่เรายอมรับและเห็นว่าเหมาะสมกับชุมชนของเราในครั้งกระนั้นเข้าใจว่า แม้ขณะนี้ยังมีผู้ได้รับการอบรมอย่างในครั้งกระนั้นอีกจำนวนมาก ที่ยังคงคิดและแน่ใจว่า การอบรมในโรงเรียนเมื่อ ๔๐-๕๐ ปีมานั้น เป็นการสร้างคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่ผู้รับการอบรมอย่างแท้จริง และใครจะให้มีการอบรมเช่นนั้นเกิดขึ้นในโรงเรียนชั้นดีฯ บางโรงเรียน

หลักปรัชญาที่ใช้ในโรงเรียนในศตวรรษที่ ๑๙ ที่เรานำเข้ามาพร้อมกับการจัดโรงเรียนของเรา เพื่อความเข้าใจอีกครั้งหนึ่ง คือการอบรมสั่งสอนในโรงเรียนมุ่งอบรมให้นักเรียนเป็นสุภาพบุรุษโดยมี

๑. ความอิสระ คือรู้จักคิดไตร่ตรองหาเหตุผลของตนเองได้ ไม่ผูกพันอยู่กับอำนาจลึกลับภายนอก หรือพูดกันฟังซัดๆ ก็คือไม่เชื่อผีสาร นางไม้ เทวดา ปู่เจ้า พระอินทร์ พระพรหม ไม่เชื่อดวงชะตานั่นเอง แต่ให้เชื่อความคิด เหตุผลของตน

๒. ให้ถือความเป็นระเบียบและความประพฤติที่ดี มีคุณธรรมกล้าหาญ ไม่ข่มเหงผู้อ่อนแอ เป็นสุภาพบุรุษ

๓. ให้มีความเชื่อมั่นในตัวมนุษย์ และธรรมชาติเองเป็นสำคัญ ฉะนั้นขนบธรรมเนียมศีลธรรมต่างๆ จึงเกิดขึ้น เพื่อความสุขสมบูรณ์ของมนุษย์และสังคมเอง ธรรมชาติเป็นสิ่งที่จะช่วยให้นักมนุษย์เห็นความสวยงาม นำทางไปสู่ความสุขและไม่เบียดเบียนกัน

ปรัชญาในการจัดการโรงเรียนมุ่งสิ่งดีที่สุุดและสมบูรณ์ที่สุดเนื่องจากการศึกษาในสมัยนั้นเป็นการศึกษาสำหรับคนชั้นสูง จึงมุ่งอบรมให้นักเรียนเป็นสุภาพบุรุษที่ดีที่สุุด โดยกำหนดความมุ่งหมายไว้อย่างกว้างๆ สามประการดังที่กล่าวมาแล้ว

สิ่งที่ดีที่สุุด สมบูรณ์ที่สุุด จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีระเบียบอย่างเคร่งครัดที่สุุดอะไรๆ ทุกอย่างจะต้องดูไม่ขัดตา จะต้องเป็นอย่างเดียวกัน เหมือนกัน ไม่มีอะไรผิดแปลกไปจากส่วนรวม จะต้องทำพร้อม ทำตามคำสั่ง ไม่ใช่ทำตามใจชอบ

ฉะนั้นบุคคลจึงไม่มีความสำคัญมากนัก ระเบียบสำคัญที่สุด ฉะนั้นโรงเรียนตามความคิดเช่นนี้ จึงต้องการให้นักเรียนและครูทำตามระเบียบอย่างเคร่งครัด และมีการลงโทษเพื่อให้เกิดวินัยอย่างแท้จริง โดยมีความคิดว่า เมื่อให้ปฏิบัติตามกฎตามระเบียบที่กำหนดไว้อย่างจริงจัง ก็จะสามารถสร้างให้เกิดความเคยชิน และจากการเคยชินนั้นทำให้เกิดเป็นวินัยในการปฏิบัติตนในเมื่ออยู่ในโรงเรียนและเมื่อออกจากโรงเรียนไปแล้ว นับเป็นวิธีการที่จะสร้างให้ประชาชนพลเมืองสามารถเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและกฎหมายของบ้านเมืองได้เป็นอย่างดี นับเป็นสิ่งที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับการปกครองในสมัยนั้น ซึ่งผู้ปกครองต้องการให้ประชาชนปฏิบัติตนตามระเบียบข้อบังคับและกฎหมายของบ้านเมือง ไม่มีหน้าที่จะให้ความเห็นหรือขัดแย้งในระเบียบข้อบังคับใดๆ ทั้งสิ้น หากมีกฎข้อบังคับหรือกฎหมายใดๆ ไม่เหมาะสม ผู้ปกครองก็จะพิจารณาแก้ไขเอง ไม่ต้องรับฟังความคิดเห็นของอาณาประชาราษฎร์

เมื่อการศึกษาได้รับความคิดดั่งว่านี้มาใช้ในการดำเนินการในโรงเรียน เรื่องระเบียบวินัยจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และการลงโทษเพื่อให้อยู่ในระเบียบวินัยจึงกลายเป็นเรื่องสำคัญยิ่งประการหนึ่ง ทั้งครูและนักเรียนจะต้องอยู่ในกรอบของวินัยอย่างแท้จริง คนทำผิดกฎข้อบังคับของโรงเรียน ก็จะต้องถูกลงโทษหรือถูกไล่ออก แม้มิใช่เป็นเรื่องในโรงเรียน เป็นเรื่องชีวิตภายนอก เรื่องครอบครัว การเสียหายทางสังคม การทำตนไม่เหมาะสม ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่จะนำมาใช้ในการเหมาะสมที่จะเป็นครูทั้งสิ้น ทำให้ครูกลายเป็นคนพิเศษอีกพวกหนึ่งไม่เหมือนเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน กลายเป็นคนแบบ นักบุญ แต่มีชีวิตธรรมดาอย่างปุถุชนอื่นๆ ทำให้ครูในครั้งกระนั้น เป็นคนมีสองชีวิต อยู่ต่อหน้าคนทั้งหลายก็ต้องเรียบร้อย เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับคนทั่วไป พูดแต่สิ่งที่ดี เป็นกุศล ทั้งสิ้น แต่กลับหลังคนทั้งหลายอาจจะมีชีวิตอีกอย่างหนึ่ง ทำให้ชีวิตของตนเองไม่เป็นสุขนัก และมีมากด้วยกันที่ชีวิตครอบครัวเป็นที่น่าสลดใจ

ถ้าโรงเรียนในครั้งกระนั้นถือปรัชญา หรือความมุ่งหมายในการที่จะดำเนินการให้โรงเรียนสามารถอบรมนักเรียนให้ดีที่สุดสมบูรณ์ที่สุดนั้น โรงเรียน ครู และการสอนจะต้องอยู่ภายใต้กรอบบังคับของระเบียบวินัยและการลงโทษทั้งสิ้น บางท่านที่สนใจในการศึกษาของยุโรปในสมัยนั้นคงจะเคยได้ยิน คำกล่าวว่า “Spare

the rod Spoil the child” คือ “ท่างไม้เร็ว เด็กเสีย” ท่านลองหลับตานึกดูเองเถิดว่าเด็กสมัยนั้นจะถูกเขียนกันมากน้อยเพียงไร ความจริงไทยเราก็มี ภาษิตที่เจนहुกันอย่างหนึ่งว่า “รักลูกให้ตี” นับเป็นความคิดอย่างเดียวกัน แต่ในสมัยนี้ดูจะไม่ค่อยเคร่งในภาษิตนี้แล้ว แม้จะมีความคิดว่า ควรจะได้นำการลงโทษเขียนตีมาใช้ในโรงเรียนกันอีกก็ตาม

ถ้าท่านดูรูปโรงเรียนในครั้งกระนั้นจะเห็นได้ว่า ตัวโรงเรียนจะมีลักษณะต่างๆ กัน เป็นตึกโดยเฉพาะบ้าง เป็นโรงบ้าง ส่วนห้องเรียนนั้นจะเป็นห้องโถงใหญ่บ้างเล็กบ้างตามจำนวนนักเรียนที่มีอยู่ ครูจะแต่งตัวอย่างคนชั้นผู้ดีในสมัยนั้น ถือไม้เร็ว บางรูปก็นั่งต่างหาก นักเรียนอยู่ส่วนหนึ่ง บางรูปก็กำลังเขียนนักเรียนส่วนใหญ่ นักเรียนจะนั่งโต๊ะเป็นแถวๆ เรียงกันตามลำดับไปรอบๆ ห้องเรียน นักเรียนจะถูกลงโทษประจาน เมื่อจำบทเรียนไม่ได้โดยให้ใส่หมวกกรวยยอดแหลม บางทีก็ขี่ม้าโยกด้วยซึ่งเป็นการลงโทษในฐานะที่โง่งเงา สอนไม่จำ

ส่วนวิธีการเรียนนั้นให้ท่องจำจากหนังสือเรียนที่กำหนดให้เรียน ท่องจำให้ได้หมดไม่ให้ผิดตกหล่นใดๆ ทั้งสิ้น เมื่อจำเล่มหนึ่งหมด ก็ท่องเล่มต่อไปอีก ตามลำดับความยากง่าย และความรู้สึกซึ่งในความคิดที่มีอยู่ในหนังสือเรียนนั้นๆ

ในครั้งกระนั้น ทางศาสนายังมีส่วนอยู่ในโรงเรียนบ้าง หนังสือเรียน จึงยังคงมีเรื่องของศีลธรรมและศาสนาปนอยู่มาก แต่ที่เรียนในระดับสูงเป็นเรื่องปรัชญาโดยมาก ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความคิดทางเหตุผล และเรียนวรรณคดีที่มีชื่อเสียงต่างๆ เพื่อให้เกิดความคิดทางสุนทรียภาพ

เมื่อมีนักเรียนมากขึ้นจำเป็นต้องใช้วิธี เด็กโตควบคุมและสอนเด็กเล็ก โดยแบ่งเป็นพวกเล็ก ๙ คน ๑๐ คน แล้วมีเด็กโตสอนให้อ่าน โดยอ่านจากหนังสือที่เขียนติดไว้ข้างฝาพร้อมกัน เด็กก็ค่อยๆ อ่านไปทีละน้อยๆ เด็กหัวหน้า หรือที่เรียกว่า monitor นี้ จะดูแลควบคุมเด็กเล่นในหมู่ของตน และสามารถลงโทษเด็กในหมู่ของตนได้ด้วย เท่ากับทำหน้าที่เป็นครูผู้ช่วย ครูจริงจะสอนหัวหน้าเหล่านี้ก่อน แล้วหัวหน้าก็ไปสอนนักเรียนอีกทีหนึ่ง วิธีการมีหัวหน้านักเรียนนี้ใช้มากในศตวรรษที่ ๑๙

หัวหน้าเหล่านี้ต่อมาก็จะกลายเป็นครูสอนในโรงเรียนต่อไป เพราะได้ทำการช่วยสอนในโรงเรียนมาตั้งแต่ต้น ทำให้ครูอาจารย์ที่มีความรู้สูงไม่ต้องมา

เสียเวลาสอนเด็กๆ สอนแต่พวกหัวหน้าที่ได้คัดเลือกแล้วเท่านั้น

นักเรียนจะต้องแต่งเครื่องแบบ ทั้งนี้ต้องแล้วแต่ฐานะของนักเรียนเป็นสำคัญ เป็นเครื่องแบบที่ทางโรงเรียนกำหนดให้ ฉะนั้นจึงดูเหมาะสมสำหรับชั้นของบุคคลที่จะส่งบุตรหลานมาเรียน โดยปกติจะแต่งเครื่องแบบเช่นเดียวกับบุตรผู้ดีทั้งหลาย เป็นแต่ให้แตกต่างเป็นลักษณะเฉพาะของโรงเรียนนั้นๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพราะต้องการให้เหมาะสมกับชั้นของบุคคลเป็นสำคัญ คนที่จะมาเรียนจะต้องมีฐานะตามระดับของโรงเรียน ฉะนั้นถ้าดูภายในโรงเรียนและนักเรียนในครั้งกระนั้น จะเห็นได้ว่า มีระเบียบเรียบร้อยและหลักฐานเอาการอยู่

การสอนก็มีการบอกให้จำ ให้ท่องให้ขึ้นใจ และทดสอบสิ่งที่ให้ท่องจำเท่านั้น นอกจากนั้นก็คือการบังคับให้เด็กอยู่ในระเบียบ นักเรียนก็เรียนโดยท่องบทเรียนที่ครูสอนให้ได้แล้วก็เอามาท่องให้ครูฟัง ความจริงไม่มีวิธีสอนอย่างใดทั้งสิ้น นอกจากบังคับให้ท่องจำให้ได้ ถ้าจำไม่ได้ก็ถูกลงโทษ โดยมากโรงเรียนก็มักจะเป็นที่อยู่หรือทำงานประจำของครูไปในตัว ไม่ใช่เป็นตัวโรงเรียนโดยเฉพาะอย่างในสมัยปัจจุบันนี้

การลงโทษนักเรียนรุนแรงมากในสมัยนั้น ในโรงเรียนบางแห่งถึงกับมีเสาผูกเชียน (Whipping port) ตั้งขึ้นไว้ในโรงเรียนเลย ข้าพเจ้าพบในหนังสือเล่มหนึ่ง ปรากฏหลักฐานว่า มีครูคนหนึ่งเป็นครูอยู่ ๕๑ ปี ๗ เดือน ได้เชียนนักเรียนด้วยไม้เรียว (cane) ๙๑๑,๕๒๗ ครั้ง ด้วยไม้เรียวเล็ก (rod) ๑๒๔,๐๑๐ ที และตีด้วยไม้บรรทัดอีก ๒๐,๙๘๙ ที ตีมืออีก ๑๓๖,๗๑๕ ที ตีที่ปาก ๑๐,๒๓๕ ที ตบกกหู ๗,๙๐๕ ที เขกกระบาล ๑,๑๑๕,๘๐๐ ที ฟาดด้วยหนังสือ ๒๒,๗๖๓ ที และมีการลงโทษแปลกๆ อีกมาก ตลอดจนด่าอีกกว่า ๓,๐๐๐ ประโยค เป็นคำที่คิดขึ้นใหม่เกือบครึ่ง ท่านอาจจะคิดว่าเอาเรื่องเหลือเชื่อมาเล่าให้ท่านฟัง ท่านลองคิดเอาเองซิว่าครูที่อะไรๆ ก็ตี อะไรก็เชียน อะไรก็ด่า ทำการสอนอยู่ ๕๐ ปีเศษเท่าที่จดเอาไว้เพียงเท่านี้ ข้าพเจ้ากลัวว่ามานี้ก็อาจจะดูน้อยกว่าที่เป็นจริง คงจะลืมนิดไปอีกนับไม่ถ้วน

นักเรียนตามความคิดของฝ่ายปรัชญาอุดมคติ ที่โรงเรียนในยุโรปในสมัยนั้นต้องการ คือ นักเรียนที่ทำดีที่สุดไม่ว่านักเรียนทำอะไร จะต้องทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ จะต้องเป็นคนที่มีความกระหายที่จะได้รับเกียรติในการเรียนดี

เป็นอย่างยิ่ง จะต้องเป็นคนที่มีความเจริญงอกงาม ทั้งในด้านความรู้และสติปัญญา มีความยินดีในสิ่งทั้งดงามของชีวิต และเป็นคนที่มีความตั้งใจ จะต้องเป็นผู้มีความเจริญในการปฏิบัติต่อสังคมเป็นอย่างดี มีความรับผิดชอบสูงและมีทักษะและเทคนิคต่างๆ อันช่วยให้สามารถทำการต่างๆ ได้อย่างได้ผล จะต้องพยายามให้ถึงดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด แม้จะมีผู้อื่นไม่เห็นด้วยหรือเกิดความเข้าใจผิด ก็จะต้องพยายามให้ถึงจุดหมายอย่างดีที่สุด ที่สามารถจะกระทำได้ จะต้องมีความพอใจในตนเอง ที่ได้มีความมุ่งหมายที่สูงยิ่ง และพยายามดำเนินไปให้ถึงความมุ่งหมายนั้น นักเรียนอุดมคตินี้จะไม่ทำให้เกิดความยุ่งยาก หนักใจแก่ครูบิดามารดา หรือกับคนอื่นๆ แม้ในขณะที่เขาจะแสดงลักษณะอุดมคติออกมา และเป็นการขัดกับความคิดของคนอื่นในสังคม

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของนักเรียนตามปรัชญาอุดมคติที่โรงเรียนในสมัยศตวรรษที่ ๑๙ ต้องการนั้น เป็นคนดีจริงๆ ในความคิด เป็นคนที่มุ่งหมายสูงเป็นเลิศ แต่ชีวิตจริงของมนุษย์ ไม่สามารถจะบรรลุถึงจุดนั้นได้

ถ้าหันมาดูครูในโรงเรียนตามหลักปรัชญาอุดมคติบ้างแล้วเราจะต้องมีครูอย่างไร

ครูในปรัชญาอุดมคตินั้นจะต้องเป็นคนที่ดีที่สุดสมบูรณ์ที่สุดเช่นเดียวกับนักเรียนอุดมคติ คือจะต้องเป็นผู้มีวิธีการและบุคลิกลักษณะที่ไปสู่อุดมคติ คือจะต้องเป็นผู้ที่มีความสำนึกอย่างดี สามารถแนะแนวทางด้วยตนเอง มีความริเริ่ม และสามารถในการปฏิบัติการณ์ในตนเองเป็นและมีความเจริญงอกงามในทางจิตใจอย่างดียิ่ง

ทั้งจะต้องเป็นคนที่สามารถทำถูกอยู่เสมอ และเป็นผู้ที่สามารถสร้างความทำถูกให้เกิดขึ้นแก่ศิษย์ของตน ทั้งจะต้องเป็นผู้คิดและเข้าใจในความคิดสูงมากกว่าความคิดธรรมดา โดยอาศัยความคิดและคุณธรรมของนักปราชญ์ช่วยดลใจ

ครูจะต้องช่วยให้นักเรียนได้เกิดคุณธรรมร่วมกันสร้างความคิดในทางที่ดี อันจะทำให้ทั้งครูและนักเรียนได้เกิดความใกล้ชิด เกิดความเข้าใจและช่วยกันสร้างคุณธรรมที่ดีขึ้นให้เกิดแก่นักเรียน ครูจะต้องช่วยกระตุ้นนักเรียนให้รู้จักคิด และรู้จักทำการต่างๆ ด้วยตนเองได้

ครูในปรัชญาอุดมคติก็คือ ผู้ที่จะช่วยสร้างให้นักเรียนเป็นนักเรียนอุดมคตินั่นเอง ฉะนั้นตนเองจะต้องดีพร้อมตามที่สังคมนิยมกัน คือทั้งฉลาด รอบคอบ มีความรู้ มีความเข้าใจในนักเรียนของตน มีความสามารถที่จะสร้างคุณธรรมต่างๆ ให้แก่เด็กนักเรียน เป็นตัวอย่างที่ดี เป็นที่นับถือของชุมชน มีใจคอเหมาะสมที่จะทำหน้าที่อบรมเด็กให้ถึงซึ่งความดีต่างๆ ตามที่ชุมชนต้องการ

บางท่านอาจจะสงสัยว่า เมื่อเราต้องการครูที่มีคุณสมบัติและคุณธรรมดังที่กล่าวนี้ ทำไมโรงเรียนสมัยนั้นจึงดูโหดร้ายเหี้ยมเกรียมนัก ตีกันทั้งวัน ลงโทษด้วยประการต่างๆ ดังที่ได้บรรยายมาแล้ว ทั้งนี้ก็เพราะเวลาปฏิบัติเข้าจริงๆ ไม่มีวิธีใดในขณะนั้นที่จะช่วยสร้างให้เด็กมีความรู้ มีคุณธรรมได้ง่ายเท่ากับการใช้ระเบียบวินัย เพราะเมื่อบังคับให้ทำ ถ้าเด็กกลัวก็ทำตาม จึงดูอยู่ในระเบียบเรียบร้อยดีดังที่ต้องการ ฉะนั้นระเบียบวินัยและการลงโทษจึงมาเป็นการปฏิบัติสำคัญในโรงเรียน

เหตุที่เป็นดังกล่าวนี้อาจเพราะความรู้ในด้านจิตวิทยาในขณะนั้นยังมีไม่มากนัก ยังไม่มีความเข้าใจในลักษณะของจิตใจเด็ก ตลอดจนการที่เด็กจะมีพฤติกรรมอย่างนี้ ก็ยังคงหาสาเหตุกันไม่ได้ ทำให้ต้องใช้การบังคับลงโทษ สำหรับให้เด็กทำตามที่ครูต้องการ

แม้แต่ความฉลาด ความสามารถทางสมองของเด็ก ก็ยังคิดว่าเท่าเทียมกัน ฉะนั้นเมื่อสอนเรื่องเดียวกัน พร้อมๆ กัน จึงกะเกณฑ์ให้เด็กทุกคนต้องเข้าใจ ต้องจำได้ ต้องรู้เรื่องที่สอนเหมือนกันเท่าๆ กันหมด แต่ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ความรู้ทางจิตวิทยาสมัยใหม่ เพิ่งมาในต้นศตวรรษที่ ๒๐ นี้เองและแพร่หลายเข้าไปในโรงเรียนเมื่อไม่นานมานี้เอง

การศึกษาของประเทศไทย ใช้ทั้งความคิดและแบบอย่างที่ได้รับจากยุโรป โดยเฉพาะจากประเทศอังกฤษ แม้โรงเรียนตามแบบยุโรปจะได้มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๔ ขึ้นในพระบรมมหาราชวังและขยายออกเป็นโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรก็ตาม แต่ได้มีโรงเรียนราษฎรที่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้จัดขึ้นโดยพวกสอนศาสนาอยู่บ้างแล้วประปราย เช่นโรงเรียนของหม่อมแม่มทูน ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๑ โรงเรียนคริสเตียนตั้งขึ้น พ.ศ. ๒๔๐๓ โรงเรียนวังหลัง ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ โรงเรียนอัสสัมชัญ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ โรงเรียนเหล่านี้ได้รับ

ความสนใจ มีผู้ส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษาเล่าเรียน ในเวลาต่อมามากขึ้น

ในสมัยนั้นเป็นสมัยที่ต้องการคนให้เข้าเรียนในโรงเรียน เพื่อจะได้คนที่มีความรู้ไปช่วยปฏิบัติราชการ จึงมีกำหนดการสอนเป็นระดับๆ ไป ผู้ที่เรียนจบประโยค ๒ นับว่าเป็นผู้มีความรู้ที่จะเข้ารับราชการได้ ถ้าเป็นไพร่หลวงหรือไพร่สมกรมใด ก็จะมีทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขาดจากสังกัดเดิมได้ หนังสือพิมพ์คุ้มสักตลอดชีวิต ถ้าเป็นผู้จะรับราชการฉลองพระเดชพระคุณ ก็จะมีทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงตามควรแก่คุณานุรูป วิชาที่จะสอบไล่ในประโยค ๒ มีแปดอย่างด้วยกันคือ ๑. ลายมือหวัดและบรรจง ๒. เขียนหนังสือใช้ตัววางวรรคตอนถูกต้องตามใจความ ไม่ต้องดูแบบอย่าง ๓. ทานหนังสือที่คัดผิดจากลายมือหวัด ๔. คัดสำเนาความและย่อความ ๕. แต่งจดหมาย ๖. แต่งแก้กระทู้ความร้อยแก้ว ๗. วิชาเลข ๘. ทำบัญชี

จะสังเกตเห็นได้ว่า วิชาต่างๆ ที่สอบนี้ล้วนแต่เป็นวิชาที่ต้องการใช้ในหน้าที่ราชการทั้งสิ้น ฉะนั้นความมุ่งหมายในการศึกษาในครั้งกระนั้น จึงมุ่งหมายให้ได้คนมาใช้ในการราชการเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นความต้องการของประเทศในเวลานั้น แต่ถ้าได้ดูหลักสูตรในเวลาต่อมา ซึ่งประกาศใช้ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ ประโยค ๓ ซึ่งเป็นขั้นสูงต่อจากชั้นประโยค ๒ ซึ่งมีการสอบดังที่กล่าวมาแล้วนั้น มีการเรียนภาษาต่างประเทศ เช่น อังกฤษ หรือมลายูเพิ่มขึ้น วิชาต่างๆ ที่เรียนก็เดินตามแบบโรงเรียนในยุโรปมากขึ้นเช่นเรียนพีชคณิต เรขาคณิต หรือเรขาคณิต แต่ครั้งกระนั้นเรียกเป็น โคมাত্র เรียนภูมิศาสตร์ทวีปยุโรป ทวีปเอเชียเขียนแผนที่ รวมทั้งมีแคนิกส์ หรือฟิสิกส์ และฟิสิกส์ด้วย

แม้จะได้ตั้งกรมธรรมการเป็นกระทรวงขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๕ แต่ก็ยังมีได้มีโครงการศึกษาสำหรับชาติ จนเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรป ทรงพบว่านักเรียนที่ส่งมาเรียนไม่สำเร็จทันพระราชประสงค์ที่จะได้กลับไปใช้ราชการ จึงให้เจ้าพระยาพระเสด็จฯ ซึ่งขณะนั้นเป็นอัครราชทูตที่อังกฤษ สืบหาแบบอย่างที่จะแก้ไขการศึกษาให้ได้ประโยชน์เต็มตามพระราชประสงค์ เจ้าพระยาพระเสด็จฯ ได้หาแบบแผนทางการเล่าเรียนทุกทั้งวิชา ที่ควรจะให้ให้นักเรียนเล่าเรียนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ในเมืองไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จอยู่หัว ทรงพอพระทัยในรายงานนั้นมาก และทรง “เห็นชอบใน

ความคิดนั้นทุกอย่าง”

โครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๔๑ นี้ เป็นโครงการศึกษาที่ได้จัดทำขึ้นอย่างดี ถึงแม้ขณะนั้นโรงเรียนต่างๆ มีอย่างกระต่อนกระแท่น เพราะเพิ่งเริ่มจัดการศึกษา แต่โครงการได้เขียนไว้อย่างสมบูรณ์ ตลอดจนได้แบ่งการจัดการศึกษาเป็น มูลศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา การเรียนเฉพาะวิชา เช่น กฎหมาย แพทย์ วิศวกรรม การค้าขาย การเพาะปลูก การเรียนสำหรับนักเรียนหญิง การเรียนในกรุงเทพฯ การเรียนในต่างจังหวัด การสอบไล่ ประมาณจำนวน เด็กเข้าเรียนการตรวจ ตำราเรียน ตลอดจนค่าใช้จ่าย ถ้าหากในปัจจุบันนี้ได้มีโครงการที่สมบูรณ์เช่นนี้ ก็น่าจะทำให้การจัดการศึกษาได้เป็นไปตรงตามความต้องการ และปฏิบัติได้ประโยชน์อย่างรวดเร็วและแน่นอนยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม โครงการศึกษาฉบับนี้ได้เพิ่มความมุ่งหมายนอกจากการเตรียมคน เพื่อเข้ารับราชการตามความต้องการของประเทศแล้ว ยังได้เตรียมคน เพื่อส่งออกไปศึกษาวิชาต่างๆ ในอังกฤษด้วย โดยได้วางความมุ่งหมายไว้ว่า “ต้องสามารถที่จะเข้าสอบไล่ในยูนิเวิลโคอล เอกซามิเนชั่น ของ ยูนิเวอร์ซิตีออกสปีด และ แคมบริดจ์ได้”

ฉะนั้นความมุ่งหมายของการศึกษาของเรา จึงดำเนินมาในความมุ่งหมาย ๒ ประการ คือ ให้สามารถมีความรู้เข้ารับราชการได้ตามความสามารถของตน ประการหนึ่ง และให้สามารถมีความรู้ที่จะไปศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ในต่างประเทศได้ ประกอบกับมีทุนเล่าเรียนหลวง ซึ่งถ้าผู้ใดสอบได้ ก็นับว่าเป็นเกียรติยศอันสูงยิ่งในชีวิต โรงเรียนสวนกุหลาบ และโรงเรียนเทพศิรินทร์ มีกระดานทองสำหรับจารึกชื่อนักเรียนที่ได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงติดอยู่ เพื่อแสดงให้เห็นความมีชื่อเสียงของโรงเรียนตลอดมาจนทุกวันนี้

ความมุ่งหมายทั้งสองประการนี้ ได้ช่วยให้ประเทศมีความก้าวหน้าไปเป็นอันมาก สามารถมีข้าราชการที่มีความสามารถ มีผู้มีความรู้ซึ่งศึกษามาจากต่างประเทศในแขนงวิชาต่างๆ มาเป็นกำลังในการสร้างบ้านเมืองมิให้ล้าหลังประเทศอื่นๆ ต่อมาเมื่อมีการตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นภายในประเทศ ผู้ที่มีความสามารถแต่ไม่มีโอกาสออกไปศึกษายังต่างประเทศ ก็ได้เข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษา ตามสาขาวิชาต่างๆ ภายในประเทศ นับเป็นการช่วยสร้างความมั่นคงในทางวิชาการ

ให้แก่ประเทศเป็นอันมาก นักเรียนทุกคนเมื่อเรียนถึงชั้นมัธยมศึกษาต่างก็มีความมุ่งหมายที่จะเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยด้วยกันทุกคน ต่างก็พยายามทุกวิถี เพื่อให้บรรลุถึงความต้องการนี้ ดังที่ได้ทราบกันอยู่แล้วโดยทั่วไป และถือว่าเป็นเกียรติแก่ตนเองอย่างยิ่ง และจะเป็นโอกาสที่จะได้มีความก้าวหน้าในชีวิตยิ่งกว่าผู้ที่มิได้รับการศึกษาในมหาวิทยาลัย

ขอย้อนไปถึงโรงเรียนของเราที่ได้รับแบบอย่างจากยุโรป หรือโดยเฉพาะอังกฤษมาดำเนินการเป็นโรงเรียนของเรามาตั้งแต่ต้น ดังได้กล่าวมาแล้วว่า โรงเรียนในยุโรปจะเป็นประเทศใดก็ดี ประเทศอังกฤษก็ดี ขณะนั้นถือหลักปรัชญาอุดมคติ ต้องการสั่งสอนอบรม ให้คนมีความรู้ เป็นสุภาพบุรุษ อยู่ในระเบียบวินัย ฉะนั้น เราจึงรับหลักการปฏิบัติเหล่านี้ มาเป็นอย่างมาก อนึ่ง เนื่องจากเราไม่มีโรงเรียนที่เป็นแบบอย่างตามที่ต้องการมาแต่เดิม เมื่อเอาแบบอย่างของเขามาจึงเอามาทั้งหมด เพื่อที่จะได้ปฏิบัติได้เช่นเดียวกับโรงเรียนที่เราเอาแบบอย่างมา ยิ่งขณะนั้นเรามีความจำเป็นที่จะต้องใช้ คนอังกฤษมาเป็นครู มาเป็นอาจารย์ใหญ่ มาเป็นที่ปรึกษา ความจำเป็นที่จะต้องเอาแบบมาทั้งหมดก็มากยิ่งขึ้น แม้จะได้มีการเอามาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของเราในขณะนั้นมากแล้วก็ตาม

ถ้าท่านได้เห็นนักเรียนในขณะนั้น เอาแต่เพียงเมื่อ ๔๐-๕๐ ปีมาแล้ว แต่งตัวสวมถุงเท้าดำ รองเท้าหนังดำ สวมเสื้อนอกกระดุม ๕ เม็ด สวมหมวกฟางแข็ง ทรงตัด ทำจากยุโรป หรืออิตาลี ท่านเห็นครูสวมถุงเท้าขาว รองเท้าหนัง นุ่งผ้าม่วง สวมเสื้อนอกกระดุม ๕ เม็ด เวลาสอนเวลาเรียนต้องใส่กระดุมเสื้อเรียบร้อยทั้งครูและนักเรียน

นักเรียนที่นั่งโต๊ะเป็นแถวเป็นระเบียบ ใครตัวเล็กต้องนั่งหน้าชั้น และเรียงกันไปเป็นแถวๆ ไป จนถึงคนโตที่สุด ในโรงเรียนบางแห่งที่สำคัญ มีโต๊ะที่ ๑ ถ้าใครสอบประจำเดือนได้ที่ ๑ ได้ย้ายไปนั่งโต๊ะนั้น นักเรียนดีๆ ต้องคอยแย่งกันนั่งโต๊ะนั้น

การเข้าแถวจะต้องเป็นระเบียบ จะเดินเข้าชั้นหรือจะไปไหนเป็นหมู่เป็นพวก จะต้องไปเป็นแถวมีระเบียบ เวลาเรียนจะต้องตั้งใจเรียน ฟังครูสอนจะตอบหรือจะถามต่อเมื่อครูให้ตอบหรือให้ถาม จะทำอะไรนอกครูไม่ได้ จะต้องเคารพครู เชื่อฟังครู ทำตนเป็นสุภาพบุรุษ หรือนักกีฬา มีจิตใจสูง ให้เกียรติผู้อ่อนแอกว่า

อยู่ในกฎบังคับของโรงเรียน อยู่ในระเบียบวินัยของชั้น ไม่มีการโต้เถียงครู

สิ่งที่ครูนักเรียนต้องปฏิบัติเหล่านี้เป็นผลจากปรัชญาอุดมคติ ที่ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้น เพราะเราเอาแบบอย่าง เอาข้อปฏิบัติของเขามา เราเลยรับความคิดในทางอุดมคติเข้ามาปฏิบัติโดยไม่รู้ตัว การที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการศึกษากับการปกครองจะต้องสอดคล้องกัน การศึกษาจะช่วยให้การปกครองได้ดำเนินไปด้วยดี และสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติในขณะที่เรารับแบบของโรงเรียนมาจากยุโรปนั้น เรามีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช มีพระมหากษัตริย์ปกครอง โดยทรงมีพระราชอำนาจเต็ม ฉะนั้นการดำเนินชีวิตของอาณาประชาราษฎร จึงเป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระมหากษัตริย์ ประกอบกับพระมหากษัตริย์ของเราทรงมีพระเมตตากรุณาแก่อาณาประชาราษฎรมาก มิได้เคยกดขี่ด้วยประการใดๆ ทั้งสิ้น ราษฎรรักใคร่นับถือบูชาเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นเมื่อมีพระราชประสงค์อย่างใด ก็ปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจทุกประการ

เมื่อทรงจัดโรงเรียนขึ้น ให้มีข้อปฏิบัติอย่างไรซึ่งไม่ขัดต่อการดำเนินชีวิตและความคิดเห็นของตนจึงได้ปฏิบัติตามด้วยดี เพราะเห็นประโยชน์ที่จะเกิดแก่ตนเองและเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตอยู่แล้ว อีกประการหนึ่งแนวการปฏิบัติในโรงเรียนในครั้งกระนั้น ความจริงเป็นแนวปฏิบัติสำหรับคนสูง สำหรับผู้ที่จะเป็นข้าราชการ ซึ่งเป็นเหตุจูงใจสำคัญประการหนึ่ง ทำให้บุคคลธรรมดาปฏิบัติตามเพราะต้องการความก้าวหน้าในการเลื่อนชั้นทางสังคมของตน

ในบทแรกๆ กล่าวถึงบุคคลในสังคมว่ามีการแบ่งเป็นชั้นต่างๆ กัน มีชั้นสูง กลางและต่ำ แต่ละชั้นยังมีการแบ่งย่อยออกไปอีก การศึกษาเป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้บุคคลสามารถเลื่อนชั้นทางสังคมของตนให้สูงขึ้น ฉะนั้นข้อปฏิบัติต่างๆ ของโรงเรียนในครั้งกระนั้น จึงไม่มีผู้ใดคัดค้าน ย่อมปฏิบัติด้วยดี เพราะมีความเห็นพ้องด้วย ในการที่จะเป็นทางไปสู่ความก้าวหน้าในชีวิตต่อไป

โรงเรียนของเราได้ดำเนินการมาตามปรัชญาและความมุ่งหมายดังกล่าวมาจนกระทั่งถึงบัดนี้ โดยมีได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ แต่มีการขยายตัวในเรื่องจำนวนนักเรียน จำนวนโรงเรียน มากขึ้นอย่างประมาณมิได้ สภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ระบอบการปกครองก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ความคิดทางการศึกษาในแนวใหม่เริ่มเข้ามาสู่ประเทศ สภาพทางเศรษฐกิจของประเทศเปลี่ยนแปลง

ไป ตลอดจนการสื่อสาร คมนาคมทำได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ความต้องการในทางการศึกษาจึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปจากความต้องการที่ถือปฏิบัติมาแต่เดิม

ยิ่งกว่านั้นปัจจุบันความรู้ทางการศึกษา ความรู้ทางจิตวิทยา ความรู้ทางเทคโนโลยีที่จะใช้ในการศึกษา มีความก้าวหน้ายิ่งกว่าในศตวรรษก่อนเป็นอันมาก เพราะมีการค้นคว้า การวิจัยและการทดลองใหม่เกิดขึ้นเป็นอันมาก

สิ่งที่สำคัญที่สุดในการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาก็คือ ความรู้ไม่ใช่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการศึกษา แต่ผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุดหรือพูดตามภาษาทางการศึกษา ก็คือ จุดมุ่งเล็งในปัจจุบันอยู่ที่เด็กไม่ใช่เนื้อหาวิชา เพราะขณะนี้ เนื้อวิชาสามารถหาได้ในห้องสมุด และมีอุปกรณ์ต่างๆที่ช่วยให้รู้เนื้อหาวิชาได้รวดเร็วกว่าการท่องจำได้หมด

ความสำคัญจึงอยู่ที่ทำอย่างไร จึงจะให้ผู้เรียนเข้าใจ เกิดความคิด (Concept) ในวิชานั้นๆ และรู้แหล่งที่จะหา และใช้ประโยชน์จากความรู้นั้นๆ ฉะนั้นความสำคัญของผู้เรียนหรืออีกนัยหนึ่ง ตัวมนุษย์เอง จึงควรได้รับความเจริญงอกงามอย่างเต็มที่เพื่อจะได้เป็นประโยชน์แก่สังคม และมนุษยชาติให้มากที่สุด

การเปลี่ยนแปลงทางความคิดในทางการศึกษาของประเทศไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปมากมายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อได้มีนักเรียนไทยได้ไปศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมาก และได้รับความคิดทางการศึกษาเข้ามาช่วยถ่ายทอดให้แก่การศึกษาของประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งก็เป็นธรรมดาของผู้เรียนโดยทั่วไป เมื่อเรียนจากที่ใด ก็รับความคิดจากสถานศึกษาที่ตนเรียน และรับความคิดในทางปรัชญาการศึกษาจากประเทศที่ตนเรียนมา การศึกษาเป็นการสั่งสอนอบรมให้คนมีความรู้ ความสามารถที่จะอยู่ในชุมชนได้อย่างเป็นสุข ฉะนั้นเมื่อไปเรียนมาจากประเทศใด ก็ได้รับความคิดและการอบรมที่จะให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุขในประเทศหรือชุมชนนั้นๆ เมื่อยังเรียนอยู่นานปี ความคิดและการศึกษาอบรมที่ได้รับก็ยังฝังในความคิดและสร้างวิธีการดำเนินชีวิตของตนให้เป็นไปตามวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ตนไปศึกษาเล่าเรียน และได้รับการฝึกหัดอบรมมากและลึกซึ้ง หากไปศึกษาเล่าเรียนในระยะสั้น ความเข้าใจจากการศึกษาเล่าเรียน ก็เป็นเพียงผิวเผินไม่สามารถเข้าใจในหลักปรัชญา

แห่งการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ตนไปศึกษาเล่าเรียนได้มากนัก จึงทำให้เกิดความคิดสับสนวุ่นวายและไม่แน่ใจในความคิดทางการศึกษาที่ตนได้รับมา

เมื่อนักศึกษาจากประเทศหนึ่งไปเล่าเรียนศึกษาในอีกประเทศหนึ่ง ที่มีความคิดทางการศึกษาแตกต่างกับความคิดทางการศึกษาของประเทศตนมาก และนำเอาความคิดใหม่นั้นมาใช้ในการศึกษาในประเทศของตน จึงทำให้เกิดความสงสัย ในความคิดของตนเองว่า สิ่งที่ตนเรียนมานั้น จะนำมาใช้ได้ประโยชน์อย่างเต็มที่แหละหรือ การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในประเทศเรา ก็กำลังประสบกับมรสุมของการเปลี่ยนแปลงดังว่านี้ ทำให้เปลี่ยนแปลงไม่ได้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร

ตัวอย่างที่เห็นอย่างชัดเจน ก็คือ โรงเรียนมัธยมแบบประสมที่เรากำลังสร้างให้แพร่หลายออกไปทั่วประเทศ ได้กู้เงินมาเพื่อการขยายโรงเรียนมัธยมแบบประสม นับเป็นร้อยๆ ล้าน และกำลังจะหมดโครงการภายในอีกไม่ช้านี้ และมีผู้ได้เคยกล่าวไว้ว่า โครงการนี้เท่ากับได้มาปนกิจศพของตนเอง เพราะได้มีการสมโภชนักเรียนโรงเรียนมัธยมแบบประสมแห่งหนึ่งที่สามารถได้เป็นที่ ๑ ของการสอบไล่ชั้น ม.ศ.๕ ของประเทศไทย

ขอท่านอย่าได้เข้าใจผิดว่า ผู้เขียนมีความคิดเป็นปรปักษ์ต่อโรงเรียนมัธยมแบบประสมอย่างรุนแรง และคิดจะให้เลิกล้มความคิดในโรงเรียนแบบนี้เสีย ความจริงข้าพเจ้าเห็นด้วยกับโรงเรียนมัธยมแบบประสมนี้ ๑๐๐% และอยากให้โรงเรียนของรัฐบาลที่รับนักเรียนโดยทั่วไปเป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสมทั่วทุกหนทุกแห่ง เพราะประโยชน์ของโรงเรียนแบบนี้จะเป็นการสร้างกำลังของประเทศชาติในด้านแรงงานและช่างในระดับกลาง แต่เมื่อในการดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชาที่ควรจะเป็นผลที่จะได้จากโรงเรียนแบบนี้ซึ่งเป็นสิ่งที่นักการศึกษาและประชาชนทั่วไปเฝ้าคอยดูด้วยความเป็นห่วงและวิตก ว่าเงินกู้จำนวนมากมายได้ประโยชน์คุ้มค่าเพียงไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เราได้รับความคิดมา แต่ปฏิบัติโดยไม่คำนึงถึงหลักเกณฑ์และวิธีการสำหรับโรงเรียนแบบนี้เลย ผลก็นำเกิดขึ้นในทางที่ไม่อาจจะสำเร็จตามความมุ่งหมาย เราอาจจะมีตัวโรงเรียน มีโรงงาน มีนักเรียน แต่ผลสุดท้าย คือ นักเรียนจะเป็นไปตามความมุ่งหมายของโรงเรียนแบบนี้หรือไม่เป็นสิ่งที่น่าวิตกอยู่

โรงเรียนมัธยมแบบประสม เริ่มต้นอย่างจริงจังในสหรัฐอเมริกา เมื่อ ๔๐ ปีมาแล้ว ในเมื่อพบว่านักเรียนที่เรียนในชั้นมัธยมในโรงเรียนของรัฐโดยทั่วไปนั้น ได้ไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาและการเรียนต่อในระดับอาชีวศึกษาเพียงประมาณ ๔๐% เท่านั้น นักเรียนที่ได้เรียนต่อใน ๒ ประเภทนี้จบแล้วสามารถออกไปมีอาชีพตามที่ตนเรียนได้ นับว่านักเรียนทั้ง ๒ ประเภทนี้สามารถเป็นพลเมืองดี เลี้ยงตนเองและเลี้ยงครอบครัว เป็นกำลังของประเทศชาติ สมตามความมุ่งหมายของการศึกษา แต่ยังมีนักเรียนอีก ๖๐% ที่เรียนไม่จบชั้นมัธยม ออกเสียกลางคัน เมื่อออกมาแล้วก็อยู่บ้านหรือเที่ยวเตร่ไป หาประโยชน์จริงจังอะไรไม่ได้ พอโตขึ้นจะทำงานก็ทำได้แต่ประเภทใช้แรง เนื่องจากไม่ได้ฝึกหัดวิชาชีพอะไรไว้เลย

ขอได้สังเกตด้วยว่าปัญหาของสหรัฐอเมริกาในขณะนั้นเหมือนกับปัญหาของเราในขณะนี้ เป็นแต่ต่างเวลากันเท่านั้น ถ้าหากเรามีการสำรวจว่า นักเรียนชั้นมัธยมของเราในปัจจุบันนี้ มีสภาพเป็นนักเรียนกลุ่ม ๖๐% อย่างของเขา มากน้อยเพียงใดบางทีท่านจะตกใจมากยิ่งขึ้นอีกหลายเท่า ขอให้ท่านหาโอกาสดูสถิติการศึกษาของเราเถิด

เมื่อได้พบว่านักเรียนในชั้นมัธยมมีถึง ๖๐% ที่ไม่ได้รับการฝึกอาชีพ เพื่อจะได้มีอาชีพในเมื่อจบจากโรงเรียนไปแล้ว จึงเกิดความคิดว่า ทำไมจึงไม่ให้มีการฝึกอาชีพในโรงเรียนมัธยมขึ้น เพราะเมื่อจบชั้นมัธยมก็มีอายุ ๑๘-๑๙ ปี สามารถออกไปประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี เพราะมีอายุเหมาะสมที่จะเริ่มประกอบอาชีพ ถ้าหากอายุน้อยมากเช่น ๑๔-๑๕ ปี ก็จะไม่มีการจ้างหรือรับเข้าทำงาน เมื่อมีความคิดเห็นตรงกันว่า ควรจะให้มีการฝึกหัดอาชีพในโรงเรียนมัธยมขึ้น ปัญหาต่อไป ก็มีเช่นเดียวกับความคิดในบ้านเรา เมื่อจะคิดตั้งโรงเรียนมัธยมแบบประสม คือ โรงเรียนอาชีวศึกษา ซึ่งรับนักเรียนในอายุเดียวกับโรงเรียนมัธยมศึกษาจะเอาไปไว้ที่ไหน เพราะความจริงก็มึนักเรียนเรียนอยู่ประมาณ ๒๐% ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โรงเรียนอาชีวศึกษา มีโรงงานและอุปกรณ์ในการสอนทางอาชีพอยู่พร้อมแล้ว และนักเรียนก็มีระดับอายุเดียวกันด้วย เขาจึงใช้วิธีทำให้โรงเรียนอาชีวศึกษา ซึ่งแต่เดิมสอนแต่วิชาอาชีพแขนงต่างๆ ไม่ค่อยได้สอนวิชาสามัญ ให้สอนวิชาสามัญมากขึ้น และยังคงมีการสอนวิชาอาชีพตามเดิม และ

ค่อยๆ สร้างโรงเรียนมัธยมศึกษา ให้มีโรงงาน อุปกรณ์การสอนในทางวิชาอาชีพ ให้โอกาสนักเรียนที่เรียนในโรงเรียนมัธยมได้เรียนวิชาอาชีพมากขึ้น นับว่าเป็นการใช้วิธีเปลี่ยนโรงเรียนทั้ง ๒ ประเภทให้เป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสมไปพร้อมกัน คือ แต่ละโรงเรียนมีเรียนทั้งวิชาอาชีพตามที่ต้องการ เพื่อออกไปประกอบอาชีพ เมื่อจบจากโรงเรียนไปแล้วและค่อยๆ ทำให้โรงเรียนรัฐบาลทุกแห่งกลายเป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสมไปทั้งหมด และพยายามส่งเสริมให้เกิดความคิดว่าการประกอบอาชีพ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิต การทำมาหากินโดยทางสุจริต และการมีงานทำเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต

การทำให้โรงเรียนทุกโรงเรียนสม่าเสมอกันนี้ เป็นหลักสำคัญในทางการศึกษามาก เพราะทำให้เด็กทุกคนเห็นว่า โรงเรียนของตนก็ดีเท่ากับโรงเรียนอื่นๆ ไม่มีโรงเรียนชั้นหนึ่ง โรงเรียนชั้นสอง ตนอยู่ในเขตไหนก็เข้าเรียนที่โรงเรียนในเขตนั้น เรื่องการแบ่งเขตโรงเรียนนี้เป็นหลักสำคัญในการสร้างความสม่าเสมอในเรื่องระดับของโรงเรียน และมีประโยชน์หลายประการแม้แต่ในเรื่องการจราจร ถ้าโรงเรียนรัฐบาลของเราใช้วิธีการแบ่งเขตเสีย โดยให้นักเรียนที่อยู่ในเขตนี้ต้องเรียนที่โรงเรียนนี้ ใครอยู่ในเขตนั้นต้องเรียนที่โรงเรียนนั้น จะแก้ปัญหาต่างๆ ได้อีกมากมาย ส่วนคนมีเงินจะไปเรียนโรงเรียนราษฎร์ที่ไหนที่ดียๆ ราคาแพงๆ ก็ของเขา โรงเรียนของรัฐบาลเปิดโอกาสให้ลูกหลานผู้เสียภาษีอากรได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่ แล้วแต่ฐานะและอยู่ภายใต้การควบคุมและแผนการของประเทศ

เมื่อกำหนดให้โรงเรียนของรัฐบาลที่อยู่ในเขตแต่ละเขต ดำเนินการเป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสม นักเรียนที่อยู่ในเขตนั้นทุกคนก็จะต้องเข้าเรียนที่นั่น เว้นแต่ลูกหลานคนที่ไม่ต้องการเรียน และมีเงินเสียค่าเล่าเรียนสำหรับไปเข้าโรงเรียนราษฎร์ตามชอบใจของตน

การกำหนดเขตโรงเรียนนี้ จะช่วยแก้ปัญหาโรงเรียนราษฎร์คุณภาพต่ำ เพราะใครๆ ก็ไปเรียนโรงเรียนรัฐบาลในเขตของตน โรงเรียนราษฎร์คุณภาพต่ำก็จะมีเอง จะมีก็แต่โรงเรียนราษฎร์ที่มีคุณภาพสูง เก็บค่าเล่าเรียนแพง ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐที่ไม่ต้องตั้งโรงเรียนสำหรับคนรวยซึ่งมีความสามารถที่จะเสียค่าเล่าเรียนได้เป็นอย่างดี และโรงเรียนราษฎร์เหล่านี้ จะเก็บค่าเล่าเรียนแพงสักเท่าไรก็ได้ เพราะคนที่เขาจะเอาลูกไปเข้าเรียน เขาก็ต้องดูแล้วว่าโรงเรียน

นั่น สอนดีจริง คุ่มค่าเงินที่เสียไป ผู้เขียนเคยไปดูโรงเรียนราษฎร์แห่งหนึ่งในขณะที่กำลังเรียนอยู่ในสหรัฐอเมริกา พบว่าของเขาดีจริงๆ หาที่ติไม่ได้ ทั้งในด้านการสอนและการฝึกอบรม แต่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ค่ากินอยู่และค่าอะไรอื่นๆ มากกว่าที่ข้าพเจ้าเสียให้แก่มหาวิทยาลัยที่เรียนอยู่มากนัก ฉะนั้นเด็กที่เรียน จึงเป็นลูกเศรษฐี มหาเศรษฐีทั้งนั้น ท่านก็ลองคิดว่า โรงเรียนอย่างนั้นท่านจะเอาอะไร จะมีเสียทั้งนั้น มีกระทั่งตึกสำหรับให้นักเรียนหัดขี่ม้า สนามฟุตบอลไม่ทราบว่ามีกี่สนาม ข้าพเจ้าอยากให้เรามีโรงเรียนราษฎร์แบบนั้นบ้าง เราจะได้ไม่ต้องส่งเด็กไทยรวยๆ ไปเรียนในต่างประเทศ

เมื่อมีการกำหนดเขตโรงเรียนขึ้น เด็กในเขตนั้นทุกคนก็จะไปเรียนที่นั่น ยกเว้นลูกผู้ร่ำรวย และไม่ต้องการให้ลูกของตนเรียนปนกับลูกคนธรรมดาสามัญ เมื่อเด็กทั้งหมดต้องมาเรียนที่โรงเรียนเขต จึงมีทั้งเด็กสติปัญญาดี เด็กปานกลาง เด็กปัญญาน้อย ฉะนั้นการเรียนจึงเป็นไปตามความสามารถของเด็กแต่ละคน ทั้งยังต่างระดับทางสังคมและเศรษฐกิจอีกด้วย จากการแนะแนวของโรงเรียน จะช่วยให้บิดามารดาเข้าใจฐานะทางการเรียน และความถนัด ความคิดว่าตนควรจะเรียนวิชาชีพอะไรในอนาคต ถ้าหากควรจะได้เรียนอาชีพในระดับอุดมศึกษา เนื่องจากมีสติปัญญา และความถนัดเหมาะสมกับอาชีพนั้น และมีกำลังทางเศรษฐกิจเพียงพอที่จะให้ศึกษาต่อไปได้อีกหลายปี หรือมีฐานะทางสังคมที่จำเป็นจะต้องเรียนให้ถึงในระดับอุดมศึกษาก็ได้เรียนและเตรียมตัวสำหรับจะไปเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาต่อไป ฉะนั้นวิชาที่จะเรียน ก็เรียนวิชาสำหรับมุ่งหน้าไปเรียนต่อในชั้นอุดมศึกษา ตามที่ตนต้องการ

เด็กคนใดที่พบว่าตนเองจะต้องออกไปประกอบอาชีพ เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาแล้วก็เรียนอาชีพที่ตนต้องการในโรงเรียนมัธยมแบบประสมนั่นเอง พอจบชั้นมัธยมก็ออกไปประกอบอาชีพได้

ตามวิธีดังกล่าวเด็กพวก ๖๐% ที่ไม่สามารถจะเป็นประโยชน์อะไรมากนัก ก็กลายเป็นคนที่มีประโยชน์ขึ้น เป็นกำลังของชาติ เป็นแรงงานระดับกลาง ตามความต้องการของประเทศ โรงเรียนอาชีวศึกษาที่รับเด็กวัยเดียวกับโรงเรียนมัธยมก็ไม่มี กลายเป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสมไปหมด โรงเรียนมัธยมแบบเดิมก็ไม่มี กลายเป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสมไปหมด เมื่อโรงเรียนมัธยมมีเพียง

ประเภทเดียว มาปัจจุบันนี้ ก็ไม่มีใครเรียกว่าโรงเรียนมัธยมแบบประสม เรียกแต่เพียงโรงเรียนมัธยม หรือ High School โดยรู้กันว่าถ้าเป็นโรงเรียนรัฐบาลจะเป็นโรงเรียนแบบประสม คือ มีการสอนวิชาชีพพระดับกลางรวมอยู่ด้วยเสมอ

การจัดให้โรงเรียนทั้งสองประเภทกลายมาเป็นโรงเรียนประเภทเดียวกัน นับเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในความเจริญทางการศึกษา คือ ทำให้นักเรียนไม่ดูหมิ่นในอาชีพพระดับกลาง อย่างเช่นระบบการศึกษาของเราในขณะนี้

ไม่ทราบว่าคุณมีความรู้สึกเช่นไร ที่ท่านต้องส่งบุตรหลานของท่านไปเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษา เพราะเหตุว่าไปสอบเข้าโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ไม่ได้ หรือไม่รู้ว่าส่งไปเรียนในโรงเรียนมัธยมใด มีผู้ปกครองมากด้วยกันไม่ต้องการส่งบุตรหลานของตนไปเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษา ซึ่งก็เป็นความรู้สึกอย่างเดียวกับความรู้สึกของคนอเมริกันในครั้งกระนั้น แต่พอเรามีโรงเรียนประเภทเดียวกัน ไม่ว่าใครจะเป็นใคร ฉลาดมากน้อยเพียงไร ถ้าอยู่ในเขตเดียวกันก็ต้องเรียนโรงเรียนเดียวกัน เว้นแต่จะไม่อยากเรียนก็ไปเรียนที่อื่นได้ โดยเสียค่าเล่าเรียนเอง ถ้าโรงเรียนดีๆ ก็หมายถึงต้องเสียค่าเล่าเรียนและค่าใช้จ่ายแพงพอดู ในขณะที่เรียนก็สามารถแยกกันเรียนตามอาชีพที่ตนต้องการ และถนัด จบออกมาก็มีอาชีพพอที่จะดำเนินชีวิตได้ ถ้าจะเรียนชั้นสองก็สามารถไปเรียนได้เช่นกัน นับว่านักเรียนที่เรียนในโรงเรียนมัธยมแบบประสมทุกคนออกมาก็มีอาชีพ หรือไปเรียนต่อในชั้นมหาวิทยาลัยตามความต้องการทุกคน

บางท่านอาจจะสงสัยว่า ถ้านักเรียนทุกคนต้องการไปเรียนมหาวิทยาลัยหมดทุกคนอย่างที่นักเรียนของเราต้องการอยู่ในขณะนี้ จะทำอะไร ข้อนี้นแหละที่ข้าพเจ้าเห็นว่า ถ้าเราดำเนินการของเราตามวิธีการที่เป็นอยู่ขณะนี้ โรงเรียนมัธยมแบบประสมจะไม่เกิดผลประโยชน์อะไรทั้งสิ้น จะเหมือนโรงเรียนมัธยมศึกษาธรรมดาที่เรากำลังปฏิบัติอยู่นั่นเอง

สิ่งที่เราจะต้องแก้ไขปรับปรุงก็คือ ไม่ให้มีการสอบคัดเลือกเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมแบบประสม โดยกำหนดเขตเฉพาะโรงเรียนนั้นๆ ให้นักเรียนที่เข้าเรียน เป็นนักเรียนคละ ไม่ใช่ นักเรียนที่คัดเลือกในทางวิชาการดีกว่าคนอื่นๆ เพราะถ้าหากมีการสอบคัดเลือกเอาแต่เด็กเรียนดีๆ เด็กทั้งหมดก็จะคิดที่จะเรียนต่อให้สูงขึ้นไป เพราะผลการเรียนดี ไม่มีใครคิดจะเรียนวิชาอาชีพ ฉะนั้น

โรงเรียนแม้จะจัดเป็นโรงเรียนโรงเรียนมัธยมแบบประสมก็จริงจะไม่มีใครสมัครเรียนวิชาชีพ เหตุอีกประการหนึ่งก็คือ เรายังคงฝังในความคิดว่า เรียนหนังสือแล้ว จะได้เป็นเจ้าคนนายคน ทำงานเบา เป็นเสมียน เป็นข้าราชการ ไม่ต้องทำงานหนัก ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความคิดเดิมที่เป็นจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในสมัยพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงฝังอยู่ในความคิดของผู้ปกครองและนักเรียนโดยทั่วไป ฉะนั้นเมื่อจะให้เรียนวิชาชีพ จึงดูเป็นการเรียนให้เป็นคนชั้นต่ำ ต้องทำงานหนัก ไม่สมเกียรติ ทั้งๆ ที่ความจริงการเรียนวิชาชีพ หากสามารถปฏิบัติได้ดีพอสมควร ก็อาจมีรายได้ดี บางครั้งดีกว่าพวกที่เรียนในชั้นมหาวิทยาลัยเสียอีก ข้าพเจ้าทราบมาว่านักเรียนที่เรียนบริการโรงแรมแล้วออกไปทำหน้าที่เจ้าพนักงานในโรงแรม มีรายได้มากกว่าผู้จบปริญญาตรีเสียอีก แต่ก็ยังมีคนเป็นจำนวนมากไม่สนใจในอาชีพระดับกลาง

ถ้าหากข้าพเจ้าทำให้โรงเรียนมัธยมแบบประสมนี้เกิดขึ้นแทนโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้งหมดได้ เด็กที่เรียกว่าพวก ๖๐% ก็จะกลายเป็นกำลังของประเทศ ทำให้ประเทศมีช่างระดับกลางประเภทต่างๆ ได้เพียงพอ ก็จะสามารถสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศได้อย่างมาก

ท่านอาจเกิดความสงสัยขึ้นประการหนึ่งว่า ถ้าไม่มีโรงเรียนอาชีวศึกษาแล้ว เพราะเอาไปปรับให้เป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสมเสียหมด เราคงไม่ต้องมีโรงเรียนอาชีวศึกษาหรือ จะไม่ดูขาดไปหรือ

แม้ว่าโรงเรียนอาชีวศึกษากลายเป็นโรงเรียนมัธยมแบบประสมไปหมดแล้วก็จริง แต่ยังคงต้องมีโรงเรียนอาชีวศึกษาอยู่เพราะจะมีคนจำนวนไม่น้อยที่ไม่มีโอกาสได้เรียนถึงชั้นมัธยม ฉะนั้นก็ไม่มีโอกาสจะเรียนวิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมแบบประสม แต่คนจำพวกนี้เมื่อโตขึ้นก็ต้องประกอบอาชีพ จึงจำต้องมีที่เรียนที่ฝึกหัดอาชีพ เพื่อให้บุคคลเหล่านี้ได้เป็นผู้มีประโยชน์ต่อไปจึงจำเป็นต้องมีโรงเรียนอาชีวศึกษาขึ้น

แต่โรงเรียนอาชีวศึกษานี้เป็นโรงเรียนสำหรับผู้ใหญ่ คือ เขามักจะกำหนดให้ผู้ที่เข้าเรียนในโรงเรียนประเภทนี้ ไม่ใช่ให้นักเรียนที่ไปเรียนที่โรงเรียนประจำแบบโรงเรียนมัธยม และต้องมีอายุสูงกว่า ๑๖ ปี นั้นหมายความว่า เด็กที่จบชั้นประถมแล้ว จะด้วยเหตุใดก็ตามไม่ได้เรียนต่อในชั้นมัธยม พอโตขึ้นมาสักหน่อย ก็ต้องทำมา

หาเลี้ยงชีวิต แต่ไม่สามารถจะมีอาชีพได้ เพราะไม่มีความรู้ในทางอาชีพใดๆ ทั้งสิ้น จะทำงานได้ก็แต่ใช้กำลังกายเท่านั้น เป็นกรรมกรแบกหาม ทูบดิน ทำถนน หรืองานที่ไม่ต้องใช้ความชำนาญ เป็นธรรมดางานประเภทนี้ จะได้ค่าจ้างน้อย เพราะใครๆ ก็ทำได้ แต่พอโตมากขึ้น การมีอาชีพดังนี้ย่อมไม่พอกิน พอใช้ พอเลี้ยงครอบครัว จำเป็นต้องหาอาชีพที่มีรายได้สูงกว่า ฉะนั้นจึงต้องไปเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษา

โรงเรียนอาชีวศึกษาจึงเป็นโรงเรียนสำหรับผู้ใหญ่ ไม่ใช่โรงเรียนสำหรับเด็กในวัยเรียน แม้จะมีวัยอยู่ในวัยเรียน เช่น ๑๘-๑๙ ปี ก็จริง แต่ไม่เรียนแล้ว โรงเรียนอาชีวศึกษาประเภทนี้จึงต่างกับโรงเรียนมัธยมแบบประสม แม้จะเรียนอาชีพเดียวกันก็ตาม

การเรียนวิชาชีพในโรงเรียนมัธยมแบบประสม จะใช้เวลา ๒-๓ ปี เป็นอย่างน้อยเรียนปนไปกับวิชาสามัญ ทำให้มีความรู้ทั้งในด้านอาชีพที่เรียนและความรู้พื้นฐานสมกับที่จะเป็นพลเมืองดี สามารถมีความก้าวหน้าได้ในอนาคต ส่วนวิชาที่เรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษาสำหรับผู้ใหญ่นี้ แบ่งรายวิชาออกให้สั้นเรียนเฉพาะจะเป็น ๓ เดือน ๖ เดือน แล้วแต่ลักษณะของวิชานั้น ทั้งนี้เพราะคนที่มาเรียนต้องการจะใช้วิชาออกไปทำมาหากิน จะมาเสียเวลาเรียน ๒-๓ ปี จึงจะจบออกไปทำงานได้ ก็อาจจะอดตายเสียก่อน เพราะต้องทำมาหากินให้ได้ ลักษณะนี้ผิดกับโรงเรียนสอนวิชาชีพแบบโรงเรียนมัธยมแบบประสมมาก เพราะนักเรียนในโรงเรียนมัธยมแบบประสม พ่อแม่ยังส่งเสียให้เล่าเรียน ๒-๓ ปี ก็ได้ แต่ผู้ใหญ่ต้องประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเอง จะไปเรียนอยู่ตั้ง ๒-๓ ปี ย่อมไม่ได้

ฉะนั้นเขาจึงแบ่งวิชาออกเป็นส่วนๆ ให้แต่ละส่วนเมื่อเรียนแล้วและฝึกออกไปแล้วสามารถออกไปทำมาหากินได้ โรงเรียนแบบนี้ในบ้านเรามีมาก แต่เอกชนเป็นผู้จัด เช่น โรงเรียนตัดเสื้อ โรงเรียนตัดผม โรงเรียนขับรถยนต์ โรงเรียนวิทยุ ทวี และอื่นๆ ดังที่เห็นอยู่โดยทั่วไป

จะเห็นว่าทางโรงเรียนจะแบ่งเวลาเรียนออกไปเป็นเวลาสั้นๆ ๒ เดือน บ้าง ๓ เดือน บ้าง ๔ เดือน บ้าง แล้วแต่จะเรียนให้มากน้อยเพียงไร ถ้าผู้เรียนต้องการจะออกไปประกอบอาชีพเร็วก็เรียนเวลาสั้น ๒ เดือน บ้าง ๓ เดือน บ้าง ก็สามารถออกไปประกอบอาชีพได้เท่าที่เรียนมา พอประกอบอาชีพไปได้สักหน่อย มีความเจริญก้าวหน้า เห็นว่าควรจะมีความรู้อะไรเพิ่มขึ้น ก็มาเรียนต่อใหม่อีก

๒-๓ เดือน ไปประกอบอาชีพต่อไปแล้วมาเรียนต่อตามความต้องการเมื่อเกิด
ความจำเป็นขึ้น โรงเรียนนี้เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องการสำหรับในเมืองใหญ่ๆ มาก
เพราะคนตามเมืองใหญ่ๆ มีมากและมีความต้องการมาก

โรงเรียนอาชีวศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ในบางแห่งจัดสอนอาชีพต่างๆ นับเป็น
จำนวนร้อยอย่างและสอนอาชีพต่างๆ ตลอดเวลา บางแห่งถึงกับเคยคุยอวดว่า
ของเขาเปิดตลอด ๒๔ ชั่วโมง ใครจะมาเรียนวิชาอะไร เมื่อไรก็ได้ โรงเรียน
ประเภทนี้โดยมากทางบ้านเมืองเป็นผู้จัด เพราะสามารถป้องกันการล่อลวงและ
การสอนที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาได้ เราน่าจะมีโรงเรียนแบบนี้สักแห่งที่จัดสอน
วิชาอาชีพให้กว้างขวางและเป็นที่พึ่งสำหรับคนที่ไม่มีอาชีพของเรา

โรงเรียนอาชีวศึกษาสำหรับผู้ใหญ่นี้ มีความมุ่งหมายใหญ่เป็น ๓ ประการ
คือ สอนให้ผู้ใหญ่ที่ไม่มีอาชีพให้สามารถมีอาชีพได้ นับเป็นการช่วยประชาชน
พลเมืองที่ไม่ได้เรียนอาชีพในระดับมัธยมศึกษา ประการที่สอง คือ ช่วยให้ผู้ที่มี
อาชีพอยู่แล้ว ได้เรียนและฝึกฝนอาชีพนั้นให้สูงขึ้นไปอีก ในเมื่อมีเวลาว่างจะได้
ทำให้คนนั้นไม่ทิ้งอาชีพของตน เพราะมองเห็นว่าอาชีพนั้นตนไม่สามารถจะ
หาความรู้เพิ่มให้ก้าวหน้าขึ้นไปอีกได้ ประการที่สาม คือ ให้เป็นที่ฝึกฝนอาชีพใหม่
สำหรับคนที่มียาชีพอยู่แล้ว เพื่อให้สามารถเปลี่ยนอาชีพได้ต่อไป ปกติมีคนเป็น
จำนวนไม่น้อยที่มีอาชีพอย่างหนึ่งอย่างใดอยู่แล้วแต่ไม่พอใจ หรืออาจจะ
เนื่องจากเหตุอื่น เช่น ร่างกายไม่เหมาะกับอาชีพ อาชีพนั้นไม่เป็นที่ต้องการ ทำให้
ไม่ค่อยมีคนจ้าง จึงต้องหาทางที่จะเปลี่ยนอาชีพใหม่ก็อาจจะทำได้โดยใช้เวลาว่าง
ไปเรียนอาชีพใหม่ อาชีพเดิมก็ยังทำอยู่จนกว่าจะรู้สึกว่าจะประกอบอาชีพใหม่
ได้ ก็เปลี่ยนอาชีพไป การเปลี่ยนอาชีพเช่นนี้ ไม่ทำให้เกิดความลำบากในการ
ครองชีพ เพราะไม่ตกงาน เป็นแต่เปลี่ยนงานจากอาชีพหนึ่งไปยังอาชีพหนึ่ง
โดยทั่วไปการเปลี่ยนอาชีพ ก็มักจะเปลี่ยนไปเป็นอาชีพที่มีรายได้มากขึ้น หรือ
ถูกใจตนมากขึ้น

ฉะนั้นโรงเรียนอาชีพสำหรับผู้ใหญ่ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในทางการ
ศึกษาของประชาชน สำหรับประเทศโดยทั่วไป ในบ้านเรามีโรงเรียนฝึกอาชีพของ
กรมแรงงาน ของกรมอาชีวศึกษาและหน่วยฝึกอาชีพเคลื่อนที่ซึ่งไปตามตำบล
ต่างๆ ในชนบท นับว่าเป็นขั้นเริ่มต้นของการศึกษาวิชาอาชีพของผู้ใหญ่เป็นอย่างดี

ดี แต่ถ้าหากมีโรงเรียนอาชีพรอบสำหรับผู้ใหญ่ให้เป็นหลักฐานก็อาจจะเกิดประโยชน์ในทางอาชีพอย่างแท้จริง

ความคิดทางการศึกษาที่ประเทศไทยได้รับเมื่อหลังสงครามโลก ซึ่งทำให้เกิดความคิดเปลี่ยนในทางการศึกษา และการเรียนการสอนในโรงเรียนต่างๆ ขึ้นเรียกกันต่างๆ การสอนแผนใหม่บ้าง การสอนแบบหน่วยบ้าง บางท่านที่ฝังในความคิดทางการศึกษาแบบเก่า หว่าความคิดแบบใหม่นี้ทำให้เกิดความยุ่งเหยิงวุ่นวายในโรงเรียนขึ้น ไม่มีการเขียนตักนักเรียนให้มีความคิดเห็นต่างๆ อย่างมีอิสระ ทำให้เกิดความไม่ยำเกรงครูผู้สอน ทำให้เกิดความไม่เคารพครูเท่าที่เป็นอย่างในสมัยก่อนๆ ความจริงความคิดในทางการศึกษาที่เราได้รับมาใหม่นี้เป็นความคิดทางการศึกษาที่ใช้ปฏิบัติกันอยู่โดยทั่วไปในสหรัฐอเมริกา เมื่อเสร็จสงครามแล้ว นักศึกษาครูบาอาจารย์ของเราจำนวนมากได้รับทุนให้ไปเรียนในมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา เกือบจะพูดได้ว่าทุกแขนงวิชา ทางการศึกษา นับว่ามีผู้เรียนมากกว่าสาขาวิชาอื่นๆ ฉะนั้นจึงได้รับความคิดเห็นในทางการศึกษาจากความคิดในทางการศึกษาตามแบบที่ใช้ปฏิบัติกันในสหรัฐอเมริกาเป็นอันมาก นับว่าเป็นสิ่งธรรมดาที่ผู้เรียนในที่ใดก็ย่อมรับความคิดเห็นจากที่นั่นมาก ยิ่งอยู่นานรับการเล่าเรียนนาน ย่อมจะเข้าใจในความคิดและวิธีลึกลับซึ่งยิ่งขึ้น ทำให้เห็นชอบเห็นดีด้วยในความคิดและวิธีการที่ตนได้รับการอบรมสั่งสอนยิ่งขึ้น

ความคิดทางการศึกษาที่มีอยู่ในขณะนั้นเป็นความคิดที่มุ่งสร้างคนให้เป็นประชาธิปไตย เพราะความจริงแม้สหรัฐอเมริกามีการปกครองแบบประชาธิปไตย มาตั้งแต่เริ่มตั้งประเทศ ความคิดเป็นประชาธิปไตย ก็มีแต่ในหมู่พวกคนผิวขาวเท่านั้น คนผิวอื่นที่เป็นประชากรของประเทศ ก็ไม่ได้รับนับถือว่าเป็นประชากรเท่าเทียมกับคนผิวขาว ฉะนั้นจะว่าเป็นประชาธิปไตย คนมีความเท่าเทียมกันทั้งหมดนั้นก็หาไม่ได้ คนต่างผิวต่างชาติต่างภาษา ก็ถูกกีดกัน และดูหมิ่นดูแคลนตามแต่ลักษณะของบุคคลนั้นๆ แตกต่างกันไป โรงเรียนก็ไม่ได้เรียนร่วมกัน แยกกันตามผิว ประเทศเป็นประชาธิปไตยให้ทุกคนสม่ำเสมอกันตามกฎหมาย แต่ก็มิกฎหมายมากด้วยกันที่ช่วยให้คนผิวขาว ต่างวรรณะไม่สม่ำเสมอกัน มีการแบ่งแยกชั้นวรรณะ

แต่เดิมความคิดทางการศึกษา ก็จะไม่เกี่ยวกับผิวหรือชั้นวรรณะแต่เท่าใด เพราะผู้ที่ได้รับการศึกษาก็เป็นพวกคนผิวขาวมีฐานะ ซึ่งไม่ว่าประเทศใดก็เริ่มต้นด้วยลักษณะเช่นนี้ทั้งสิ้น ผู้มีฐานะก็มีโอกาสได้รับการศึกษา ได้เล่าเรียนศิลปวิทยาการมากกว่าผู้ยากจน ฉะนั้นการศึกษาในตอนต้นๆ ก็เดินตามแบบของการศึกษาในยุโรปทุกประการ เพราะประชากรชาวกรีกเป็นผู้อพยพมาจากยุโรปแทบทั้งสิ้น โรงเรียนต่างๆ จึงเป็นแบบยุโรปในแบบของศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ ทั้งสิ้น แต่ต่อมาเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้น หลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตก็เปลี่ยนจากแบบอุดมคติมาให้เป็นแบบที่สามารถปฏิบัติได้จริงๆ มากขึ้น หลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่เป็นแหล่งความคิดสำคัญในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางความคิดทางการศึกษาขึ้นเป็นปรัชญาที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า Pragmatism ต่อมาเรียกเป็น Instrumentalism แล้วเป็น Experimentalism ซึ่งเป็นปรัชญาที่มุ่งถือผลจากการปฏิบัติเป็นสำคัญ นับว่าตรงกันข้ามกับปรัชญาการศึกษาเดิมที่มุ่งอุดมคติเป็นสำคัญ ฉะนั้นความคิดในทางปรัชญาการศึกษาใหม่นี้ จึงไม่มุ่งสิ่งในอุดมคติหรืออย่างທີ່บางท่านเรียกว่า “ฝันหวาน” บรรลุถึงจุดปฏิบัติได้ยาก เพราะอย่างที่ว่าเข้าไปได้ บรรยายมาแล้วตั้งแต่ต้นว่า จุดอุดมคติจะเขยิบสูงขึ้นทุกที ฉะนั้นจึงไม่มีวันที่จะบรรลุถึงอุดมคติที่กำหนดไว้ได้ จึงกลายเป็นพยายามกระทำเพื่อให้ถึงจุดอุดมคติตลอดเวลา แต่ปรัชญาในทางการศึกษาใหม่นี้ มุ่งการปฏิบัติที่เกิดประโยชน์แก่สังคมตลอดเวลา โดยถือหลักความจริงที่ค้นหาได้โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

เนื่องจากความคิดทางปรัชญาการศึกษานี้ ทำให้การศึกษาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากและได้ผลในเชิงปฏิบัติอย่างจริงจัง จึงมักเรียกการศึกษาที่ดำเนินตามปรัชญานี้ว่า การศึกษาก้าวหน้า (Progressive education) หรือการศึกษาใหม่ (Modern education) นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการศึกษาที่มุ่งปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้เป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ที่เรียกว่า Life adjustment education ขึ้น นับเป็นแขนงย่อยทางปรัชญาการศึกษาที่สืบมาจากการศึกษาก้าวหน้าอีกแนวหนึ่ง การศึกษาตามแนวปรัชญาใหม่นี้ได้แพร่หลายออกไปทั่วโลก แต่ถือปฏิบัติกันอย่างจริงจังก็คือการศึกษาของสหรัฐอเมริกา

นักปรัชญาเจ้าของปรัชญานั้นเริ่มต้นจาก วิลเลียม เจมส์ (William James) ซึ่งเป็นนักปราชญ์ในตอนศตวรรษที่ ๑๙ และมาสิ้นชีวิตในต้นศตวรรษที่

๒๐ คือ เกิด ๑๘๒๔ และถึงแก่กรรมใน ๑๙๑๐ และมีนักปราชญ์อื่นๆ ที่มีความคิดในเชิงปฏิบัติเช่นเดียวกันอีกหลายคน ช่วยกันคิดในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้การศึกษาได้เกิดผลปฏิบัติได้อย่างจริงจัง ไม่ฝืนหวน ดังเช่นพวกอุดมคติ แต่ความคิดทางปรัชญาการศึกษายุคใหม่ที่กล่าวมานี้ ทุกคนจะเห็นพ้องต้องกันว่า จอห์น ดุย (John Dewey) เป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในความคิดปรัชญาที่ว่านี้หรือเท่ากับว่าเป็นเจ้าของความคิดทีเดียว แม้จะทราบกันว่ามีนักปรัชญาอื่นๆ ที่มีส่วนในความคิดแห่งปรัชญานี้ก็ตาม ฉะนั้นจึงใคร่ขอกล่าวถึงประวัติของนักปราชญ์ จอห์น ดุย (John Dewey) ผู้นี้สักเล็กน้อย

จอห์น ดุย เกิดในเมืองเบอร์ลิงตัน รัฐเวอร์มอนต์ เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ค.ศ.๑๘๕๙ คือเมื่อ ๑๑๓ ปีมาแล้ว และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๑๙๕๒ มีอายุยืนถึง ๙๔ ปี เผลออยู่ในขณะที่ จอห์น ดุย ถึงแก่กรรมนั้น ข้าพเจ้ายังกำลังศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกา มีความรู้สึกในบรรดานักศึกษาทั่วไปว่าเป็นการสูญเสียบุคคลสำคัญที่สุดในทางการศึกษาของโลกไปคนหนึ่ง บรรดาวิทยุต่างๆ ทั่วประเทศหยุดส่งรายการปกติ ส่งข่าวเรื่องการมรณกรรมของ จอห์น ดุย ทันที นับเป็นข่าวใหญ่ของประเทศ ชาวใหญ่ทำนองนี้ข้าพเจ้าประสบอีกครั้ง ก็คือเมื่อนายพล แมคอาเธอร์ ถูกปลดออกจากตำแหน่ง สถาบันวิทยุทุกแห่งออกข่าว และมีการวิพากษ์วิจารณ์มากมาย

จอห์น ดุย ได้เขียนหนังสือและสอนในมหาวิทยาลัยมาตั้งแต่จบการศึกษาเป็นอาจารย์ทางปรัชญา ในมหาวิทยาลัยหลายแห่งและเมื่อมาสอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก ได้เขียนหนังสือกล่าวถึงปรัชญาการศึกษาตามความคิดใหม่หลายเล่ม ความจริง จอห์น ดุย ได้เขียนหนังสือในทางปรัชญาและการศึกษามากมาย แม้เมื่อมีอายุมากแล้ว เขียนหนังสือไม่ไหว แต่ได้ให้ความคิดต่างๆ มากมาย บรรดาลูกศิษย์ลูกหาเอามาทำเป็นเล่มเป็นหนังสือของจอห์น ดุย ฉะนั้นเมื่อถึงแก่กรรมแล้ว ก็ยังมีหนังสือของจอห์น ดุย ออกมาอีกหลายเล่ม

บรรดาผู้ที่นิยมเชื่อถือ จอห์น ดุย ก็เอาคำสอนของเขามาเป็นหลักปฏิบัติให้อัตถาธิบายเพิ่มเติมกว้างขวางออกไปอีกมาก มีนักปราชญ์การศึกษามากมาย ที่ช่วยอธิบายปรัชญาของจอห์น ดุย เกือบจะว่าการสอนในมหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมาก ใช้หลักปรัชญาของจอห์น ดุย เป็นแนวสำหรับปรัชญาการศึกษาใน

ครั้งกระนั้น มีสมาคมมากมาย บรรดาลูกศิษย์ลูกหา เอามาทำเป็นเล่มเป็นหนังสือของจอห์น ดุย ฉะนั้นแม้เมื่อถึงแก่กรรมแล้ว ก็ยังมีหนังสือของจอห์น ดุย ออกอีกหลายเล่ม

บรรดาผู้ที่นิยมเชื่อถือ จอห์น ดุย ก็เอาคำสอนของเขามาเป็นหลักปฏิบัติให้อรรถาธิบายเพิ่มเติมกว้างขวางออกไปอีกมาก มีนักปรัชญาการศึกษามากมายที่ช่วยอธิบายปรัชญาของ จอห์น ดุย เกือบจะว่าการสอนในมหาวิทยาลัยเป็นจำนวนมากใช้หลักปรัชญาของ จอห์น ดุย เป็นแนวสำหรับปรัชญาการศึกษาในครั้งกระนั้นมีสมาคมมากมายที่ช่วยเผยแพร่ สนับสนุนปรัชญาการศึกษาของจอห์น ดุย ให้เข้าใจกันกว้างขวางไปทั่วประเทศ และเป็นที่ยอมรับในบรรดาประเทศต่างๆ ที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตย หนังสือที่มีชื่อของจอห์น ดุย เช่น เรื่องโรงเรียนและชุมชน พิมพ์ออกเมื่อราว ค.ศ.๑๙๐๐ เรื่องประชาธิปไตยกับการศึกษา พิมพ์เมื่อ ค.ศ.๑๙๑๖ เรื่องปรัชญาและอารยธรรม เรื่องประสบการณ์และการศึกษาปัญหาของคน และอื่นๆ อีกมาก นับว่าเป็นตำราเรียนของผู้สนใจในทางการศึกษาตามแนวคิดใหม่นี้มาก ยิ่งกว่านั้นยังได้เคยไปบรรยายความคิดของตนในประเทศญี่ปุ่น ประเทศจีน และที่รัสเซีย ในปี ค.ศ.๑๙๒๘ ด้วย

บางท่านได้เคยถามข้าพเจ้าว่าทำไมความคิดในทางปรัชญาของ จอห์น ดุย จึงได้เป็นสิ่งที่ยอมรับและนำมาปฏิบัติอย่างรวดเร็ว ผิดกับปรัชญาทางการศึกษาอื่นๆ ซึ่งกว่าจะมีผู้เข้าใจ และเอาไปปฏิบัติก็กินเวลานานนับเป็นสิบๆ ปี หรือบางทีมีผู้นิยมมากแต่การปฏิบัติจริงๆ มีไม่มากนัก แต่ของ จอห์น ดุย ในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปีก็มีผู้เข้าใจและดำเนินการปฏิบัติตามหลักปรัชญาการศึกษาของ จอห์น ดุย ได้อย่างมากมาย ทั้งนี้ก็เพราะ จอห์น ดุย ไม่ใช่เพียงนักปราชญ์ ได้แต่พูด ได้แต่อธิบายหลักปรัชญาการศึกษาของตน เช่นนักปรัชญาอื่นๆ โดยทั่วไป จอห์น ดุย เมื่อปี ค.ศ.๑๙๐๒-๑๙๐๔ ได้เป็นคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก ได้จัดตั้งโรงเรียนทดลองขึ้นตามความคิดในปรัชญาใหม่ของตน นับเป็นโรงเรียนที่ไม่ยึดถือการปฏิบัติเช่นโรงเรียนอื่นๆ ที่ปฏิบัติตามๆ กันมา แต่เดิม จอห์น ดุย มีความคิดอย่างไรในหลักปรัชญาของตน ก็เอามาเป็นหลักปฏิบัติในโรงเรียนนี้ และเรียกว่าเป็นโรงเรียนทดลอง หรือห้องปฏิบัติการทางโรงเรียน

เป็นธรรมดาอยู่เองที่โรงเรียนนี้จะต้องแตกต่างกับโรงเรียนที่กำลังสอนอยู่ ซึ่งปฏิบัติตามหลักปรัชญาอุดมคติเดิมมากมายอย่างหน้ามือเป็นหลังมือ จึงมี นักการศึกษาสนใจมาดูและมาสนใจเป็นอันมาก มีนักศึกษาเป็นจำนวนมากเห็นว่าโรงเรียนแบบนี้เป็นโรงเรียนที่มีความก้าวหน้ามาก ฉะนั้นโรงเรียนแบบโรงเรียนทดลองของ จอห์น ดุย จึงเรียกเป็นโรงเรียนก้าวหน้า Progressive School และโรงเรียนจำนวนมากได้มาศึกษาทั้งในหลักการและวิธีปฏิบัติ และนำไปดัดแปลงโรงเรียนของตนให้เป็นโรงเรียนแบบก้าวหน้า หลักปรัชญาของจอห์น ดุย จึงมีผู้ศึกษาและทดลองปฏิบัติกันโดยทั่วไป ตามคณะวิชาการศึกษาของมหาวิทยาลัยต่างๆ จะศึกษาในหลักปรัชญาของ จอห์น ดุย แทบทั้งสิ้น ฉะนั้นพวกลูกศิษย์ที่เรียนไปก็นำไปเผยแพร่ และเอาไปปฏิบัติในที่ต่างๆ ทั่วไป ยิ่งแห่งใดมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความคิดทางการศึกษาแบบใหม่นี้ ก็เข้าสวมรอยได้อย่างเหมาะสมพอดีเพราะเป็นความคิดส่งเสริมการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยประชาชนได้มีความสม่ำเสมอ มีความรับผิดชอบร่วมกัน และมุ่งหมายให้ ชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ส่งเสริมให้แต่ละบุคคลได้เจริญเติบโตตามความสามารถของตน โดยอาศัยการศึกษาเป็นหลัก ความจริงการปกครองแบบประชาธิปไตยจะเจริญมั่นคงได้นั้น จะต้องอาศัยประชาชนพลเมือง มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนและของรัฐเป็นส่วนรวม ถือว่าทุกคนมีส่วนร่วมกันในส่วนที่จะช่วยกันสร้างประเทศ ฉะนั้น การศึกษาแบบนี้จึงเข้ากับหลักการปกครองได้อย่างดี ถ้าหากประเทศนั้นมีความคิดในทางการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย

สิ่งนี้เองที่ทำให้ประเทศไทยรับความคิดในทางการศึกษาตามแบบปรัชญาของ จอห์น ดุย เข้ามาปฏิบัติโดยมิได้มีการขัดขวาง เพราะสอดคล้องต้องกันกับระบอบการปกครอง แต่พอมาปฏิบัติจริงเข้า พบว่ามีปัญหามากมายในเชิงปฏิบัติ เพราะโรงเรียนต่างๆ มีปรัชญาและวิธีปฏิบัติตามแบบอุดมคติ ซึ่งเป็นเรื่องฝืนหวน มากกว่าที่จะปฏิบัติได้จริงๆ ยิ่งสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงจากสมัยเมื่อเริ่มวางจุดประสงค์ทางการศึกษาอย่างมากมายและมีได้มีการแก้ไขจุดประสงค์และหลักปฏิบัติให้เป็นไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ยังคงยึดถือปฏิบัติตามที่ได้วางไว้แต่เดิมนั่นเอง

การเปลี่ยนแปลงความคิดในทางการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงความคิดในทางดำเนินการจัดการโรงเรียน การเรียนการสอนตามความคิดใหม่ที่รับมาจากต่างประเทศนั้น จะกระทำได้อย่างได้ผลดี จึงอยู่ที่ความเข้าใจในปรัชญาและเหตุผลในการที่จะดำเนินให้เป็นไปตามหลักปรัชญาโดยให้กลมกลืนกับความเข้าใจและการดำเนินชีวิตตามลักษณะที่เรากำลังเป็นอยู่ในขณะนี้ เราควรจะได้เริ่มจากพื้นฐานที่เรามีอยู่เป็นอยู่แล้ว จึงค่อยๆ ดัดแปลงไปให้ถึงจุดมุ่งหมายที่เราต้องการ อย่างเช่นคนเคยนั่งพับเพียบกับพื้น รับประทานอาหารด้วยมือ อยู่ๆจะมาบอกว่าไม่ทันสมัยให้นั่งโต๊ะรับประทานอาหาร ใช้ช้อนส้อม มีช้อนกลาง จะได้ไม่ติดเชื้อโรคซึ่งกันและกัน (มีแก้วน้ำคนละใบครบทุกคน มีผ้าเช็ดมือ เช็ดปาก ต้องแต่งตัวให้เรียบร้อยจึงจะสมกับเป็นคนเจริญแล้วตามแบบฝรั่ง ดังนั้นถ้าเอมาบังคับให้ทำก็อาจจะบังคับได้ แต่ทำได้จริงเพียงใด และทำได้แค่นั้นนั้นยังเป็นปัญหาอยู่ เพราะถ้าคนนั้นๆ มีการดำเนินชีวิตไถ่แบบที่ต้องการมากแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยก็สามารถเป็นไปตามที่ต้องการได้ แต่ถ้าหากยังไม่มีการใช้ช้อนส้อม ยังไม่มีโต๊ะเก้าอี้จะนั่ง ยังไม่มีช้อนกลางดังที่ต้องการ ก็อาจจะทำให้เป็นไปไม่ได้ (ข้าพเจ้าน้อย) ได้มีบางคนเคยพูดกับข้าพเจ้าว่ารู้เหมือนกันว่า การใช้ช้อนกลางตักแกงจากโต๊ะมาใส่จาน แล้วจึงกินนั้นเป็นการป้องกันไม่ให้ติดเชื้อโรคได้ แต่การกินอย่างนั้นกินไม่อร่อย ถ้าต้องกินโดยใช้ช้อนกลาง ก็ทำให้กินข้าวหมดรสไป ฉะนั้นการที่ทำอะไรจนชินแล้ว จะมาแก้ไขใหม่นั้นเป็นเรื่องยาวพอดู ยังไม่สามารถจะแก้ความเข้าใจว่าทำไมจะต้องทำเช่นนั้นได้ด้วยยิ่งจะมีทางไม่สำเร็จมากขึ้น ถ้าจะบอกว่าฝรั่งเขาลองทำมาแล้วดียิ่ง ดูจะไม่มีเหตุผลอะไร บางคนก็อาจจะตอบท่านได้ง่ายๆ ว่า ฝรั่งก็ส่วนฝรั่ง ไทยเราไม่เหมือนฝรั่งทำไมจะต้องไปเลียนแบบเขาเสียทุกอย่าง

ในทางการศึกษาก็เช่นกัน ถ้าเราบอกกันแต่เพียงว่าเขาทำอย่างนั้นและได้ผลดี ฉะนั้นเราจึงควรทำอย่างนั้นบ้าง ก็จะได้ผลดีเช่นกัน การบอกนั้นไม่พอ ต้องอธิบายกันให้หมดสงสัยว่าทำไม ทำไม แล้วให้ลองทำดู ถ้าลองทำแล้วก็จะได้ว่าควรจะทำต่อไปหรือไม่ หรือควรจะแก้ไขอย่างไรจึงจะดี

ปรัชญาทางการศึกษาของ จอห์น ดุย อาจจะรู้สึกเข้าใจยากอยู่สักหน่อย เพราะมีความแตกต่างกับปรัชญาทางอุดมคติ ปรัชญาทางการศึกษาทางฝ่าย

อุดมคตินั้น กำหนดว่าเราต้องการจะให้เด็กเป็นคนอย่างไร ตามที่เราต้องการโดยคิดว่า คนที่ดีที่สุดนั้นควรจะเป็นคนอย่างไร แล้วเราก็ห้ามมิให้เด็กทำอะไร ที่ในความคิดของเราว่าไม่ดีไม่ถูกต้อง โดยมุ่งหมายให้เด็กทำแต่สิ่งที่ดี ที่เหมาะ ที่ถูกต้อง ก็จะเป็นนิสัยที่ดี รู้จักทำแต่สิ่งที่ถูกต้องเท่านั้น เด็กก็จะเป็นคนดีตามที่เรต้องการ ถ้าเด็กฝ่าฝืนเราก็กดโทษ เพื่อให้เกิดความกลัว เกิดความหลาบจำ ไม่ทำสิ่งที่ไม่ดีนั้นอีก เป็นการขจัดความชั่วมิให้เกิดขึ้น โดยใช้วิธี “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” เป็นหลักปฏิบัติสำคัญ แต่ในหลักปรัชญาการศึกษาของ จอห์น ดุย ตรงกันข้ามกับปรัชญาการศึกษาของฝ่ายพวกอุดมคติ

จอห์น ดุย ถือว่า “การศึกษาเป็นขบวนการในการสร้างบุคคล” โดยอาศัยประสบการณ์ทางสังคมอันจะช่วยให้เกิดคุณค่าทางสังคม ด้วยวิธีการสร้างสมรรถภาพของแต่ละบุคคลให้เพิ่มมากขึ้น ผู้เขียนขอแยกคำเพื่อขยายความดังนี้ ขบวนการ ต่อมาก็คำ ประสบการณ์ แล้วก็คำ คุณค่า และคำ สมรรถภาพ ความจริงคำต่างๆ เหล่านี้มีใช้มาตามปกติในภาษาไทยสมัยใหม่อยู่แล้ว โดยเป็นคำแปลมาจากภาษาอังกฤษ ขบวนการก็คือแปลมาจากคำ Process ประสบการณ์ ก็คือคำ Experience คุณค่าก็คือคำ Value และสมรรถภาพก็คือคำ Efficiency

ขบวนการหมายถึงสิ่งที่เกิดต่อเนื่อง เกี่ยวพันกันเป็นลูกโซ่ไป ไม่ใช่เกิดขึ้นมาแต่ละอย่างแต่ละหน การเกิดขึ้นนั้นเมื่อเกิดขึ้นมาอย่างหนึ่งแล้ว จะจงให้เกิดอีกอย่างหนึ่งต่อเนื่องกันไป เหมือนการเดินทางจะต้องต่อเนื่องติดต่อกันไป ไม่ขาดจากกัน ความคิดของบุคคลก็เช่นกันจะเกิดขึ้นโดยอาศัยความคิดเก่า ทำให้เกิดความคิดใหม่ขึ้น ฉะนั้นความคิดที่เกิดขึ้นติดต่อกับความคิดเก่านั้น จึงเรียกเป็นขบวนการในทางความคิด ถ้าหากความคิดที่เกิดขึ้นไม่ติดต่อกันเกี่ยวเนื่องกับความคิดเก่า เราไม่เรียกว่าขบวนการในทางความคิด การศึกษาก็ทำนองเดียวกัน ถ้าการเรียนรู้ไม่สืบเนื่องติดต่อกัน เราไม่เรียกว่าขบวนการ ฉะนั้นคำขบวนการจะต้องมีความหมายของการติดต่อสืบเนื่องเป็นลูกโซ่กันเรื่อยไปเป็นสำคัญ

ประสบการณ์หมายถึงการที่ได้พบหรือได้ประสบมาก่อนจะเป็นการเห็นหรือการกระทำก็ตาม ถ้าได้ทำมาแล้ว บุคคลจะเกิดความรู้จากการเห็นหรือการกระทำนั้นๆ ถ้าหากได้เห็นหรือได้ทำมากก็เรียกว่าเป็นผู้มีประสบการณ์มาก การได้เห็นหรือได้ทำด้วยตัวเองจะทำให้เข้าใจในสิ่งที่ตนได้เห็นหรือได้ทำนั้นมากยิ่งขึ้น

ขึ้น ยิ่งได้เห็นหรือได้ทำในสิ่งเดียวกันหรือทำนองเดียวกันมากๆ จะช่วยให้บุคคลสามารถเข้าใจหรือคาดคะเนสิ่งใหม่ที่ตนเห็นหรือที่ตนจะต้องทำได้ดีกว่า คนที่ไม่เคยเห็นสิ่งนั้น มนุษย์เราเรียนรู้จากประสบการณ์มาก เช่นถ้าท่านไม่เคยเห็นไม่เคยรู้ไม่เคยฟังเกี่ยวกับลูกระเบิดมือเลย ไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่า รูปร่างเป็นอย่างไร อันตรายแค่ไหน เมื่อท่านไปพบเข้า ท่านคงไม่กลัวเพราะไม่รู้ว่าจะไร เอามาทุบเล่น คงเกิดเรื่องอย่างที่ท่านเคยได้ยินข่าวที่เกิดในชนบทบ่อยๆ

คุณค่าหมายถึงสิ่งที่เราคิดหรือนับถือเป็นสิ่งที่ดี มีค่าที่ควรได้รับยกย่อง ปกติเราถือไปในทางที่ดี บางท่านอาจจะใช้คำว่าคุณธรรม คุณความดี สิ่งมีค่าในความหมายเช่นเดียวกับคำคุณค่าในที่นี้ตามธรรมดา เมื่อคนหลายๆ อยู่ร่วมกันเป็นชุมชนชนหรือเป็นสังคมขึ้นคุณค่าหรือคุณธรรมนี้มีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ชุมชนชนเห็นสิ่งที่ดี ที่ควรประพฤติปฏิบัติอย่างเดียวกัน เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การรักษาความเป็นหมู่คณะต่างๆ เหล่านี้ เป็นคุณค่าหรือคุณธรรมที่มีความจำเป็นสำหรับที่จะใช้ชุมชนหรือสังคมนั้นคงอยู่ได้ ถ้าหากความคิดทางคุณค่า หรือคุณธรรมไม่มี คนในชุมชนนั้นจะไม่มีอะไรยึดเหนี่ยวร่วมกัน ชุมชนชนนั้นก็อาจจะตั้งได้นาน ย่อมถูกกลืนหรือสลายตัวไป

สมรรถภาพ ซึ่งหมายถึงความสามารถที่จะทำอะไรได้ตามต้องการของแต่ละบุคคล สมรรถภาพนี้อาจจะเป็นของที่แต่ละบุคคลมีอยู่ หรืออาจจะเป็นสิ่งที่ตนชวนชวนหามาเพิ่มเติมให้มากขึ้นในตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่จะได้จากการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อม

เมื่อท่านทราบถึงความหมายของคำต่างๆ ในคำอธิบายเรื่องการศึกษาของ จอห์น ดุย แล้วข้าพเจ้าคิดว่าท่านคงเข้าใจคำว่าการศึกษาไปมากแล้ว ข้าพเจ้าขอยกเอามากล่าวอีกหนหนึ่ง “การศึกษาเป็นขบวนการในการสร้างบุคคลโดยอาศัยประสบการณ์ อันจะช่วยให้เกิดคุณค่าทางสังคม ด้วยวิธีการสร้างสมรรถภาพของแต่ละบุคคลให้เพิ่มมากขึ้น” ท่านจะเกิดความเข้าใจขึ้นว่า การศึกษาจะเกิดอย่างต่อเนื่องกัน คือขบวนการ ไม่ใช่เกิดขึ้นทีละอย่างๆ แยกกันเป็นส่วนๆ เพราะลักษณะความคิดของคนเราต้องอาศัยสิ่งที่รู้แล้ว มาวินิจฉัยสิ่งที่ประสออยู่เฉพาะหน้า การเกิดต่อเนื่องกันหรือขบวนการนี้ จะเกิดขึ้นโดยอาศัยสิ่งที่เคยเห็น เคยทำหรือประสบการณ์ มาช่วยสร้างบุคคลให้รู้จักคุณค่าและค่า หรือคุณ

ธรรมในชุมชนของตนได้ โดยการทำให้แต่ละบุคคลมีความสามารถในด้านต่างๆ คือมีสมรรถภาพมากยิ่งขึ้น หรือถ้าจะพูดกลับจากท้ายย้อนกลับมาทางต้นก็จะได้ว่าดังนี้ “การทำให้บุคคลมีความสามารถในอันที่จะเป็นประโยชน์แก่สังคม โดยวิธีทำให้เขาได้กระทำการสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง” นั่นแหละคือการศึกษา

ฉะนั้นความหมายสำคัญประการแรกของปรัชญาการศึกษาใหม่นี้ อยู่ที่ ทำให้เด็กเกิดประสบการณ์ เด็กก็จะเกิดความรู้ สามารถที่จะคิดในอันที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่สังคมได้ต่อไป ซึ่งต่างจากปรัชญาอุดมคติเดิม ที่บอกให้เด็กทำตามที่ครูคิดว่าอะไรดีและไม่ให้ทำในสิ่งที่คิดว่าไม่ดี ความสำคัญจึงอยู่ที่ครู และความคิดว่าอะไรดีหรือไม่ดี อะไรนักเรียนควรรู้ อะไรไม่ควรรู้ นับว่าแตกต่างกันมาก คือโรงเรียนตามความคิดเดิม ถือสิ่งที่กำหนดไว้ว่าดีหรือไม่ดีเป็นสำคัญ นักเรียนจะคิดอย่างไรไม่มีความสำคัญ แต่โรงเรียนตามความคิดใหม่ ถือเด็กและประสบการณ์ของเด็กเป็นสำคัญ โดยถือว่า เด็กจะเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง และสามารถเปลี่ยนแปลงความคิดของตนให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นไปของสภาพการได้ คือรู้จักปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ ได้ เพราะสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ของตนเอง ฉะนั้นในการเรียนการสอน จึงไม่ควรเป็นการบอกให้ทำอย่างนั้น อย่างนี้ดังที่เคยสอนกันมาแต่เดิม แต่เป็นการสร้างสภาพการณ์ให้เกิดพฤติกรรมในการเรียนขึ้น (Learning behavior)

ความจริงการใช้วิธีให้เกิดพฤติกรรมในการเรียนนั้น ในชีวิตจริงๆ เราใช้อยู่เสมอ และเด็กก็สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพการณ์ได้เป็นอย่างดี แม้แต่เด็กเล็กๆ อายุเพียง ๒ - ๓ ขวบก็สามารถที่จะเรียนรู้ปรับตัวได้โดยประสบการณ์ บางท่านอาจจะสงสัยในเรื่องนี้

ถ้าท่านมีลูกเล็กๆ อายุ ๒ - ๓ ขวบอยู่ที่บ้าน และเด็กนั้นเป็นเด็กปกติ คือมีความเฉลียวฉลาดพอสมควร ถ้าเป็นเด็กที่มีสมองต่ำ ท่านจะสังเกตได้ยาก เพราะเด็กสมองต่ำไม่มีความสามารถที่จะแยกสถานการณ์ได้เท่าที่ควร ข้าพเจ้าคิดว่าเด็กสมองต่ำของเรามีไม่มากนักเมื่อเทียบกับเด็กปกติ

ท่านอาจจะสร้างพฤติกรรมในการเรียนรู้ให้แก่ลูกของท่านได้เป็นอย่างๆ ดังนี้ ท่านตั้งขนมหรือผลไม้ไว้บนโต๊ะในบ้านของท่านจะเป็นที่ห้องรับประทานอาหารหรือที่ใดที่หนึ่งที่เด็กจะหยิบรับประทานได้โดยไม่ยากนัก แล้วท่านจัดขนม

หรือผลไม้ที่ความมุ่งหมายต่างๆ กัน เช่น สำหรับให้เด็กกิน สำหรับตัวกินเอง สำหรับพ่อบ้านจะได้กินเวลากลับจากที่ทำงานมาเหนื่อยๆ สำหรับเอาไว้รับแขก ที่มาเยี่ยม สำหรับไว้เลี้ยงแขกที่นัดเชิญมา สำหรับแขกเกียรตินิยมที่ต้องรับรองเป็นพิเศษ นี่คือการสร้างสถานการณ์ต่างๆ กัน การสร้างสถานการณ์ต่างๆ เหล่านี้ ท่านอาจจะใช้ในชีวิตจริงก็ได้ เพราะจะทำให้เกิดความจริงจังเป็นอันมากเพราะการสร้างประสบการณ์ให้แก่เด็ก ถ้าหากเด็กเกิดความเข้าใจว่า ทำหลอกๆ ความสำคัญย่อมหมดไป

ถ้าท่านเคยตั้งอาหารหรือผลไม้ไว้บนโต๊ะดังกล่าวมานี้ไว้เป็นประจำ เด็กก็อาจจะหยิบรับประทานได้โดยท่านไม่ได้ว่ากล่าวอะไร แต่ถ้าวันไหนท่านทำขนมไว้คิดว่าตนเองจะกินให้อร่อยสักวันเผื่อไปเที่ยวเที่ยวลูกกินเสียหมดแล้ว ยังไม่ได้ลองสักคำ ท่านคงต้องดู แม้จะไม่ดี หรือบางท่านอาจอดโมโหไม่ได้ ล่อเข้าไปสักทีก็ได้ ถ้าเด็กถูกเข้าอย่างว่าสัก ๒ - ๓ วัน ก็จะรู้สึกทำไมบางทีกินอาหารบนโต๊ะได้ บางทีกินไม่ได้ ถูกดุหนักเข้าก็จะเกิดความเข้าใจจากประสบการณ์นั่นเองว่า ของที่ตั้งบนโต๊ะเฉยๆ กับของที่ตั้งบนโต๊ะที่กินแล้วถูกดุนั้น มีอะไรต่างกันอยู่หลายอย่าง เช่นใส่จานดีมีฝาปิดกินที่ไรเป็นถูกดู ฉะนั้นก็จะไม่กินของนั้น เว้นแต่จะขออนุญาตก่อน

ถ้าเผอิญไปกินของที่ใส่จานไว้เรียบร้อยจัดดูสวยงามกว่าปกติเป็นถูกดูมาก เพราะเป็นของที่จัดเตรียมไว้ให้พ่อบ้าน สำหรับกินเป็นพิเศษ เวลาเหนื่อยกลับมาจากที่ทำงาน หรือเป็นของโปรดของพ่อบ้านสั่งให้ทำเอาไว้ เด็กที่มีสมองปกติจะแยกออกว่า ขนมที่ตั้งไว้บนโต๊ะมีความแตกต่างกันอยู่

ถ้าเผอิญไปกินขนมที่ทำไว้จะรับแขก เพราะเชิญแขกเอาไว้ เด็กไปกินเสียหมดก่อนแขกมา คงต้องโดนแน่ๆ จะมากหรือน้อยก็แล้วแต่อารมณ์

ถ้าเผอิญไปกินขนมที่เตรียมไว้จะรับเจ้านาย ทำให้ขายหน้าคงจะโดนดูอยู่หลายวัน หรือนึกโมโหขึ้นมาคราวใด ก็ต้องดูเรื่องนี้แถมเข้าไปด้วย

เหตุการณ์เหล่านี้หรือประสบการณ์ของเด็ก จะทำให้เด็กสามารถแยกสภาพการณ์ต่างๆ เหล่านี้ได้ว่า มีความแตกต่างกันเล็กน้อยเพียงใด และผลที่เกิดจากการกระทำในสภาพที่ต่าง ๆ กันนี้จะมีผลแก่ตนอย่างไร ซึ่งมีลักษณะการเรียนรู้ของเด็กตามสภาพที่เป็นจริง ฉะนั้นในความคิดทางการศึกษาใหม่ จึงถือเป็น

ประสบการณ์เป็นสำคัญในการที่จะให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสภาพชีวิตจริงได้ โดยไม่ต้องใช้วิธีสอนตามแบบความคิดเดิม ซึ่งมาในปัจจุบันถือว่าไม่ได้ประโยชน์อะไรมากนัก ที่จริงเราก็เคยสงสัยกันอยู่แล้วว่า จะได้ประโยชน์เพียงไร หรือไม่อย่างที่เราเรียกว่า สอนไปแล้วไม่เท่าไร “เข้าหม้อหมด” หรือ “เข้าหูซ้ายอุดหูขวา” ไม่ได้ติดอยู่ในสมองเลย

จะเห็นได้ว่าในความคิดใหม่ทางการศึกษานี้ มุ่งประโยชน์ที่จะได้จริงแก่บุคคลที่ได้รับการศึกษามากกว่าอย่างอื่น และถือประโยชน์จากความสามารถของบุคคลในอันที่จะสร้างหรือจะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนมากกว่าอย่างอื่น การศึกษานั้นมีจุดประสงค์จะสร้างคนที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชน ฉะนั้นจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติและจุดประสงค์ของการศึกษาของแต่ละชุมชนให้เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอจะยึดถือจุดประสงค์และวิธีใช้การคงเดิมแก่ชุมชนตลอดไปนั้นไม่ได้

เพื่อท่านจะได้เข้าใจว่าทำไมความคิดทางการศึกษาของ จอห์น ดุย จึงเป็นเช่นนั้น จึงขอกล่าวถึงความคิดทางปรัชญาของ จอห์น ดุย ที่สำคัญๆ สัก ๒-๓ ประการดังนี้

ประการแรกที่จะกล่าวก็คือ ลักษณะของจิตใจ(mind) จอห์น ดุย เชื่อในเรื่องความเจริญของจิตใจและความรู้ (knowledge) ว่าเป็นความเจริญที่เป็นไปตามธรรมชาติ เพราะเหตุว่าความเจริญที่จะเกิดขึ้นได้และงอกงามยิ่งขึ้น โดยพฤติกรรมและการกระทำของบุคคลที่ประสบผลในทางปฏิบัติและเป็นประโยชน์แก่ตนเองในสังคม เพราะเมื่อบุคคลนั้นๆ ทำสิ่งใดที่เกิดผลที่ตนพอใจ ก็จะจดจำสิ่งนั้นไว้ และเอามาคิดด้วยเหตุผลในอันที่จะใช้การกระทำเช่นนั้นอีก ฉะนั้นความรู้จึงมิใช่สิ่งที่แยกจากจิตใจ แต่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความคิดขึ้น และทำให้เกิดการกระทำขึ้นในจิตใจของผู้มีความรู้ ความรู้จะช่วยให้บุคคลสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง โดยไม่ทำให้บุคคลได้รับความลำบากจากสิ่งแวดล้อม

ท่านคงจะรู้สึกสับสนในหลักปรัชญาของ จอห์น ดุย ในเรื่องลักษณะของจิตใจและความรู้สักทีกล่าวมานี้ ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ท่านหวนคิดไปถึงเรื่องเด็กกินขนมที่ได้กล่าวไว้ เด็กหยิบขนมที่มารดาดั่งไว้บนโต๊ะ บางคราวมารดาก็ไม่ว่าอะไร บางคราวก็ถูกดุ บางคราวก็ถูกตี บางคราวก็ยินดีชอบใจที่เห็นลูกกินขนมได้หมด

และในที่สุดเด็กก็สามารถเรียนรู้ได้ว่า ขนมหที่ตั้งอยู่บนโต๊ะในลักษณะใด ตนสามารถกินได้โดยไม่ถูกดุ ไม่ถูกตี และก็จะสามารถใช้ความรู้นั้นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้เป็นอย่างดี นี่คือความรู้จากประสบการณ์ ทำให้เกิดความคิดที่จะนำไปดัดแปลงให้เหมาะกับการดำรงชีวิตจริงในสภาพการณ์ต่างๆ กัน จอห์น ดุย เชื่อว่าความรู้จากประสบการณ์จะช่วยให้จิตใจของมนุษย์งอกงามขึ้นและสามารถกระทำการใดๆ ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์นั้นๆ ได้ ซึ่งเป็นความคิดในเรื่องจิตของเด็กต่างกับความคิดของฝ่ายอุดมคติมาแต่เดิม โดยที่ฝ่ายอุดมคติเชื่อว่า ถ้าให้ทำสิ่งที่ดีโดยถือวินัยเป็นสำคัญก็จะเกิดความเคยชิน ก็จะสามารถทำสิ่งที่ดีได้ แตกต่างกันที่ฝ่ายหนึ่งมีความคิดเห็นว่าจะให้ทำสิ่งนั้นบ่อยๆ แต่ฝ่ายจอห์น ดุย เห็นว่าจะให้ทำดีนั้นให้ใช้ความรู้สร้างให้จิตใจเกิดความงอกงามขึ้น โดยจัดให้มีประสบการณ์ต่างๆ เด็กจะสามารถเกิดความคิดและสามารถที่จะปรับตนเองให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้ หรือถ้าจะพูดอย่างย่อที่สุดก็คือฝ่ายเดิมให้เด็กทำตามคำสั่งก็จะดีต่อไป ฝ่ายใหม่ให้เด็กเกิดความคิดเองว่าทำอย่างไรจึงจะดี จึงนับเป็นการแตกต่างที่สำคัญในเมื่อนำเข้ามาใช้ในการอบรมสั่งสอนเด็ก ทำให้คนบางคนที่ยึดกับการอบรมแบบเก่า คือสั่งให้ทำเห็นว่าการศึกษาแบบใหม่ทำให้เกิดความยุ่งเหยิงในโรงเรียนเป็นอันมาก

ความคิดประการที่สองที่เป็นหลักใหญ่ก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับการกระทำ (knowledge and action) จอห์น ดุย เชื่อว่า ความรู้ไม่ได้มาก่อนการกระทำ ดังเช่นที่เชื่อกันมาแต่ก่อน แต่เดิมเราเชื่อกันว่า เมื่อมีความรู้ก็จะนำเอาความรู้นั้นมาใช้ คือรู้แล้วจึงสามารถเอาไปทำได้ แต่จอห์น ดุย เชื่อว่าการกระทำให้เกิดประสบการณ์ และประสบการณ์ทำให้เกิดความรู้ขึ้นในจิตใจของเด็กตามสภาพแวดล้อมที่เป็นจิตในชีวิต ถ้าจะพูดกันอย่างไทยๆ เราก็มักว่า จอห์น ดุย เชื่อสุภาษิตไทยที่ว่า “สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ” นั่นเอง ฉะนั้นการเรียนการสอนตามแบบเดิมที่ครูบอกให้ทราบนั้นจึงไม่มีผลในการสร้างความรู้อย่างจริงจัง เพราะเด็กไม่มีการกระทำจึงไม่เกิดความรู้ลึกในจิตใจของตน หลักของจอห์น ดุย ที่มีความรู้และการกระทำนี้นั้น ถ้าจะสรุปเอาอย่างง่ายๆ ก็ถือว่า ความรู้เป็นผลของการกระทำมิให้การกระทำเป็นผลของความรู้ ฉะนั้นในการสอนในโรงเรียนจึงมุ่งให้นักเรียนได้กระทำในสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองให้มาก

ที่สุด เพื่อทำให้เกิดความรู้ขึ้น จากความคิดในเรื่องความรู้และการกระทำนี้ในโรงเรียนที่สอนตามแบบเดิมที่สอนแต่ความรู้ จึงมักจะสอนเนื้อหาวิชาแต่ละอย่างเด็ดขาดออกไปจากที่เป็นจริง มิได้สร้างให้เด็กเกิดความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ในชีวิตจริงมากนัก เช่น สอนเรื่องน้ำแก่เด็ก ก็มักจะสอนว่าน้ำมาจากไหน ประโยชน์และโทษของน้ำโดยชักตัวอย่างให้เห็นประกอบการสอน เด็กอาจจะมีความรู้ในเรื่องน้ำแต่ก็ไม่ได้เกิดประโยชน์อย่างจริงจังในการดำเนินชีวิตมากนัก แต่ถ้าให้เด็กมีส่วนในการเรียนอย่างเต็มที่ ได้ปฏิบัติการด้วยตนเองจริง จะเกิดความรู้ขึ้นเป็นอันมาก ข้าพเจ้าได้ไปในงานนิทรรศการของโรงเรียนแห่งหนึ่ง เห็นในงานนั้นได้นำน้ำในที่ต่างๆ ที่นักเรียนใช้มาขยายด้วยกล้องจุลทรรศน์ให้ดู ข้าพเจ้าคิดว่านักเรียนคนใดได้ดูแล้ว คงจะรู้ทันทีว่าตนควรกินน้ำชนิดใดบ้าง ถ้าหากเพียงครูสอนว่าควรกินน้ำที่สะอาดนั้น ไม่พอ เพราะดูด้วยตาเปล่าก็สะอาดทั้งสิ้น แต่จริงๆ เป็นคนละเรื่อง บางท่านเคยสงสัยว่า ทำไมก๋วยเตี๋ยวเรือบางแห่งจึงมีคนกินแน่น ทั้งๆ ที่ล้างชามเพียงจุ่มลงไปในถังล้างชามเท่านั้น ที่จริงต้องโทษการศึกษา เพราะไม่ทำให้ผู้กินเกิดความคิดว่าสะอาดนั้นแค่ไหน เพียงแต่มีเศษก๋วยเตี๋ยวติดชามหรือ น้ำในถังล้างชามสะอาดพอที่จะล้างชามหรือ ทั้งๆ ที่ทุกคนเรียนเรื่องความสะอาด การติดต่อของโรคมาตั้งแต่ประถม แต่ทุกคนก็ยังทนกินในลักษณะนั้นอยู่ตลอดมา นี่เป็นตัวอย่างของความรู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำในการศึกษา

เมื่อความรู้เกิดจากการกระทำ จะทำให้ความรู้ขยายตัวกว้างขวางออกไปตามประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากชีวิตจริงที่ตนประสบอยู่ ทำให้ผู้เรียนสามารถปรับความรู้นั้นให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมแล้ว นั่นหมายถึงความรู้ไม่เป็นความรู้ที่ตนได้รับแต่เดิม แต่จะค่อยๆ เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมหรือให้กว้างขวางยิ่งขึ้นตามสิ่งแวดล้อม สิ่งนี้คือความลึกกลับในวิธีการเรียนรู้ คือความรู้ที่ได้แต่ต้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามผลที่ได้รับ และจะเปลี่ยนแปลงไปสภาพการณ์อื่นที่เข้าในลักษณะเดียวกัน ฉะนั้นเมื่อประสบเหตุการณ์ในทำนองเดียวกันหรือใกล้เคียง ก็จะทราบได้ว่าตนควรจะปฏิบัติตนอย่างไรในสถานการณ์อย่างนั้นๆ เช่น เด็กไปถูกไฟก็เข็ดไม่ยอมให้ถูกไฟอีก และจะค่อยๆ เรียนรู้ต่อมาถึงสิ่งต่างๆ ที่ร้อนทำนองไฟ เช่น กาน้ำที่ยังร้อนอยู่ แม้จะไม่ได้ตั้งบนไฟ น้ำร้อน ในที่สุดก็จะสามารถพิจารณาสิ่งต่างๆ ที่จะเป็นอันตรายได้

ความคิดประการที่สาม ก็คือความรู้จะเกิดจากการกระทำของคนในชาติ หรือชุมชนนั้นๆ จอห์น ดุย มีความคิดว่า คนใดอยู่ในชุมชนใด ก็จะได้รับ ความรู้จากชุมชนนั้นมากกว่าจากที่อื่น เพราะว่าประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับนั้น เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นนั่นเอง ซึ่งเป็นทั้งความเคยชินของ คนในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา ชีวิตดำเนินอยู่ตลอดจนแม้จะ เป็นความคิดใหม่ๆ ที่เคยเกิดขึ้นก็ตาม ทำให้คนในชุมชนนั้นเกิดความรู้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเด็กๆ ก็รับถ่ายทอดประสบการณ์และการดำเนินชีวิตของชุมชนนั้น เอง จอห์น ดุย จึงถือว่าจุดเริ่มแรกของการศึกษาของเด็กจึงอยู่ที่บ้านและลักษณะ ทางสังคมของชุมชน จากพื้นฐานสองประการนี้ คือ บ้านและสภาพทางสังคม ของชุมชนจะทำให้เด็กเกิดความรู้กว้างขวางและเกิดความเจริญงอกงามใน ทางจิตใจ และทางความรู้ยิ่งขึ้น

นับเป็นความคิดที่แตกต่างกับความคิดแต่เดิมในทางการศึกษาซึ่งกำหนด สิ่งที่ดีที่สุดให้เด็กยึดถือ และพยายามที่จะปฏิบัติให้ถึงจุดอุดมคติที่วางไว้โดยไม่ได้ คิดถึงสภาพความเป็นจริงที่เป็นอยู่ของเด็กและชุมชน ข้าพเจ้าได้เคยพูดถึง นักเรียนในชนบทบางแห่งใช้เสื้อเชิ้ตขาวเป็นเครื่องแบบสำหรับไปโรงเรียน ทั้งๆ ที่ ตำบลนั้นมีแต่ฝุ่นเอง แม้ชาวบ้านก็ยังไม่ใช่เสื้อขาว ใช้สีน้ำเงินแก่เพราะดูไม่ สกปรกเร็ว แต่นักเรียนยังคงต้องใช้เสื้อขาวเป็นเครื่องแบบไปโรงเรียนทั้งๆ ที่ใช้ได้ ไม่กี่วันก็ไม่ขาวแล้ว ความคิดทางการศึกษาของจอห์น ดุย มุ่งให้เกิดความสามารถ ที่ปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด และใช้ความรู้กับสิ่งแวดล้อมให้ดี ยิ่งขึ้น อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทางที่ดี มิใช่กำหนดสิ่งที่ดี ที่สุดขึ้นแล้วพยายามทำให้ถึงสิ่งที่ดีสุดนั้นตามความคิดในทางการศึกษาแบบเดิม ความจริงก็มุ่งในสิ่งที่ดีด้วยกัน แต่วิธีทางปฏิบัติตรงกันข้าม

ความคิดประการที่สี่ของ จอห์น ดุย ก็ถือว่า ความรู้เป็นเครื่องมือทาง สังคม ที่จะช่วยปรับปรุงให้ชุมชนให้เจริญและผาสุกยิ่งขึ้นการจะหาความรู้ นั้น จะต้องเกี่ยวข้องกับการคิดว่าจะต้องคิดอย่างไรจึงจะดี

จอห์น ดุย เป็นนักปราชญ์ชั้นนำของโลกในสมัยใหม่ ฉะนั้น ความคิดเห็น ต่างๆ ของเขาจึงดูซับซ้อนเยี่ยงนักปราชญ์ แม้แต่คนควรจะคิดอย่างไร ก็เอามา พูดยเป็นวรรคเป็นเวรเกิดตำราเป็นเล่มๆ ทั้งๆ ที่ท่านและข้าพเจ้าก็คิดกันอยู่ทุกวัน

ทุกนาทีหรือจะพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือมนุษย์ทุกคนต้องคิด เป็นแต่ว่า คิดแล้วทำอะไรได้บ้าง หรือคิดแล้วก็ลืม หรือคิดเพ้อคิดฝันไปจนคิดบ้าๆ บอๆ ไม่ได้เรื่อง แต่ทุกคนจะคิดเพราะเป็นกรรมวิธีที่สำคัญในทางจิตใจมนุษย์

จอห์น ดุยได้พูดถึง “เราคิดอย่างไร” โดยมีความมุ่งหมายให้เราพิจารณาถึงการคิดของเราว่าจะใช้วิธีคิดอย่างไร จึงจะเกิดความรู้ขึ้น โดยจอห์น ดุย เห็นว่าความคิดไม่ใช่เกิดขึ้นเอง จอห์น ดุย คิดถึงเรื่องความคิดที่จะทำให้เกิดความรู้ว่า ควรจะต้องมีความคิดเป็นขั้นๆ ไปอย่างไร จึงจะได้ผล และผลนั้นจะเกิดประโยชน์ในทางความรู้ได้หรือไม่ เพียงใด การคิดตามแบบของจอห์น ดุย นี้ มักจะเรียกกันว่า ความคิดแบบวิทยาศาสตร์หรือ “Scientific Thinking” ใครเรียนเรื่องการศึกษาในปัจจุบัน ไม่รู้เรื่องความคิดเป็นแบบวิทยาศาสตร์นี้ ก็เห็นที่จะผิดไป

“เราคิดอย่างไร” นั้นคงเริ่มต้นด้วยว่า ต้องมีเหตุให้ต้องคิด ถ้าไม่มีเหตุให้ต้องคิด มนุษย์คงไม่คิด แต่ความจริงทั้งๆ ที่ท่านและข้าพเจ้าคิดกันอยู่ทุกวันนี้ บางทีก็นึกสาเหตุไม่ออกว่าอะไรทำให้เราต้องคิด ทั้งนี้เพราะสาเหตุนั้นอาจจะเล็กน้อยเหลือเกินจนท่านและข้าพเจ้านึกไม่ออกว่าคืออะไร แต่เป็นความจริงของลักษณะจิตใจว่า ต้องมีสาเหตุหรือมีอะไรเป็นให้ต้องคิด ถ้าเหตุที่ต้องทำให้คิดนั้นเป็นเหตุธรรมดาอันทำให้ท่านสามารถทำอะไรได้โดยไม่ต้องเกิดความยากลำบากขึ้น สาเหตุนั้นก็นับว่าไม่มีความสำคัญอะไร ท่านก็ไม่จำเป็นต้องใช้ความคิดหนักหน้อยในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ท่านก็ไม่รู้สึกว่าคุณต้องใช้ความคิดอะไร บางท่านอาจจะไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้นแก่การดำเนินชีวิตนับเป็นปีๆ ท่านก็อาจจะรู้สึกว่าไม่ได้ใช้ความคิดอะไรมากนัก เพราะทุกๆ วันก็เหมือนกัน จะอยู่ที่บ้านหรือไปทำงานไปเที่ยวไหนๆ ก็ไม่มีอุปสรรคอะไร เหมือนๆ กันทั้งปี จึงดูเหมือนกับไม่ได้ใช้ความคิดเลย แต่ความจริงท่านก็ต้องคิดอยู่ตลอดเวลา แต่เนื่องจากไม่มีอุปสรรคอะไรจึงไม่ต้องใช้ความคิดหนักหน่วงเลยดูเหมือนกับไม่ได้ใช้ความคิดอะไร

แต่บางท่านต้องคิดหนักตลอดเวลา เพื่อแก้ปัญหาทั้งทางบ้าน ทางที่ทำงาน สารพัดเรื่อง เรื่องการเงิน เรื่องกับบุตรกับภรรยา กับคนใช้ ตลอดจนเพื่อนบ้าน กับเพื่อนร่วมงาน กับเจ้านายจะทำอะไรสักอย่างดูต้องคิดหนักไปทั้งสิ้น ตลอดจนเรื่องปัญหาเล็กน้อย เช่น เข้าหนานนี้อาบน้ำเข้าก่อนไปทำงานไหมไหว

เพราะหนาวไป จะไปทำงานแย่งขึ้นรถเมล์ไม่ไหวมีปัญหาสารพัดสาระเพ

ที่จริงเหตุที่ทำให้ต้องคิดก็คือ เมื่อไม่สามารถจะทำได้ตามที่เคยทำ หรือทำ
ได้ตามที่ตนต้องการ คนเราจะต้องคิด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กเรื่องใหญ่ ถ้าทำไม่ได้
ตามที่เคยทำ จะต้องหยุดคิดเพื่อหาทางที่จะทำสิ่งนั้นให้ได้ ฉะนั้นเหตุที่ต้องคิดจึง
อยู่ที่ “ปัญหา” ถ้าเมื่อใดเกิดปัญหานั้นไม่สามารถแก้ปัญหานั้นได้ทันที จะต้องคิด
ที่จะหาทางแก้ปัญหานั้นให้ได้ เพื่อให้ตนสามารถหรือผ่านพ้นปัญหาหรืออุปสรรคนั้น
ได้ด้วยดี

ตามความคิดของจอห์น ดุย ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสาเหตุทำให้เราต้องคิด
ฉะนั้นปัญหาจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดมีการใช้สมอง ถ้าปัญหาเบา
การใช้สมองก็น้อยและไม่รุนแรง ถ้าเป็นปัญหาที่จะแก้ไขได้ยาก การใช้สมองก็จะ
มากและซับซ้อน อย่างเช่นบางคนบอกว่าเกิดเรื่องนี้ ทำให้นอนไม่หลับไป ๓ คืน
ผมหงอกไป ๒๐ เส้น การแก้ปัญหานั้นก็มีต่างๆ กัน ตามลักษณะความรู้และวิถี
ดำเนินชีวิตของบุคคลบางคนมีวิธีแก้ปัญหามาโดยสร้างปัญหาซ้อนขึ้นมา เพื่อให้รอด
ไปชั่วขณะ เช่นไม่มีเงินจะส่งดอกก็เลยไปกู้รายใหม่สำหรับเอามาส่งดอกรายเก่า
หรือใช้วิธีลืมนปัญหาเสียอีกขณะ โดยไม่คิดถึงปัญหานั้น ไปหาเรื่องสนุกทำเสีย
ทั้งปัญหาไว้ก่อน หรือใช้สุราเข้าช่วย ทำให้ประสาทชา ไม่รู้เรื่องเสีย

จอห์น ดุย มีวิธีคิดในการแก้ปัญหานั้นเป็นขั้นๆ ไป แก้แล้วไม่เข้าทำก็ลองแก้
ใหม่จนไม่สามารถแก้ปัญหานั้นได้ วิธีคิดแก้ปัญหานั้นของ จอห์น ดุย ได้แบ่งเป็น ๕ ขั้น
คือ เริ่มต้นด้วยปัญหาเกิดขึ้นนี้เป็นขั้นที่ ๑ เมื่อเกิดปัญหาแล้ว ก็ต้องคิดหาเหตุที่
ทำให้เกิดปัญหานั้น วิธีการในขั้นนี้คือ พิจารณาหาเหตุแห่งปัญหาและพยายาม
กำหนดสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหา ขั้นนี้นับเป็นขั้นที่ ๒ สำหรับขั้นที่ ๓ ให้คิดหา
วิถีทางทุกอย่างที่จะนำมาแก้ปัญหานั้นได้ ซึ่งอาจจะมียหลายทางจะต้องนำมา
พิจารณาไตร่ตรองดูว่ามีวิถีทางอะไรบ้าง ที่อาจจะเอามาแก้ปัญหานั้นได้ เมื่อรวบรวม
วิถีทางที่คิดว่าอาจจะเอามาใช้สำหรับแก้ปัญหานั้นได้แล้วก็เลือกเอาวิถีทางที่เห็น
ว่าเหมาะสมที่สุด เอามาแก้ปัญหานั้น ซึ่งเป็นการทดลองแก้ดูจะสำเร็จทันทีหรือไม่
ก็ไม่ตาม แต่ขั้นนี้นับเป็นขั้นที่ ๔ เมื่อแก้ปัญหานั้นแล้ว จะต้องพิจารณาว่าการแก้
ปัญหานั้นเป็นผลหรือไม่เป็นผล หากไม่เป็นผลตามต้องการ ก็จะต้องหาวิธีแก้ใหม่
ขั้นนี้นับเป็นขั้นที่ห้า

ความจริงวิธีการนี้เป็นวิธีคิดที่มนุษย์เราปฏิบัติอยู่ทั้งในชีวิตปกติ และสามารถเอามาใช้กับการคิดในหลักการที่ยากกว่าชีวิตปกติได้เป็นอย่างดี เมื่อมีสาเหตุหรือปัญหาเกิดขึ้น ก็ต้องพิจารณาหาเหตุของปัญหานั้นว่ามีอะไรบ้าง มีเหตุอะไรที่สำคัญมาก อะไรที่สำคัญน้อยร่วมอยู่ในปัญหานั้น เมื่อหาสาเหตุได้แล้วว่ามีอะไรบ้างก็เอามาพิจารณาหาวิธีที่จะแก้ปัญหานั้น เมื่อพิจารณาแล้ว ก็เอามาลองทำดู ถ้าหากไม่ถูกต้องก็ลองทำใหม่จนกระทั่งได้ผลตามที่ต้องการ ความคิดโดยวิธีนี้เป็นความคิดโดยวิธีเหตุผลนั่นเอง

ความจริงความคิดในเรื่อง “เราคิดอย่างไร” ของจอห์น ดุยน์ ไม่ใช่จะเป็นความคิดใหม่ แต่เป็นความคิดที่ จอห์น ดุย เอามาเรียบเรียงขึ้นใหม่ และทำให้แพร่หลายจนเป็นที่ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในโลกสมัยใหม่นี้ และเรียกเป็น “ความคิดทางวิทยาศาสตร์” ใช้เป็นหลักทั่วไปในโรงเรียนสมัยใหม่ และในการค้นคว้าวิจัยในทางด้านวิชาการทั้งหลาย

ที่ข้าพเจ้าไม่ใช่เป็นความคิดใหม่นั้น เพราะถ้าท่านทั้งหลายไปถึงอริยสัจ ๔ ของพระพุทธเจ้าของเราจะเห็นได้ว่า ตรงกันทุกประการ เริ่มตั้งแต่ทุกข์ ไปถึงมรรค ไม่มีอะไรผิดเพี้ยนไป ผิดกันตรงที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงพบเมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปี แต่ จอห์น ดุย เพิ่งมาขยาย เมื่อไม่กี่สิบปีมานี้เอง นักเรียนของเราเรียนอริยสัจ ๔ มาตั้งแต่อยู่ชั้นประถมแต่ไม่เคยได้ใช้ประโยชน์จากอริยสัจ ๔ ในชีวิตจริงเลย แต่ จอห์น ดุย เอามาใช้ในโรงเรียน โดยให้เด็กรู้จักคิดด้วยเหตุผลและการทดลองหาสิ่งที่ปฏิบัติเป็นประโยชน์ได้ในชีวิตจริง ยิ่งไปกว่านั้นบางท่านในโรงเรียนของเรายังคิดว่าวิธีให้เด็กเกิดความรู้ตามวิธีนี้เกิดความยุ่งยากในการเรียนการสอน

ข้าพเจ้ายังจำได้ตลอดเวลา เมื่อข้าพเจ้ากำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาได้เคยไปบรรยายเรื่องพระพุทธศาสนาให้บรรดาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยฟัง เมื่อจบคำบรรยายอาจารย์คนหนึ่งได้กล่าวปรารภว่า คนอเมริกันเพิ่งรู้เรื่องการคิดทางวิทยาศาสตร์ในต้นศตวรรษที่ ๒๐ นี้เอง แต่คนทางตะวันออกรู้เรื่องนี้มา ๒๐๐๐ กว่าปีแล้ว นี่เป็นข้อที่น่าภูมิใจอย่างยิ่งสำหรับพุทธศาสนาของเรา ว่าได้เป็นไปตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ ปัจจุบันผัดกับบางคนที่เข้าใจ

จากความคิดเรื่อง “เราคิดอย่างไร” นี้ ทำให้เกิดวิธีสอนภาคปฏิบัติต่างๆ ซึ่งใช้เหตุผลและการทดลองปฏิบัติ เพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจในทางความรู้และการปรับความรู้ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ วิธีสอนเหล่านี้เรียกกันต่างๆ ตามวิธี แต่หลักการพื้นฐานอย่างเดียวกันทั้งสิ้น เช่น เรียกว่าเป็น วิธีโครงการ (project method) บ้าง วิธีปัญหา (problem method) บ้าง วิธีสอนหน่วย (unit method) บ้าง

ความคิดอีกประการหนึ่งในทางการศึกษาของ จอห์น ดุย ก็คือ จอห์น ดุย ถือว่าการศึกษเป็นวิธีการต่อเนื่อง (process) ไม่ใช่เป็นผลสำเร็จ (product) คือการศึกษา ไม่รู้จักจบ จะเกี่ยวเนื่องกันไปตลอดชีวิต เพราะการศึกษาจะช่วยให้คนเป็นพลเมือง สามารถปรับตนเองให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนนุมนชน จึงต้องมีการศึกษาเพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา

ความคิดข้อนี้เป็นความคิดที่สำคัญประการหนึ่งในเรื่องการศึกษาและข้าพเจ้าเข้าใจว่าขัดกับความคิดของพวกเราบางคนเป็นจำนวนมาก บางท่านอาจจะคิดว่าได้รับการศึกษาเพียงพอแล้ว ก็เพียงพอที่จะดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุขแล้ว ไม่จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีก และหยุดการศึกษาจริงๆ ในไม่ช้า ก็จะกลายเป็นคนไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนนุมนชน กลายเป็นคนที่ไม่มีความรู้ประโยชน์แก่ชุมชนนุมนชนมากนัก ฉะนั้น จอห์น ดุย จึงพยายามเน้นหนักหนาว่า การศึกษานั้นไม่จบเป็นแต่เพียงเป็นทางไปสู่ความดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์เท่านั้น นับว่าขัดกับหลักปรัชญาการศึกษาเดิมมา ที่กำหนดอุดมคติเป็นจุดหมายปลายทาง

ยิ่งกว่านั้น จอห์น ดุย ยังถือว่าการศึกษเป็นวิถีดำเนินชีวิต (a process of living) จึงขัดกับความคิดทางการศึกษาแต่เดิมที่ว่า “การศึกษาสำหรับอนาคต” หรือที่เราเรียกว่า การศึกษาสำหรับให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหนึ่ง ดังเราเคยชินกับหู “เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า” ฉะนั้นต้องสอนให้เด็กเตรียมตัวสำหรับเป็นผู้ใหญ่ในเวลาต่อไป เราจึงสอนให้รู้ว่าผู้ใหญ่ที่ดีนั้นต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างไร และหัดให้เด็กประพฤติปฏิบัติตนอย่างผู้ใหญ่ที่ดี แต่กว่าเด็กจะโตเป็นผู้ใหญ่ สิ่งที่เด็กเรียนมานั้นเป็นเรื่องอดีตเสียแล้ว แต่เด็กก็ไม่มีรู้เรื่องอื่นรู้แต่แนวความคิด แนวที่จะต้องปฏิบัติที่เรียนในโรงเรียน ทำให้เกิดปัญหาขึ้นสองประการ คือ เด็กไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริงได้ เพราะไม่

เคยมีประสบการณ์ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นจริง ถ้าหากเด็กคนนั้นเป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามการสั่งสอนและการอบรมของโรงเรียนอย่างแท้จริง ประการหนึ่ง เด็กไม่สามารถช่วยสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ชุมชนได้เท่าที่ควร เพราะไม่ได้รับการฝึกหัดให้มีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อชุมชนมาแต่เดิม ถ้าหากเด็กได้รับการอบรมสั่งสอนให้รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบต่อชุมชน ตั้งแต่อยู่ในโรงเรียนแล้ว การเดินทางท่องเที่ยวอยู่หลายวันคงไม่เกิดขึ้น โดยไม่ทำอะไรที่จะให้น้ำประปาที่หายากรั่วทิ้งอยู่เช่นนี้

จอห์น ดุย มีความคิดในทางการศึกษาเป็นวิถีดำเนินชีวิตเพื่อให้เด็กมีส่วนร่วมในชุมชนที่ละน้อย เมื่อเป็นผู้ใหญ่จะได้มีความรับผิดชอบในชุมชนของตนเองอย่างสมบูรณ์ ทำให้เกิดความรู้สึกว่าบ้านเมืองเป็นของตน ตนมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบที่จะดำเนินการบ้านเมืองของตน มิใช่ให้ใครอื่นมาเป็นเจ้าของดำเนินการเสียเพียงคนเดียวหรือพวกเดียว

ฉะนั้นการสร้างความรู้สึกรับผิดชอบให้เกิดขึ้นในทางการศึกษาแก่ผู้เขียนนั้น จอห์น ดุย ได้เน้นอยู่ ๒ ประการ คือ ส่วนบุคคล (individual factor) และส่วนสังคม (social factor) ส่วนบุคคล นั้นหมายถึงการศึกษาเริ่มได้จากการกระทำของเด็กแต่ละคน ถ้าหากเด็กคนใดไม่มีความสามารถในการกระทำ เด็กคนนั้นจะไม่สามารถมีการศึกษาเท่าที่ควรจะเป็น จะเห็นได้ว่า จอห์น ดุย ได้แยกเด็กปกติออกจากเด็กพิการ จะเป็นพิการทางสมอง เช่น สมองต่ำ หรือทางร่างกายก็ตาม เด็กจำพวกนี้ไม่อาจได้รับการศึกษาเช่นเดียวกับเด็กปกติ

จอห์น ดุย ถือลักษณะสำคัญ ๔ ประการในเรื่องความสามารถของเด็กคือ จะต้องมีความสามารถ และมีความสนใจในการพูด ในการถาม ในการทำ และในทางศิลปะงดงามทั้งนี้เพราะ จอห์น ดุย มีความเห็นว่า การเรียนจะได้ผลดีนั้น ไม่ใช่เนื่องจากวัตถุภายนอก แต่เนื่องจากลักษณะภายในของเด็กที่ต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะสนใจ และอยากรู้อยากเห็น และสนใจในกิจกรรมต่างๆ จากในตัวของเด็กเอง นับว่าเป็นความคิดที่ตรงกันข้ามกับความคิดในทางการศึกษาแต่เดิม ซึ่งถือว่าความรู้หรือเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญให้เด็กท่องจำได้ก็จะเกิดความรู้เป็นประโยชน์เอง แต่จอห์น ดุย เชื่อว่า ตัวเด็กเองเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะจะสามารถรับได้มากน้อยเพียงใดอยู่ที่ความสามารถในทางสมองของเด็กรวมกับความสนใจ ความ

กระตือรือร้นของเด็กที่ต้องการจะรู้ เพราะความสามารถและแนวโน้มภายในของแต่ละบุคคลดังกล่าวเป็นลักษณะสำคัญที่จะช่วยให้มีการต่อสู้เพื่ออยู่รอดของแต่ละบุคคล และจะช่วยกันประกอบเป็นการกระทำในลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏออกมาภายนอก ดังนั้นถ้าจะสรุปความคิดของจอห์น ดุย ในเรื่องบุคคลก็จะกล่าวได้โดยย่อๆ ดังนี้ ความเฉลียวฉลาดของบุคคลในทางความคิดและการกระทำเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเรียนรู้ และดัดแปลงการกระทำของตนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ คือทุกคนไม่เหมือนกัน จะปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้มากเพียงใดนั้น แล้วแต่ความสามารถของเฉพาะตัวบุคคล จึงเกิดเป็นความคิดที่สำคัญในการศึกษาประการหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากความคิดในการศึกษาแต่เดิม นั่นคือความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Individual differences คือคน ๒ คนไม่เหมือนกัน ฉะนั้นแม้จะเรียนจากครูคนเดียวกัน ให้หนังสือเล่มเดียวกัน เรียนชั่วโมงเดียวกัน เรียนพร้อมกัน เลิกพร้อมกัน คน ๒ คน จะไม่ได้ความรู้เท่ากัน และจะเอาความรู้นั้นไปใช้ในสถานการณ์อย่างแตกต่างกัน ที่จริงเรื่องเช่นนี้ คนไทยเราเข้าใจมาแล้วเป็นอย่างดี ดังนิทานที่เล่าอยู่เสมอว่าศิษย์คนหนึ่งไปเรียนกับอาจารย์พร้อมกับศิษย์อีกคนหนึ่ง เรียนไปแล้วเกิดน้อยใจอาจารย์รักศิษย์อีกคนหนึ่งมากกว่า จึงทำให้ศิษย์คนนั้นเก่งกว่าตน อาจารย์ทราบเข้าจึงพาศิษย์ทั้งสองออกไปในป่าเมื่อพบร่อนน้ำก็ถามศิษย์ทั้งสองว่า ร่อนน้ำอะไร ศิษย์คนที่หาว่าอาจารย์ปิดบังวิชา ก็ตอบว่าเป็นน้ำปัสสาวะ เมื่อถูกถามว่าทำไมจึงรู้ว่าเป็นร่อนปัสสาวะ ก็ตอบว่าแฉะนั้นไม่มีแหล่งน้ำ ก็ต้องเป็นน้ำปัสสาวะ เมื่อถูกถามต่อไปว่าเป็นน้ำปัสสาวะของคนหรือของสัตว์ ก็ตอบไม่ได้ เมื่อถามศิษย์อีกคน ก็ตอบได้เลยว่าเป็นน้ำปัสสาวะของหญิงท้องแก่ เมื่อเดินต่อไปก็พบหญิงท้องแก่เดินอยู่ข้างหน้า ถามดูก็พบว่าหญิงปัสสาวะอยู่ตรงนั้นจริง อาจารย์ให้ศิษย์คนที่หายถูกอธิบายให้ฟังว่าทำไมจึงรู้ว่าเป็นปัสสาวะของหญิงท้องแก่ ศิษย์ก็อธิบายว่า ร่อนปัสสาวะของชายกับหญิงมีครกไม่เหมือนกัน และเห็นมีร่อนนี้มียันอยู่กับพื้น จึงรู้ว่าเป็นหญิงท้องแก่ เพราะเวลาลุกขึ้นไม่ถนัด ต้องเอามือยัน นิทานเรื่องนี้จริงเท็จอย่างไรไม่ทราบ ที่นำมาเล่าก็เพราะเข้ากับความคิดของ จอห์น ดุย เรื่องความเฉลียวฉลาดของแต่ละบุคคลกับการเรียนเป็นอย่างดี ถ้า จอห์น ดุย รู้นิทานเรื่องนี้คงเอาไปใส่ไว้ในหนังสือที่เขียนด้วยกระมัง

ส่วนสังคม หรือที่เรียกว่า Social factor จอห์น ดุย มีความคิดว่า การที่เราคิดว่าบุคคลแต่ละคนเป็นเพียงหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น ความจริงไม่เป็นเช่นนั้น เราจะถือบุคคลแยกจากสังคมไม่ได้เพราะบุคคลต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นอย่างแยกไม่ออก จะทำอะไรก็ต้องคิดถึงคนอื่นด้วย จะคิดแต่เฉพาะตัวเองไม่ได้ ความคิดเช่นนี้ตรงกันข้ามกับความคิดของไทยเราคิด “บ้านใครใครอยู่ อุใครใครนอน” เราจึงไม่ยุ่งกับเรื่องของคนอื่นนัก

ความคิดของ จอห์น ดุย ในเรื่องนี้มีบรรดาครูบาอาจารย์ที่ศึกษาความคิดของ จอห์น ดุย เป็นอันมากเข้าใจผิดว่า เมื่อให้เด็กเรียนและปฏิบัติในชีวิตจริงดังการดำเนินชีวิตในเช่นที่ตนปฏิบัติอยู่ก็จะเป็นการไม่มีอะไรก้าวหน้า แต่ความจริงในความหมายของการปฏิบัติในทางการศึกษา เพื่อให้รู้จักกับการดำเนินชีวิตจริง เพื่อการแก้ปรับปรุงในการดำเนินชีวิตให้ดีและเหมาะสมยิ่งขึ้น ฉะนั้น จอห์น ดุย จึงกล่าวว่าการศึกษาคือการหัดให้รู้จักดำเนินชีวิตนั่นเอง หรืออย่างที่เราเรียกว่า Education is life itself ซึ่งตรงกันข้ามกับความคิดในทางการศึกษาแต่เดิมที่ว่าการศึกษาคือการเตรียมเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า หรือที่เราเรียกว่า Education is preparation for future life หรืออย่างที่เราพูดกันง่ายๆว่า เด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า ฉะนั้นการศึกษาของเด็กก็ต้องหัดให้เป็นผู้ใหญ่สำหรับวันข้างหน้า ฉะนั้นเราจึงหัดให้เด็กเป็นผู้ใหญ่ย่อส่วน คือเป็นผู้ใหญ่ แต่ตัวเป็นเด็ก ซึ่งปฏิบัติกันมากในศตวรรษที่ ๑๘ และ ๑๙ ในยุโรป เรียกเด็กที่ได้รับการฝึกแบบนี้ว่า ผู้ใหญ่เล็กๆ (adult is miniature) ดัดจริตทำเหมือนเป็นผู้ใหญ่จนรูซโซ นักปราชญ์ชาวฝรั่งเศสในครั้งกระนั้นทนไม่ไหว ให้ความคิดที่ให้คนเป็นคนจริงๆ ตามธรรมชาติออกมา คนแตกตื่นกันอยู่พักใหญ่ แต่แล้วความคิดทางการศึกษาก็ยังคงเป็นการเตรียมหัดเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีอยู่ตลอดมา

เมื่อความคิดของ จอห์น ดุย มุ่งให้คิดถึงสังคมหรือชุมชนมากกว่าแต่เดิม โรงเรียนจึงกลายเป็นเครื่องมือที่จะปรับปรุงสังคมขึ้นมา ตามธรรมดาแต่เดิมคนคิดถึงโรงเรียนว่าเป็นสถานที่ ที่นักเรียนไปเรียนเพื่อหาความรู้แต่ จอห์น ดุย กลับคิดถึงโรงเรียนเป็นสถานที่จำเป็นสำหรับสังคมไทย โดยถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดที่จะช่วยรักษาสังคมให้คงอยู่ตลอดไป ขอให้ท่านพิจารณาดูความสำคัญของโรงเรียนในความคิดของ จอห์น ดุย ถ้าโรงเรียนเป็นแหล่งสำหรับให้ความรู้ตาม

ความคิดแต่เดิมๆ โรงเรียนจะไม่เกี่ยวกับชุมชนมากนัก เพราะเท่ากับเป็นที่รักษาความรู้ให้คงอยู่ได้เท่านั้น คนในชุมชนจะมีความเป็นอยู่อย่างไรไม่เกี่ยวจะดีเลวอย่างไรโรงเรียนไม่สนใจ เป็นแต่เพียงรักษาความรู้และการสอนให้เกิดความรู้เท่านั้น ซึ่งเป็นความคิดของทางโรงเรียนและมหาวิทยาลัยตลอดมา ฉะนั้น บางแห่งจึงสอนความรู้ดังที่เคยสอนมาแต่เดิมๆ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเลย แม้ในขณะนี้ในบ้านเราก็มีความคิดเช่นนี้อยู่เป็นอันมาก ทำให้ผู้เขียนมีแต่ความรู้ แต่ไม่ได้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนมากนัก

จอห์น ดุย ถือว่าโรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคม ฉะนั้นการศึกษาจึงถือเป็นขบวนการทางสังคมหรือที่เรียกว่า Social process นั่นคือโรงเรียนเป็นแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนนั่นเอง จึงเป็นที่รวมของทุกฝ่ายที่จะช่วยให้เด็กได้มีส่วนร่วมรู้เห็นและสามารถจะสืบทอดความเป็นไปของชาติหรือชุมชน โดยได้ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ของตนในการที่จะช่วยปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้น จะเห็นได้ว่าจอห์น ดุย ได้เน้นให้เห็นว่า โรงเรียนและการศึกษานั้นไม่ใช่เป็นการกระทำของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะเท่านั้น แต่ต้องตกเป็นการกระทำของส่วนรวมของชุมชน

ฉะนั้นโรงเรียนหรือการศึกษาตามความคิดนี้จึงไม่ได้อยู่ที่กระทรวงศึกษาจะบงการหรือไม่ได้อยู่ที่ครูสอนแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น ส่วนต่างๆ ของชุมชนจะต้องร่วมเกี่ยวข้องด้วย บิดามารดาของคนในชุมชน องค์กรต่างๆ จะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการโรงเรียน จัดการศึกษาของชุมชน ไม่ใช่ปล่อยให้ทางฝ่ายครูหรือฝ่ายกระทรวงศึกษาเป็นผู้จัดการโดยคนอื่นไม่เกี่ยวข้อง ความคิดเช่นนี้ยังเป็นความคิดที่ขัดกับความคิดเดิมของเราเป็นอันมาก ถ้าตามความคิดใหม่ บิดามารดาหรือคนหนึ่งคนใดจะไปดูการสอนที่โรงเรียนเมื่อใดก็มีสิทธิจะไปดูได้ เพราะถือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โรงเรียนจะทำอะไรที่ประชาชนเห็นไม่เหมาะสมก็อาจจะคัดค้านได้ ทั้งๆ ที่ตนเองไม่มีบุตรหลานเรียนอยู่ที่นั่น คือโรงเรียนเป็นของชุมชนไม่ใช่โรงเรียนของหลวงอย่างในความคิดของเราในปัจจุบันนี้ ประชาชนต้องรับผิดชอบในการดำเนินการของโรงเรียนและต้องคอยทะนุบำรุงให้โรงเรียนเป็นประโยชน์แก่ชุมชน ท่านคงจะได้ยินข่าวบ่อยๆ ว่าทางการจะทำโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนของชุมชน แต่ไม่ค่อยจะเกิดผลเท่าใดนัก เพราะประชาชนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ถ้าจะดูกันให้ดีแล้ว เราเอาความคิดใหม่

ในทางการศึกษาตามความคิดของ จอห์น ดุย มาใช้ แต่เราไม่ได้สร้างความเข้าใจให้กับชุมชนและครูบาอาจารย์เพียงพอ โรงเรียนชุมชนนุมนดั่งกล่าวของเรา พอเลิกเรียนก็ปิดประตูแน่น ไม่ยอมให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง อะไรก็ขัดกับระเบียบที่ทางโรงเรียนวางไว้ การจะเข้าดูการสอนในชั้นของครู ก็จะต้องแจ้งล่วงหน้า ต้องขออนุญาตต่อผู้บังคับบัญชาสูงขึ้นไปเสียก่อน และความคิดว่า การเข้ามาดูจะก่อให้เกิดความลำบากแก่โรงเรียน มีอยู่ในใจของครูอยู่ตลอดมา จึงไม่ยอมให้ใครมาดูโรงเรียนโดยไม่ได้เตรียมตัวล่วงหน้าไว้คอยรับ เมื่อชุมชนรู้สึกเหมือนว่าโรงเรียนของหลวง ต้องแล้วแต่เจ้านายสั่งมาก่อน ชุมชนจะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยอย่างจริงจังได้อย่างไร นอกจากจะเป็นครั้งคราว สำหรับงานออกหน้าออกตาเท่านั้น ผู้ปกครองก็ไม่อยากไปโรงเรียน ยิ่งอยู่เฉยๆได้รับจดหมายให้ไปพบที่โรงเรียนด้วย ยิ่งไม่อยากไปใหญ่ เพราะนั่นหมายถึงมีเรื่องอะไรไม่ดีเกี่ยวกับเด็กของตนขึ้นแล้ว

สิ่งสำคัญในความคิดทางการศึกษาของ จอห์น ดุย ก็คือ จอห์น ดุย ถือว่าการสร้างประสบการณ์โดยตรงให้เกิดขึ้นแก่เด็กเป็นวิธีสอนที่สำคัญที่สุด หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นรากฐานของการสอนทั้งปวง จอห์น ดุย เชื่อว่าการสอนโดยให้เด็กได้กระทำ จึงจะทำให้เด็กเกิดความรู้ และสามารถจะใช้ความรู้นั้นไปปรับให้เข้ากับเหตุการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นต่อไปได้ สุภาษิตที่ว่า สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น และสิบตาเห็นไม่เท่ามือทำ เป็นหลักสำคัญในทางการเรียนรู้ตามความคิดของ จอห์น ดุย เพียงแต่ความเชื่อเพียงเท่านั้นก็จะมุ่งให้เปลี่ยนแปลงวิธีสอนต่างๆ ในโรงเรียนทั้งหมดทั้งสิ้น การให้ท่องจำจะไม่มีค่าสำคัญ การเรียนโดยให้กระทำจริงๆ ด้วยตนเอง จะเป็นหลักสำคัญในวิธีสอนทั้งปวง

การจะให้เด็กทำอะไรอย่างจริงจังด้วยตัวของเด็กเองนั้น ทำให้เกิดปัญหามากมาย เพราะต้องสร้างให้เด็กเกิดความสนใจ เกิดความเพียรพยายามที่จะทำ และต้องมีแรงจูงใจที่จะมาชักนำให้อยากทำ ฉะนั้นในการสอนจึงต้องหาวิธีที่จะทำให้เด็กเกิดความสนใจ มีความเพียรพยายาม และมีแรงจูงใจก่อน ฉะนั้นในการจะสอนอะไร ตามความคิดใหม่ จึงต้องสร้างหรือปลูก ๓ ประการนี้ สำหรับท่านที่รู้และเข้าใจภาษาอังกฤษอาจจะทราบว่า ๓ คำนี้คือ Interest, Effort, Motivation

ความคิดที่จะให้เกิดลักษณะสำคัญ ๓ ประการนี้ในการเรียนจะขัดกับความคิดทางการศึกษาแต่เดิมที่ถือระเบียบวินัยเคร่งครัด นี่เป็นสาเหตุประการหนึ่ง ที่มีครูบาอาจารย์บางท่านพูดว่าการสอนแผนใหม่ทำให้เกิดความยุ่งเหยิง ไม่มีระเบียบ เพราะท่านชินกับวิธีสอนที่ให้นักเรียนนั่งนิ่งๆ ฟังครูบอก ไม่ถามก็ไม่ต้องตอบ บางคราวครูพูดไปคนเดียวตั้งครึ่งชั่วโมง นักเรียนนั่งนิ่งๆ ฟังครู ท่านคงทราบดี เพราะท่านเองก็เคยเป็นนักเรียนที่ครูเคยใช้วิธีบอกดังกล่าวมานี้ด้วยกัน โดยมากท่านก็คงจะทราบเองว่าท่านได้ความรู้อะไรบ้าง

การจะสร้างให้เกิดลักษณะทางจิต ๓ ประการ ดังกล่าวมานี้การสอนการเรียนจึงจำเป็นที่จะเริ่มจากสิ่งที่นักเรียนได้รู้ หรือไม่มีประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน มานั่นเองและเป็นประสบการณ์ที่จะชักจูงไปสู่ความสนใจต่อไป และการสอนจะต้องดำเนินไปโดยสร้างให้เกิดความพยายาม และความอยากรู้อยากเห็นในสิ่งนั้นๆ ยิ่งขึ้นไปอีก เรื่องวิธีสอนโดยอาศัยความสนใจนี้ มีเรื่องเล่ากันในโรงเรียนของเรามาก ต่อมา ครูบางคนใช้ประโยชน์จากหลักความคิดนี้อย่างได้ประโยชน์จริงจัง โดยการใช้วิธีถามเด็กกว่าอยากจะเรียนเรื่องอะไร พอเด็กบอกก็สอนเรื่องนั้น ท่านลองคิดดูว่าครูสอนได้โดยไม่ต้องเตรียมการสอนนั้นจะเป็นอย่างไร หนักๆ เข้าทั้งครูทั้งเด็กไม่อยากจะสอนไม่อยากจะเรียน เพราะทั้ง ๒ ฝ่ายก็รู้สึกตนเองว่า สอนก็ไม่ได้ เรื่อง เรียนก็ไม่เกิดความรู้อะไร ทั้งนี้ก็เพราะไม่เข้าใจในความหมายของความคิดใหม่นั้นเอง

สิ่งที่สำคัญในความคิดของ จอห์น ดุย ในการศึกษาก็คือความคิดประชาธิปไตย (democratic thinking) โดยความคิดว่า คนควรจะดำเนินชีวิตอยู่อย่างเท่าเทียมกัน มิใช่กดขี่กันเป็นชั้นๆ อย่างในสังคมปัจจุบัน แต่การที่อยู่ๆ จะให้คนเกิดความคิดในเรื่องประชาธิปไตยนั้น คงเป็นไปได้จะต้องมีการฝึกให้เกิด มิใช่แต่เพียงรู้สึกว่ประชาธิปไตย มีความหมายเพียงใด แต่ต้องได้รู้จักปฏิบัติตามความหมายนั้นมาทีละน้อย จนเกิดเป็นวิถีการดำเนินชีวิตอย่างจริงจังขึ้น จอห์น ดุย เห็นว่า มีทางที่จะสร้างให้เกิดความรู้และความเคยชินในวิถีการประชาธิปไตยได้ โดยให้มีการสอนและการหัดให้ปฏิบัติในโรงเรียน เมื่อเด็กออกจากโรงเรียนก็จะปฏิบัติได้ในชุมชนคนเลยทีเดียว เพราะได้เคยปฏิบัติมาแล้ว เมื่ออยู่ในโรงเรียนตลอดมา และในขณะที่ปฏิบัติอยู่ในขณะอยู่โรงเรียนนั้น การปฏิบัติ

ก็จะนำมาใช้ในชีวิตจริงๆ อยู่แล้วตลอดเวลา เมื่อเป็นผู้ใหญ่การปฏิบัติที่ปฏิบัติจนเกิดความเคยชินอยู่แล้ว ก็จะมาเป็นการปฏิบัติในสังคมที่กว้างขวางขึ้น การฝึกให้เป็นประชาธิปไตยในโรงเรียนนี้ จะช่วยให้คนรุ่นหลังเกือบหมดได้มีความคิดและความเข้าใจในความคิดประชาธิปไตยยิ่งขึ้นจนกระทั่งเป็นการดำเนินชีวิตของชุมชน

ความคิดที่จะฝึกประชาธิปไตยในโรงเรียนของแนวความคิดในการศึกษาใหม่นี้ จะต้องขึ้นอยู่กับกรอบของประเทศด้วยถ้าประเทศมีการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย การฝึกอบรมในโรงเรียน โดยมุ่งสร้างให้เด็กเกิดความคิดและรู้จักปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย ก็จะเป็นการสร้างความมั่นคงในระบอบประชาธิปไตยให้แก่ชุมชนในอนาคต การศึกษาต้องสอดคล้องกับระบอบการปกครองนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด มิฉะนั้นการศึกษาจะไม่สามารถสร้างชุมชนหรือประเทศชาติให้มีความมั่นคงถาวรเป็นปึกแผ่นได้

ประเทศไทยได้รับความคิดของ จอห์น ดุย เข้ามาได้ มิได้มีการขัดขวางประการใด ก็เพราะเรามีระบอบปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย ถ้าหากเรามีระบอบการปกครองเป็นแบบอื่น หรือเป็นแบบตรงกันข้ามกับระบอบประชาธิปไตย ความคิดของจอห์น ดุย คงเข้ามาในประเทศไทยไม่ได้ แต่เมื่อความคิดนี้เข้ามาก็พบอุปสรรคนานาประการ เพราะเรามีความเคยชินในการศึกษาแตกต่างกับความคิดใหม่ที่เข้ามาหลายประการ ยิ่งกว่านั้นเรามีขนบธรรมเนียมและความคิดดั้งเดิม ที่ไม่อาจจะปรับให้เข้ากับความคิดใหม่ได้โดยรวดเร็วเช่นระเบียบต่างๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนจนเกิดความเคยชิน จนคิดว่า ถ้าขาดระเบียบอย่างนั้นอย่างนี้จะเกิดความวุ่นวายขึ้นในโรงเรียน เช่น การให้นักเรียนออกความคิดเห็นในระเบียบต่างๆ ของโรงเรียน วิธีสอนวิธีเรียน ซึ่งใช้กันมาจนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตโรงเรียนแล้ว ตลอดจนสร้างความเข้าใจ ความรับผิดชอบในตนเอง ความรับผิดชอบในหน้าที่การทำงานโดยไม่ต้องสั่ง โดยให้ใช้ความคิดของตนเอง ล้วนแต่ก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในการปฏิบัติ เนื่องจากความเคยชินต่อวิธีปฏิบัติกันมานานแล้ว จะทำอะไรต้องรอให้สั่ง แสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้บังคับบัญชาและความไม่รับผิดชอบของผู้ใต้บังคับบัญชาบางท่านไม่พอใจเลย ที่เห็นผู้ใต้บังคับบัญชาเสนอเรื่องมาง่ายๆ ว่า “เพื่อโปรดพิจารณา” โดยไม่มีความคิดความ

เห็นอะไร ทั้งๆที่เป็นหัวหน้าแผนก หรือหัวหน้ากองทั้งนี้ก็เพราะความเคยชินเกี่ยวกับความรับผิดชอบในหน้าที่ ความเป็นตัวของตัวเองและการปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ของที่นั้นๆด้วย

ความคิดในเรื่องประชาธิปไตยในทางการศึกษานั้นมุ่งอบรมสั่งสอนให้คนมีความรับผิดชอบต่อชุมชนเป็นประการแรก มุ่งให้เกิดความรู้สึกว่า ทุกคนในชุมชนมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีใครอยู่สูงกว่าใคร ในทางความคิดเห็น และในหน้าที่รับผิดชอบต่อชุมชน ส่วนความสามารถของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกันตามลักษณะของบุคคลนั้นๆ ทุกคนจะต้องมีโอกาสดังกล่าวไปเท่าเทียมกับคนอื่นตามความสามารถของแต่ละบุคคล โรงเรียนมีหน้าที่ที่จะสร้างสภาพการณ์ของโรงเรียน ให้นักเรียนเกิดความเข้าใจและมีการปฏิบัติ ในอันที่จะเกิดความเคยชินในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นประชาธิปไตย

ในเมื่อความคิดในเรื่องประชาธิปไตยนี้มีขึ้นและเอามาปฏิบัติในโรงเรียนอย่างจริงจัง เพราะทุกคนเห็นพ้องต้องกัน เด็กที่ได้รับการอบรมก็มีความคิดว่าตนเองก็เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ ในเรื่องสิทธิและหน้าที่ต่อชุมชนและประเทศชาติ ส่วนตัวบุคคลก็เป็นไปตามความสามารถของตนที่มีอยู่ และตนมีโอกาสดังกล่าวได้รับเช่นเดียวคนอื่น ๆ ในชุมชน

การจะสร้างประชาธิปไตยให้เกิดแก่ชุมชนหรือประเทศชาติจะต้องให้มีการสอนระบอบประชาธิปไตยและการปฏิบัติแบบเป็นประชาธิปไตยที่ต้องการในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้รู้และได้ปฏิบัติในชีวิต โรงเรียนเป็นแบบประชาธิปไตยที่ต้องการตามความคิดของ จอห์น ดุย นั้น การที่จะให้คนในชุมชนประพฤติปฏิบัติอย่างโน้น ต้องให้เขาเข้าใจและเห็นดีด้วย การปฏิบัติโน้นจึงจะเป็นการปฏิบัติที่แท้จริงและถาวร และความคิดในระบอบประชาธิปไตยนั้น คือสร้างความรับผิดชอบต่อหน้าที่ให้เกิดแก่บุคคลในชุมชน และให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความทัดเทียมเช่นกับบุคคลอื่น ๆ ในชุมชนนั้นๆ ทุกคนมีโอกาสดังกล่าวจะใช้ความสามารถของตนเท่าเทียมกัน มีสิทธิและความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเท่ากันหมด

สิ่งต่างๆเหล่านี้ ถ้าได้หัดให้เกิดความเข้าใจและหัดให้รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนมาตั้งแต่ในโรงเรียน เมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็จะสามารถดำเนินชีวิตในระบอบ

ประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี ความคิดเช่นนี้จึงทำให้ขัดกับความคิดทางการศึกษาในแบบอุดมคติ ซึ่งใช้กันมาแต่เดิม ดังที่ข้าพเจ้าได้บรรยายมาแล้วแต่ต้นว่า ความคิดทางการศึกษาในแบบอุดมคตินั้น มุ่งให้เด็กทำตามคำสั่ง ตามระเบียบวินัย จะชอบหรือไม่ชอบ จะถูกหรือไม่ถูก ไม่ใช่ปัญหาสำคัญจะต้องปฏิบัติตามคำสั่ง ตามกฎและระเบียบวินัยที่กำหนดไว้ มิฉะนั้นจะมีความผิด ทำให้เด็กนึกหาทางที่จะเลี่ยงกฎหรือข้อบังคับตลอดเวลา หรือพยายามทำความผิดไม่ให้รู้หรือไม่มีพยานหลักฐาน จะได้อ้างอิงไม่ได้ ทำให้ขาดความรับผิดชอบ

แต่ความคิดใหม่ในทางการศึกษานี้ มุ่งให้เกิดความรับผิดชอบรู้สึกในดีในชั่วด้วยตนเอง จะทำหรือไม่ทำควรจะทำให้เกิดความนึกคิดเอาเอง ความจริงแต่โบราณเรามีคำสอนที่สรุปลง ตามความคิดในทางปรัชญาของการศึกษาใหม่ อยู่แล้ว คือ “ให้ประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติ ใ้รงดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้น” แต่ดูจะเป็นคำสั่งสอนที่คนจำนวนมากฟังแล้วก็เห็นว่าดี แต่ไม่ทราบถึงทางที่จะให้บรรลุถึงคำสอนหรือคำแนะนำดังกล่าวได้อย่างไร

ในความคิดทางการศึกษาใหม่ ความจริงก็มุ่งให้คนประพฤติรู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสมต่อการมีส่วนร่วมในชุมชนุมชน โดยทำให้เกิดมีความสามารถในการที่จะประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติ และให้รู้จักงดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้น ซึ่งเป็นความสามารถควบคุมตนเองให้ทำและให้รงดในสิ่งที่ควรและไม่ควร คนเรา รู้จักทำในสิ่งที่ควรทำ รู้จักงดเว้นในสิ่งที่ควรรงดเว้น อาจทำได้ด้วยการมีวินัย ถ้าหากได้รับการฝึกวินัยอย่างจริงจัง จนกระทั่งฝังอยู่ในความคิดและนิสัย ก็อาจจะเกิดความสามารถในการประพฤติ และการไม่ประพฤติในสิ่งที่ควรและไม่ควรได้ แต่เป็นเรื่องยาก และเชื่อกันโดยทั่วไปว่า ทำสำเร็จยากในการอบรมในโรงเรียน เพราะการลงโทษไม่ทำให้เกิดความเกรงกลัวที่จะไม่กระทำสิ่งนั้นๆ ได้ก็ต่อเมื่อรู้ว่าจะต้องถูกลงโทษ เมื่อความนั้นปรากฏออกมา แต่เมื่อทราบแนวทางการกระทำนั้น ไม่มีผู้รู้ ไม่มีใครเห็น หรือไม่มีใครเป็นพยาน หลักฐานยืนยันได้ ก็ทราบแนวว่า จะไม่ถูกลงโทษก็กล้ากระทำ เพราะรู้ว่าจะไม่ถูกลงโทษ เนื่องจากไม่มีใครรู้เห็น หรือไม่มีพยานหลักฐานยืนยัน ฉะนั้น การรงดเว้นไม่กระทำความผิดหรือความชั่วต่างๆ โดยเกรงการลงโทษภายนอกหรือที่เรียกว่าวินัยนั้น จึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร แต่ถ้าบุคคลผู้นั้นเกิดความคิดในตนของตนเองขึ้นว่า ทำอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่ถูกหรือไม่เหมาะสม

สมแก่ตน แล้วดไม่กระทำสิ่งนั้นๆ ดังนี้ จึงจะเรียกว่าเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาอย่างสมบูรณ์ เพราะรู้กระทำหรือไม่กระทำในสิ่งที่ควรหรือไม่ควรทำได้ด้วยตนเอง หรือเป็นผู้ที่ประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติและงดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้นนั่นเอง การศึกษาในความคิดใหม่ ต้องการให้เป็นเช่นนั้น เรียกว่า การวินัยด้วยตนเอง หรือ self-discipline คือ การเรียนรู้จากการกระทำของตนเองและของผู้อื่นในชุมชน จนกระทั่งทราบว่าอะไรเหมาะสม อะไรไม่เหมาะสมที่จะประพฤติในสถานการณ์อย่างไร การกระทำอย่างเดียวกันอาจจะเหมาะสมในสภาพการณ์อย่างหนึ่ง แต่ไม่เหมาะสมในสภาพการณ์อีกอย่างหนึ่ง ทั้งนี้แล้วแต่ความนิยมในการปฏิบัติให้เหมาะสมแก่กาลและเวลาในการกระทำนั้นๆ ตัวอย่างง่ายๆ เช่น นั่งไขว่ห้างคุยกันระหว่างพรรคพวก การนั่งไขว่ห้างไม่ถือว่าเป็นข้อเสียหยาอะไร เหมาะสมที่จะใช้ในการคุยกับเพื่อนอย่างสนุกสนาน แต่ไขว่ห้างคุยกับผู้ที่มีอาวุโสกว่า คุณจะไม่มีมารยาทสักหน่อย แต่ถ้านั่งไขว่ห้างคุยกับพระ คุยกับเจ้านาย ดูกลายเป็นคนโอหังมากไปสักหน่อย

ปัญหาก็มีต่อไปว่า ทำอย่างไรจึงจะรู้ว่า เมื่อใดหรือในสภาพการณ์เช่นใด การกระทำนั้นๆจะเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม เจ้าตัวจะรู้ได้อย่างไร นี่แหละเป็นผลสุดท้ายที่เราต้องการจากผลของการศึกษา การที่จะบรรลุถึงการที่จะรู้ว่าอะไรควรประพฤติ อะไรควรงดเว้นนั้น ในความคิดของไทยๆจะมีวิธีอย่างไรมัน ข้าพเจ้ายังไม่เคยพบเห็นกล่าวไว้ในตำราหรือหนังสือเล่มใดอย่างชัดเจนพอที่จะเอามาเป็นหลักปฏิบัติได้ หากท่านผู้ใดได้เผชิญพบเห็นในที่ใด ขอได้โปรดให้ทราบกันโดยทั่วไปด้วย จะเป็นบุญแก่นักศึกษาและครูบาอาจารย์ทั้งหลายเป็นอย่างยิ่ง เพราะได้ช่วยให้วิธีอบรมเด็กให้เป็นคนรู้ผิดรู้ชอบ หรือเป็นคนมีวินัยในตนเองได้ง่ายเข้า ไม่ต้องใช้ไม้เรียว ใช้การลงโทษเพื่อให้เกิดวินัย ซึ่งความจริงก็ไม่เกิดมากมายอะไรนัก ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในความคิดทางการศึกษาใหม่นี้ เชื่อว่าเด็กสามารถแยกการกระทำสภาพการณ์ได้ และโดยประสบการณ์ที่เกิดขึ้นเสมอมา ทำให้สามารถรู้ว่า ในสภาพการณ์อย่างไรจึงจะสามารถทำการอย่างนั้นได้ และสามารถทำได้มากน้อยเพียงไร ทั้งนี้เพราะความฉลาดของมนุษย์โดยอาศัยประสบการณ์สามารถแยกได้ว่า ในสภาพการณ์เช่นนั้นและจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นหลายครั้งมาแล้วควรจะต้องปฏิบัติ

दनอย่ำไร จั้จะเป็นไปตำนที่ต่นต่งการด่งเร่องเด็กกินขนมบนโต๊ะ บำงที่ก็ถูกดื่ บำงที่ก็ถูกตี บำงที่ก็เฉยๆไป บำงที่แม่ย้งถามว่ำอร่อยไหม อย่ำกินอีกไหม จั้เป็น ประสบการณัในชีวิต จนที่สดุเด็กก็รู้ว่ำ จั้กินขนมได้หรือไม่ได้ จั้ต่งสังเกตอะไร บำง และสำมารถปฏิบัติตนได้อย่ำถูกต้องในเวลำต่อมำ การที่เด็กสำมารถแยก สภำการณัที่เกิด้ขึ้นแต่ละครั้งว่ำต่งต่งกันอย่ำไรนั้น จั้ต่งประกอบดว้ยสิ่ง สำคัญ ๓ ประการ คือ ควำมเฉยฉำฉลัด หรือควำมสำมารถทำงสมองของต่งละ คน ประสบการณัที่ไ้รับ และควำมสำมารถในการแยกเหตุการณัต่งละครั้งว่ำมี อะไรต่งต่งกันบำง และผลที่เกิด้จำกการต่งต่งนั้น นำไปสู่ผลอย่ำไรบำง

ถ่ำขำดอย่ำใดอย่ำหนึ่ง ควำมสำมารถในการปรับต่งเองให้เขำกับสภำ การณัเวดล้อมย่อมไม่เกิด้ผลเท่ำที่ควร ถ่ำขำดประสบการณั ก็ย่อมจะไม่เกิด้ ควำมเขำใจในสิ่งที้เกิด้ขึ้นและที้จะเกิด้ต่อไป ถ่ำขำดควำมสำมารถในการที้จะ แยกลักษณะของประสบการณัว่ำมีอะไรต่งต่งกันและการต่งต่งนั้นๆ ทำให้ เกิด้ผลอย่ำไร

ถ่ำทั้ง ๓ ประการนี้ขำดมำก บุคคลผู้นั้นก็จะดูเป็นผู้รอบรู้อะไรน่อย ำจ จะฉลัดแต่ขำดประสบการณัหรือมีประสบการณัมำก แต่ขำดควำมสำมารถใน การแยกแยะ ควำมต่งต่งของต่งละประสบการณั ก็ทำให้บุคคลผู้นั้นไม่ำจรู้ ไม่ำจตัดสินใจในการกระทำใดๆได้ เท่ำเทียมกับผู้นี้มำกกว่ำ ฉะนั้นการที้จะ ประพฤติในสิ่งที้ควรประพฤติหรืองดเว้นในสิ่งที้ควรงดเว้น ก็ำจจะเปรียบกับผู้อื่นไม่ได้ นี้แหละคือ การต่งต่งกันในเรื่องผลของการศึกษา

ข่ำพเจำไม่ทรำบว่ำ เรำหรือตำนแบบไทยๆเรำมีวิธีให้ถึง “ประพฤติในสิ่งที้ ควรประพฤติ งดเว้นในสิ่งที้ควรงดเว้น” ได้ดว้ยวิธีอย่ำไร แต่ข่ำพเจำว่ำต่งมี แน่ๆ มิฉนั้น คงจะไม่เกิด้ผลออกมาได้ เพราะเมื่อมีผลก็ต่งมีวิธีการที้จะให้เกิด ผลอยู่ มิฉนั้นคงจะไม่เกิด้ผล แต่เฉยๆข่ำพเจำไม่ฉลัดพอที้จะทรำบวิธีการนั้น แต่ในควำมคิดทำงการศึกษาใหม่มีชั้นที้จะให้บรรลุถึงวินัยในตนเองหรือ “ประพฤติ ในสิ่งที้ควรประพฤติ งดเว้นในสิ่งที้ควรงดเว้น” โดยแบ่งออกเป็น ๓ ชั้น ดั่งนี้ ใน ชั้นแรกเด็กจั้ต่งมีควำมสำมารถที้จะกระทำ เรียกว่ำมี sense of agency คือ จั้ต่งอย่ำกกระทำ มีควำมพยำยำมที้จะกระทำ และจั้ต่งกระทำได้ เช่นเด็ก เห็นขนมบนโต๊ะ จั้ต่งอย่ำกหยิบขนมมำกิน และต่งพยำยำมหยิบขนมให้ไ้

และต้องหยิบได้ในที่สุด จึงเรียกว่า sense of agency ถ้าหากมีแต่เพียงอยากหยิบขนมเท่านั้นแต่ไม่ได้หยิบ หรือพยายามหยิบแล้วแต่ไม่สำเร็จ หรือหยิบแล้วแต่ไม่ได้ขนมมากิน จะเป็นเพราะสุนัขมาแย่งเอาไปกินเสียก่อนก็ได้ จะไม่ถือว่า การกระทำนั้นสำเร็จโดยสมบูรณ์ เพราะประสบการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ช่วยให้สามารถแยกลักษณะของประสบการณ์นั้นๆ ได้ จากประสบการณ์ที่หยิบขนมมากินได้สำเร็จหลายๆ ครั้งในสภาพการณ์ต่างๆ กัน ทำให้เด็กรู้ว่าในลักษณะอย่างไร ตนสามารถที่จะทำได้โดยได้ผลในทางที่ดี คือไม่ถูกดุ แม่ยิ้มแยมแจ่มใส ในเมื่อสามารถแยกการกระทำในสภาพการณ์ต่างๆ ออกมาได้ โดยผลที่ได้รับเป็นผลดีทั้งสิ้น เหมือนกับท่านเมื่อรู้สึกตัวเองว่านั่งไขว่ห้างในสภาพต่างๆ ได้โดยไม่ถูกตำหนิ นั่นคือท่านรู้ว่า สิ่งใดทำไม่ได้ หรือที่เรียกว่าทำให้ท่านมีความรู้สึกว่าจะอะไรทำอะไรทำไม่ได้ในสภาพการณ์นั้นๆ หรือที่เรียกว่าเกิด sense of accountability ขึ้น เมื่อท่านสามารถรู้ได้ว่าในที่เช่นนั้น ท่านทำอะไร ทำอะไรได้ทำอะไรไม่ได้นั้น จะเห็นได้ว่าเกี่ยวเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ท่านได้รับและสังเกตไว้ ฉะนั้นเมื่อท่านอยู่ในสภาพเช่นประสบการณ์ที่เคยประสบ ท่านก็รู้ว่า ท่านจะต้องทำอย่างไร บางทีเมื่อท่านไปอยู่ในสภาพการณ์ที่ท่านไม่เคยประสบมาก่อน ท่านก็ทำไม่ถูก ทั้งนี้เพราะสภาพการณ์ที่ท่านอยู่ในขณะนั้นแตกต่างกับประสบการณ์ที่ท่านเคยประสบมาอย่างตรงกันข้าม หรือเป็นสภาพการณ์ที่ท่านไม่เคยคิดมาก่อน

การรู้ว่าอะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้ หรือที่เรียกว่า sense of accountability นี้ ท่านต้องอาศัยแบบที่เคยเห็นเคยทำมาเป็นสำคัญผิดแบบจากที่เคยมาก็ไม่ถูก แต่ถ้าหากท่านได้พบสภาพการณ์นอกแบบหลายๆ ครั้งเข้า ท่านจะเกิดความสามารถที่จะกระทำตนให้เข้ากับสภาพการณ์นั้นๆ ได้โดยไม่ต้องอาศัยแบบ โดยสามารถวินิจฉัยได้โดยอาศัยความรู้ ประสบการณ์ และแบบที่ท่านเคยมาปรับตนให้เข้ากับสภาพการณ์ได้ ความสามารถนี้คือ การตกลงใจว่าจะอะไรควรประพฤติอะไรควรงดเว้น โดยพิจารณาลักษณะต่างๆ ของสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า และตกลงใจทำในสิ่งที่เห็นว่าดีและเหมาะสมที่สุด ความสามารถในการตกลงใจนี้ เรียกว่า sense of ought คือ เกิดความรู้สึกรับผิดชอบขึ้นภายในตนเองในการที่จะกระทำสิ่งนั้นๆ ในสภาพการณ์นั้นๆ

ความรู้สึกที่รับผิดชอบนี้ในสภาพการณ์อย่างเดียวกันคน ๒ คน อาจจะปฏิบัติไม่เหมือนกัน ทั้งนี้แล้วแต่ประสบการณ์ การศึกษาอบรม ความรู้สึกที่รับผิดชอบ ต่อสิ่งที่ตนเกี่ยวข้อง และความรู้สึกที่รับผิดชอบส่วนรวม เช่น แม่ทัพในสงคราม จะยอมแพ้เพื่อไม่ให้กำลังทหาร หรือจะสู้ตายหมดทั้งกองทัพ ที่จริงจะทำวิธีไหนก็มีผลดีและไม่ดีทั้ง ๒ ประการ ใช้ชีวิตปกติ ความรู้สึกควรไม่ควรทำนี่จะเป็นเครื่อง บังคับพฤติกรรมของมนุษย์ ให้เป็นไปตามสภาพความมั่นคงของชุมชน และเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วย

การศึกษาปัจจุบัน มีจุดมุ่งหมายให้ผู้ได้รับการศึกษาเกิดวินัยในตนเอง คือ ให้มีรู้สึกที่รับผิดชอบในการกระทำต่างๆต่อชุมชนเพื่อให้ช่วยชุมชนของตน มั่นคงถาวรยิ่งขึ้นและได้อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ความคิดในทางปรัชญาการศึกษาจะถึงจุดสูงสุดหรือยัง ไม่มีใครทราบได้ ทั้งการเปลี่ยนแปลงของโลกและชุมชนต่างๆในทางความรู้และวิชาการก็รวดเร็วกว้าง ขวางและก้าวหน้าไปอย่างคาดไม่ถึง ปรัชญาทางการศึกษาของ จอห์น ดุย ก็ได้รับความกระทบกระเทือนจากการก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ของโลกอย่างรุนแรง

เมื่อรัสเซียปล่อยดาวเทียมดวงแรก ขึ้นไปสู่ห้วงอวกาศใน ค.ศ. ความคิดทางการศึกษาในสหรัฐอเมริกาได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง การศึกษาเพื่อประโยชน์จะให้อยู่อย่างมีความสุขในชุมชนของตน เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ ชุมชน ถูกหาว่าเป็นต้นเหตุของการละเลยในด้านความรู้ทางวิทยาศาสตร์ชั้น สูง อันจะนำมาสู่ประเทศในอนาคต ทำให้สหรัฐอเมริกาน้อยหน้ารัสเซียในเรื่อง อวกาศ นี่เป็นตัวอย่างที่ดีประการหนึ่ง ที่จะชี้ให้เห็นว่า การศึกษานั้นมิใช่กำหนด ความมุ่งหมายอย่างไร ก็ใช้ได้ตลอดกาล เพราะความรู้ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป ประเทศอื่นๆ มีความก้าวหน้าไป จะต้องปรับประเทศให้เท่าเทียมกับประเทศอื่น จึงจะไม่เป็นภัยแก่ประเทศของตน ฉะนั้นการศึกษาจะต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทั้งในด้านจุดมุ่งหมาย วิธีสอนและอื่นๆ เพื่อให้ชุมชนหรือ ประเทศสามารถอยู่ร่วมกับชุมชนหรือประเทศอื่นได้โดยไม่น้อยหน้าและ แข่งขันกับเขาได้ ฉะนั้นการที่เราจะคิดว่าการศึกษาของเราดีเพียงพอแก้ไขแล้ว ปฏิบัติเรื่อยๆ ไปตามที่เคยปฏิบัติ เห็นจะพาให้เราต่ำต้อยกว่าเพื่อนบ้านและจะสู้

เขาไม่ได้ในเวลาต่อไป เมื่อสู้เขาไม่ได้หนักเข้า ก็คงจะไม่สามารถจะตั้งประเทศ หรือชุมนุมชนได้ในที่สุด

ตามความคิดของ จอห์น ดุย ถ้าสรุปรวมมาเป็นหัวข้อๆ ที่สำคัญ น่าจะพอสรุปได้ดังนี้

๑. การศึกษาเป็นการหัดให้เด็กรู้จักดำเนินชีวิต ตามความเป็นจริงของสภาพแวดล้อม และให้เด็กรู้จักทำให้สิ่งแวดล้อมมีสภาพดีขึ้น ตามความสามารถของตน การศึกษาไม่ใช่เป็นการฝึกหัดเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ในวันหน้า โดยการเตรียมให้เด็กหัดทำเช่นผู้ใหญ่ ซึ่งเท่ากับเป็นการหัดเด็กให้ทำเป็นผู้ใหญ่ ซึ่งขัดกับความเจริญเติบโตของเด็ก เพราะเด็กยังไม่มีความคิดและความเจริญทางร่างกายเช่นผู้ใหญ่ ความคิดในเรื่องนี้ก็คือ ถ้าเราอบรมเด็กเหมือนกับเราเตรียมหัดเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ จะไม่ได้ประโยชน์มากนัก เพราะกว่าเด็กจะโตเป็นผู้ใหญ่ สิ่งที่เราฝึกหัดอบรมมานั้นก็จะกลายเป็นสิ่งที่พ้นกาลเวลาเสียแล้ว เพราะสิ่งแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกทำอะไรไม่ถูก เรียนมาอย่างหนึ่ง แต่ชีวิตจริงๆ อีกอย่างหนึ่ง

การศึกษาอบรมในความคิดใหม่นี้จึงมุ่งที่จะให้เด็กได้ค่อยๆ เรียนรู้และปฏิบัติให้สอดคล้องกับชีวิตจริงตลอดไป และจะสามารถทำให้เด็กมีความสามารถดัดแปลงการกระทำตามประพจน์ของตนให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ถ้าจะจำง่ายๆ ในความคิดข้อนี้ก็คือ การศึกษาเป็นการเรียนดำเนินชีวิตจริงนั่นเอง ไม่ใช่เป็นการเตรียมสำหรับจะดำเนินชีวิตภายหลัง (Education is life itself, it's not preparation for life) บางท่านคงสงสัยเป็นอันมากกว่า ความคิดเช่นนี้มีขัดกับความคิดทางการศึกษาของเราเป็นอันมากหรือเพราะเราถือว่าเด็กวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า ฉะนั้นเราต้องเตรียมสอนเด็กให้เป็นผู้ใหญ่ ความจริงความคิดที่ว่าเด็กวันนี้ คือ ผู้ใหญ่ในวันหน้านั้นเป็นความคิดที่ถูกต้องด้วยกันทั้งสองฝ่าย ต่างกันอยู่ที่วิธีปฏิบัติหรือวิธีสอนอบรมให้เป็นผู้ใหญ่ในวันหน้า วิธีเดิมคือ สอนให้รู้ว่าผู้ใหญ่เขาทำกันอย่างไร มีความคิดความประพจน์รู้ตัวรู้ข้ออย่างไร ก็เอามาสอนให้เด็กจำไว้หรือหัดทำ ซึ่งถ้าเด็กถูกบังคับก็ทำตาม แต่ไม่มีความหมายเกิดขึ้นในความคิด หรือความประพจน์ของเด็ก เพราะเป็นเพียงถูกบังคับให้ทำตามเท่านั้น แต่ความคิดใหม่นี้ หัดให้เด็กกระทำตามความสามารถของตนตามสิ่งแวดล้อม และค่อยๆ มีความเจริญตามความ

สามารถของตนเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ก็จะสามารถเป็นผู้ใหญ่ที่ดี และเป็นผู้สามารถช่วยสร้างชุมชนให้เจริญต่อไป

ความจริงการศึกษาในความคิดปัจจุบัน ไม่ใช่จบสิ้นลงที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยเท่านั้น แต่จะต้องมีให้ประชาชนตลอดไป จะเป็นการฝึกสอนอบรมโดยตรงในเรื่องอาชีพ หรือจะเป็นการประชุมสัมมนาเพื่อให้ความรู้ให้เกิดความคิดเห็น และวิธีปฏิบัติต่างๆ ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพและความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ฉะนั้นความคิดที่กล่าวมาแต่ต้นว่าการศึกษาเป็นการเรียนการดำเนินชีวิตจริงนั้น จึงเป็นความคิดที่ถูกต้องและจำเป็นสำหรับการจะสร้างชุมชนให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ท้นกับความรู้นใหม่และการเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าของมนุษยชาติ

๒. ความคิดใหม่ประการที่ ๒ ก็คือการศึกษาจะช่วยสร้างให้คนในชุมชนเป็นประชาธิปไตยเนื่องจากในประเทศที่เกิดความคิดใหม่ในทางการศึกษาเป็นประเทศที่มีการปกครองเป็นประชาธิปไตย ฉะนั้นการศึกษาซึ่งต้องดำเนินไปให้สอดคล้องกับระบอบการปกครอง จึงต้องมีแนวในการที่จะสร้างคนให้มีความคิดเป็นประชาธิปไตยยิ่งขึ้น เพื่อให้การปกครองของประเทศดำเนินไปด้วยดี ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวบรรยายมาแล้วว่า การศึกษาต้องเป็นไปตามระบบการปกครอง จะขัดแย้งกันไม่ได้ ดังนั้นเมื่อประเทศมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบใด การศึกษาของประเทศนั้นจะต้องเปลี่ยนแปลงตามระบบการปกครองด้วย เพราะฉะนั้นความคิดของประชาชนจะขัดกับระบบการปกครอง จะเกิดความวุ่นวายขึ้น ความคิดในระบอบประชาธิปไตยนั้น ก็คือสร้างคนให้มีความรู้สึกเท่าเทียมกันทั้งในด้านความรับผิดชอบในหน้าที่ของราษฎร และในหน้าที่การงาน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และให้ความคิดเห็นของตน เพื่อช่วยให้ชุมชนได้มีความเจริญและเป็นปึกแผ่น รู้จักประพฤติดในสิ่งที่ควรประพฤติและงดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้นสิ่งต่างๆ เหล่านี้อยู่ๆ จะให้เกิดขึ้นเองคงเป็นไปไม่ได้ ต้องมีการฝึกหัดอบรมให้เกิดความคิดเช่นว่านี้ และให้มีการปฏิบัติจริงๆ อยู่ตลอดเวลา การที่จะให้เกิดความคิดและให้ได้ปฏิบัติ อาจจะทำได้ในโรงเรียน เมื่อเด็กได้รับการอบรมทั้งในด้านความคิดและการปฏิบัติตลอดเวลา เมื่อออกจากโรงเรียน ก็จะสามารถปฏิบัติได้ ในเมื่อเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ทำให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยสามารถ

ดำเนินไปได้ด้วยดีและเกิดความมั่นคงขึ้น ฉะนั้นในความคิดใหม่นี้จึงเน้นให้โรงเรียนสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในโรงเรียนอย่างเต็มที่ นักเรียนสามารถทำงานด้วยความรับผิดชอบของตนเอง ไม่ใช่ตามที่ครูสั่งอย่างแต่เดิม นักเรียนจะได้รับการสนับสนุนให้ออกความคิดเห็นของตนให้มากที่สุด ไม่ใช่ฟังแต่คำอธิบายจากครูแต่ฝ่ายเดียว การเรียนด้วยตนเอง การค้นคว้าจากห้องสมุด การเรียนภายนอกโรงเรียน จะช่วยให้เกิดประสบการณ์และความคิดเห็นมากยิ่งขึ้น อันจะทำให้เด็กเกิดความเจริญงอกงามในทางความคิดและความรู้กว่าแต่เดิม

ท่านที่มีโอกาสเห็นโรงเรียนที่ดำเนินการตามความคิดเห็นใหม่นี้ คงจะพบการจัดโต๊ะม้านั่ง วิธีการสอนการเรียน การพูดจะโต้ถามและการให้ความคิดความเห็นแตกต่างไปจากโรงเรียนที่ปฏิบัติตามความคิดเดิม

ขอท่านได้โปรดเข้าใจด้วยว่า ความคิดเช่นนี้จะเกิดในโรงเรียนและนำมาปฏิบัติได้อยู่ที่ความสอดคล้องกับระบบการปกครอง ถ้าระบบการปกครองเป็นประชาธิปไตยมาก การปฏิบัติในโรงเรียนก็จะเป็นประชาธิปไตยมากตามไปด้วย ถ้ามีการปกครองนี้ ในโรงเรียนก็จะมีมากไม่ได้ เพราะจะต้องสอดคล้องตามกันไป

๓. ความคิดในการศึกษาใหม่ประการที่ ๓ ก็คือการศึกษาถือตัวบุคคลเป็นสำคัญ ไม่ใช่ถือความรู้เป็นสิ่งสำคัญ บางท่านอาจจะเกิดความคิดว่า เพราะความคิดเช่นนี้เอง นักเรียนปัจจุบันจึงไม่เก่งเหมือนนักเรียนแต่ก่อน เพราะไม่ถือความรู้เป็นสำคัญ ความจริงความคิดเรื่องนี้ อยู่ที่การถือความเจริญของเด็กเป็นสำคัญ เพราะเด็กแต่ละคน มีความสามารถในทางสมอง ความสามารถในทางร่างกาย ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพการณ์ และยิ่งกว่านั้นโอกาสในการที่จะมีประสบการณ์ สภาพทางการเงิน ความเป็นอยู่และอื่นๆ ไม่เหมือนกัน ฉะนั้นถ้าหากจะถือเอาความรู้เป็นสำคัญ เด็กที่มีความสามารถทางสมองไม่สูง หรือมีอุปสรรคอื่นๆ เช่นยากจน มีปัญหาทางบ้าน ก็จะถูกละทิ้ง เฉพาะแต่เด็กที่ฉลาด และไม่มีปัญหาเท่านั้นที่จะได้รับประโยชน์จากการศึกษาอย่างเต็มที่

ฉะนั้นความคิดใหม่นี้จึงมุ่งที่จะช่วยให้เด็กทุกคนได้ เจริญงอกงามไปตามกำลังความสามารถของตนอย่างเต็มที่ ไม่ถูกกีดกันด้วยระเบียบวินัยที่กำหนดขึ้น และได้รับความช่วยเหลือที่จะทำให้ตนสามารถขจัดปัญหาของตนเองให้ลดน้อยลง จึงทำให้เกิดแขนงวิชาใหม่ขึ้นอีกแขนงหนึ่งเรียกว่า การแนะแนว หรือ

guidance เพื่อเป็นการช่วยให้เด็กได้รู้จักจัดปัญหาของตนเองให้ลดน้อยลง และสามารถที่จะช่วยตนเองได้ นับเป็นการช่วยให้เด็กที่แต่เดิมในความคิดทางการศึกษาเดิมจัดเข้าอยู่ในจำพวกสิ้นหวังหรือเหลือขอได้สามารถประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดีได้ในชุมชนต่อไป

การเห็นเด็กเป็นสำคัญนี้ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิดในทางการศึกษาเป็นอันมาก เพราะเป็นการช่วยให้เด็กทุกคนได้ใช้ความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่ และไม่เป็นเด็กที่ถูกทอดทิ้งอย่างแต่เดิม ระเบียบวินัยเคร่งครัดแบบทหารก็ลดน้อยลง การลงโทษเขียนต้อยอย่างสมัยโบราณก็ไม่ใช่ที่นิยม จนเกือบจะกล่าวได้ว่าหมดไปจากโรงเรียน

เด็กจะรู้จักใช้เหตุผล รู้จักใช้ความคิดของกลุ่มชนในการปฏิบัติการต่างๆ เป็นส่วนรวม เกิดความรู้ ความเข้าใจในความรับผิดชอบของตน ไม่รู้สึกว่าเขาถูกกดขี่ หรือถูกกระทำอย่างไม่มีเหตุผล เมื่อเด็กในโรงเรียนเกิดมีความคิดของตนเอง ซึ่งค่อยๆ เจริญขึ้นเข้าใจในสภาพของชุมชน และเกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจการของโรงเรียนที่ตนอยู่ และช่วยกิจการดำเนินไปด้วยดี เมื่อโตขึ้นก็จะเข้ามามีส่วนในการปกครองของชุมชนไปเองและจะเป็นผู้มีประโยชน์แก่สังคม ตามที่ประเทศชาติต้องการ

๔. ความคิดประการที่ ๔ ในการศึกษาแผนใหม่ ก็คือ การสอนนั้น เป็นการสร้างสถานการณ์ในทางการศึกษาให้แก่นักเรียน นั่นคือการสร้างปัญหาขึ้นให้นักเรียนแก้ นักเรียนจะแก้ ก็ต้องอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ดังที่ข้าพเจ้าได้บรรยายมาแล้ว วิธีการสอนนี้จะช่วยให้เด็กกระทำหรือหาความรู้ด้วยตนเอง ภายในการควบคุมของครู ไม่ใช่ครูมาบอกหรือบรรยายให้ฟัง เพราะการบอกนั้นความจริงก็เป็นการเอาความรู้ที่มีอยู่ในหนังสือหรือในตำรานั้นเองมาเล่าให้ฟัง ฉะนั้นการเรียนในปัจจุบัน จึงมุ่งให้นักเรียน “กระทำ” มากกว่าการฟังครู ซึ่งความจริงก็เป็นวิธีเดียวกับที่เราพูดว่า “สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือทำ” นั่นเอง นอกจากการให้เรียนโดยการกระทำความคิดทางการศึกษาใหม่ ยังได้กล่าวถึงการเรียนและไม่เรียนของเด็ก โดยการเกี่ยวเนื่องกับความสนใจ และความรู้สึกในเรื่องคุณค่าของสิ่งที่เด็กเรียนว่า จะเป็นประโยชน์และกระทบกระเทือนใจของเด็กเพียงใด

ฉะนั้นความหมายของความว่า เรียน หรือ เรียนรู้ ในความคิดทางการศึกษาแต่เดิมกับใหม่จึงแตกต่างกันมาก แต่เดิมเราถือว่าเด็กมีความรู้นั้น คือรู้เนื้อหา หรือวิชานั้นๆ ด้วยการจำได้ ตอบได้ถูก แต่ในความคิดใหม่ เราถือว่าต้องสามารถนำสิ่งที่ตนรู้นั้นไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และสามารถดัดแปลงที่ตนรู้ให้เป็นประโยชน์ในสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอด้วย ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าความคิดใหม่ต้องการประโยชน์ในเชิงปฏิบัติมากกว่าที่จะรู้เฉยๆ

๕. ความคิดประการที่ ๕ ก็คือการใช้ปัญญาอย่างมีอิสระ การศึกษาเป็นการสร้างความสามารถในการใช้ปัญญา ให้กว้างขวางลึกซึ้งยิ่งขึ้น หรือที่เราเข้าใจกันอย่างง่ายๆ ว่า การศึกษาทำให้คนฉลาดมากขึ้น ปัญหาจึงอยู่ที่ที่จะใช้ความฉลาดหรือปัญญานั้นอย่างไรความคิดทางการศึกษานี้เน้นให้ใช้ปัญญาอย่างอิสระ นับเป็นการส่งเสริมตัวบุคคลที่สำคัญที่สุด บุคคลจะเป็นคนอิสระได้นั้นต้องสามารถทำอะไรกระทำหรือให้ความคิดเห็นของตนเองอย่างไม่อยู่ในอาณัติของผู้ใด เช่นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด แต่การใช้สติปัญญาของตนต้องตกอยู่ในอำนาจของคนอื่น ทำให้ตนเองไม่สามารถใช้สติปัญญาได้ตามความคิดของตนเท่าที่ควร นับว่าเป็นคนที่มีอิสระได้ ความคิดนี้เป็นการส่งเสริมให้คนได้มีความสม่ำเสมอเท่าเทียมกัน ต่างเป็นอิสระในความคิดเห็นของตน ไม่เกิดการกดขี่ทางความคิดเห็น ประเทศจะเป็นประชาธิปไตย ได้จริงก็อยู่ในเรื่อง ความอิสระในทางความคิดและการใช้ปัญญา ในเวลาเดียวกันผู้มีความคิด มีปัญญานี้ จะต้องนึกถึงความเท่าเทียมกันของผู้อื่นด้วย มิใช่คนฉลาดคนเก่งดูถูกดูหมิ่นคนที่เก่งน้อยกว่า ไม่ยอมฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เพราะถือว่าตนเองเก่งกว่าฉลาดกว่า

การใช้ปัญญาอย่างมีอิสระนี้ นับว่าเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในระบอบประชาธิปไตย เพราะถ้าทุกคนได้ใช้ปัญญาของตนอย่างมีอิสระแล้ว ความรู้สึกเท่าเทียมกัน ความรู้สึกรับผิดชอบในส่วนรวม ย่อมจะเกิดมีขึ้นในชุมชนนั้น การกดขี่เบียดเบียน ตลอดจนวรรณะก็จะลดน้อยลง แม้ว่าความรู้สึกกดขี่เบียดเบียน ตลอดจนชั้นวรรณะ คนมี คนจน จะมีอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ก็ตาม แต่การฝึกหัดอบรมให้เกิดความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยให้ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ก็อาจจะช่วยขจัดอุปสรรคต่างๆ ได้

การใช้ปัญญาอย่างอิสระนี้ จึงเป็นหลักการอย่างหนึ่งที่ความคิดในการศึกษาใหม่ได้ส่งเสริมให้เกิดขึ้นในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้รับการฝึกหัดให้รู้จักใช้สติปัญญาและความคิดเห็นของตนได้อย่างเต็มที่ เมื่อทุกคนสามารถใช้ปัญญาของตนอย่างอิสระแล้ว ทุกคนจะรู้ จะเข้าใจในความคิดเห็นของผู้อื่น จะเห็นข้อแตกต่าง ข้อเห็นพ้องและเห็นทางที่จะตกลงกันได้ยุติในความคิด อย่างหนึ่งที่ทุกคนเห็นพ้องกัน ความรู้สึกสม่าเสมอกันในระหว่างบุคคลในชุมชน ย่อมเกิดขึ้น ความรับผิดชอบต่อชุมชนจะเกิดขึ้นเอง เพราะทุกคนรู้ตัวดีว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ไม่ใช่เป็นเรื่องของหัวหน้า หรือคนหมูโตหมู่หนึ่ง

ที่จริงความคิดใหม่ทางการศึกษานี้ อยู่ที่การหาทางที่จะทำให้เกิดความเจริญงอกงามของแต่ละบุคคลในชุมชน ให้เจริญได้อย่างเต็มที่นั่นเอง เพื่อที่บุคคลแต่ละคนจะได้ใช้ความสามารถและความคิดของตนที่เจริญขึ้นนั้น ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนของตนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ฉะนั้นจึงต้องสร้างให้เกิดความเท่าเทียมกันในการรู้สึกและฝึกให้รู้จักปฏิบัติในความเท่าเทียมกันในการดำเนินชีวิตจนกระทั่งเกิดเป็นความเคยชินในการดำเนินชีวิตจริงๆ ทั้งในด้านความคิดและในการปฏิบัติ ฉะนั้นท่านที่ศึกษาถึงความคิดทางการศึกษาของจอห์น ดุย บางท่านจึงสรุปความคิดใหม่นี้ว่าเป็นการศึกษาเพื่อระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ก็เพราะการศึกษานี้มุ่งจะอบรมคนให้มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และทุกคนมีการแสดงออกอย่างอิสระทั้งในด้านความคิดและการปฏิบัติ เพื่อให้ชุมชนของตนมีความเจริญมั่นคงให้มากที่สุดที่จะทำได้

เมื่อความคิดทางการศึกษาเป็นเช่นนี้ การสอนจึงเปลี่ยนแปลงไปจากแบบเดิมซึ่งมุ่งอบรมให้เด็กทำตามแบบอย่างที่ถูกกำหนดไว้ว่า เป็นสิ่งที่ดี การเปลี่ยนแปลงนี้มีมากอย่างที่เรียกว่า หน้ามือเป็นหลังมือ แต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงและสร้างความคิดให้เกิดขึ้นได้อย่างจริงจังในการศึกษาของประเทศไทย จอห์น ดุย มิใช่เป็นนักปราชญ์เหมือนนักปราชญ์แต่เดิมซึ่งให้ปรัชญา โดยการให้ความคิดเห็น การโต้เถียงตีความถกเถียงกันในระหว่างผู้มีความรู้ด้วยกันแล้ว ก็จบลงเพียงเท่านั้น การปฏิบัติอย่างจริงจังไม่เกิดขึ้น มีแต่หลักปรัชญาและความคิดเห็นที่ถกเถียงกันในหมู่กลุ่มคนที่มีความรู้เพียงไม่กี่สิบคน จอห์น ดุย ได้

ตั้งโรงเรียนทดลองชั้นที่มหาวิทยาลัยชิคาโก ให้โรงเรียนนั้นดำเนินการสอน การอบรมเด็กตามความคิดใหม่ของตน จึงทำให้โรงเรียนทดลองนี้เป็นโรงเรียนที่มีการสอนและมีการปฏิบัติที่ไม่เหมือนโรงเรียนอื่นๆ ที่ปฏิบัติกันอยู่โดยทั่วไปในสมัยนั้น เพราะเป็นโรงเรียนที่ใช้ระบบการส่งเสริมให้เด็กเกิดความรู้สึกองงามในทางความคิดและร่างกายอย่างเต็มที่อย่างแบบเดิม สร้างบรรยากาศประชาธิปไตยให้มีในโรงเรียน ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกเท่าเทียมกัน มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่และรู้จักทำงานร่วมกัน มิใช่ครูสั่งให้ทำและทำตามความคิดของครูอย่างแต่เดิม และเน้นวิธีการสอนตามแบบวิธีทางวิทยาศาสตร์ ให้ใช้ความคิดและการแสวงหาที่มีเหตุผลและข้อมูล มิใช่ตามความเชื่อหรือตามความรู้สึก

เมื่อมีครู นักเรียนจากโรงเรียนอื่นๆ และประชาชนที่สนใจ มาเห็นการเปลี่ยนแปลงที่สามารถปฏิบัติได้จริง และเห็นว่าดีกว่าสิ่งที่โรงเรียนโดยทั่วไปปฏิบัติอยู่เป็นอันมาก ก็พากันศึกษาตามความคิดของ จอห์น ดุย ทั้งในความคิดและการปฏิบัติและนำไปปฏิบัติตาม ดังนั้นความคิดใหม่จึงแพร่หลายไปอย่างรวดเร็วและสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที เพราะมีตัวอย่างที่จะเห็นการกระทำตามได้อยู่ตลอดเวลา

จากการศึกษาความคิดและวิธีปฏิบัติในความคิดใหม่ทางการศึกษานี้ ทำให้เกิดความคิดเกี่ยวกับการศึกษาของเราประการหนึ่งว่า ขณะนี้เราทราบดีว่าการศึกษาของเราควรจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความคิดและการปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ที่รับการศึกษาได้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนมากกว่านี้ และเราเคยเอาความคิดและการปฏิบัติตลอดจนการสอนวิธีต่างๆ มาใช้ แต่ก็เกินไปเพียงชั่วพักชั่วแล่น ตื่นตัวกันอยู่ประเดี๋ยวเดียวแล้วก็จางหายไปไม่เกิดมรรคผลอะไร พอที่จะแสดงให้เห็นว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร ฉะนั้นความคิดทางการศึกษาของเรายังคงดำเนินไปตามความคิดเดิม แม้จะมีโรงเรียนเพิ่มขึ้นหลายสิบเท่า จำนวนนักเรียนก็นับเป็นล้านๆ ผลที่ได้จากการศึกษาก็ยังเป็นเช่นเดิม ความคิดประชาธิปไตยที่ร่ำร้องกันยังคงร่ำร้องกันต่อไป เด็กที่จบจากโรงเรียนก็ไม่มีความรู้สึก ไม่มีความคิดในเรื่องประชาธิปไตย เพราะไม่มีการปฏิบัติ ไม่เคยมีบรรยากาศประชาธิปไตยในโรงเรียน แม้จะมีการสอนบ้างแต่ก็ไม่มีการปฏิบัติ พอที่จะฝึกอบรมให้เกิดความคิดและปฏิบัติอย่างประชาธิปไตยขึ้นเหมือนเรียนสุขศึกษา การปฏิบัติจริงๆ เป็น

อีกเรื่องหนึ่งแตกต่างจากการสอนในห้องเรียนสอนให้รู้เรื่องการติดโรค แต่น้ำที่ให้นักเรียนรับประทาน ตลอดจนภาชนะที่ใช้ดูจะเป็นคนละเรื่องกับที่สอนเอาไว้ เด็กจึงรู้เรื่องความสะอาดแต่ในสมุดที่จดไว้ แต่ไม่รู้ในชีวิตจริง

วิธีสอนต่างๆ ก็เช่นกัน มีผู้นำมาแสดงและตื่นเต้นกันเป็นพักๆ ตามความตื่นเต้นของเจ้าหน้าที่ทางการศึกษา แล้วก็ลึ้มกันในเวลาไม่ช้า ท่านที่เป็นครูตามโรงเรียนทั้งในพระนครและต่างจังหวัดคงจะนึกถึง “การสอนแบบหน่วย” ได้ เมื่อไม่กี่ปีมานี้ ได้มีการอบรมให้ครูทั่วประเทศได้รู้จักวิธีการสอนแบบหน่วยและให้ใช้สอนในโรงเรียนต่างๆ นักวิชาการได้อบรมให้ครูรู้จักวิธีทำการสอน แบบหน่วย ยังไม่ได้ทำหน่วยตัวอย่าง สำหรับการสอนในรายวิชาต่างๆ ขึ้นมากมาย เพื่อครูในชั้นต่างๆ จะได้ถือเป็นตัวอย่าง เจ้าหน้าที่หรือศึกษาธิการเวลาออกไปตรวจตราในโรงเรียนก็จะเพ่งเล็งในการสอนแบบหน่วยเป็นสำคัญ ครูเองก็ไม่ว่าจะสอนแบบหน่วยได้อย่างไรตลอดปี ที่อบรมมาก็เพียงไม่เท่าไร จะทำก็ทำไม่ได้ จะไปหาดูที่ไหน หรือจะหาที่ศึกษาอย่างจริงจังก็ไม่ทราบว่าจะไปที่ไหน แต่เวลาผู้ใหญ่มาดูโรงเรียน ก็ถามถึงเรื่องการสอนแบบหน่วยทำไปแล้วเพียงใด ก็ต้องแสดงการสอนให้ดู เลยทำให้เกิด “หน่วยรับแขก” ขึ้น คือเตรียมการสอนแบบหน่วยไว้ ๔ - ๕ วิชา ใครมาก็สอนให้ดู คล่องทั้งครูทั้งนักเรียน จึงเรียกกันว่า “หน่วยรับแขก” ที่จริงจะโทษครูก็ไม่ถูกเพราะตนเองสอนได้เท่าที่ไปอบรมมา ที่สอนได้ก็เพราะได้แบบอย่างมาเท่านั้น ก็สอนได้ตามแบบที่ได้มา พอหมดแบบที่มีจะเพิ่มเติมก็ทำไม่ได้เพราะไม่มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอจะไปดูที่ไหนก็หาไม่ได้ หนักๆ เข้าก็เลิกไปเอง ทั้งความคิดและการปฏิบัติก็ศูนย์ไปในที่สุด

ท่านก็คงไม่แปลกใจที่จะทราบว่าโรงเรียนทดลองที่ จอห์น ดุย ตั้งขึ้นเมื่อ ๗๐ ปีนั้น ยังคงเป็นที่นักการศึกษา และผู้สนใจในการศึกษาไปขอดูอยู่จนกระทั่งบัดนี้ การสอนการเรียนก็มีบรรยากาศเป็นแบบโรงเรียนทดลองอยู่ การใช้วิธีการสอนใหม่ให้เหมาะสมกับความก้าวหน้าของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนนั้นก็ยังคงมีอยู่ตลอดเวลา ข้าพเจ้าได้มีโอกาสและไปแหวะดูที่นั่นเมื่อ ๔- ๕ ปีก่อน ได้พบว่าการเรียนวิทยาศาสตร์ด้วยอาศัยวิธีให้เด็กเรียนด้วยการทดลองได้เริ่มตั้งแต่ชั้นเล็กๆ ครูไม่ได้จด ไม่ได้สอนด้วยการพูดเสียคนเดียว แต่นักเรียนทุกคนมีการทดลองแต่ละคน แล้วครูให้ลองทำดูว่าจะเกิดอะไรขึ้น ให้ดูว่าทำไม จึงเกิดเช่นนั้น

จะทำให้เกิดอะไรขึ้นได้อีกหรือไม่ สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นจะเกิดเป็นจริงอย่างนั้นทุกทีหรือไม่ เด็กได้เรียนจากสิ่งที่ตนทำเองภายใต้การแนะนำของครู แล้วก็ทำรายงานอธิบายชี้แจงตามความคิดของตนที่ได้จากการเรียนโดยวิธีให้เรียนเอง ด้วยการแนะนำ จะทำให้นักเรียนได้อย่างเต็มที่และเกิดความสนใจเป็นอันมาก เพราะยังเรียนก็ยังไม่อยากรู้และเรียนด้วยตนเอง แล้วเอาไปเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ โดยมีการถกเถียงให้ความคิดเห็นภายใต้การควบคุมของครู ทุกคนจะเรียนของตนเองตามความอยากรู้และสนใจ ทำให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งในทางความคิดและการปฏิบัติ ซึ่งเป็นจุดประสงค์ใหญ่ของทางการศึกษาตามความคิดของ จอห์น ดุย และเป็นที่สำหรับศึกษาของผู้อื่นที่สนใจในเรื่องการเรียนการสอนตามความคิดเช่นนี้

ทำไมความคิดใหม่และวิธีสอนบางอย่างที่น่าจะนำมาใช้ปฏิบัติในโรงเรียนของเราได้อย่างมีประโยชน์จึงล้มเหลวไป ทั้งๆ ที่มีการเริ่มต้นดีพอใช้ เช่นการสอนแบบหน่วยที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วเมื่อครู ตามความคิดของข้าพเจ้าเป็นส่วนตัว น่าจะเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ คือ ครูผู้ที่จะต้องนำไปสอนยังไม่เข้าใจถึงประโยชน์อย่างแท้จริง ที่ข้าพเจ้าว่าไม่เข้าใจนั้น เพราะตามความคิดในหลักจิตวิทยา สิ่งใดที่เราเข้าใจและเห็นด้วยใจจริงแล้วเรามักจะเอาไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเกิดความยากลำบากสักเท่าใด ยิ่งเราเข้าใจและเห็นด้วยมากเพียงใด เรายิ่งเอาไปปฏิบัติมากเท่านั้น แม้จะไม่มีอะไรขัดขวาง หรือไม่มีโอกาสก็ตามเราจะทำทันทีที่มีโอกาส หรือจะพยายามทำทุกวิถีทาง ในวิธีก็เช่นกัน ถ้าครูเกิดเข้าใจในวิธีสอนและเห็นด้วยอย่างจริงใจแล้ว จะใช้วิธีสอนนั้น จะถูกห้ามก็คงต้องแอบสอนจนได้

ประการที่ ๒ คือจะต้องมีที่ฟัง เมื่อเห็นด้วยและใช้วิธีสอนนั้น เมื่อกระทำไปแล้วเกิดการติดขัดขึ้น จะไปรับคำชี้แจง หรือดูการสอนแบบนั้นได้ อันจะทำให้เกิดความแจ่มแจ้งสามารถที่จะแก้ปัญหาที่ติดขัดได้ ถ้าหากไม่รู้จักจะหันหน้าไปฟังใครหรือผู้ที่ไปฟังได้ ก็ไม่ทำให้เกิดศรัทธา เพราะเกิดความรู้สึกว่า ได้แต่พูดทำจริงไม่ได้ ก็ทำให้เกิดความท้อแท้ขึ้น เกิดความรู้สึกว่า ทำจริงเป็นเรื่องเป็นราวไม่ได้ ได้แต่ทำเล่นๆ เป็นการสนุกเป็นครั้งเป็นคราว ในที่สุดก็ละทิ้งความคิดนั้นไปเอง แม้จะมีความเห็นชอบอยู่เป็นอันมากก็ตาม

ถ้าหากเราได้มีโรงเรียนสักโรงเรียนหนึ่งที่เปิดสอนเป็นปกติ เป็นที่ทดลองวิธีสอน การฝึกอบรมและหลักสูตรที่คิดว่าจะเป็นการทำให้การศึกษาได้ผลดี

สำหรับเป็นแหล่งที่ครู นักการศึกษาที่สนใจในการศึกษาจะได้มาดูการสอน ศึกษาวิธีปฏิบัติได้ทุกโอกาสและทุกเวลาเพื่อที่จะให้เกิดความแน่ใจว่าวิธีสอนนั้นๆ เป็นของทำได้ตลอดปีไม่ใช่เป็นการสอนสำหรับแขก และการสอนนั้นๆ มีผลอันแท้จริงอย่างไร การสอนนั้นๆ จะทำให้ครูผู้สอนและนักเรียนมีปฏิกริยาอย่างไรถ้าสอนไปตลอดปีหรือหลายปีต่อเนื่องกัน ทั้งจะเป็นการทำให้เห็นว่าการสอน วิธีดำเนินการ และกิจกรรมบางอย่างหรือหลายอย่างจากโรงเรียนนั้น สามารถนำไปปฏิบัติได้ในโรงเรียนของตน เพราะเป็นสิ่งที่ทำมาแล้วและกำลังปฏิบัติอยู่ และเป็นสิ่งที่พิสูจน์แล้วว่า เป็นสิ่งปฏิบัติได้อย่างได้ผลในสภาพโรงเรียนของบ้านเมืองเรา

เมื่อมีโรงเรียนดังกล่าวสักหนึ่งโรงเรียนเท่านั้น จะเป็นตัวอย่างที่เป็นแบบฉบับที่จะเปลี่ยนทั้งความคิดและวิธีการปฏิบัติของโรงเรียนอื่นๆ ได้อย่างรวดเร็ว เพราะเมื่อโรงเรียนอื่นๆ เอาไปปฏิบัติแม้แต่เป็นการลอกแบบในระยะต้น เมื่อทำไปทำไปก็ต้องแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมที่จะปฏิบัติได้ดีตามความต้องการ เมื่อมีการแก้ไขดัดแปลง นั่นก็หมายถึงการก้าวหน้าทางความคิด แม้จะไม่ใช่เป็นการก้าวหน้าทางวิชาการในระยะต้นๆ ก็ตามความก้าวหน้าทางวิชาการก็จะตามมาในระยะเวลาอันสั้น ยังมีโรงเรียนแม่บทเป็นหลักอยู่ด้วยแล้ว ข้อเสนอทางวิชาการก็อาจจะจัดไปให้หมดสิ้นได้ง่ายและรวดเร็ว ทั้งโรงเรียนจะสามารถดำเนินการทดสอบในทางวิชาการและการสอน ตลอดจนเทคนิคต่างๆ ขึ้นใหม่เมื่อได้ผลเป็นที่พอใจแล้ว ก็จะสามารถแพร่ออกไปใช้ในโรงเรียนต่างๆ ได้ ขณะนี้วิธีสอนต่างๆ เป็นของตะวันตกทั้งสิ้น โดยมากจะมาใช้ในโรงเรียนของเราให้ได้ผลเต็มที่นั้นดูจะเป็นไปไม่ได้เพราะพื้นฐานภูมิของความรู้วัฒนธรรม และความคิดเห็น ตลอดจนนิสัยใจคอไม่เป็นไปในทำนองเดียวกัน

ท่านคงจะเห็นได้ว่า โรงเรียนทดลองดังกล่าวนี้มีประโยชน์เป็นอันมาก เพราะเท่ากับเป็นที่ทดลองดูว่าอะไรดี เหมาะสมก็เอาไว้ใช้ปฏิบัติต่อไป สิ่งที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาเป็นอันมาก ฉะนั้นจึงมีผู้นิยมตั้งโรงเรียนทดลองหรือที่เรียกว่าโรงเรียนสาธิตในปัจจุบัน ในมหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยวิชาการศึกษามากด้วยกัน แต่วิธีปฏิบัติเปลี่ยนไป ไม่ได้เป็นโรงเรียนทดลองอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะในขณะที่เห็นว่าโรงเรียนควรจะทดลองหาวิธีการสอน วิธีปฏิบัติทางการศึกษาที่ดีและเหมาะสม เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาของประเทศชาติ แต่ก็ไม่ยอมรับในการที่

จะให้บุตรหลานของตนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนเป็นผู้ถูกทดลองหรือหนูตะเภา เพราะต้องการให้บุตรหลานของตนได้รับการอบรม การสอน การฝึกที่ดี ไม่ต้องการถูกทดลองจึงเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นภายในโรงเรียน ในที่สุดโรงเรียนก็ต้องเสียเจตนาเดิมของการทดลองในทางการศึกษาไป แต่โรงเรียนทดลองนี้มีความจำเป็นมาก เพราะเป็นที่ค้นหาความคิดใหม่ วิธีใหม่ เพื่อความเจริญในทางการศึกษา คือเท่ากับเป็นการทดลองความรู้นั่นเอง

เมื่อใดครูอาจารย์ในโรงเรียนไม่ยอมรับความคิดเป็นโรงเรียนทดลอง แต่ยอมเป็นเพียงโรงเรียนสาธิต ซึ่งแสดงเพียงวิธีสอนใหม่ๆ เท่านั้น ความคิดย่อมไม่ก้าวหน้า เพราะวิธีสอนที่ว่าใหม่นั้น ไม่เท่าไรก็ไม่ใช่วิธีใหม่ วิธีใหม่ก็ต้องรอให้มีคนค้นพบเสียก่อน จึงทำให้ไม่ได้สอนวิธีสอนใหม่ ถ้าทดลองเองในตัวโรงเรียนนั้น ก็คงจะได้วิธีใหม่ๆ โดยไม่ต้องรอให้ใครค้นพบทดลอง ค้นหาเอาในโรงเรียนนั่นเอง

ตามที่กล่าวมาจนถึงบัดนี้นั้น เป็นการกล่าวถึงความคิดใหม่ในด้านวิชาการ คือให้มีวิธีสอนและปฏิบัติต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็ก ให้เจริญได้อย่างเต็มที่ตามความสามารถของเด็กแต่ละคน

เมื่อได้วิธีการแล้ว ก็ต้องทำให้สิ่งที่จะเรียนรู้หรือที่เรียกว่าเนื้อหา หรือหลักสูตรได้เป็นไปอย่างตามที่จะให้ประโยชน์แก่เด็กในการที่จะเจริญก้าวหน้า เป็นประโยชน์ต่อไปสำหรับชุมชน การจะกำหนดหลักสูตรว่าควรจะมีอะไรนั้น จะขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน ถ้าขณะใดชุมชนมีความสุขสมบูรณ์ มั่งคั่งดี ความต้องการของชุมชนก็จะไปอยู่ที่ความมีศิลปวัฒนธรรม ความสวยงามในด้านต่างๆ ทั้งในทางวรรณคดีและภาพวาดภาพเขียน ถ้าเวลาใดชุมชนไม่สุขสมบูรณ์นัก ต้องแข่งขันกับชุมชนอื่น ก็ต้องให้หนักไปทางความสามารถในทางทำประโยชน์แก่ชุมชน เช่น รู้จักทำหัตถกรรม อุตสาหกรรม การค้าขายและอื่นๆ อันจะทำให้เป็นเครื่องช่วยให้เป็นอาชีพหรือช่วยส่งเสริมในเรื่องอาชีพให้ก้าวหน้าหารายได้มาสู่ชุมชนเป็นสำคัญ

ฉะนั้นหลักสูตรจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนอยู่เสมอ และต้องมีการวางข้อกำหนดว่า เมื่อนักเรียนเรียนจบตามหลักสูตรแล้ว จะต้องมีความสามารถในทางใดบ้าง จึงจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน โดยปกติหลักสูตรจะมีแบ่งเป็น ๓ ตอน คือ ตอนแรกเป็นตอนของความ

พื้นฐาน คือทุกคนควรจะมีความรู้พิน่พ้านั้นพิน่พ้านี้ ตอนต่อไปคือตอนเตรียมความรู้สำหรับไปทำอาชีพ เพื่อที่จะสามารถไปเรียนอาชีพนั่นตนควรจะต้องรู้อะไรบ้างจึงจะไปเรียนอาชีพนั้นๆได้ดี ตอนที่ ๓ จึงเป็นการเรียนอาชีพเพื่อจะได้มีความสามารถที่จะฝึกอาชีพนั้นให้สามารถออกไปใช้งานได้ ฉะนั้นหลักสูตรและชนิดของอาชีพที่ชุมชนต้องการจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงเป็นระยะไป

การจะฝึกหัดอบรมเด็กให้เป็นอะไรนั้น อาจจะทำได้อย่างได้ผลดียิ่งในโรงเรียน เพื่อเมื่อออกจากโรงเรียนไปแล้ว จะได้มีแนวความคิดและรู้จักปฏิบัติ ทั้งเกิดความเคยชินที่จะปฏิบัติตนให้มีชีวิตตามที่ได้รับการอบรมมาในขณะที่อยู่ในโรงเรียน ท่านลองนึกดูว่า ถ้าหากนักเรียนอยู่ในชั้นประถม ๗ ปี ชั้นมัธยมอีก ๕ ปี นั้น นานเพียงพอที่จะอบรมสั่งสอนให้มีความคิดและรู้จักปฏิบัติตามแนวคิดนั้นได้อย่างดีและแน่นแฟ้น ถ้าหากได้รับการศึกษาสูงจากมัธยมขึ้นไปถึงชั้นอุดมศึกษาด้วยแล้ว การฝังความคิดและให้รู้จักปฏิบัติตามความคิดนั้น จะมีอย่างมหาศาลดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า ถ้าใครคิดจะเปลี่ยนการปกครองของอเมริกาให้เป็นการปกครองแบบอื่นที่ไม่ใช่แบบประชาธิปไตยดังเช่นในขณะนี้ ก็คงทำได้ยากมาก ต้องใช้เวลาเปลี่ยนความคิดจากระบอบประชาธิปไตย ให้เป็นระบอบใหม่ที่จะเปลี่ยนนั้นนานนับเป็นร้อยปีกระมัง

ฉะนั้นถ้าบ้านเราต้องการให้มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ก็จะต้องทำโรงเรียนของเรา ให้เป็นที่ฝึกหัดระบอบประชาธิปไตยที่ต้องการ เมื่อนักเรียนได้มีชีวิตอยู่กับระบอบประชาธิปไตยในโรงเรียนเป็นอย่างดีแล้ว ก็จะนำความคิดนั้นไปใช้ในบ้านของตนแล้วค่อยๆ ขยายออกไป ค่อยๆ เปลี่ยนความคิดให้กับบ้านใกล้เคียง เมื่อออกจากโรงเรียนแล้ว ก็จะเป็นผู้ที่มีความคิดและปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย

ความจริงความคิดที่ให้โรงเรียนมีการดำเนินการตามระบอบการปกครองของประเทศนั้นเป็นสิ่งจำเป็น โรงเรียนจะอบรมนักเรียนให้มีความคิด และการปฏิบัติที่ขัดกับระบอบการปกครองนั้นจะเป็นภัยและโทษอย่างมหันต์ของระบอบการปกครองนั้น และแก่ตัวเด็กเองในอนาคตเป็นที่สุด ฉะนั้นเมื่อฮิตเลอร์และมุสโสลินีเป็นผู้เผด็จการของประเทศ โรงเรียนทุกแห่งในประเทศเยอรมันและอิตาลี จึงต้องเปลี่ยนการอบรมให้นิยมนับถือฮิตเลอร์และมุสโสลินี แต่สอน

ความประพฤติให้เป็นผู้ที่ปฏิบัติตามคำสั่งของประมุขประเทศเท่านั้น

ข้าพเจ้าจะสรุปความคิดโดยย่อของระบอบประชาธิปไตยให้เหลือแต่ความสำคัญเพียง ๒ - ๓ ข้อ เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า ถ้าเอาไปปฏิบัติตามความคิดนั้น นักเรียนจะเกิดความคิดเป็นประชาธิปไตย ท่านอาจจะสงสัยว่า ทำไมถึงไม่เอ่ยถึงรัฐธรรมนูญผู้แทนราษฎร และวิธีการต่างๆ ที่บางท่านเห็นวาระบอบประชาธิปไตยจะขาดเสียมิได้

ข้าพเจ้าคิดว่า การสร้างความคิดระบอบประชาธิปไตยนั้น มีหลักใหญ่ๆ อยู่เพียง ๒ - ๓ ประการ ที่จะนำไปใช้เป็นข้อปฏิบัติในโรงเรียน และจะเกิดความคิดในระบอบประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดีคือ

๑. ทุกคนมีความเท่าเทียมเสมอกันทั้งในสิทธิและหน้าที่ในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศหรือของชุมชนนั้นๆ

๒. ทุกคนมีโอกาสดำเนินการปฏิบัติหน้าที่แสวงหาความรู้ และออกความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ

๓. ทุกคนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมและปฏิบัติตนด้วยสุจริตใจในการทะนุบำรุงส่วนรวมให้เจริญถาวร

ในเมื่อเราให้ความสำคัญทั้ง ๓ ประการนี้ มาเป็นหลักในการปฏิบัติในโรงเรียนแล้ว สิ่งสำคัญที่สุดในการจะสร้างความคิดดังกล่าวนี้ให้เกิดขึ้นในโรงเรียนก็คือสร้างสถานการณ์และบรรยายให้นักเรียนได้รับตามความคิดที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ฉะนั้นการสร้างบรรยากาศประชาธิปไตย จึงเป็นความจำเป็นเบื้องต้น ถ้าจะถามว่าบรรยากาศประชาธิปไตยคืออะไรและจะทำได้อย่างไร จะแตกต่างกับบรรยากาศของโรงเรียนตามแบบเดิมอย่างไรบ้าง

ข้าพเจ้าใคร่ขอให้ท่านได้หวนระลึกไปถึงความคิดทางการศึกษาแบบเดิมหรือแบบอุดมคติ ซึ่งถือเอาสิ่งที่ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด เป็นหลักทางความคิดและถือระเบียบวินัยอันเข้มงวดเป็นหลักในการปฏิบัติ ไม่ได้นึกถึงตัวบุคคล นึกถึงแต่อุดมคติเป็นสำคัญเท่านั้น ฉะนั้นโรงเรียนจึงมีบรรยากาศที่เคร่งต่อระเบียบ นักเรียนจะปฏิบัติอะไรเกินกว่าระเบียบวินัยที่กำหนดไว้ไม่ได้ การเรียนการสอนก็เป็นการกระทำอยู่ในบรรยากาศที่ถูกบังคับถูกให้ปฏิบัติตามคำสั่งเท่านั้น

เมื่อความคิดทางการศึกษาใหม่ต้องการให้เกิดบรรยากาศเท่าเทียมกัน การจัดและการดำเนินการจึงเปลี่ยนแปลงจากเดิมอย่างกลับหน้ามือเป็นหลังมือ เหตุที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างกระชั้นชิด และตรงกันข้ามเช่นนี้ ทำให้การศึกษาในบ้านเรามีความพะวัคพะวงเป็นอันมาก เพราะคนไทยเรามีความคิดเปลี่ยนแปลงช้า ไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เนื่องจากมีความคิดที่จะรักษาสິงที่เคยปฏิบัติมาแล้ว ให้คงอยู่ และให้มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป ความรู้สึกขัดต่อการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่เคยปฏิบัติจนชินนี้ ทำให้เราเปลี่ยนแปลงให้ทันกับเหตุการณ์ต่างๆ ได้ช้ากว่าปกติ เมื่อเปรียบเทียบกับชนชาติอื่น เช่น จีน ญี่ปุ่น ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงของเราจึงดูเรื่อยๆ เฉื่อยๆ ในเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ด้วยกัน

การสร้างบรรยากาศให้มีความเท่าเทียมกัน หรือที่เรียกว่าบรรยากาศประชาธิปไตยนั้น ถ้าจะดูง่ายๆ ก็เริ่มด้วยในห้องเรียนก่อน ตามปกติห้องเรียนในความคิดเดิมจะเป็นห้องเรียนที่มีโต๊ะเรียนเป็นแถวๆ แล้วแต่ห้องเรียนจะเล็กหรือใหญ่ ถ้าเป็นห้องเล็กก็อาจจะมี ๕ แถว ห้องเรียนใหญ่ก็ ๖ ถึง ๗ แถว หรือกว่านั้น ก็มี โต๊ะเรียนทุกโต๊ะต้องตั้งเรียงตรงกัน ถ้ามีโต๊ะเรียนขนาดต่างๆ กัน ก็ต้องเอาโต๊ะเล็กไว้ข้างหน้า โต๊ะใหญ่เรียงกันไปข้างหลังตามลำดับ นักเรียนก็ต้องนั่งตามลำดับ คนโตเล็กก็ต้องนั่งหน้า แล้วโตเรื่อยๆ เรียงกันไป พวกนั่งแถวหลังเป็นพวกโตกว่าเพื่อน คนนั่งเรียนในโต๊ะเรียนเป็นแถวๆ เช่นนี้ ตามความคิดใหม่ถือว่าเป็นประการแรกของการสร้างความรู้สึกไม่เท่าเทียมกัน นักเรียนในชั้นเดียวกัน ไม่ว่าตัวเล็กตัวใหญ่ ควรจะต้องมีความรู้สึกเท่าเทียมกัน มิใช่ว่าตัวเล็กก็รู้สึกกว่าตัวเล็ก ตัวใหญ่ก็รู้สึกกว่าใหญ่กว่า สำคัญกว่าตัวเล็ก หรือในห้องเรียนบางแห่งครูสร้างบรรยากาศให้นักเรียนรู้สึกตัวใหญ่ไม่ฉลาดกว่าตัวเล็กหรือตัวใหญ่ค่อนข้างจะเกรงต้องให้นั่งแถวหลังๆ รวมเป็นพวกที่เรียกว่า ไม่ค่อยไหว สอนบ้างไม่สอนบ้าง เมื่อการเรียนเริ่มต้นด้วยการนั่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันแล้ว เมื่อเรียนไป เรียนไป ความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันก็จะยิ่งเกิดขึ้นมากขึ้น

ฉะนั้นในความคิดใหม่ การจัดโต๊ะให้นักเรียนนั่ง จึงไม่นิยมการนั่งให้เรียงกันเป็นแถว จากโตมาหาเล็กตลอดเวลา แต่ให้มีการจัดโต๊ะเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของบทเรียน บางคราวให้นั่งเป็นรูปวงกลม เพื่อจะได้เห็นหน้ากันทุกคน ในเวลาที่มีการอภิปรายซักถาม บางคราวให้นั่งเป็นกลุ่มเล็กๆ หลากๆ กลุ่ม

เพื่อนักเรียนจะได้ประชุมกลุ่มกันได้ ในเวลาทำแบบฝึกหัดหรือทำงานในห้องเรียน ก็จะให้นั่งรวมกันเป็นหมู่เล็กๆ เพื่อจะได้ทำงานด้วยกัน ปรึกษาหารือกัน แต่ไม่ลอกกันโดยที่ฝ่ายหนึ่งทำแต่ผู้เดียว ฉะนั้นในห้องเรียนที่สร้างขึ้นเป็นรูปสามเหลี่ยมบ้าง สี่เหลี่ยมบ้าง ห้าเหลี่ยมบ้าง และออกแบบให้มาต่อกันได้ ทำเป็นโต๊ะประชุมเล็กบ้างใหญ่บ้าง เป็นที่ประชุมกลุ่มหรือสำหรับหารือในการกระทำกิจกรรมต่างๆ ตามบทเรียนที่ตนกำลังเรียนอยู่

ในขณะที่เรียน นักเรียนจะซักถาม ให้ความคิดเห็นต่างๆ ตามความคิดของตน การโต้ตอบและโต้เถียงระหว่างนักเรียนด้วยกัน นักเรียนกับครู ถือเป็นการเรียนที่สำคัญไม่ใช่เป็นเรื่องความไม่มีระเบียบ อย่างเช่นในความคิดทางการศึกษาเดิม แต่เดิมดังที่เราท่านได้เคยเรียนมา สิ่งที่ดีถือว่าเป็นความผิดร้ายแรงก็คือ “นอกครู” หรือไม่เชื่อความคิดและเหตุผลของครู ครูจะชี้แจงอะไรนักเรียนจะต้องเชื่อและถือเป็นสิ่งที่ถูกต้อง นักเรียนจะมีความคิดเห็นอะไร นอกเหนือไปจากความคิดของครูไม่ได้ การเรียนแบบเดิม จะไม่สร้างให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมกัน ในด้านความคิดและความเห็นต่างๆ ฉะนั้นในการเรียนตามความคิดใหม่จึงถือเอาการอภิปรายในชั้นเรียนเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนด้วยประการหนึ่ง ความสำคัญจะอยู่ที่เป็นการช่วยไม่ให้นักเรียนรับแต่ความคิดของครูเท่านั้น แต่เป็นการเพิ่มความคิดของนักเรียนให้กว้างขวางและมีเหตุผลยิ่งขึ้น เพราะนักเรียนได้อภิปรายในเรื่องนั้นๆ ได้ให้เหตุให้ผลและได้เปรียบเทียบความคิดต่างๆ ของบรรดานักเรียนที่ร่วมอภิปราย และได้ฟังเหตุผลของครูประกอบทำให้สรุปผลในการอภิปรายนั้นๆ ลงได้ แม้นจะไม่เห็นด้วยในครั้งแรก แต่เมื่อได้ฟังเหตุผลของนักเรียนอื่นๆ ก็อาจจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยยิ่งขึ้นก็ได้ ทำให้เกิดความอิสระในความคิดเห็นของตนมากขึ้น รู้จักฟังความคิดเห็นของคนอื่น และรู้จักขังความคิดเห็นที่ได้รับมาเข้ากับความเห็นของตน ทำให้ช่วยให้รู้จักคิดและสามารถดัดแปลงความคิดนั้นให้ปฏิบัติได้เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม

จากการจัดที่นั่งให้มีบรรยากาศเท่าเทียมกัน หรือมีบรรยากาศประชาธิปไตยการเรียนต่างๆ โดยอาศัยการอภิปราย ก็จะชักจูงไปให้เกิดการศึกษาด้วยตนเอง หรือการศึกษาโดยใช้ห้องสมุดมากขึ้น เพราะจะต้องค้นหาคำความรู้ในเรื่องที่จะอภิปราย ถกเถียงกันให้มีความรู้มากขึ้น จึงสามารถมาอภิปรายให้

ความคิดเห็นมากขึ้น ถ้านักเรียนทุกคนฟังแต่ครูสอนเท่านั้น ความคิดความเห็น และความรู้ก็จะไม่แตกต่างกันเท่าใด แต่ถ้าเริ่มการศึกษาเพิ่มเติมนอกโรงเรียนเข้า ก็จะทำให้แต่ละคนมีความคิด ความรู้จากที่ได้ศึกษาจากห้องสมุดหรือจากการ ศึกษาในที่อื่นๆ ด้วยตนเองมากขึ้น ทำให้สามารถเข้าใจเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ได้ เป็นอย่างดี ยิ่งได้มีการอภิปรายในชั้นเรียนหรือในหมู่ของตน ก็ยิ่งจะทำให้เกิด ความรู้กว้างขวางมากขึ้น

การอภิปรายหรือการทำงานร่วมกันนี้จะทำให้นักเรียนรู้จักทำงานร่วมกัน ได้ นักเรียนบางคนทำงานร่วมกับคนอื่นๆ ได้ยากเพราะคิดว่าตนเองสู้เขาไม่ได้ หรือบางทีก็คิดว่าดีกว่าเขา กลัวเขาจะมาตีเท่าตน ความรู้สึกเช่นว่านี้ เป็นต้นเหตุ ของความรู้สึกว่าตนไม่เท่าเทียมกับผู้อื่น อาจจะดีกว่าหรือด้อยกว่าก็เป็นได้ทั้งสอง ประการ ถ้ารู้สึกว่าจะดีกว่าก็จะถูก ดูหมิ่นผู้อื่น ถือว่าโง่กว่า ต่ำกว่า ทำให้เกิดความ ไม่ใส่ใจคนอื่น คิดถึงแต่ตนเองเป็นสำคัญ ฉะนั้นการที่จะคิดถึงประโยชน์ส่วนรวม จึงมีไม่มากเท่าที่ควร บุคคลที่มีความคิดเช่นนี้จึงคิดถึงประโยชน์ส่วนตนมากกว่า ประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นอุปสรรคในการที่จะสร้างความเจริญของส่วนรวมหรือ ของชุมชนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นได้

ครูผู้สอนในบรรยากาศประชาธิปไตยนี้ จะมีความสำคัญมากที่จะช่วยสร้าง บรรยากาศให้คงเป็นบรรยากาศประชาธิปไตยตลอดเวลา ถ้าครูเองมีความคิดที่ ถือว่าตนเองมีความสำคัญต่อนักเรียนมากจนกระทั่งเป็นผู้มีอำนาจในห้องเรียน นั้น การจะสร้างบรรยากาศเท่าเทียมกันก็ย่อมจะสำเร็จได้ยาก เพราะครูผู้นั้นจะ เป็นผู้บังคับให้กระทำอยู่ตลอดเวลา และจะไม่ยอมให้นักเรียนคนใดให้ความคิด เห็นว่าไม่ถูกต้อง คือไม่ตรงกับความคิดเห็นของตน ซึ่งเท่ากับเป็นการฆ่าความคิด ของเด็กนั้นเสีย เอาความคิดของตนใส่เข้าไปแทนที่ ในลักษณะการสอนเช่นนี้ ความจริงเป็นการสอนตามความคิดเห็นเดิมนั่นเอง

นอกจากการสอนโดยให้นักเรียนได้ศึกษาด้วยตนเองในห้องสมุด หรือใน แหล่งความรู้อื่นๆ เพื่อทำให้นักเรียนได้อ่านได้เห็นมาก อันเป็นบ่อเกิดให้ความรู้ กว้างออกไป ไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะการเรียนจากครูในห้องเรียนเท่านั้น จึงเป็น สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เด็กเกิดความงอกงามในทางความรู้ และสามารถเปลี่ยนข้อความจากหนังสือเล่มหนึ่งกับจากหนังสืออีกเล่มหนึ่งได้ว่า เล่ม

ไหนจะถูกต้องกว่ากันหรือเล่มไหนกล่าวถึงในแง่ไหนมุมไหน การเปรียบเทียบจากการอ่านหนังสือแต่ละเล่มจะค่อยๆ ให้เด็กเกิดความคิดวิจารณ์หนังสือที่ตนอ่าน และสามารถเลือกสิ่งที่ตนจะนำมาใช้ได้ประโยชน์ต่อไป หนังสือแต่ละเล่มแม้จะเขียนเรื่องเดียวกัน จะมีข้อความและความคิดของแต่ละเล่มเป็นของเขาเอง ฉะนั้นการอ่านหนังสือเรื่องเดียวกัน แต่ผู้เขียนคนละคน จะช่วยให้เกิดความคิดเห็นและความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ ได้มากยิ่งขึ้นเพราะสามารถเกิดความคิดที่มีอยู่ในหนังสือเหล่านั้นได้

นอกจากการเรียนรู้จากการอ่านหนังสือจากห้องสมุด แทนที่จะฟังเท่าที่ครูบรรยายการเรียนรู้จากของจริง หรือการเรียนรู้จากการกระทำ การทดลองของนักเรียนเอง ยังเป็นการช่วยให้นักเรียนเกิดความรู้สึกว่าตนเองก็ทำอะไรได้เท่าๆ กับคนอื่น ๆ หรืออาจจะมากกว่าคนอื่น ๆ เสียด้วยซ้ำ อันจะทำให้ตนเองรู้สึกไม่ต่ำต้อยน้อยกว่าคนอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะนักเรียนมีความฉลาด ความสามารถ สภาพความเป็นอยู่ ความมั่นคง ตลอดจนความสมบูรณ์ของร่างกายไม่เท่ากัน บางอย่างก็สู้คนอื่นไม่ได้ บางอย่างก็ดีกว่าคนอื่น แต่ถ้าหากโรงเรียนสามารถทำให้นักเรียนรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองก็เท่าเทียมกับคนอื่น ๆ แม้บางอย่างจะสู้เขาไม่ได้แต่ก็มีบางอย่างที่สู้เขาได้ และบางอย่างดีกว่าเขาเสียอีก ความรู้สึกเท่าเทียมกันก็จะเกิดขึ้น ไม่รู้สึกน้อยหน้าผู้อื่น ฉะนั้นในห้องเรียน การเรียนรู้จากของจริง การเรียนด้วยการกระทำจึงถือเป็นเรื่องสำคัญประการหนึ่งในการสอนตามความคิดทางการศึกษาใหม่ เพราะเป็นการสร้างความสามารถให้แก่เด็กแต่ละคน ให้ใช้ความสามารถที่มีแฝงอยู่ในตัวเด็กเองให้ปรากฏขึ้น ทำให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจ รู้สึกว่าตนเองมีได้น้อยหน้าผู้อื่น

นอกจากเรียนในห้องเรียนดังได้กล่าวให้เห็นวิธีการสอนการเรียนมาแล้วนั้น ยังมีสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ เรียนอะไร เรียนเมื่อใด ตามความคิดเดิม เรียนอะไร เรียนเมื่อใดนั้น นักเรียนไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยแล้วแต่ครูหรือหลักสูตรที่กำหนดไว้จะให้เรียนอะไร และเรียนตอนไหนก่อนหลัง ฉะนั้นวิชาที่เรียนบางครั้งและเป็นส่วนมากเสียด้วย ที่ไม่มีความหมายต่อเด็กเลยเพราะเป็นสิ่งที่เด็กไม่เคยมีความรู้สึกเกี่ยวข้องด้วยเลย เช่นสอนการทำโปะให้แก่นักเรียนจังหวัดมหาสารคาม จะให้นักเรียนเกิดความรู้สึกประโยชน์อย่างไร ในเมื่อทะเลก็ไม่เคยเห็น และตลอดชีวิตจะมีโอกาสได้เห็นหรือไม่ก็ไม่ทราบ ฉะนั้นเวลาครูสอน มีการ

อภิปรายหรือทำงานหมู่ก็คงทำกันไปตามที่ค้นพบในห้องสมุดเท่านั้น แต่ความเข้าใจอันแท้จริง และความรู้สึกประโยชน์นั้นดูจะมีน้อยมากเหลือเกิน

ฉะนั้นการเรียนอะไร หรือที่ว่าหลักสูตรการเรียนนั้นควรจะต้องให้เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เริ่มตั้งแต่รอบๆ ตนเองก่อน โดยให้รู้ว่ารอบๆ ตนเองที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนนั้นมีอะไรบ้าง และทำอะไรจึงจะทำสิ่งนั้นให้ดีขึ้น เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตประจำวันของตน เรียนเพื่อทางที่จะทำให้ชีวิตประจำวันดีขึ้นก่อน ไม่ใช่ดีแต่เฉพาะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร แต่ให้รู้จักว่าจะทำอะไรบ้างชีวิตของตนจึงจะมีความสุข และให้ค่อยๆ ได้เขียนการดำรงชีวิตให้ไปสู่ระดับการครองชีพที่ต้องการ แต่เดิมความคิดทางการศึกษาอยู่ที่ให้ไปถึงอุดมคติ แต่ความคิดทางการศึกษาใหม่ มุ่งสอนให้รู้จักปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้นเรื่อยๆ เป็นลำดับไป วิธีการจึงไปสู่ความสำเร็จเป็นขั้นๆ ไป หลักสูตรจึงต้องเริ่มจากสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันแล้วค่อยๆ เปลี่ยนแปลงเรื่อยๆ ตามการเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่ตลอดเวลา และหลักสูตรจะต้องเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรู้เท่าเทียมกัน และให้ทุกคนได้สามารถใช้ความสามารถในตนของตนให้เต็มที่ ฉะนั้นเราจึงถือว่าการศึกษาก็คือการสร้างความจริงของงาม เมื่อเรามีความประสงค์จะสร้างความจริงของงามให้เกิดขึ้นและมีแนวให้เกิดความรู้สึกเท่าเทียมกัน จึงต้องสร้างบรรยากาศเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นในขณะที่ให้การศึกษาแก่นักเรียน

ดังได้กล่าวแล้วว่า การสร้างบรรยากาศเท่าเทียมกันในห้องเรียน โดยยึดหลักใหญ่เพียงสามประการ คือ ทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกเท่าเทียมกันทั้งในสิทธิและหน้าที่ ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันเป็นประการแรก และให้ทุกคนได้มีโอกาสเท่าเทียมกันในการปฏิบัติหน้าที่ ในการแสวงหาความรู้และออกความคิดเห็นของตนอย่างเป็นอิสระเป็นประการที่สอง และให้ทุกคนเกิดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยการปฏิบัติตนด้วยสุจริตใจในการที่จะสร้างและทะนุบำรุงให้เกิดความเจริญแก่ส่วนรวมเป็นประการสุดท้าย

ในการสร้างบรรยากาศเท่าเทียมกันในโรงเรียนนั้น หากได้ยึดหลักสามประการดังกล่าวแล้ว จะทำให้นักเรียนทุกคนเกิดความรับผิดชอบร่วมกัน ไม่มีใครคิดว่าตนมีความสูงส่งกว่าคนอื่น บังคับให้คนอื่นทำตามตน ความคิดเรื่องรุ่นพี่รุ่นน้อง ก็จะเป็นความคิดที่จะช่วยส่งเสริมซึ่งกันและกัน มิใช่เป็นอำนาจลับที่จะ

บังคับให้อีกฝ่ายหนึ่งตกอยู่ในอำนาจ ขนบธรรมเนียมที่เคยกระทำมา ก็มีการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมและสภาพความเป็นอยู่ ตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและกาลเวลา มิใช่ทำให้รุ่นพี่มีความยินดีในความเป็นรุ่นพี่ ที่จะบังคับให้รุ่นน้องกระทำตามที่ตนเคยถูกกระทำมาแต่ครั้งแล้วๆ ในบ้านเราความคิดที่ว่าหัวหน้าหรือผู้แทนเป็นผู้ปกครอง หรือเป็นผู้ปกป้องในสิทธิต่างๆ จะทำให้เกิดความเข้าใจผิดในเรื่องความเท่าเทียมกันเพราะหัวหน้านักเรียนกลายเป็นผู้มีอำนาจที่จะบังคับนักเรียนอื่นๆ ให้กระทำตาม ฉะนั้นเราจะพบว่าในบางกรณี ผู้ที่เป็นหัวหน้าเพียงไม่กี่คน อ้างหลักประชาธิปไตยมากระทำการโดยอ้างว่าเป็นความคิดของส่วนรวมทั้งหมด และความคิดนั้นเป็นความคิดที่มุ่งหวังความเป็นประโยชน์ หรือชื่อเสียงในเฉพาะส่วนน้อย การอ้างประชาธิปไตยขึ้นบังหน้านี้ เป็นการกระทำที่ทำลายหลักการใหญ่ของความเท่าเทียมกัน ฉะนั้นในการสร้างความคิดเท่าเทียมกันในโรงเรียน จึงต้องพยายามกำจัดความคิดแอบอ้างดังได้กล่าวมาแล้วนี้

เมื่อก้าวถึง การสร้างบรรยากาศเท่าเทียมกันในห้องเรียนมาแล้ว ก็ขอกล่าวถึงการสร้างบรรยากาศเท่าเทียมนอกห้องเรียนด้วย ถ้าเราสามารถทำให้เด็กรู้สึกได้ว่า เมื่ออย่างเท่าเข้าไปในโรงเรียนแล้ว เด็กรู้สึกตนว่า ตนมาอยู่ในสภาพความเป็นอยู่ที่มีอิสระ สามารถจะทำอะไรอย่างเต็มที่เหมือนกับเด็กอื่นๆ ไม่มีใครคอยมาบังคับให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้ กฎข้อบังคับต่างๆ ตนเองก็มีส่วนเห็นชอบด้วย และเต็มใจที่จะปฏิบัติตามอย่างไม่คิดหาทางที่จะบิดพลิ้ว หากเมื่อใดเห็นว่ากฎข้อบังคับนั้นไม่สะดวกแก่เด็กในโรงเรียนเดียวกันเป็นอันมาก ก็มีทางที่จะปรึกษารื้อถอนในอันที่จะแก้ไข เปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมแก่กาลเวลาและตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

เนื่องจากกฎข้อบังคับและระเบียบของโรงเรียนเป็นสิ่งที่นักเรียนทุกคนจะต้องปฏิบัติตามเพื่อความเป็นระเบียบในอันที่จะอยู่ร่วมกัน ชุมชนคนใดจะขาดระเบียบเสียมิได้ เพราะจะเป็นเหตุให้ทุกคนทำตามใจชอบต่างๆ นานา ทำให้เกิดความวุ่นวาย ฉะนั้นโรงเรียนจะต้องมีระเบียบข้อบังคับที่จะให้นักเรียนทุกคนได้ปฏิบัติตาม แต่ถ้าหากระเบียบเกิดขึ้นเนื่องจากผู้มีอำนาจแต่ฝ่ายเดียวก็อาจจะเกิดความไม่เหมาะสมขึ้นได้นานาประการ ถ้าหากฝ่ายผู้มีอำนาจมิได้เข้าใจในสถานการณ์อย่างแท้จริง และก็เป็นธรรมดาของสถานการณ์ที่ผู้มีอำนาจเฉพาะ

คนหรือเฉพาะกลุ่มมักจะไม่เข้าใจในสภาพการณ์ของทีนั้นๆ อย่างละเอียด เพราะความเกี่ยวข้องสัมพันธ์มิได้มีอย่างจริงจังกับบุคคลที่อยู่ร่วมในชุมชนนั้นๆ ฉะนั้นกฎข้อบังคับใดๆ ของโรงเรียนจึงมักจะสืบเนื่องจากกฎข้อบังคับหรือสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแต่ก่อนๆ ซึ่งอาจจะขัดกับความรู้สึกในปัจจุบันและขัดกับสภาพปัจจุบัน ที่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เช่น การที่ครูให้นักเรียนนั่งคุกเข่ากับพื้น เวลามหาครูเพื่อส่งงานบ้างหรือซักถามข้อความบางอย่างบ้างโดยไม่ยอมให้นั่งเก้าอี้เช่นกับครู ทั้งๆ ที่มีเก้าอี้ที่อยู่ที่จะนั่งได้ โดยคิดว่าเป็นการทำให้เด็กเกิดความเคารพผู้ใหญ่ ไม่ดีเสมอผู้ใหญ่ การกระทำเช่นนี้นอกจากจะสร้างความคิดไม่เท่าเทียมกันในความรู้สึกให้แก่เด็กแล้ว ยังจะทำให้เด็กฝังความคิดนี้ตลอดไป ฉะนั้นเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะพยายามให้ผู้ที่ยังเด็กกว่าตนได้ปฏิบัติเช่นตนได้เคยถูกให้ปฏิบัติมา

แต่ถ้าหากเรามีการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน ในโรงเรียนมาถึงแต่เด็กเริ่มเข้าโรงเรียนแล้ว ความคิดแห่งความรู้สึกไม่เท่าเทียมกันก็จะลดน้อยลง และหมดไปในที่สุด คนที่ได้รับการศึกษาก็จะสามารถออกความเห็นของตนได้อย่างเป็นอิสระ และปฏิบัติตามความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนได้โดยไม่มีใครบังคับให้ทำ

ฉะนั้นในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน ประการแรกจึงอยู่ที่การปฏิบัติตามกฎข้อบังคับและระเบียบของโรงเรียน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอยู่ร่วมกันของนักเรียน และข้าพเจ้าเห็นว่า กฎข้อบังคับจะออกมาในครั้งแรกอย่างไรใครจะเป็นผู้ออก ไม่มีความสำคัญเท่าใดนัก แต่เมื่อใช้ระเบียบข้อบังคับนั้นไปแล้ว ควรจะต้องมีการประชุมเพื่อดูว่าควรจะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงระเบียบนั้นอย่างไรบ้าง เพื่อให้เหมาะสมแก่สภาพความเป็นอยู่ของนักเรียนและฐานะของโรงเรียนในปัจจุบัน อาจจะต้องเปลี่ยนแปลงข้อบังคับบางประการ อาจจะต้องตัดหรือเพิ่มใหม่ในบางกรณี ทั้งนี้แล้วแต่ความเห็นชอบของผู้ที่จะต้องปฏิบัติวิธีการนี้อาจจะยากและยุ่งในการกระทำครั้งแรกๆ เพราะต่างก็ใหม่ทั้งในทางความคิดและการปฏิบัติ แต่ถ้าหากได้กระทำไปไม่กี่ครั้ง นักเรียนจะเข้าใจในวิธีปฏิบัติและเกิดความคิด ในการที่ตนมีส่วนร่วมและมีความรับผิดชอบ ในการที่ตนจะต้องอยู่ร่วมในชุมชนของตนมากขึ้น ถ้าหากตนได้อยู่ในโรงเรียนที่มีสภาพเช่นนี้ตลอดระยะเวลาการศึกษาของตน จะเป็นสิบปีหรือสิบสองปีก็ตาม ความคิด

เท่าเทียมกันและความรับผิดชอบ ในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของชุมชนย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ฉะนั้นการร่วมกันแก้ไขข้อบังคับของโรงเรียน จึงเป็นหัวใจของการกระทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในความรู้สึกของนักเรียน เพราะเท่ากับเป็นการรับรองในความสำคัญว่านักเรียนทุกคนมีความเท่าเทียมกันและทุกคนมีสิทธิในการร่วมความคิดความเห็น ในการจะกำหนดตามการของตน และเป็นการรับรองความคิดเห็นข้างมาก ในบางกรณีแม้ตนจะไม่เห็นด้วย แต่ก็ได้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ได้มีการอภิปรายโต้เถียงในความคิดความเห็นของแต่ละบุคคล จนเกิดความเข้าใจเป็นส่วนรวมและได้ตกลงที่จะมีการเปลี่ยนแปลงกฎข้อบังคับนั้นๆ ขึ้น

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกฎข้อบังคับหรือระเบียบที่มีอยู่แล้วได้ การจะให้มีการระเบียบข้อบังคับใหม่ ก็ย่อมทำได้ในวิธีเดียวกัน ความจริงการให้นักเรียนมีสิทธิมีเสียงในการแก้ไขระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนหรือให้มีความคิดร่วมกัน ในการที่จะออกระเบียบข้อบังคับของโรงเรียนขึ้นใหม่นั้น เป็นการฝึกความรับผิดชอบในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ในปัจจุบันนี้จะมีราษฎรคนใดสนใจในการออกพระราชบัญญัติ และกฎหมายที่กระทำอยู่ในสภาผู้แทนราษฎรเพียงใดนั้น ยังเป็นที่สงสัย เพราะโดยทั่วไปคนธรรมดาหรือคนเดินถนนโดยทั่วไปมักจะคิดเสียว่านั่นเป็นธุระของผู้แทนราษฎรไม่ใช่ธุระของเรา ทั้งนี้ก็เพราะเราไม่ได้ปลูกฝังความคิดในเรื่องการรับผิดชอบส่วนรวมให้เกิดแก่ประชาชนของเรา ถ้าในโรงเรียนให้นักเรียนประชุมร่วมกันคิดแก้ไขกฎข้อบังคับของโรงเรียน ประชุมร่วมกันคิดแก้ไขกฎข้อบังคับของโรงเรียน ประชุมร่วมกันออกกฎข้อบังคับ หรือระเบียบเอง คือทำให้นักเรียนเกิดความคิดในการรับผิดชอบต่อส่วนรวม คือโรงเรียนของตน เมื่อเป็นผู้ใหญ่ความรับผิดชอบก็จะขยายกว้างออกเป็นชุมชนและประเทศชาติ

ถ้าหากว่าทางโรงเรียนสามารถสร้างความคิดให้เกิดแก่นักเรียนในเรื่องความเท่าเทียมกัน และความคิดเห็นประโยชน์ของส่วนรวม โดยให้ทุกคนได้สามารถออกความคิดเห็นของตนอย่างเป็นอิสระและบริสุทธิ์ใจแล้ว นักเรียนเหล่านั้นจะมีความคิดเป็นประชาธิปไตยอย่างเต็มที่ในเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ ความจริงเด็กที่อยู่โรงเรียนเช่นว่านี้ ก็มีความคิดเป็นประชาธิปไตยอย่างเต็มที่อยู่แล้วแต่อยู่ในวงแคบ คือเฉพาะในโรงเรียนของตนและนอกโรงเรียนในขอบเขตที่ตนเกี่ยวข้องด้วย

การสร้างให้เกิดความเท่าเทียมกัน โดยการให้ร่วมกันพิจารณาในการแก้ไขระเบียบข้อบังคับหรือสร้างขึ้นมาใหม่ จะทำให้เกิดความรับผิดชอบในระเบียนนั้นๆ ยิ่งขึ้น เพราะตนเองเป็นผู้มีส่วนแก้ไขหรือสร้างขึ้นมา จึงมีความผูกพันรับผิดชอบในอันที่จะให้ระเบียบข้อบังคับนั้นได้มีการปฏิบัติอย่างแท้จริง ข้าพเจ้าคิดว่าถ้าหากโรงเรียนใดสามารถสร้างความคิดเท่าเทียมกันให้เกิดแก่บรรดานักเรียนทั้งหลาย โดยการให้มีการพิจารณาแก้ไขเปลี่ยนแปลงระเบียบข้อบังคับได้ โดยอาศัยความคิดของนักเรียนเป็นส่วนรวมแล้ว การให้นักเรียนปฏิบัติตามระเบียนนั้นๆ ย่อมไม่ปัญหาใดๆ ทั้งสิ้น เพราะนักเรียนจะเกิดความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนทำขึ้นมา

การให้คนทำตามระเบียบข้อบังคับ โดยที่มิได้รับรู้เห็นด้วยนั้นเป็นการบังคับให้กระทำ ย่อมจะมีคนขัดขึ้นบ้างเป็นธรรมดา จะมากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่ความรุนแรงของกฎข้อบังคับนั้น และความเหมาะสมแก่สภาพการณ์ แต่ถ้าตรงข้ามคนส่วนใหญ่รับรู้เห็นก็จะปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ

นอกจากการให้ความเท่าเทียมกัน ในด้านจัดระเบียบความเป็นอยู่ส่วนรวมแล้ว คือ การแก้ไขระเบียบข้อบังคับดังกล่าวมาแล้วนี้ โรงเรียนยังจะต้องจัดให้นักเรียนได้รับความสะดวกบางประการให้เพียงพอตามความต้องการและความเหมาะสม เช่น มีห้องพัก ห้องน้ำห้องส้วม ที่กินน้ำ ที่นั่งเล่น สนามเล่นต่างๆ เหล่านี้ พอสมควรแก่สภาพการณ์และฐานะของโรงเรียน โดยอาศัยความร่วมมือจากความคิดเห็นและการปฏิบัติของนักเรียนเช่นเมื่อนักเรียนเกิดความคิดว่า ควรจะมีที่นั่งเล่นสบายๆ สัก ๒-๓ แห่ง ก็ควรจะมีการปรึกษากันว่า จะทำได้อย่างไร โรงเรียนมีเงินที่จะช่วยสร้างในเรื่องนี้สักเท่าใด จะหาเงินจากที่อื่นได้หรือไม่ เมื่อเอามาคิดร่วมกันแล้วอย่างรอบคอบ จึงลงมือกระทำ อาจจะทำเป็นระยะตามกำลังที่จะรวบรวมได้ เพราะนักเรียนก็จะร่วมด้วยอย่างจริงจังจึงสามารถให้แรงงานและแรงความคิดได้อย่างมากมาย ถ้าหากทางโรงเรียนส่งเสริมในเรื่องความคิดร่วมกัน โดยถือความเท่าเทียมกันเป็นหลัก แต่ถ้าหากทางโรงเรียนหรือครูผู้เป็นผู้เกี่ยวข้องถือตนเองเป็นสำคัญความสำเร็จก็คงมีได้น้อย

ความจริงระเบียบข้อบังคับที่ตกลงกันในระหว่างนักเรียน ก็เป็นการเพียงพอที่จะสร้างความเท่าเทียมกันในโรงเรียนขึ้นได้ แต่การปฏิบัติต่างๆ ที่ส่งเสริมความเท่าเทียมกันควรจะสร้างให้ปรากฏอยู่เสมอ เช่น การเข้าคิวเรียงกันตามใคร

มาก่อนหลัง ก็มีความสำคัญมาก เพราะเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่า ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน โดยใครมาก่อนอยู่หน้าและทุกคนไม่ลัดคิวกัน ไม่แย่งกัน ถ้าหากเด็กของเราได้ฝึกในเรื่องนี้แล้วตั้งแต่อยู่โรงเรียน การขึ้นรถเมล์ รถไฟ คงไม่ต้องแย่งกันหรือต้องขึ้นทางหน้าต่างอย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้

ท่านที่เป็นครูอยู่ในโรงเรียน คงจะนึกสงสัยว่า ถ้าหากให้นักเรียนแก้ข้อข้อบังคับของโรงเรียนได้ตามใจ คงจะเกิดความวุ่นวายขึ้นเป็นอันมาก ความคิดเช่นนี้อาจจะมีอยู่เป็นอันมากเพราะความเคยชินประการหนึ่ง และเพราะความคิดว่าเด็กเป็นคนอ่อนแก่วางความคิดจะแก้ไขข้อข้อบังคับเพื่อความสนุกสนานของตนตามประสาเด็กเท่านั้น ข้าพเจ้าเคยเห็นเด็กในชั้นมัธยมมาขอให้ครูสอนวิชานั้นวิชานี้ให้ เพราะขาดครูสอนมานานแล้ว แสดงให้เห็นว่าเด็กมีความคิด มีความรู้สึกผิดชอบมากเหมือนกัน เป็นแต่ครูไม่ยอมรับรู้ เพราะครูคิดว่าเด็กไม่มีความคิดอะไรดีเท่าครู

ถ้าหากท่านที่เป็นครูเห็นว่าคงไม่เป็นดังที่ข้าพเจ้าคิด ข้าพเจ้าใคร่ให้ท่านได้เปิดโอกาสให้เด็กในชั้นของท่าน ได้มีการพิจารณาแก้ไขระเบียบในชั้นของท่านที่ท่านกำลังสอนอยู่ โดยหัดให้รู้จักพิจารณาระเบียบนั้นว่าเป็นอย่างไรเสียก่อน ควรจะมีการแก้ไขหรือไม่ ถ้าควรก็ให้มีการแบ่งออกเป็น ๒-๓ หมู่ แต่ละหมู่ให้พิจารณาว่าทำไมจึงจะแก้ไข จะแก้ไขเป็นอย่างไร ทำไมจึงแก้เช่นนั้น แล้วเอมารายงานในชั้นเป็นหมู่ๆไป แล้วให้มีการพิจารณาร่วมกันทั้งชั้น ในการฝึกชั้นแรกอย่าให้มีการเร่งรัดเพราะจะไม่ทำให้เกิดความคิดทุกแง่ทุกมุม ข้าพเจ้าไม่ได้หวังว่าเด็กจะคิดละเอียดรอบคอบอย่างผู้ใหญ่ เขาก็คิดอย่างเด็กๆ นั่นเอง แต่ไม่ใช่รวบรัดตัดความเอาง่ายๆ ถ้าท่านใช้วิธีให้มีการประชุมเป็นครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ จะทำให้เด็กคิดรอบคอบเข้า

การฝึกให้ลองทำเช่นนี้จะเป็นเครื่องช่วยให้เด็กสามารถคิดได้รอบคอบ และสามารถฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น และพิจารณาเปรียบเทียบความคิดของผู้อื่นเข้ากับความคิดของตน ได้ให้ความคิดเห็น ชักถามข้อที่ตนสงสัย จนทำให้สามารถลงความเห็นของตนได้อย่างรอบคอบ การสร้างให้เด็กเกิดความสามารถเช่นนี้ มิใช่แต่จะเป็นประโยชน์ในการสร้างความคิดทางระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น เด็กก็สามารถไปใช้ในการเรียนของตนได้เป็นอย่างดี เพราะความรู้ที่ได้จากที่ต่างๆ จากครู จากการอ่านหนังสือเล่มต่างๆ เด็กก็จะเอามาประมวลกันเข้า

และซึ่งดูว่า ข้อยุติในเรื่องนั้นควรจะเป็นอย่างไร มิใช่จะเชื่อแต่ครูผู้สอนเท่านั้น โดยไม่ได้หาความรู้ความคิดจากที่อื่นมาประกอบการเรียนในปัจจุบัน ถือการแสวงหาความรู้ทางอื่นนอกจากครูเป็นเรื่องสำคัญ เพราะต้องการความกว้างขวางทางวิชาการ ห้องสมุดจึงเป็นของจำเป็นมากสำหรับสถานศึกษาทั่วไป

ข้าพเจ้าขอทวนความคิดในเรื่องที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแต่ต้นก่อนจะจบคำบรรยายของข้าพเจ้าคือ ข้าพเจ้าคิดว่าเราควรจะมีการกำหนดความมุ่งหมายของการศึกษาให้ชัดเจนว่า เราต้องการจะให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาแล้วเป็นคนมีความสามารถอย่างไร และสำหรับออกไปทำอะไรได้ โดยเป็นความมุ่งหมายมีกำหนดระยะเวลา มิใช่ความมุ่งหมายครอบจักรวาล อาจจะเป็นความมุ่งหมายที่ไม่ทำให้เกิดความเข้าใจดีไปกว่าเดิม อาจจะเป็นความมุ่งหมายที่พอจะปฏิบัติได้ในระยะเวลา ๑๕ ปี ๒๐ ปี มิใช่จะปฏิบัติได้ใน ๓ ปี ๕ ปี เพราะการศึกษาต้องใช้เวลานานพอสมควร เรียนชั้นประถมชั้นมัธยมก็หมดเข้าไป ๑๒ ปีแล้ว จะต้องการให้คนส่วนใหญ่ของประเทศหนักไปในทางไหน ต้องเริ่มเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ขั้นต้นๆ มิใช่ไปเปลี่ยนเอาในตอนปลาย ซึ่งคงเปลี่ยนไม่ได้มากนัก ท่านคงจะไม่แปลกใจว่าทำไมเราจึงชอบเป็นข้าราชการนัก เพราะการศึกษาของเราไม่ได้เปลี่ยนความคิดนี้อย่างจริงจังนั่นเอง ในประการที่สองก็คือ การศึกษามุ่งประโยชน์สำหรับคนส่วนใหญ่ไม่ใช่สำหรับคนชั้นสูงหรือคนร่ำรวยดังเช่นในขณะนี้ ฉะนั้นโรงเรียนมัธยมแบบประสม โรงเรียนอาชีวศึกษาสำหรับผู้ใหญ่จึงควรจะได้รับ ความสนใจมากเป็นพิเศษ และให้มีการดำเนินการให้เป็นไปในทางสร้างอาชีพให้แก่ผู้เรียนมากกว่าอย่างอื่น สำหรับประการที่สามที่ข้าพเจ้าใคร่ขอเน้นก็คือ การแบ่งเขตโรงเรียนให้เป็นไปตามภูมิลำเนาของนักเรียน ใครอยู่ที่ใดก็ให้เรียนในโรงเรียนที่เขตนั่น เพราะจะเป็นการให้โรงเรียนทุกโรงเรียนของทุกเขตมีความสำคัญสำหรับชุมชนคนนั้น และมีความเท่าเทียมกันทางวิชาการ มิใช่เป็นโรงเรียนชั้นหนึ่งทีหนึ่งชั้นสองทีนั้น ทั้งจะเป็นการแก้ปัญหาขัดข้องทางจราจรด้วย เพราะเด็กสามารถเดินไปโรงเรียนของตนได้ ไม่ต้องอาศัยพ่อแม่ไปส่งหรือต้องแย่งกันขึ้นรถเมล์ดังเช่นทุกวันนี้ ถ้าหากจัดขึ้นจะเป็นการช่วยให้ระดับการศึกษาของทุกโรงเรียนอยู่ในระดับเดียวกัน ไม่มีความเหลื่อมล้ำกันระหว่างโรงเรียน ตามความคิดทั้งสามประการนี้น่าจะทำได้ไม่ยาก และคงเป็นประโยชน์แก่การศึกษาอย่างแท้จริง

คำปรารภ

เมื่อข้าพเจ้าได้รับตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๑๒ ได้พบว่า การดำเนินงานของวิทยาลัยวิชาการศึกษาไม่มีความคล่องตัวเป็นอันมาก จึงได้ร่าง พ.ร.บ. ยกฐานะวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยเสนอต่อประธานสภาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๑๒ และรอรับทั้ง พิจารณายู่ ๑ ปีเต็ม จนถึงเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๓ จึงได้เสนอร่าง พ.ร.บ. นี้ต่อประธานสภาวิทยาลัย วิชาการศึกษาอีกครั้งหนึ่ง และเสนอให้เลขาธิการสภาการศึกษาแห่งชาติเพื่อพิจารณาอีกทางหนึ่ง

อาจจะเป็นเพราะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็น “วิทยาลัย” ในความหมายของความเข้าใจของ บุคคลทั่วไปว่าไม่ใช่สถานศึกษาชั้นปริญญาในระดับมหาวิทยาลัย ทั้งที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ดำเนินงานอยู่จริง จึงเห็นสมควรที่จะออกเอกสารฉบับนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่บุคคลที่สนใจในการศึกษาชั้น “มหาวิทยาลัย”

ขอขอบคุณสมาคมศิษย์เก่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา ที่ได้จัดพิมพ์เพื่อแจกจ่ายเนื่องในวันครบรอบปี ที่ ๑๒ ของวันสถาปนาวิทยาลัยวิชาการศึกษา ในวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๑๓ นี้

สุจิต เหม่าสุนทร

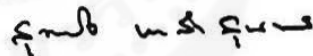
สุจิต เหม่าสุนทร

อธิการ

คำปรารภ

โครงการสร้างวิทยาเขตวังน้อยเป็นศูนย์กลางใหญ่สำหรับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยรวมวิทยาเขตต่าง ๆ ในพระนคร ๔ วิทยาเขตเข้าด้วยกัน คือวิทยาเขตประสานมิตร ปทุมวัน บางเขน และพลศึกษา สืบเนื่องมาจากความคับแคบอัดแอ และไม่เหมาะสมหลายประการ เช่น วิทยาเขตปทุมวัน อยู่ในบริเวณจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งกำลังต้องการที่ดินคืน เพื่อขยายกิจการของเจ้าของมหาวิทยาลัย วิทยาเขตพลศึกษาอยู่ร่วมกับกรมพลศึกษาและวิทยาลัยครูพลศึกษา มีความอัดแอลำบากแก่การเรียนการสอนและการฝึก แม้วิทยาเขตประสานมิตรเอง มีความแออัดเป็นอันมากเพราะรวมกันทั้งระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก หากได้ย้ายระดับปริญญาตรีไปอยู่ที่วิทยาเขตวังน้อย ที่ประสานมิตรจะเป็นวิทยาเขตสำหรับปริญญาชั้นสูง (โท-เอก) โดยเฉพาะ ซึ่งสามารถจะรับในระดับปริญญาโทและเอกได้เป็นจำนวนนับพันคน แทนที่จะเป็นเพียงปิล่อยเศษเช่นทุกวันนี้ การเรียนในระดับปริญญาชั้นสูงภายในประเทศจะลดค่าใช้จ่ายลงอย่างมาก แทนที่จะต้องไปเรียนยังต่างประเทศอันเป็นการสิ้นเปลืองเงินตราต่างประเทศโดยใช้เหตุ อนึ่งในภาคกลางไม่มีมหาวิทยาลัยเลย การสร้างวิทยาเขตใหม่ที่วังน้อยจึงเป็นความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะช่วยบรรเทาความแออัดให้น้อยลง และเป็นการขยายการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยออกสู่ท้องถิ่น แทนที่จะต้องแออัดยัดเยียดด้วยความลำบากยากเย็นอยู่ในกรุงเทพมหานครแห่งนี้

ขอขอบคุณทุก ๆ ท่าน ที่ได้มีโอกาสพิจารณาเอกสารฉบับนี้

(ศาสตราจารย์สุดใจ เหล่าสุนทร)

อธิการบดี

เอกสารอ้างอิง

ชม ภูมิภาค. ๒๕๔๔. “ปฏิทินการยกฐานะของ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย”, ใน วันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๔๔. กรุงเทพฯ : สันติศิริการพิมพ์.

บุญเกื้อ ควรหาเวช. ๒๕๑๖. พิมพ์ครั้งที่ ๒. การยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย : เอกสารเผยแพร่ข้อเท็จจริงการยกฐานะ วศ. เป็นมหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : สมาคมศิษย์เก่า วิทยาลัยวิชาการศึกษา.

ปภาดา เจียวก๊กและคณะ. ๒๕๔๗. ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร : บรรณานุกรมผลงานที่เขียนโดยและเขียนเกี่ยวกับศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร (ชุดบรรณานุกรม อันดับที่ ๑). กรุงเทพฯ : สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๔๔. วันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๔๔. กรุงเทพฯ : สันติศิริการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๔๘. สามยุคของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ : พัฒนาการศึกษา.

สมาคมศิษย์เก่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา. ๒๕๑๓. วิทยาลัยวิชาการศึกษา ลึกหาวิรุฬหิ สมปตดา. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล นิยมวิทยา (แผนกการพิมพ์).

สุดใจ เหล่าสุนทร. ๒๕๒๕. “ความคิดทางการศึกษา”, ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร. กรุงเทพฯ : จุฬารัตน์การพิมพ์.

_____. ๒๕๒๕. “ชุมนุมชนกับการศึกษา”, ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร. กรุงเทพฯ : จุฬารัตน์การพิมพ์.

หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อาคารประสานมิตร

อาคารประสานมิตรเป็นอาคารหลังที่ ๓ เปิดใช้เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๕ ใช้เป็นอาคารแรกของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง เป็นห้องทำงานของผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยอินเดียมา ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒกับมหาวิทยาลัยอินเดียมา และใช้เป็นสำนักงานบริหารของ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงและอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๔๖ ปัจจุบันอาคารหลังนี้เป็นอาคารอนุรักษ์ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อเป็นหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และเป็นที่ทำการของสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร
ร่วมเป็นเกียรติโครงการสัมมนาฝึกอบรมกลุ่มสัมพันธ์และการรับรู้
วันที่ ๑๐-๑๓ พฤษภาคม ๒๕๑๙

